

**TOPLUMSAL CİNSİYET, ATAERKİLLİK VE MEKÂN:
MERSİN'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ KADINLARIN KENT YAŞAMI
DENEYİMLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Damla AKAALP

Eskişehir 2024

**TOPLUMSAL CİNSİYET, ATAERKİLLİK VE MEKÂN:
MERSİN'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ KADINLARIN KENT YAŞAMI
DENEYİMLERİ**

Damla AKAALP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi F. Aysin KOÇAK TURHANOĞLU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Damla Akaalp'in “**Toplumsal Cinsiyet, Ataerkillik ve Mekân: Mersin’de Üniversite Öğrencisi Kadınların Kent Yaşamı Deneyimleri**” başlıklı tezi 19/07/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek “Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca, **Sosyoloji** Anabilim dalında **Yüksek Lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi F. Ayşin KOÇAK
TURHANOĞLU

Üye : Prof. Dr. Ayşe GÜNDÜZ HOŞGÖR

Üye : Doç. Dr. Nadide KARKINER

.....
Enstitü Müdürü

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYET, ATAERKİLLİK VE MEKÂN: MERSİN'DE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ KADINLARIN KENT YAŞAMI DENEYİMLERİ

Damla AKAALP

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi F. Ayşin KOÇAK TURHANOĞLU

Bu çalışma, aile evinden ayrılarak farklı bir şehirde üniversite okuyan genç kadınların karşılaştığı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, ataerkil baskı ve kontrol mekanizmalarını, gündelik yaşamda toplumsal ve mekânsal olarak nasıl deneyimlediklerini sosyolojik ve feminist bir bakış açısıyla ele almaktadır. Kadınları, yaşamın her alanında kuşatan ataerkil tahakküm biçimleri ve ilişkilerini konu edinen bu çalışmada, genç kadınların yabancı oldukları kentte üniversite eğitim sürecinde barınma, güvenlik, hareket özgürlüğü, kamusal mekânların kullanımı gibi alanlarda yaşadıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, feminist yöntemle araştırılmaktadır. Bu alanlarda hangi sorunlar ve zorluklarla, kısıtlama ve engellerle, nerede ve nasıl karşılaştıkları; ne tür baş etme ve savunma stratejileri geliştirdikleri ortaya konarak üniversite öğrencisi kadınların, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin toplumsal ve mekânsal pratiklerinin ve deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Araştırmada, yükseköğrenim için ailesinden ve yaşadığı şehirden ayrılarak Mersin'e gelen ve Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü'nde lisans öğrenimi gören 30 kadın öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın bulguları, kadınların barınma, hareket özgürlüğü ve kamusal mekân kullanımı gibi alanlarda karşılaştığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve güvenlik endişesinin kadınların mekân tercihinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Kadınlar, aile evindeki yaşamına kıyasla daha bireysel davranabilmesine rağmen kendi yaşamına dair alacağı kararları tamamen bağımsız olarak verememekte ve aile üyelerinin onayına tabi tutulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Ataerkil tahakküm, Kentsel mekân, Üniversite öğrenciliği, Mersin.

ABSTRACT

GENDER, PATRIARCHY AND SPACE: URBAN LIFE EXPERIENCES OF WOMEN UNIVERSITY STUDENTS IN MERSİN

Damla AKAALP

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate Education Institute, July 2024

Supervisor: Assist. Prof. Dr. F. Ayşin KOÇAK TURHANOĞLU

This study examines from a sociological and feminist perspective the gender inequalities, patriarchal oppression and control mechanisms faced by young women who leave the family home and study at university in a different city, and how they experience them socially and spatially in everyday life. This study, which focuses on the patriarchal forms of domination and relations that surround women in all areas of life, investigates the gender discrimination that young women's experience in areas such as housing, security, freedom of movement, and the use of public spaces during their university education in the city where they are strangers, using a feminist method. The aim is to understand the social and spatial practices and experiences of women university students in relation to gender inequalities by revealing which problems and difficulties, restrictions and obstacles they encounter in these areas, where and how, and what kind of coping and defense strategies they develop. In the study, in-depth interviews were conducted with 30 female undergraduate students who left their families and cities to come to Mersin for higher education and study at Mersin University Çiftlikköy Campus. The findings of the study show that gender discrimination and security concerns that women face in areas such as housing, freedom of movement and use of public space play an important role in women's choice of location. Although women can act more individually compared to their lives in the family home, they cannot make decisions about their own lives completely independently and are subject to the approval of family members.

Keywords: Gender inequality, Patriarchal domination, Urban space, University studenthood, Mersin.

TEŞEKKÜR

Öncelikle, bu zorlu süreçte ilgi ve bilgi birikimini benimle paylaşan sevgili danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Feryal Ayşin Koçak Turhanoglu'na çok teşekkür ederim. Desteğinizi her zaman hissettim ve her ihtiyaç duyduğumda, motive edici toplantılarınız sayesinde güçlendim. Yol göstericiliğiniz benim için çok kıymetliydi, nezaketiniz ve güler yüzünüz için minnettarım.

Tez savunma jürimde bulunarak çalışmama zaman ayıran sayın hocalarım Prof. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör ve Doç. Dr. Nadide Karkıner, değerli görüş ve katkılarınızın tezime önemli bir etkisi oldu, çok teşekkür ederim.

Eğitim hayatımın her aşamasında bana inanan, istek ve hedeflerime saygı duyarak devam etmem için beni her daim teşvik eden canım ailem, bu süreci sizin desteğiniz ve sevginiz sayesinde tamamladım. Bana yarattığınız tüm imkânlar için çok teşekkür ederim, iyi ki varsınız.

Katkılarını sunarak tezimin birçok aşamasını kolaylaştıran, keyifli sohbetler edebildiğim sevgili Serkan Dik, renkli kişiliği, bitmez enerjisiyle yüksek lisans sürecimi daha keyifli hâle getiren sevgili Beyza Sevede Bozar ve hem akademik hem de gündelik yaşama dair bana çok şey katan Eskişehir'deki dostlarım, sizlere çok teşekkür ederim. Hayatımın birçok aşamasında yanımda olan ve bu süreçte de heyecanımı paylaşan sevgili kız kardeşlerim, dostluğunuz için çok teşekkür ederim.

Çalışmanın saha sürecinde araştırmanın özneleri olan kadınlara ulaşmamı sağlayan Mersin Üniversitesi'ndeki tüm arkadaş ve hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Dayanışmanın ve “kadın kadının yurdu” şiarının verdiği umudu her görüşme sonrasında daha çok hissettirerek bana inanılmaz bir güç ve motivasyon kaynağı olan, araştırmaya dahil olmayı kabul ederek deneyimlerini, düşüncelerini, heyecanını ve korkularını benimle içtenlikle paylaşan tüm kadınlara, tüm kalbimle çok teşekkür ederim.

Bu çalışmayı, erkekler tarafından katledilen kadınlara ithaf ediyorum.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Damla AKAALP

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GÖRSELLER DİZİNİ	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. TOPLUMSAL CİNSİYET, ATAERKİLLİK VE FEMİNİZM.....	3
1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsallaşma Süreci	3
1.1.1. Toplumsal cinsiyet kavramı ve toplumsal cinsiyet rolleri	3
1.1.2. Toplumsallaşma sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi.....	5
1.1.3. Toplumsal cinsiyete dair kuramsal yaklaşımlar	10
1.2. Ataerkil İktidar ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	14
1.2.1. Ataerkillik ve kadınların konumu	14
1.2.2. Türkiye’de ataerkil sistem	16
1.3. Feminizm(ler) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	17
1.3.1. Feminist kuramlar ve mücadele alanları.....	18
1.3.2. Türkiye’de feminizmin tarihsel gelişimi	24
İKİNCİ BÖLÜM.....	28
2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN.....	28
2.1. Feminist Coğrafya Tartışmaları	29
2.2. Türkiye’de Kent Yaşamında Kadınlar ve Mekân.....	34
2.3. Üniversite Öğrencisi Kadınların Kent Yaşamıyla İlişkileri	38
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	44
3. MERSİN’DE KADIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAŞAM DENEYİMLERİ.....	44
3.1. Feminist Metodoloji.....	44
3.2. Araştırma Sahası	47
3.3. Araştırma Yöntemi	50

3.4. Mersin Üniversitesi Lisans Öğrencisi Kadınların Toplumsal ve Mekânsal Yaşam Deneyimleri	52
3.4.1. Üniversite tercih süreci ve Mersin kentiyle tanışma.....	57
3.4.2. Barınma imkânları ve sorunları.....	74
3.4.3. Yurtta, kampüste, kentte güvenlik	86
3.4.4. Kamusal mekân kullanımı	98
3.4.5. Üniversite öğrenciliğinin yarattığı değişimler	109
4. SONUÇ	115
KAYNAKÇA.....	120
EKLER	

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1. Türkiye Coğrafi Bölgeler Haritasında Mersin İlinin Konumu ve Mersin İli Haritası	48
Görsel 3.2. 2024 THE Etki Sıralaması'nda Mersin Üniversitesi.....	49
Görsel 3.3. Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü.....	50
Görsel 3.4. Mersin'de KYK Yurtları'ndan Görünüm	75
Görsel 3.5. Mersin Forum AVM.....	100
Görsel 3.6. Mersin Marina AVM.....	100
Görsel 3.7. Viranşehir Sahili.....	102
Görsel 3.8. Mersin Çarşı-Metropol Bölgesi.....	102

GİRİŞ

Ataerkil sistemin temel dayanaklarını oluşturan aile, okul, medya, din gibi kurumlar, toplumsallaşma sürecinde toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarının öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve aktarılmasını sağlayarak ataerkil güç ilişkilerinin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin devamlılığını sağlamaktadır. Kadınlar, yaşamlarının her alanında kendini kuşatan ataerkil tahakküm biçim ve ilişkilerine maruz kalmakta ve bu durum, kadınların gündelik yaşam pratiğini kısıtlamaktadır. Bu çalışma, üniversite eğitimi dolayısıyla ailesinden ayrılarak farklı bir şehirde yaşamaya başlayan genç kadınlar üzerindeki ataerkil tahakküm ve denetim mekanizmalarını konu edinmektedir.

“Ailesinden ayrılarak farklı bir şehirde üniversite okuyan genç kadınlar, karşılaştığı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, ataerkil baskı ve kontrol mekanizmalarını, gündelik yaşamda toplumsal ve mekânsal olarak nasıl deneyimlemektedir?” sorusu, çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle, kadınların barınma, güvenlik, hareket özgürlüğü, kamusal mekânların kullanımı alanlarında yaşadıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, ataerkil tahakküm biçimleri ve ilişkileri sosyolojik ve feminist bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kadınların bu alanlarda hangi sorunlar ve zorluklarla, kısıtlama ve engellerle, nerede ve nasıl karşılaştıkları; ne tür baş etme ve savunma stratejileri geliştirdikleri ortaya konarak üniversite öğrencisi kadınların, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin toplumsal ve mekânsal pratiklerinin ve deneyimlerinin anlaşılmasıdır.

Alanyazında, kamu yönetimi, mimarlık, şehir planlama ve coğrafya gibi disiplinlerde toplumsal cinsiyet ve kadınların kamusal alanla ilişkisini konu edinen çalışmalar mevcuttur ancak bu çalışmaların hem nicelik bakımından sınırlı hem de sosyolojik bakış açısından yoksun olduğu düşünülmektedir. Kadınların maruz kaldığı ataerkil güç ilişkilerinin üniversite sürecinde toplumsal ve mekânsal olarak nasıl deneyimlendiğini araştıran bu çalışma, konunun sosyolojik ve feminist bir bakış açısıyla ele alınması açısından önemli bir katkıya sahiptir.

Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü'nde lisans öğrenimi gören kadın öğrencileri kapsayan bu çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü, toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet rollerinin öğrenildiği toplumsallaşma süreci ve toplumsal cinsiyet gelişimine dair kuramsal yaklaşımlar ile başlamaktadır. Daha sonra, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil toplumlarda kadınların ikincil konumuna değinilmekte, ataerkil güç ilişkilerinin Türkiye’de nasıl şekillendiği incelenmektedir.

Birinci bölümün son başlığında ise feminist kuramlar ve feminizm(ler)in mücadele alanları yer almaktadır.

İkinci bölümde, toplumsal cinsiyet ve kentsel mekân arasındaki etkileşime ve alanyazındaki feminist coğrafya tartışmalarına yer verilmektedir. Kent yaşamında kadınların kamusal mekân kullanımı üzerinde durularak kadınların kamusal alandaki hareket özgürlüğü Türkiye özelinde tartışılmaktadır. İkinci bölümün son başlığında ise üniversite öğrencisi kadınların kent yaşamıyla ilişkisi değerlendirilmekte, şehir ve üniversite arasındaki etkileşim biçimi incelenmektedir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde, araştırmanın yöntemi ve araştırma süreciyle ilgili açıklamalar yer almaktadır. Araştırmanın gerçekleştiği sahanın özelliklerine dair bilgi verildikten sonra, ailesinden ayrılarak farklı bir şehirde yaşamaya başlayan üniversite öğrencisi kadınların toplumsal ve mekânsal kent yaşamı deneyimleri, elde edilen bulgular doğrultusunda ataerkil tahakküm ve denetim mekanizmaları bağlamında değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMSAL CİNSİYET, ATAERKİLLİK VE FEMİNİZM

Bu bölümde, toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramları, ataerkil sistemin temel dayanaklarını oluşturan aile, okul, medya gibi kurumların toplumsallaşma sürecinde bireyler üzerindeki etkisi, ataerkil güç ilişkileri ve erkek egemenliğine karşı verilen feminist mücadele üzerinde durulacaktır. Ataerkil düzenin egemen olduğu toplumlarda cinsiyetler arasında kurulan eşitsiz ilişkiler, erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurma çabasının bir sonucu olarak görülmektedir. Ataerkil değerlerin aktarımı ve devamlılığının sağlanması, erkek egemenliğinin içselleştirilmesi ve kadını ötekileştiren uygulamalara meşru bir zemin kazandırması açısından önem taşımaktadır.

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsallaşma Süreci

Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet kavramından farklı bir anlam taşımaktadır. Biyolojik cinsiyet, bireylere verili özellikler tanımlarken toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyet çerçevesinde yapılandırılan ve toplumsallaşma sürecinde öğrenilen birtakım rol ve sorumlulukları içermektedir.

1.1.1. Toplumsal cinsiyet kavramı ve toplumsal cinsiyet rolleri

Toplumsal cinsiyet kavramı farklı cinsel yönelime sahip bireylerin de toplumdaki statülerinin belirleyicisidir ve ataerkil sistem, dayattığı cinsiyetçi ideoloji ile sadece kadınların değil LGBTİ+ bireylerin de gündelik hayatın birçok aşamasında çeşitli yaptırımlara maruz kalmasına sebep olmaktadır (Saygılıgil, 2016, s. 7). Bu bağlamda, eşit olmayan ve baskıcı tutumlar içeren bu düzene karşı bir bilinç geliştirme ve mücadele alanları yaratmak açısından feminizm hem bir kuram hem de politik bir hareket olarak ön plana çıkmaktadır. Akademide cinsiyetler arasındaki farklılıklar ve cinsiyet rolü üzerine yapılan araştırmaların sayısının kayda değer şekilde artması feminizmin etkilerinden biri olarak görülmektedir (Connel, 2019, s. 65).

İşlevselci çerçevenin kalıcı ve faydalı kıldığı cinsiyet farklılıkları ve rollerinin değişmez olup olmadığının tartışıldığı dönemde Oakley'nin (1972, s. 158-159), feminist literatüre kazandırdığı toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması oldukça ufuk açıcı bulunmuş ve ilgiyle karşılanmıştır (Savran, 2013, s. 233). Cinsiyeti belirlemek için bireylerin sahip olduğu kromozomlar, genital organlar ve hormonal durumlar gibi biyolojik-fizyolojik koşulların analiz edilmesi gerektiğini ve bireyin cinsiyetinin bu özellikler doğrultusunda ikili cinsiyet sisteminden (kadın-erkek) birine dahil olacağını

ifade eden Oakley (1972, s. 159), toplumsal cinsiyeti eril ve dişil terimleriyle, biyolojik özelliklerden ziyade psikolojik ve kültürel boyutu bulunan bir kavram olarak açıklamıştır. Her toplum, cinsiyet atfında bulunurken biyolojik cinsiyeti ölçüt alma eğiliminde olmasına karşın, erkek ve kadın cinsiyetinde bulunan aynı biyolojik ayrımların farklı toplumlarda farklı cinsiyet rolleri ile karşılık bulması bu kavramın cinsiyetten farklı olarak yapılandırılmış bir boyutunun olduğunu ifade etmektedir (Oakley, 1972, s. 158). Cinsiyet, biyolojik bir kategori olarak ele alınırken toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlara ve erkeklere uygun cinsiyet rollerinin toplumsal olarak yaratılıp sosyalizasyon sürecinde öğretildiğini ifade eden kültürel inşaya gönderme yaparak biyolojik açıklamaları açıkça reddetmektedir (Scott, 2010, s. 116).

Feminen ya da maskülen olarak görülen özellik ve davranış şekillerinin kültürel olarak farklılaşması ve dinamik bir yapıya sahip olması, toplumsal cinsiyetin gündelik hayatta farklı biçimlerde deneyimlenmesine sebep olmaktadır (Hines, 2019, s. 13). Oakley'nin 1972'de biyolojik temelli cinsiyetin karşıtı olarak literatüre kazandırdığı toplumsal cinsiyet kavramı, ilerleyen zamanlarda dönüşüme uğrayarak son tahlilde yine Oakley tarafından kültürel insanın cinsiyet için de geçerli olduğu ve cinsiyet kavramının da yapılandırılmış olabileceği şeklinde evrilmiştir (Savran, 2013, s. 235). Benzer şekilde Butler da (2014, s. 52), toplumsal cinsiyet kavramının sadece cinsiyet üzerine inşa edilen kültürel değerler olarak anlaşılmaması gerektiğini, cinsiyetin toplumsal cinsiyet gibi belirli siyasal ve toplumsal çıkarlar uğruna söylemsel olarak üretilmiş olabileceğini iddia etmiştir. Günümüzde toplumsal cinsiyet kimliği, her bireyin içsel olarak erkek, kadın, ikisinin bir bileşimi olma ya da hiçbirini olmama durumunu ifade eden, bireyin cinsiyetini nasıl şekillendirdiği ve dış dünyaya ne şekilde sunduğuyla ilgili olan bir kavram olarak kullanılmaktadır (Hines, 2019, s. 8).

Toplumsal cinsiyet rolleri kavramı, toplumun biyolojik cinsiyetle bağlantılı olarak geleneksel açıdan kadına ve erkeğe tanımladığı davranış kalıplarını ve cinsiyete uygun olarak gösterilmesi beklenen kişilik özelliklerini ifade etmektedir (Dökmen, 2015, s. 31). Rollerin etkilerinin yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkması, onun doğuştan ve verili olarak algılanma riskini barındırsa da sosyo-kültürel olarak şekillendirilen bu kavram, toplumların üretim biçimleri ve gelişmelere bağlı olarak değişebilme potansiyeli taşımaktadır (Biemmi, 2015, s. 130). Cinsiyet kalıp yargıları kavramı ise, gösterilen kişilik özelliklerinin bazılarının cinsiyetlerden birinde, ötekinden daha sık bulunduğu inancı ile geliştirilmiştir. Erkek cinsiyetine uygun görülen maskülen (erkeksi), kadın

cinsiyetine uygun görülen feminen (kadınsı) özellik ve davranış kalıpları erkekleri girişken, bağımsız, güçlü, rasyonel olarak tanımlarken kadınlar uysal, anaç, fedakâr ve duygusal gibi kavramlar ile tanımlanmaktadır (Bhasin, 2015, s. 12).

1.1.2. Toplumsallaşma sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi

Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü öğrenme ve içselleştirme süreci olarak tanımlanan toplumsallaşma, insan yaşamının her aşamasında devam eden bir süreçtir (Bozkurt, 2011, s. 111). Her toplumun, kendi değerleri doğrultusunda kadınlardan ve erkeklerden beklediği cinsiyete dayalı rol ve davranışlar, bireyler tarafından bu süreçte öğrenilir ve pekiştirilir (Koçak Turhanoglu, 2019, s. 4). Biyolojik ve çevresel unsurların da etkili olduğu toplumsallaşma süreci hem bireylere kimlik kazandırma hem de kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarımını sağlama açısından önem taşımaktadır (Bozkurt, 2011, s. 112). Toplumsallaşma sürecinde çocukların toplumsal cinsiyet benlik kavramı ve kalıp yargılarına dair tutumları, aile öncelikli olmak üzere sosyal çevre, okul, medya ve akranları tarafından dönüştürülüp yönlendirilmeye açık hâle getirilmektedir (Leaper ve Friedman, 2007, s. 561).

Toplumsallaşma sürecinde, yüz yüze etkileşim ile karşılıklı duygusal paylaşımların yapıldığı aile kurumu, toplumsallaşmanın ilk aşaması olma dolayısıyla çocuklar için kritik bir önem taşımaktadır (Bozkurt, 2011, s. 124). Ebeveyn ve sosyal çevrenin, toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki güçlü etkisini açıklamak için en iyi örnek, bebeğin cinsiyetinin öğrenilmesi ile başlanan hazırlık sürecidir. Oğlan çocuğunun mavi, kız çocuğunun ise pembe oda ve kıyafetlerle karşılanmasının hâlâ tercih edilen bir uygulama olduğu görülmektedir. Bireylerin, yaşamlarının ilk zamanlarından itibaren kendi kültürlerine özgü olan cinsiyet rollerine dair birçok kalıp yargıya maruz kalmaları sebebiyle, cinsiyetin kaynaklara erişim sağlayabilme imkânını doğrudan etkileyen bir unsur olduğunu ifade etmek yanıltıcı bir söylem olmayacaktır.

Heteronormatif düzen temel alındığında kız ve oğlan çocuklarına toplumsallaşma sürecinde farklı oyun ve oyuncaklar, etkinlikler, meslekler olmak üzere birçok kategori içinden nelerin kendilerine uygun olup olmadığına dair bir bilgi kümesinin sunulduğu görülmektedir. Toplumsallaşma sürecinde çevrelerinde gördükleri olaylara anlam ve yorum kazandırabilmek amacıyla özellikle çevrelerindeki bireylerin cinsiyete ilişkin tutum ve davranışlarını gözlemleyen çocuklar, dünyayı bu gözlemler aracılığıyla zihinlerinde oluşturdukları cinsiyet şemaları ile değerlendirmektedirler (Saygan ve Uludağlı, 2021, s. 355). Daha çok maruz kalınan ve ev içinde gerçekleştirilen iş bölümü

faaliyetlerinin, özellikle erken çocukluk dönemindeki çocukların cinsiyet şemalarında yer edinen ilk cinsiyet tipli faaliyetler arasında olduğu ifade edilmektedir (Poulin-Dubois vd., 2002, s. 169).

Çocukların cinsiyet kategorileri ile ilgili bilgi edinimi sistematik bir süreç içermektedir. Cinsiyet hakkında edinilen bilgilerin, çoğunlukla yaşamın ilk iki yılını kapsadığı belirlenmiş, yapılan çalışmalar bebeklerin kadın ve erkek seslerini 6 ay, yüzlerini ise 9 ay gibi bir dönemde ayırt edebildiğini göstermiştir (Poulin-Dubois vd., 2002, s. 169). Cinsiyetin biyolojik bir temele dayandığı ve değişmez olduğu bilgisine sahip olmasa da 18 ile 30 ayları arasında olan bir bebeğin, kendisi ve çevresindeki bireylerin hangi cinsiyete mensup olduklarına dair bilgilerinin olduğu bilinmektedir (Saygan ve Uludağı, 2021, s. 357). 2 yaş civarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet etiketlemesi, çocukların diğer insanlar hakkında toplumsal cinsiyet rollerini kullanarak bir yargıya vardıkları kavram olarak açıklanmakta ve bu durumu çocukların cinsiyet kimliklerinin tamamen bilincinde oldukları 3 yaş civarı takip etmektedir (Leaper ve Friedman, 2007, s. 565). Toplumsal cinsiyet benlik kavramının kazanılması, çocukların kendilerini bir gruba üye gibi hissederek sosyal bir kimlik geliştirmesine, oyun gruplarında aynı cinsiyetteki akranları ile bulunma istemine ve kendi cinsiyetleriyle ilgili olan her şeye daha meyilli olmalarına neden olmaktadır (Leaper ve Friedman, 2007, s. 563). Bu dönemde çocukların, giyim şekilleri ve oyun araç gereçleri gibi konularda da birtakım tercihlerde bulunmaya başladıkları gözlemlenebilmektedir.

Cinsiyet kategorilerine ilişkin temel kavram ve davranışlara aşına olan 3-6 yaş arası çocuklarda görülen cinsiyet kalıp yargılarına yönelik oldukça güçlü ve katı tutum, çocukların henüz bilişsel gelişimlerini tamamlamamış olmaları, anatomi bilgilerinin sınırlı olması ve sosyal çevrelerinde karşılaştıkları cinsiyetçi tavırlar ile açıklanmaktadır (Saygan ve Uludağı, 2021, s. 358). Ruble ve Martin'in (2007, s.998), yaptığı araştırmada bu yaş grubunda bulunan çoğu çocuğun, cinsiyet kalıp yargılarından farklı davranışlar sergileyen akranlarıyla arkadaş olmak veya oyun oynamak istemedikleri bulgusuna ulaşması bu duruma iyi bir temsil oluşturmaktadır. Bilişsel gelişim düzeyinin artmasıyla birlikte 6 yaş üzerindeki çocuklar soyut nitelikleri kalıplaştırma eğilimlerinin yanı sıra cinsiyete yönelik tavır ve yargılarında esneklik göstermektedirler (Leaper ve Friedman, 2007, s. 565).

Büyüme evresinde kız çocuklarına uysal olmaları gerektiğine dair sık sık öğüt verilirken oğlan çocuklarının yaramazlıklarının girişkenlik olarak görülüp sakınca

bulunmadan cesaretlendirilmesi, ebeveynlerin cinsiyet kalıp yargılarını çocuklara açık veya örtük ifadeler yoluyla iletmesine ve mevcut eşitsizlik durumunun devam ettirilip daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Kız çocuklarını sıkı denetim altında tutma, oğlan çocuklarına daha serbest bir alan tanıma istemi yaygın bir eğilim olmasına rağmen oğlan çocuklarının belirlenmiş kalıp yargılara uygun olmayan davranış sergilediklerinde kız çocuklarına kıyasla daha katı bir tepki ve yaptırımlarla karşılaştığı bilinmektedir (Saygan ve Uludağlı, 2021, s. 363). Bu durum, ataerkil sistemde kadına dair birçok şeyin ve kadınsılığın hiyerarşik olarak ifade ettiği ikincil konum ile açıklanabilir.

Toplumsallaşma sürecinde çocukların, karakterleri henüz oluşma sürecinde olduğu için çevrelerinde şahit oldukları birçok davranış ve söylemden kolay bir şekilde etkilenebilmektedirler. Özellikle okul öncesi dönemde çocuklara küçük yaşlardan itibaren neredeyse her gece okunan ve gösterilen resimli çocuk kitaplarının, çocukların aile içi iş bölümü ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik algılarının oluşup şekillenmesinde önemli bir etkisi bulunduğu bilinmektedir. Trepanier-Street ve Romatowski (1999, s. 158), yaptıkları çalışma ile toplumsal cinsiyet rollerinin daha eşitlikçi biçimde sunulduğu çocuk kitaplarının, çocukların cinsiyet kalıp yargılarına dayalı tutumlarının azalmasını sağladığı, cinsiyetçi tasvirlerin yer aldığı kitapların ise hem çocuk hem de ebeveyn tutum ve davranışlarını olumsuz bir şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Anderson ve Hamilton (2005, s. 149), “en çok satan” ve “ödül alan” gibi kategorilerden seçtikleri 200 adet resimli çocuk kitaplarını inceledikleri çalışma ile annelerin çocuklarla en sık temas kuran, besleyen, duygularını daha sık ifade eden bir figür olarak resmedilmesine karşın baba figürünün, çocuklara ilgi gösterirken veya çocukları beslerken hiç görülmediğini ifade ederek ebeveyn rolleri temsilindeki önemli dengesizliği vurgulamıştır. Oyun ve oyuncakların da çocukların bilişsel gelişiminde önemli bir rolü olduğundan ebeveynlerin çocukları için satın aldıkları oyuncakların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği dikkate alınmalıdır. Oğlan ve kız çocuklarının odalarında bulunan oyuncakların incelendiği bir çalışmada oğlan çocuklarının odalarında ev yaşamından uzak, sembolik ve uzay araçları gibi uzamsal-zamansal oyuncaklar yer aldığı görülürken kız çocuklarının odalarında bebekler, bebek evleri, ocak setlerinin yer aldığı görülmüş ve oğlan çocukların odalarında sınırlı sayıda da olsa var olan bebeklerin kovboy veya asker gibi aksiyon içeren figürlerden oluştuğu rapor edilmiştir (Blakemore ve Centers, 2005, s. 619-620). Barbie bebekler ve aksiyon figürlerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada ise aksiyon figürlerinin etken bir yapıda olup silah vb. araçların bulunduğu

kutusunda, nesneleri nasıl kullanacağına dair talimatlarla geldiği görülmesine karşın Barbie bebeklerin tarak ve saç kurutma makinesi gibi dış görünümle ilgili aksesuarlarla geldiği ve bu araçların kutuda, bebeğin kullanması için değil onu biçimlendirilmesi için yer aldığı görülmüştür (Blakemore ve Centers, 2005, s. 620).

Cinsiyetçi bir bakış açısıyla üretilen bu tür oyuncaklar ile, oğlan çocukları oyun araç ve gereçler ile yeni bir şey inşa eden özne konumuna getirilirken kız çocukları yemek yapma ve kıyafet ütüleme taklidine dayalı ev işi faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu durumda oyuncakların cinsiyetçi olduğu ve oğlan çocuklarına yüklenen yaratıcı, girişimci, yönetici gibi niteliklerin kız çocuklarında bakıcı, besleyici gibi niteliklere dönüştüğü ifade edilebilir. Ne yazık ki ebeveynlerin yanı sıra ebeveyn olmayan kişilerin de genelde cinsiyete göre kalıplaşmış oyuncakları tercih etme eğiliminde bulundukları görülmektedir. Üstelik oyuncak mağazalarındaki satış görevlilerinin müşterileri cinsiyete göre oyuncak seçmelerine dair yönlendirici bir yaklaşımda bulunması da gündelik yaşamda sürekli karşılaşılan bir durumdur. Cinsiyet kalıp yargılarını pekiştirmeyen nötr oyuncaklar seçimi yapmak, çocukların birçok alandaki becerilerini geliştirmek açısından daha yararlı olmakla birlikte cinsiyete dair algılarında daha olumlu bir etki yaratmak açısından oldukça gerekli bir tutumdur.

Okul ve öğretmenlerin de çocukların zihinsel ve duygusal gelişimi üzerinde oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Eğitim kurumları, mevcut toplumsal yapıda egemen olan ideolojinin varlığını koruyup yeniden üretimini sağlamasının yanı sıra cinsiyetçi ideolojinin dönüştürülerek daha eşitlikçi bir yapılanma oluşturabilme gücü barındırması açısından bireylerin hayatında bir dönüm noktası sayılabilecek kadar önem arz etmektedir (Asan, 2010, s. 68). Bu bağlamda öğretmenlerden, genellikle ataerkil ideolojinin lehine oluşturulmuş bir öğretim planını içeren müfredatı uygulaması ve geleneksel cinsiyet kalıp yargılarının kuşaktan kuşağa aktarımını sağlaması beklenmektedir. Öğretmenler, çocukların toplumsal cinsiyet benlik kavram ve tutumları üzerinde doğrudan etki yaratabilecek konumda olmaları dolayısıyla onların cinsiyetçi veya eşitlikçi görüşleri, çocukların gerçekleştirecekleri eylemlerini, akademik alandaki başarılarını ve spor hayatını yönlendirme potansiyeli taşımaktadır (Leaper ve Friedman, 2005, s. 569). Özellikle kadınlar için ayrımcı ve kısıtlayıcı özellikler içeren eğitim uygulamalarının yanı sıra cinsiyetçi tutuma sahip olan öğretmenlerin erkek öğrencileri daha kıvrak zekalı ve yetenekli bulma eğilimlerinin de eşit olmayan bir muameleye maruz kalan kadın

öğrencilerin performanslarını olumsuz etkilediği görülmektedir (Shapiro ve Williams, 2012, s. 181).

Öğretmenler kadar etkili olan bir diğer unsurun da cinsiyetçi içerik ve görseller ile sunulan ders kitapları olduğu ifade edilebilir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılını kapsayan dönemde okutulmak üzere MEB tarafından hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitapları incelendiğinde kadınlar için yaygın olarak tercih edilen mesleğin ev hanımlığı, daha sonra ise yoğun düşünsel uğraş gerektirmeyen tekstil işçiliği, resepsiyonist gibi meslekler olduğu görülmektedir (Saydam, 2019, s. 79). Bu bakış açısı ile kadının aile içindeki rolleri ev içi düzeni sağlamak, yemek yapmak ve çocuk bakmak olarak ifade edilirken erkekler genelde ev dışında yönetici, mühendis gibi mesleklerle ev içinde ise ancak tamirat-tadilat işleriyle uğraşırken resmedilmektedir (Saydam, 2019, s. 80). Çalışmada incelenen bir başka kategori olarak boş zaman faaliyetlerinde erkekler satranç oynamayı ve gazete okumayı tercih ederken kadınların tercih ettiği boş zaman faaliyetleri örgü örmek ve çiçek toplamak olarak görselleştirilmektedir (Saydam, 2019, s. 80). Benzer şekilde 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının incelendiği çalışmada da erkeklerin kamusal alanda kadınlardan daha görünür olduğu, metinlerde erkeklere tarihî olayların aktarıcısı ve aktörü rolünde yer verildiği, bilim ve keşif alanında sadece erkeklerin mucit olarak tasvir edildiği bulgusuna ulaşılmıştır (Temellioğlu ve Küçükturan, 2022, s. 691).

Çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olarak tanımlanan ergenlik, bireylerin kimlik arayışında olduğu bir dönemdir. Bu dönemde ebeveynlerin cinsiyet rollerine dair tutumlarının gelenekselci veya eşitlikçi bir yaklaşım içermesi, yetişkinliğe geçiş sürecinde olan bireyler için belirleyici bir rol oynamaktadır (Saygan ve Uludağlı, 2021, s. 363). Ergenleri konu edinen çalışmalarda, ergenlik döneminde olan kız çocuklarının kendi fiziksel görünüşleri ve bedenlerine yönelik algılarının, ergenlik döneminde olan oğlan çocuklarına kıyasla daha olumsuz (Saygan ve Uludağlı, 2021, s. 364), ebeveynlerine bağlılık duygusu besleme derecelerinin ise daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Doğan, 2016, s. 414). Bu bulgular, toplumsallaşma sürecinde kız ve oğlan çocuklarına farklı yaklaşımlarda bulunan ebeveynlerin ve çevresel faktörlerin çocukların kimlik gelişimi üzerinde nasıl bir etki yarattığını betimlemek açısından önem taşımaktadır.

Medya sektöründe de kadınların istihdam edildikleri pozisyonlar ve çeşitli kitle iletişim araçları vasıtasıyla temsil edilme biçimleri, ataerkil düzende diğer kurumlara benzer şekilde var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sürdürme ve yeniden üretme işlevi

taşımaktadır. Özellikle çocuklara yönelik hazırlanan televizyon programları ve çizgi filmlerde hem erkek karakterin istatistiksel olarak daha fazla ön planda tutulup olayların başkahramanı olduğu hem de toplumsal cinsiyet rollerine uygun davrandığı görülmektedir. Oyuncak endüstrisinin “kızlar için” ve “erkekler için” vurgusuyla pazarladığı ve farklı ambalajlı farklı ürünlerin tanıtımının yer aldığı reklamların da çocukların cinsiyetçi tutumlarını pekiştirici ve cinsiyetçi oyuncaklara yönelmesini tetikleyici özelliği vardır. Söz konusu reklamlarda kız çocukları bebeğe şefkat gösterirken veya kendilerine makyaj yaparken oğlan çocukları aksiyona ve dış dünyaya yönelik davranışlar sergilemektedir (Leaper ve Friedman, 2007, s. 568). Kadınların medyadaki sınırlı temsili genellikle estetik açıdan idealleştirilmiş, edilgen bedenleri üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Ailenin öneminin baskın tema olduğu dizilerde kadın karakterler anaç ve cefakâr, pembe dizilerde ise çekici ve entrikacı olarak kurgulanmaktadır. Bu karakter özelliklerine karşı erkekler dizilerde sert, cesur ve şiddete meyilli karakterler olarak kurgulanmaktadır. Erkek karakterlerin söz konusu tavırlar sergilemesinin, çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yarattığına dair birçok çalışma yapılmıştır. Spor medyasında futbol gibi bazı spor dallarının cinsiyetlendirildiği, erkek sporculara kadın sporculardan daha fazla temsil imkânı sağlanmasıyla erkeklerin sporda kadınlardan daha başarılı olduğuna yönelik algı yaratılmaya çalışıldığı da söylenebilir. Genel anlamda çocukluk döneminden itibaren algılanan toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı etkilerin, yaşamın ilk yıllarının yanı sıra gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi sonraki gelişimsel dönemlerde de birey üzerinde çok önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Pinquart ve Sörensen, 2001, s. 205).

1.1.3. Toplumsal cinsiyete dair kuramsal yaklaşımlar

Toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl kazanıldığı ve cinsiyetler arasındaki farklılıkların nasıl analiz edildiğine ilişkin birçok kuram geliştirilmiştir. Biyolojik yönelime sahip olan yaklaşımlara göre, toplumsal cinsiyet rolünün gelişim ve farklılaşmasının temel sebebi kadın ve erkeğin üremede oynadığı farklı roller ve yaşadıkları hormonal değişikliklerdir (Bussey ve Bandura, 1999, s. 677). Evrimsel bakış açısı ise bu kavramın gelişimini ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları evrim tarihi çerçevesinde ele almaktadır. Bu yaklaşım, geçmişte yapılan eş tercihleri, üreme stratejileri, üretim biçimleri ve hayatta kalma mücadelelerinin gen aktarımı ile günümüze

ulaştığını ve cinsiyetlerin evrimsel süreçte farklı özellikler kazandığını vurgulamaktadır (Bussey ve Bandura, 1999, s. 679).

Toplumsal cinsiyetin gelişimini açıklamaya yönelik oluşturulan ilk kuramsal açıklamalardan biri, Freud'un görüşlerine dayanan ve cinsiyet oluşumunu biyolojik ve toplumsal cinsiyeti yöneten libido (cinsel enerji) kavramı merkezinde analiz eden psikanalitik kuramdır (Dökmen, 2015, s. 42). Freud, toplumsal cinsiyetin kazanımında önemli olan dönemleri psikoseksüel gelişim kuramında, çocukların cinsiyetler arasında ne gibi farklılıklar bulunduğu bilincinde olmadıkları, farklılıkları anlamaya başladıkları ve ödipal olmak üzere üçe ayırmaktadır (Dökmen, 2015, s. 43). Oral ve anal aşamaları içeren ilk dönemde kız ve oğlan çocukların doğumdan itibaren aynı cinsiyete (erkek) sahip olup aynı toplumsal cinsiyet deneyimleri yaşadığını öne süren Freud, çocukların fallik aşamanın ilk bölümü olan ikinci dönemde cinsiyetler arasındaki farklılıkları anlamaya başladığını belirtmektedir (Dökmen, 2015, s. 43). Ödipal ise çocukların cinsel kimlikler oluşturmaya başladığı, kendilerini kendi cinsiyetlerindeki ebeveynleriyle özdeşleştirerek onlara kıskançlık, karşı cinsiyetteki ebeveyne ise erotik bağlanma hissettikleri son dönemdir (Bussey ve Bandura, 1999, s. 677). Özdeşleşme sürecinde çocuklar, kendilerine model olarak aldığı hemcins ebeveynin kişilik özellik ve niteliklerini taklit ederek kendilerini cinsiyete göre şekillendirirler (Bussey ve Bandura, 1999, s. 677). Ödipal ve elektra kompleksi üzerinde duran bu kurama göre, çocuklar için cinsiyet farklılığı en temelde penise sahip olup olmama durumudur.

Bandura'nın geliştirdiği sosyal öğrenme kuramı, çocukların cinsiyet rolleri öğreniminde ödül, ceza, gözlem ve taklitlerin önemini vurgulamaktadır. Öğrenme sürecinden ilki olan edimsel koşullamada olumlu sonuçlara sebep olan davranışın yinelenme ihtimali artarken olumsuz sonuçlanan davranışlardan kaçınılmaktadır (Dökmen, 2015, s. 60). Örneğin, oğlan çocukların tamir işi yapan babalarına yardım etmek istemesi olumlu sonuçlanarak pekiştirilirken annesine ev işlerinde yardımcı olmak istemesi olumsuz sonuçlanarak pekiştirilmez. Dolayısıyla ebeveyn, akran ve öğretmenlerin cinsiyete uygun davranışı ödüllendirirken cinsiyete uygun olmayan davranışı kınaması sonucunda çocuklar, cinsiyet rollerini öğrenerek davranışlarını bu role uyum sağlayacak şekilde düzenlerler (Lindsey, 2015, s. 71). Model alma ve taklide dayanan ikinci öğrenim sürecinde çocuklar genelde kendi cinsiyetinde olan figürleri gözlemlemeye daha meyilli olup, gözlemledikleri figürün davranışlarını taklit etme çabasında bulunurlar (Dökmen, 2015, s. 60). Çocuklar, kendileri deneyimlemese dahi

hangi davranışın hangi sonuçlar doğurabileceğini gözlemledikleri figürler aracılığıyla dolaylı bir biçimde öğrenerek gelecekteki davranışlarına bu ödül ve ceza sistemine göre yön vermektedirler. Cinsiyet sosyalleşmesi üzerine yapılan çalışmaya göre, oğlan çocukların baba veya erkek bir figürle anneye kıyasla daha sınırlı etkileşime girmesi, erkeklik tanımı geliştirme ve sosyalleşmede kız çocuklarına göre daha çok zorlanmalarına ve ne yapmalarından ziyade ne yapmamaları gerektiğine dair uyarılar almasına neden olmaktadır (Lindsey, 2015, s. 71).

Piaget, bilişsel gelişim kuramında bilişsel yeteneklerin toplumsallaşma sürecinde aşamalar hâlinde geliştiğini ve çocuğun dünyayı yorumlayıp yapılandırmada aktif bir rolü olduğunu vurgulamaktadır (Lindsey, 2015, s. 72). Gelişim döneminde çocuklar merak duygusunun tetiklediği içgüdü ile çevrelerindeki nesneler ve olaylar hakkında sorular sorarak dünyaya dair bilgiler edinir ve bu bilgileri etkin bir şekilde kullanırlar. Bu kurama göre çocuklar yeni edindikleri bilgileri kendilerinde mevcut olan bilgilere dahil ederek özümseme, var olan yapıya uymayan mevcut bilgiyi deneyim aracılığıyla değiştirerek uyumsama, mevcut bilgiyi yeniyle birleştirip senteze ulaşarak düzenleme eğiliminde olurlar (Plotnik, 2009, s. 397). Düşüncelerini Piaget'nin çalışmalarını temel alarak oluşturan Kohlberg'e göre cinsiyet rolü gelişiminde cinsiyeti etiketleme, cinsiyetin kararlılığı ve cinsiyetin değişmezliği olmak üzere üç temel bilişsel dönem vardır (Dökmen, 2015, s. 66). İlk dönemde cinsiyetin sabit ve kalıcı olduğunu algılayamayan çocuklar ikinci dönemde dış görünümünden etkilenseler de cinsiyetin değişmez bir kategori olduğunun farkına varırlar. Cinsiyetin görünüm, etkinlikler veya fiziksel özelliklere rağmen değişmeyeceği bilgisi ise ancak son dönemde kesin olarak kazanılır (Dökmen, 2015, s. 67). Bu dönemdeki çocuklar, çevrelerinden edindiği bilgiler aracılığıyla kalıplaşmış cinsiyet rollerini öğrenerek kendi cinsel kimliklerine uygun ve tutarlı davranışlar sergilemeye çalışırlar (Bussey ve Bandura, 1999, s. 677).

Diğer kuramlara kıyasla yeni olup Bandura ve Bussey tarafından geliştirilen sosyal bilişsel kuram, insanın adaptasyon ve değişim sürecindeki evrimsel unsurları göz ardı etmez fakat teknolojik ilerlemenin biyolojik evrim üzerinde hiç etkisinin olmadığı tek taraflı evrimciliği ve sosyal davranışın biyolojinin evrimleşmesinin bir sonucu olduğu fikrini reddeder (Bussey ve Bandura, 1999, s. 683). Bu kuramda toplumsal cinsiyetin gelişimi kişisel faktörler, davranış örüntüleri ve çevresel olaylar olarak üçe ayrılan karşılıklı nedensellik modeli ile analiz edilmektedir (Dökmen, 2015, s. 64). Karşılıklı etkileşim içinde olan bu modellerin katkısı ve baskınlık durumu çeşitli etkenlere göre

değişiklik gösterse de Bussey ve Bandura (1999, s. 683), bireylerin sembolleştirme ve modelleme aracılığıyla bilgi ve becerilerini artırmalarını sağlayan gözlemsel öğrenme yeteneğinin ayırt edici olduğunu vurgulamaktadırlar. Gelişim evrelerinde farklılaşabilen etkinlik düzeyleri ile model alma, doğrudan yaşantı ve öğretim, cinsiyet rollerinin gelişiminde önemli olan üç tür sosyobilişsel etki olarak tanımlanır (Dökmen 2015, s. 64).

Bem (1981) tarafından geliştirilmiş ve sosyal öğrenme kuramı ile bilişsel gelişim kuramının temel görüşlerinin sentezi niteliği taşıyan toplumsal cinsiyet şeması kuramı, çocukların cinsiyetle ilgili bilgi ve tutumlarının erkeklik ve kadınlık hakkındaki genel bilgileri temsil eden bir şema aracılığıyla kazandığını varsaymaktadır (Bussey ve Bandura, 1999, s. 679). Bu şemanın içeriğini öğrenen çocuklar, kendi cinsiyetleriyle ilgili olan özellikleri benliklerine uygulayarak tutum ve davranışlarını bu şemaya göre şekillendirmektedirler (Bem, 1981, s. 355). Bu bağlamda, çocuklara nelerin cinsiyetlerine uygun olup olmadığını belirterek söylem ve davranışları yönlendiren şema, genelde kız çocuklarının hayatına sınırlayıcı ve kısıtlayıcı bir etkide bulunur. Erkek egemen dünyada kadın ve kadınlığa dair birçok şey sürekli baskı altındadır. Bilişsel düzey geliştikten sonra algılanabilen toplumsal cinsiyet şemalarının etkisi çok güçlü olduğu için yerleşmiş kalıp yargıların gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde değiştirilmesinin zor olduğu belirtilmektedir (Lindsey, 2015, s. 74). Ayrıca ebeveynlerin gelenekselci veya eşitlikçi bir tutuma sahip olmaları, çocukların toplumsal cinsiyete dair algılarını şekillendirmektedir. Bu kuram, bireylerin toplumsal cinsiyet kimliklerini nasıl geliştirdiğine dair açıklama oluşturmanın yanı sıra mevcut kalıp yargıların nasıl değiştirilerek eşitlikçi bir şema yaratılabileceği bilgisini de taşıdığından oldukça önemli görülmektedir (Lindsey, 2015, s. 75).

Eagly'nin oluşturup Wood ile geliştirdiği sosyal rol kuramı ise toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl öğretilip benimsetildiği ve ebeveyn, akran, öğretmen gibi aktörlerin cinsiyete dair beklentilerinin çocukların cinsiyet kimliklerini nasıl etkileyip şekillendirdiği ile ilgilenmektedir (Plotnik, 2009, s. 395). Cinsiyet rolleri, kadın ve erkek cinsiyeti arasındaki biyolojik farklılıkların sonuçlarının toplum tarafından gözlemlenerek yorumlanması ile oluşmaktadır. Bu kurama göre, gerçekleştirdiği davranışlara özellikle ebeveynleri tarafından farklı tepkiler alan ve bu farklı muamelenin cinsiyete dayalı olduğunu fark eden çocuklar, toplumda kendilerinden uyulması beklenen bazı roller olduğunun bilincine vararak kendi cinsiyet rollerine uygun davranışları gerektiğini öğrenirler (Plotnik, 2009, s. 395).

1.2. Ataerkil İktidar ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Erkek egemenliği, otoritesi ve üstünlüğü temelinde oluşturulan toplumsal örgütlenme düzenini ifade eden ataerkillik, bireylere cinsiyetleri özelinde farklılaşan rol ve sorumluluklar yükleyen toplumsal cinsiyetin inşasıyla cinsiyetler arasında eşitsiz bir güç ilişkisinin yaratılmasına neden olmaktadır. Hiyerarşik bir yapı içeren bu düzende kadınlar, neredeyse her alanda fırsat eşitsizliğine maruz kalmakta, erkeklerin sahip olduğu fırsatlara erişememektedir.

1.2.1. Ataerkillik ve kadınların konumu

Cinsiyetler arasında gerçekleşen güç mücadelesiyle kurulan ilişkilerin uzun zaman öncesine dayandığı ve mücadelenin tarihin farklı dönemlerinde farklı şekillerde sonuçlandığı bilinmektedir (Badinter, 1992, s. 53). Avcılık-toplayıcılığın yapıldığı dönemden bitki ve hayvanların evcilleştirildiği döneme geçişle birlikte kadınlar, doğurganlık özelliklerinin yanı sıra gerçekleştirdikleri bahçecilik faaliyetleri ile doğayı denetim altına alıp besin sürekliliği sağlamasıyla birlikte daha kutsal ve saygın bir statü kazanmışlardır (1992, s. 54). Öyle ki, dünyanın birçok bölgesinde gerçekleştirilmiş kazılarda toprağın ürün vermesini sağlayarak tanrısal bir nitelik kazanan kadınların bedenlerinin tanrıça olarak şekillendirildiği heykellere rastlanmış ve kadınların konumlarının merkezi olduğu bu arkeolojik kanıtlarla ortaya konmuştur (1992, s. 56).

Düzenli ve yöntemli şekilde yapılmaya başlanan tarımda erkeklerin de yer alması ve bu faaliyetin geliştirilerek yerleşik yaşama geçilmesi ile hem toplumsal hem iktisadi anlamda dönüşümler meydana gelmiş, erkeklerin hem kadın bedenleri hem de diğer erkekler üzerinde söz sahibi olabileceği bir düzen oluşturularak özel mülk ve iktidar kavramları ön plana çıkarılmıştır (Sykes, 2017, s. 187). Göçebe yaşamın, iki gebelik arasında belirli bir zaman geçirilmesini gerektiren doğası sayesinde kontrol edilen doğurganlık, yerleşik yaşama geçiş ve tarımda duyulan işgücü ihtiyacı ile teşvik edilen bir niteliğe bürünmüş bu durumla birlikte kadınlar, çocuk bakımı ve erkeklere bağımlı hâle getirilmiştir (2017, s.189). Kadınlar, doğurma yetisine sahip olmaları nedeniyle nüfusunu artırmak isteyen erkeklerin mücadele öznesi haline gelmiş, erkekler kabileler arasında kadın çalmaya başlamış ve meta olarak görülen kadınların değiş tokuş edilmesinin bir gelenek olduğu savaşçı kültürler oluşmuştur (Berktaş, 2012, s. 80).

Yaratıcı gücün kanıtı olan doğurganlığın bir gizem olduğu ilkel zamanlar yerine erkeklerin üretimde rollerini fark etmeye başladığı bu yeni dünya düzeninde gelişen erkek

egemenliğiyle birlikte kadının üretim ve yaratıcılıktaki gücü küçümseymiş, tanrıçalar yok edilerek yerine erkek tanrıların getirildiği erkek üstünlüğüne dayanan yapıyı destekleyecek bir din bilim kurulmuştur (Millett, 1987, s.52). Özellikle de üç tektanrılı dinin doğduğu Ortadoğu bölgesinde benimsenen bu değerler ile kent devletleri yaratılarak kadınların toplumdaki ikincil konumu kurumsallaşmıştır (Berktaş, 2012 s. 37).

Egemen grup tarafından inşa edilen kadın-erkek cins sınıflamasında erkekler saldırgan, zeki, güçlü olarak tanımlanırken kadınlar güçsüz, pasif gibi niteliklerle tanımlanmış (Millett, 1987, s. 49), bu tanımlar cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıkların ve gerçekleştirilen iş bölümünün doğal gerekçesi gibi sunulurken hem eril düzene hem de faaliyet, zaman ve mekân arasında oluşturulan bölünmeye meşru bir zemin kazanımı amaçlanmıştır (Bourdieu, 2015, s.23). Kadınların denetlenmesi ve kısıtlanmasına bu şekilde gerekçe oluşturan erkek ideolojisi, erkeği uygarlık kadını doğa ile özdeş görerek onun ikincil planda kalmasına ve ev içiyle sınırlandırılmasına neden olmaktadır (Berktaş, 1998, s.85). Ataerkilliği, erkeklerin aralarında kurdukları hiyerarşik ilişkiler ve dayanışmayı içeren, kadınların işgücü üzerinde kontrol sağladıkları toplumsal ilişkiler dizisi olarak tanımlayan Heidi Hartmann (1981, s. 18), ataerkilliğin maddi bir temeli olduğunu ifade etmektedir. Benzer biçimde, erkeğin egemen olduğu aile türünü işaret eden ataerkilliğin günümüzde erkeğin kadına uyguladığı tahakküm ve güç ilişkilerini ve erkek üstünlüğünün ön planda tutulduğu bir sistemi betimlemek için kullanıldığını ifade eden Kamla Bhasin (2014, s. 9), ataerkil sistemde kadınların yaşamlarının, hareket özgürlüklerinin, cinselliklerinin ve sahip oldukları ekonomik kaynakların erkeklerin denetiminde olduğunu vurgulamaktadır (2014, s. 12). Tarihin farklı dönemlerinde, farklı coğrafyalarda ataerkilliğin değişkenlik gösteren uygulama ve ayrımcı tutumlarına maruz kalan kadınlar, sömürü ve denetim açısından sınıf fark etmeksizin çoğunlukla benzer baskı biçimlerini deneyimlemiş ve erkeklerin denetiminde olan aile, eğitim, din, ekonomi ve siyaset gibi toplumsal kurumların ürettiği değerleri benimsemek durumunda kalmışlardır (Bhasin, 2015, s. 26).

Ataerkillik kavramını erkeklerin kadınlara egemen olduğu, kadınların sömürülüp çeşitli baskı biçimlerine maruz kaldığı bir toplumsal yapı ve uygulamalar sistemi olarak tanımlayan Sylvia Walby (2021, s. 39), Patriyarka Kuramı adlı kitabında ataerkil sistemi kuramsallaştırmaktadır. Ayrıca, Walby (2021), kadınların egemenlik altına alınmasının hangi boyutları içerdiğinin ve bu boyutların derinliğinin anlaşılabilmesi için ataerkillik kavramı ve kuramının çözümlenmesinin bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır.

Walby'ye göre (2021, s. 41) ataerkil sistem; ataerkil üretim tarzı, ücretli emek, yönetimdeki ataerkil ilişkileri oluşturan devlet, erkek şiddeti, cinsellik ve kültürel yapıdaki ataerkil ilişkiler olarak ifade ettiği temel altı yapının bileşiminden oluşur ve bu yapılar özerk olmasına rağmen birbirlerini etkileme potansiyeline sahiptirler. Ev içinde gerçekleşen ataerkil üretim ilişkileri, kadınların ev içi emeğinin sömürülmesi yaklaşımına dayanırken ücretli çalışma alanındaki ataerkil ilişkiler, kadınların ücretli emeklerine erkeklere kıyasla daha olumsuz ve ayrımcı karşılık bulmalarına gönderme yapar (Walby, 2021, s. 41). Erkek anlayışla yönetilen devlet ise ataerkil değer ve çıkarlara yönelik faaliyet gösterme eğilimindedir ve hatta kadınlara yönelik erkek şiddetine hem üretilen yasa hem de uygulamalar aracılığıyla meşru bir zemin kazandırıldığı, bazı zamanlarda ise bu şiddetin görmezden gelindiği görülmektedir (2021, s. 42). Cinsellikteki ataerkil ilişkiler heteronormatif görüşü temel alarak kadınlara sınırları belirlenmiş alanlar tanınmasını ifade ederken din, eğitim gibi kurumlardan oluşan kültürel yapı ise erkeklerin çıkarlarına göre biçimlendirilen kadınlık biçimlerinin sunulması açısından önemli görülmektedir (2021, s. 42).

1.2.2. Türkiye'de ataerkil sistem

Toplum yapısının farklılaştığını ifade eden Tekeli (1993, s. 25), henüz bütünüyle modern bir toplum yapısına ulaşılmasa da Türkiye'de geleneksel değerlerin önemli ölçüde çözüldüğünü belirtmektedir. Türkiye'yi birçok bölgeyle birlikte otoritenin erkek soyundan devam etmesi, saygınlığın yaşla orantılı olması, cinsiyetler için farklı faaliyet alanı ve hiyerarşilerin yaratılması gibi yapısal özelliklere sahip olması dolayısıyla klasik ataerkilliğin bölgesine yerleştiren Deniz Kandiyoti (2013, s. 187), Türkiye'de mevcut yapının oluşturduğu cinsler arası eşitsizliğin kültürel pratikler aracılığıyla yeniden üretildiğini ifade etmektedir. Yaşanan toplumsal dönüşümler ailenin büyüklüğünde ve yapısında değişimler yaratsa da kadının talep eden, erkeğin ise son kararı vererek uygulamayı gerçekleştiren kişi olarak konumlandırılışı hâlâ yaygın bir eğilim olmakta, aile içerisindeki ataerkil ilişkiler sürdürülmektedir (Tekeli, 1993, s. 27).

19. yüzyılın sonunda, laikleşme ve modernleşme sürecine duyulan ilginin etkisiyle üst ve orta sınıf erkekleri, Osmanlı ataerkil düzenini eleştirerek hem mutlakçı yönetime hem de sürekli denetlenen ve paylaşım içermeyen evlilik ilişkilerine bir karşı duruş gerçekleştirmiştir (Kandiyoti, 1993, s. 33-374). Kadınları ve aile kurumunu ilgilendiren görüşlerin kesinlik ve özgün bir biçim kazanması ise Jön Türkler'in 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti ile iktidara el koymasından sonraki döneme rastlamaktadır (1993, s.

374). Ancak asıl değişim, aile ilişkilerinin daha demokratik ve laik bir yapıya büründüğü Cumhuriyet rejiminde kadınların siyasal ve toplumsal açıdan kazanımlara ulaşması ile gerçekleşmiştir. Rejimin simgeleştirilmesinde önemli rol oynayan yeni kadın imgesinin devlet kadrolarında yer edinmesi, törenlerde ve balolarda Batı modasına uygun elbiselerle ön planda tutulması Türkiye’de tam bir modernleşme sürecinin yaşandığını düşündürse de bu değişimler, küçük bir kentli tabakayı etkilemiş ve kadınların evlilik biçimleri yerel toplulukların denetiminde kalmaya devam etmiştir (1993, s. 376).

Kadınların ataerkilliğe karşı hangi direniş mekanizmaları geliştirdiğini veya ataerkilliği nasıl içselleştirip sistemin sürdürülmesini sağladığını açıklamak için “ataerkil pazarlık” kavramını geliştiren Kandiyoti (2013), bu kavramı ataerkil geniş aileye genç yaşta gelin olarak giren ve hem ailenin erkekleri hem de kadınları tarafından sürekli denetime maruz kalan genç kadının, ileride kendi gelinleri üzerinde kuracağı otorite ve yaşlılıkla birlikte edineceği iktidar, yani sistemin içinde yer alarak edineceği güç uğruna eşitsiz cinsiyet ilişkilerini görmezden gelmesi olarak tanımlamaktadır (2013, s. 134). Ancak tarımda makineleşmenin artışı, kentleşme ve göç gibi sebeplerle baba evinden daha erken ayrılarak geniş aile yerine çekirdek ailelerini geçindirmeye, üstelik babasına maddi anlamda yardım etmeye başlayan erkekler ve kaynana denetiminden kurtularak evde görece söz sahibi olmaya başlayan kadınlar ile aile içi iktidar ilişkilerinin doğası dönüşmüş, ataerkil sistemin bu biçimi artık kadınlar tarafından içselleştirilmeyip sürdürülmediğinden döngü kırılmıştır (2013, s. 138). Bu duruma rağmen kadın bedeninin, bilhassa cinselliğinin denetiminin önce baba sonra erkek kardeşte olduğu ataerkil ailede kadın, üzerinde hak sahibi olunabilen bir değere dönüştürülerek kısıtlanmaya devam etmektedir (Arıkan, 1997, s. 4). Aile üyelerinin yanı sıra akraba ve komşular aracılığıyla da baskı altına alınan kadınların hem giyim hem de davranış şekilleri sürekli denetlenmekte, kadınlar kendilerine uygun görülen rollerin ve sınırların dışına çıktıkları sürece birtakım yaptırımlara maruz kalma endişesiyle sindirilmektedir.

1.3. Feminizm(ler) ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Kadının özgürlük alanı ve toplumdaki statüsünü sorunsallaştırarak toplumda cinsiyet eşitliğini sağlamayı hedefleyen ve bu temelde mücadele eden bir toplumsal hareket olarak feminizm, tarihsel süreçte etki alanının genişlemesiyle farklı yaklaşımları bünyesinde barındırmıştır. Kadınların maruz kaldığı baskı ve sınırlamaları gündemine alan ve sorunların kaynaklarına dair çözümlemeler yapan feminizmin önceliklerinin her

dönem farklılaştığı, bu nedenle alanyazında farklı feminizmlerden bahsedildiği ve hareketin tarihi “dalga”, “kuşak” veya “dönem” olarak aktarıldığı görülmektedir.

1.3.1. Feminist kuramlar ve mücadele alanları

Kadınların erkekler tarafından sömürüldüğü ve baskılandığı ataerkil düzene cinsiyetler arası eşitlik talebi ile karşı çıkma cesareti gösteren feministlerden oluşan kadın kurtuluş hareketi, sosyal ilişkileri dönüştürücü ve çıkar grubu olan erkeklerin iktidarını sarsıcı bir potansiyel taşıması dolayısıyla diğer toplumsal hareketler içinde en tartışılan ve etki alanı en geniş olan mücadele alanı olarak görülmektedir (Mies, 2011, s. 37). Bu anlamda feminizm, oluşturulmak istenen toplum modelleri bakımından kendi içinde farklılaşsa da genel anlamda kadınların itildikleri dezavantajlı ve ikincil konumlarının erkek egemenliğe dayalı sistem tarafından inşa edildiğinin bilincine varması ve politik anlamda bu duruma karşı mücadele yöntemleri geliştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Çakır, 2014, s. 416). Aksu Bora’ya (2020, s. 507) göre, feminizmin dalga metaforuyla tarihselleşmesi ve döneme özgü kavramlar ile anlatımı, dönem ve verilen mücadelelerin birbirinden tamamen farklı hedefler taşıdığı yanılgısı oluşturması açısından oldukça risklidir. Feminist mücadelenin birikimsel olarak kuşaktan kuşağa aktarılacak ileriye taşındığını belirten Aylin Görgün Baran (http-1)¹, “dalga” terimini eleştirenlerin “kuşak” ifadesini kullanmayı tercih ettiğini ve bu kullanımın feminist kültürün sürekliliğini vurgulamak açısından önemli olduğunu belirtmektedir.

Tarihsel olarak kadınların erkeklere tabi kılınmış konumlarına Orta Çağ’a uzanan birçok dönemde itiraz edildiğinin görülmesine rağmen bilinçli ve sistematik bir direnişin 17. ve 18.yüzyılda kapitalizmin geliştiği, çeşitli devrim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde ortaya çıktığı bilinmektedir (Çakır, 2014, s.416). Aydınlanma Çağı olarak da adlandırılan 18. yüzyılda akla uygun olmayan şeylerin ikincil ve yetersiz olarak nitelendirilmesi ile erkekler kendilerini akıl sahibi, kadınları ise duygusal olmakla özdeşleştirmiş ve kendilerinde, akıldan yoksun olarak gördükleri kadınlara akıl dayatma hakkını bulmuşlardır (Donovan, 2014, s. 25). İnsanların doğuştan sahip olduğu doğal hakların kendilerini değil erkekleri kapsadığının bilincine vararak birçok ideal ve haklardan mahrum bırakıldıklarını (Donovan, 2014, s. 22) ve Sanayi Devrimi ile ev mekânı ve iş yerlerinin ayrılması sonucunda özel alanda eş ve anne olarak tecrit

¹ <https://kockam.ku.edu.tr/feminizmin-gelisim-seruveni-dalga-yerine-kusak-diyelim-mi-aylin-gorgun-baran/> Erişim Tarihi: 28.12.2023

edildiklerini anlayan kadınlar 19. yüzyılda, ezilen grup olarak kitlesel bir kadın hareketi başlatmışlardır (Çakır, 2014, s. 417).

Baba ve kocasına bağımlı, hem yasa karşısında hem de kendi bedenleri üzerinde hiçbir hakkı bulunmayan kadınların yerinin aile ve ev içi olduğu fikri, dönemin erkek liberal kuramcılarının da ortaklaştığı bir konu olmaktadır (Mitchell ve Oakley, 1984, s. 26). Bununla birlikte kadınlar, kurtuluşlarının ancak örgütlenme ve dayanışmayla yine birbirleri tarafından sağlanacağı fikrini benimsemiş (Çakır, 2014, s. 417), karşılaştıkları tüm baskı ve sınırlamalara rağmen seferber olarak hem bireysel hem de kitlesel eylemler düzenlemiş; boşanma hakkı, mirasta pay hakkı, medeni kanuna dahil olma ve eğitim hakkı gibi taleplerde bulunarak dilekçeler yazmış, broşürler dağıtmışlardır (Rochefort, 2020, s. 20-21).

1848'de ABD'de gerçekleştirilen Seneca Falls toplantısı sonucunda yayımlanan ve içinde erkeklerin de bulunduğu 100 kişi tarafından imzalanan Duygular Bildirgesi, genel anlamda oy, eğitim ve çalışma yaşamına ilişkin hak taleplerini içermesi ve temel haklar doktrinini kadınlara uyarlayan ilk girişim olması açısından önem taşımaktadır (Çakır, 2014, s. 418). Çeşitli kazanımlarla sonuçlanan bu bildiri temel dayanağını Aydınlanma geleneğinde yer almış Wollstonecraft ve Grimke gibi birçok liberal feminist düşünürün kuramlarından almıştır (Donovan, 2014, s. 33). Mary Wollstonecraft, kadınların kurtuluşuna ancak geliştirecekleri eleştirel düşünce ve alacakları zihinsel ve tinsel eğitimle ulaşılacağını düşünerek düzenin dayattığı kadınsı normlara eleştirilerde bulunmuştur (Donovan, 2014, s. 35). Liberal feminizme göre genel anlamda kadınların gelişememe sebebi, toplumsal yaşamın dışına itilerek özel alana hapsedilmeleridir ve kadınlar, ancak erkeklerle eşit haklara sahip olduklarında maruz kaldıkları ayrımcı tutumdan kurtularak özgürlüklerine kavuşacaklardır.

Yaklaşık olarak 1850 ve 1930 yıllarını kapsayan birinci dalga kadın hareketi temelde, toplumda kadınların erkeklerle eşit hak ve fırsatlara sahip olabilmesini sağlamayı hedeflemiştir (Walby, 2021, s. 288). Kadınların vatandaşlık haklarını ve kamusal alana katılım düzeyini merkeze alan feministler, kadınların siyasal, eğitsel, ekonomik ve hukukî alanlarda babalarının veya kocalarının gölgesinde (2021, s. 294) ve temel haklardan yoksun bırakıldıklarını işaret ederek politik anlamda hak ve özgürlük edinimi için mücadele yürütmüşlerdir. Kadın hareketinin önemli öncülerinden olan Stanton ve Anthony, cinsiyetlere fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla birçok bölgede yürüyüş düzenlemiş ve liberal öğretinin ötesine geçen özgün bir kuramsallaştırma

yaparak teoriyi daha arı bir forma büründürmüşlerdir (Donovan, 2014, s. 48). 1920’de liberal feministler, anayasada yer alan oy kullanma hakkını elde etmelerinin yanı sıra verdikleri mücadelenin kazanımı sonucunda gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ile evli kadınların statüsünde iyileştirmeler yapılmasına öncülük etmiş, kadınların eğitim alma hakkı önündeki engellerin kaldırılmasını sağlamışlardır (2014, s. 65-66).

Fikirlerini liberal siyasal düşünce zemininde oluşturan liberal feministler, cinsiyetlerin kapasitelerinin aynı olduğu anlayışıyla hareket etmekte ve mücadele alanlarını fırsat eşitliği ekseninde oluşturmaktadırlar (Ecevit, 2011, s. 12). Liberal feminizmin, kadınların kamusal alandan dışlanmasını içeren pratiklere karşı verdiği mücadele sonucunda yasal zeminde edindiği kazanımlar, kadının toplumdaki statüsü ve ataerkilliğin biçimi üzerinde yarattığı etki dolayısıyla önem taşımaktadır (Walby, 2021, s. 293). Kadınların toplumsal yaşamdaki kazanımlarından sadece elit kesimin faydalanması, çeşitli eleştirilere sebep olsa da verilen mücadelenin etkisiyle konuya duyarlı kadın sayısında kayda değer artış meydana gelmesi önemli bir gelişme olarak görülmüştür (Rochefort, 2020, s.35).

Kadınların hem yasal hem de toplumsal zeminde verdikleri temel haklara erişim mücadelesi ve elde edilen kazanımlardan sonra, siyasal dönüşümlerin etkisiyle yaşanan durgunluk, varoluşçu feminist Simone De Beauvoir’ın *İkinci Cins* (1949) ve liberal feminist Betty Friedan’ın, *Kadınlığın Gizemi* (1963) adlı eserleriyle tetiklenerek ikinci dalga feminizmin ivme kazanmasına neden olmuştur (Ecevit, 2011, s. 13-14, Çakır, 2014, s. 436). De Beauvoir, varoluşçu bakış açısıyla kadının toplumdaki kültürel ve siyasal konumunu betimlemiş, kültürde olumlu olarak kurulan erkek imgesine karşı kadının nasıl olumsuz ve öteki olarak inşa edildiğini *İkinci Cins* (1949) adlı eserinde açıklamıştır (Ecevit, 2011, s. 12). De Beauvoir, eserlerinde yer verdiği cinsellik, beden, annelik gibi konular ile kadınların toplumdaki ikincil konumunu vurgulayarak 1970’lerden itibaren yükselen feminist hareketin çizgisini netleştirmiş, kadınlığın doğum ile başlamayıp süreç içinde öğrenilen kodlar taşıdığını işaret ederek cinsiyet rollerinin toplumsal inşasına dair tartışma yaratmıştır (Çakır, 2014, s. 436). Bu bağlamda, kadınların toplumsal düzende erkeklere tabi kılınma durumu ve cinsiyetler arasındaki farklılıklar sorgulanmıştır. Toplumdaki cinsiyet eşitsizliği ve toplumsal cinsiyete dayalı rollerin mücadele alanına katıldığı bu dönemde, kadınların ikincilleştirilme nedenleri farklı kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır (Ecevit, 2011, s. 11).

Feministler kendi bilinçlerine Yeni Sol'daki erkek radikallerin küçümseyici tavırlarına gösterdikleri tepki aracılığıyla erişmiş ve radikal feminist kuram, 1970'lerin başında, içinde daha önce harekette yer almış ve savaş karşıtı etkinliklere katılmış kadınların da bulunduğu bir grup tarafından New York ve Boston'da geliştirilmiştir (Donovan, 2014, s. 265). Bu durum, kuramın liberal feminizmin öncüllerini ana akım kuram ile şekillendirmesinin aksine doğrudan eylemden doğan bir yaklaşım olması dolayısıyla feminist hareketin en saf biçimi olarak tanımlanmasına neden olmuştur (Ecevit, 2011, s. 14). Radikal feministler, yasal zeminde yapılan iyileştirmelerin aslında yapısal ve kültürel engelleri görmezden geldiğini, kadının özgürlüğü için yeterli olmadığını ve kurtuluşun ancak ataerkilliğe son verilmesiyle gerçekleşeceğini ifade ederek kadınların kendi deneyimlerini temel alan bir yaklaşımla teori oluşturmasının önemini kızkardeşlik vurgusuyla öne çıkarmışlardır (Bryson, 2019, s. 271).

Evlilik, annelik cinsellik gibi özel alanla bağlantılı görülen unsurları mücadele alanına katarak etki alanlarını genişleten radikal feminizm, kadınların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları erkek şiddeti, tecavüz veya tahakküm biçimlerinin nedenlerini toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramlarıyla açıklayarak geleneksel yaklaşımlardan farklı bir çerçeve sunmuştur (Walby, 2021, s. 16-17). Bilinç yükseltme toplantıları düzenleyen radikal feminist gruplar, kadınların kişisel olarak yaşadıklarını sandığı problemlerin politik tarafları olduğunu ve birçok kadının aynı deneyimleri paylaştığını fark ettirmek ve bu durumla mücadele etmek amacıyla stratejiler üretmiştir (Bryson, 2019, s. 273). Radikal feministler, özellikle kürtaj, kadına yönelik şiddet, taciz, cinsellik gibi daha önce kadınlar açısından tabu olan konular hakkında çeşitli kampanya ve projeler üreterek çalışmalar yapmış, çıkardıkları dergiler aracılığıyla bedenle kurulan ilişki ve annelikle ilgili çelişkileri sorgulayan yazılar yayımlamışlardır.

İkinci dalga feminizmin öncü isimlerinden Kate Millett, erkeklerin cinsel ilişkilerde kadınlar üzerinde nasıl iktidar kurduklarını ve neredeyse bütün toplumlarda cinsel şiddet ve tecavüze bağlı olarak varlığını devam ettiren ataerkilliği *Cinsel Politika* (1970) adlı eserinde teorik açıdan irdelemiştir (Bryson, 2019, s. 275). Shulamith Firestone ise *Cinselliğin Diyalektiği: Kadın Özgürlüğü* (1970) adlı eserinde heteroseksist bir kurum olarak nitelediği ailenin ortadan kaldırılması gerektiğini, kadınların ezilmesinin sebebinin doğurganlıkla ilişkili olduğunu ve rahim dışı yollar geliştirilerek veya kürtaj hakkı ile kadın bedeninin sömürü nesnesi olmaktan kurtulacağını savunmuştur (Firestone, 1993, s. 22).

Kültürel feministler, cinsiyetler arasındaki farklılıkları değişmez olarak görmektedirler (Ecevit, 2011, s. 21). Kültürel feminizm, siyasal düzlemdeki değişim yerine kültürel alandaki değişimi hedefleyerek anaerkil bakış temelli toplum yaratusını savunmaktadır (Donovan, 2014, s. 73). Cinsiyetler arasındaki benzerlikleri vurgulamak veya farklılıkları ortadan kaldırmak yerine barışseverlik, sezgisellik gibi kadına özgü gördükleri dişil değer ve özellikleri ön plana çıkaran kültürel feministler, kadınların bu özelliklerinin fark edilmesi sayesinde kamusal ve özel alanda iyileşme sağlanacağını iddia etmişlerdir (Donovan, 2014, s. 74).

Kadınların sömürülmesinin kaynağını biyolojik yapı ve ailede gören radikal feministlerden farklı olarak Marksist feministler, ataerkilliği üretim ve yeniden üretim sisteminin uzantısı gibi görmüş ve onu maddi bir temele dayandırarak kadınların hem ataerkil hem de kapitalist sistem tarafından sömürüldüğünü iddia etmişlerdir (Hartmann, 1981, s. 3). Hartmann (1981), ataerkillik ile kapitalizm arasında ortak çıkarların var olduğunu ve ataerkil ilişkilerin kapitalizmi destekleme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Kadınları ücretli emek alanının dışında bırakan kapitalist sistemde kadınlar, işçilerin temel ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra sistemin devamlılığı için gerekli işgücünün yeniden üretimini de sağlamaktadırlar (1981, s. 5). Marksist feminist kurama göre, ataerkilliğin temelinde kadınların göz ardı edilen ve karşılıksız bırakılan ev içi emeği sömürüsü vardır (Çakır, 2014, s. 453). Marksist feministler arasında görüş farklılığı olsa da genellikle aile, kadınların doğurganlığı ile sonraki iş gücünün neslini üretmesi, işçilerin hem günlük bakım hem de duygusal tatmini ücretsiz şekilde gerçekleştirerek sermayeye kazanç sağlaması açısından ezilmişliğin temeli ve kadınları baskı altına alan koşulların destekleyicisi olarak görülmektedir (Walby, 2021, s. 17). Kadınların ev içi emeğinin nasıl sömürüldüğünün analizini yapan Marksist feministler, kamusal ve özel alan ayrımında cinsiyet bölünmesinin kapitalizmle nasıl bir ilişkisi olduğunu açıklayamadıkları (Ecevit, 2011, s. 17) ve kapitalizm öncesi/sonrası sorunlarla ilgilenmeyerek kadın özgürlüğü sorununu kapitalizmle sınırlandırdığı için eleştirilmişlerdir (Walby, 2021, s. 18).

Radikal, psikanalitik ve Marksist kuramların feminizm ile kesişiminden oluşan sosyalist feminizm düşüncesinde, sosyalist feministler kadınların baskı altına alınışını sınıf ilişkileri ile açıklayan Marksist kuramı, ataerkil ilişkileri de çözümleyen bir kuram ile tamamlamak amacıyla arayışa girmişlerdir (Ecevit, 2011, s. 16-7). İkili sistemler yaklaşımını geliştirerek sentez oluşturan sosyalist feministler, kapitalizm ve ataerkilliği

özel olarak incelemenin yanı sıra kapitalist ve ataerkil ilişkilerin birbirleriyle olan etkileşimlerinin incelenmesinin de önemli olduğunu vurgulamış, cinsiyet eşitsizliğinin kapitalist ataerkil yapıdan kaynaklandığını işaret etmişlerdir (Walby, 2021, s. 19). Juliet Mitchell (2006, s. 49), kadınların yeniden üretimdeki rolüne dikkat çekerek, cinsellik ve çocukların toplumsallaşması aracılığıyla kapitalizm ve ataerkilliğin ayrı biçimlerde kadınların konumunu belirlemede etkili olduğunu ileri sürmüştür. Kadınların baskılandığı iki ayrı sisteme vurgu yapan bu yaklaşımda sosyalist feministler, kapitalist ataerkillik kuramını geliştirerek kapitalist sistemdeki erkek egemen insanın özgün biçimlerini anlamayı amaçlamaktadırlar (Koçak Turhanoğlu, 2019, s. 16).

Genel olarak ifade etmek gerekirse, birinci dalga kadın hareketi, kamusal alanda görünür olmaya ilişkin eşit hak ve fırsatlar temelinde mücadele ederken ikinci dalga kadın hareketi, özel ve kamusal alan ayrımını kuramsallaştırmasıyla kadınların itildiği ev ve özel alanın da dönüştürülme gerekliliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca, feminist düşüncenin siyasi partiler, sinema ve edebiyatta da temsil edilmesini sağlayarak cinsiyetçiliğin sorgulanmasını sağlamış, mücadeleye yeni direniş alanları ve araçları ekleyerek feminizmi geniş alanlara taşımıştır.

1980'lerin sonunda başlayarak 2000'li yıllara dek geçen süreçte şekillendiği düşünülen üçüncü dalga feminist hareket ise ikinci dalga feminizmin kızkardeşlik ve tek bir kadınlık vurgusuyla kadınların arasında farklılaşan deneyimleri ve birinci dalga feminizmin ırk farklılıklarını görmezden gelen tutumuna karşı geliştirilmiştir (Donovan, 2014, s. 349-350). Feminist hareket, dönemin benimsediği postmodernizm ve çokkültürlülüğün de etkisiyle ırk, sınıf, cinsel yönelim açısından farklılaşan kadınlara odaklanmış, özellikle siyah ve Üçüncü Dünya kadınlarının mücadelesini görünür kılarak kimlik siyasetine doğru yönelmiştir (Avcil, 2020, s. 1300).

Post-feminizm tartışmalarının başladığı ve alanyazında “siyah feminizm” olarak da geçen üçüncü dalga feminist harekette kuir çalışmalar ve eşcinsel hareketler öne çıkmış, kadın özgürlüğünü sağlamak açısından feminizmin heteronormatif söylemlerden uzaklaşması gerektiği vurgulanmıştır (Direk, 2018, s. 208). Toplumsal cinsiyet alanına kuir kavramıyla yeni bir bakış açısı getiren Judith Butler bu kuramsallaştırma ile tüm insanların, bilhassa heteroseksüel olmayan insanların özgürlüğü önündeki zihinsel ve toplumsal engellerin sorgulanıp aşılmasını hedeflemektedir (Direk, 2018, s. 209). Ona göre feminist hareketin kullandığı ‘kadınlar’ terimi, ortak bir kimliği ifade etmesi açısından sorunludur (Butler, 2014, s. 46) ve feminizm, dışlayıcı toplumsal cinsiyet

normlarını içinde barındırdığı için bu normların idealleştirilip yeni hiyerarşi biçimlerinin üretilmemesine dikkat edilmelidir (2014, s. 12).

Politik anlamda gelişen tepki ve direncin yeni iletişim teknolojileri ve internet aracılığıyla sanal ortamda gerçekleştirilmesi olarak tanımlanan dijital aktivizmin kadın hareketinde de dönüştürücü bir etkiye sahip olması dolayısıyla 2010 sonrası dönem kimi feministlerce dördüncü dalga feminizm olarak adlandırılmaktadır (Candemir, 2020, s. 159). 2017’de Amerika’da başlayarak birçok kıtada yankı uyandıran #MeToo hareketi, özellikle iş yerlerindeki cinsel saldırı ve tacizin ne kadar yaygın olduğunu gösterme ve faillerini ifşa etmeyi amaçlayan bir eylem olma özelliği taşımış, bilhassa kadınlar tarafından oldukça desteklenmiştir. Sosyal medya araçları ile cinsiyetçi tavır ve kadın düşmanı eylemlere karşı duyarlılık geliştiren paylaşımlarda da bulunan kadınların sosyal medya platformu olan *Twitter*’da başlatılan bu aktivizm biçimine verdiği destek ile feminizm bir anlamda sanal ortama taşınarak yeni bir mücadele alanı edinmiştir. Bu bağlamda, isyanlarını sosyal medya aracılığıyla kısa zamanda geniş kitlelere ulaştıran kadınların yaptırım gücün yadsınamayacak kadar etkili olmuştur.

1.3.2. Türkiye’de feminizmin tarihsel gelişimi

Kadın hareketinin Türkiye’deki tarihi incelendiğinde, hareketin Cumhuriyet dönemi öncesinde başladığı, Osmanlı Devleti’nde gerçekleşen yapısal dönüşüm ve modernleşme çabalarının birçok alanı etkilediği gibi kadınlık konumunu da etkileyerek değişime zemin hazırladığı görülmektedir. 1908’de Anayasal reformların da sayesinde kadınlar, dünyanın geri kalanındaki kadınlar gibi evlilik, boşanma, miras konularında hukuksal alanda gerçekleştirilecek reformlara odaklanmış, dernekler kurup konferanslar düzenleyerek bilinçlenmeyi amaçlamış ve özellikle dergi ve gazeteler aracılığıyla talep ve şikayetlerini duyurarak kitlesel anlamda görünür olmayı başarmıştır (Çakır, 2016, s. 59). Öyle ki, bu dönemde kurulan Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti’nin Türkiye kadın hareketindeki ilk feminist kuşağı oluşturduğu öne sürülmektedir (Cengiz, 2018, s. 112). Birinci Dünya Savaşı’nın sonucu olarak yükselen milliyetçi hareketler, modern ulus devletlerin kurulmasını amaçlayarak kadınlara yeni roller atamış, aynı zamanda kurulan yeni aile biçiminde kadınların toplumdaki yeri anne, eş, bacı olarak tanımlanarak özgürlüklerinin sınırları çizilmiştir (Bora, 2021, s. 286-287).

Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında kadın-erkek eşitliği için yapılan atılımlar ve 1926’da Türk Medeni Kanunu’nun da kabulüyle kadınlar, yasal olarak erkeklerle eşit haklara sahip olmuş, 1934’te seçme ve seçilme hakkını edinmiş, aşamalı bir biçimde de

olsa yurttaşlığa kabul edilmiştir (Kandiyoti, 2013, s. 74) ancak yapılan bu reformlar, devletin ataerkil tavrını yansıttığı ve bağımsız bir kadın hareketinin gelişimini engellediği gerekçeleriyle uzun bir süre tartışma konusu olmuştur (Cengiz, 2018, s. 112). İlerleyen yıllarda çeşitli kadın örgütleri kurulsa da bu örgütler çok aktif olamayıp 1976'da Türk Kadın Dernekleri Federasyonu çatısı altında toplanmış, çoğunluğu üst sınıfa mensup ve iyi eğitim almış kadınlardan oluşan dernekte kadın haklarının gelişimi yerine eksikliklerini gidermeye yönelik çalışmalar yapılmıştır (2018, s. 113). 1970'li yıllarda Sosyalist ve Marksist kadın örgütlerinin ağırlığını hissettirmesi ve sol örgütlenmeler çerçevesinde İlerici Kadınlar Derneği, Emekçi Kadınlar Birliği gibi birçok kadın derneği kurulmasına rağmen (2018, s. 113) bu örgütler, ezilen kadınları işçi sınıfı mücadelesine katmayı hedefleyerek kadınların yaşadıkları sorunları sınıfsal konumu ile ilişkilendirme eğiliminde olmuşlardır (Bağdatlı, 2020, s. 362).

Türkiye'de 1980 Askeri Darbesi bir dönüm noktası olmuş, Sosyalist kadın örgütleri dağıtılmış ve kendilerini tam anlamıyla feminist olarak tanımlayan örgütlerin kurulmaya başlanmasıyla birlikte kadın hareketi, feminist söylemlerin ağırlıklı olduğu bir yöne doğru evrilmeye başlamıştır (Cengiz, 2018, s. 113). Bu yıllarda kadınlar tarafından düzenlenen bilinç yükseltme toplantıları, kampanyalar ve kamusal/özel alan ayrımı tartışmalarıyla, özellikle Ankara ve İstanbul kentlerinde bir araya gelen kadınlar, harekete politik bir zemin kazandırmaya çalışmışlardır (Bora ve Günal, 2016, s. 10). Evde düzenlenen toplantıların 1985'te kamusal mekâna taşınmasıyla kadınlar, bu toplantıların ev dışında düzenlenmesine karar vermiş ve kamusal alanda görünür olma hedefiyle geniş kadın gruplarına açık çağrıda bulunmuşlardır (Timisi ve Gevrek, 2016, s. 20).

1980 sonrasında ilk kitlesel eylemi olarak Kadınlar Dilekçesi eylemi olarak da bilinen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin uygulanması için imza kampanyası düzenlenmiş, ardından Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyasını desteklemek amacıyla ilk sokak eylemini gerçekleştirilmiştir (Timisi ve Gevrek, 2016, s. 22). 1987'de gerçekleşen bu eylemleri 1989'da cinsel saldırı ve tacize karşı mücadeleyi amaçlayan Mor İğne Kampanyası takip etmiş ve feminist öz savunma bu kampanyadan sonra meşru ve haklı bir nitelik kazanarak gelenek hâline gelmiştir (Cengiz, 2018, s. 114). Bu şekilde birikimsel olarak ilerleyen feminist aktivizm, 1990 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın kurulması ve vakfın doğrudan kadına yönelik şiddete karşı mücadele eden bir örgüt olma özelliği taşıması sayesinde, kurumsal bir altyapıya ulaşmıştır (2018, s. 114). Büyük şehir hareketi olmaktan çıkarak birçok şehirde örgütlenen ve orta sınıf

kentli kadınlardan ziyade farklı sınıf ve etnik kökenden kadınlara da ulaşmayı bir ölçüde başaran feminist hareket, üniversitelerde Kadın Çalışmaları'na yönelik birçok bölüm ve lisansüstü programın da açılmasıyla birlikte ivme ve yaygınlık kazanmıştır (Bora ve Günal, 2016, s. 9-10).

Türkiye'de kadın hareketinin, uzun bir süre boyunca Kemalizmin modernleşmeci fikirlerini temel alan bir anlayışla kentli, eğitilmiş kadınları idealleştirme eğilimi taşıdığı bilinirken 1990'lı yıllara gelindiğinde siyasal İslâm'ın yükselişiyle birlikte hareket, yaşanan siyasi dönüşümlerden etkilenmiştir (Sancar, 2011, s. 81). O dönemde kadınların birçok alandaki konumunun incelenmesi sonucunda Türkiye, diğer ülkelere kıyasla kadın hakları konusunda başarısız olmuş ve bu durum İslamcı feministler tarafından Kemalist modernleşme anlayışının ideal görülenin dışındaki kadınları dışlamasının sonucu olarak gerekçelendirilmiş ve bu tutumun bu nedenle gelişim yerine kendi içinde kapanmayla sonuçlandığı ileri sürülmüştür (2011, s. 81). Bu tartışmalar, en nihayetinde feminist örgütlerin, yakın temasta bulunduğu Kemalist kadın örgütleri ile ilişkilerini olumsuz etkilemiş, İslamcı kadınlar ile o dönemde gündem olan başörtüsü konusunda da tam anlamıyla ortak paydada buluşulamamış ve kadın örgütleri arasında bir kopuş meydana gelmiştir (2011, s. 81). Bu ilişkilerde meydana gelen ayrılıkçı tutumlara rağmen 100'ü aşkın kadın örgütü ve sivil toplum kuruluşu tarafından başlatılan kampanya sayesinde 2001 yılında yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun, erkek ve kadın haklarına dair tam eşitliği vurgulayarak erkeğin üstün cins konumunu yasal zeminde ortadan kaldırmıştır (Kandiyoti, 2011, s. 55). Türkiye'de kadın hareketinin bir başka başarısı da 2003 yılında kurulan TCK Kadın Platformu'nun (Türk Ceza Kanunu Kadın Platformu) kendi içinde birçok açıdan farklılaşan kadın örgütlerini bir araya getirmesiyle sağladığı dayanışma gücü sayesinde, evlilik içinde rızasız ilişkinin suç sayılması ve namus cinayetlerinde uygulanan ceza indirimleri uygulamasından vazgeçilmesi şeklinde cinsel özgürlüğü geliştirici birçok ifadenin yer aldığı kanun tasarısının 2004 yılında kabul ettirmesidir (2011, s. 55).

Muhafazakâr ve dinci bir parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002 yılında iktidara gelişiyle, partinin sahip olduğu ideoloji ve çizgiye dayalı olarak cinsiyetler arası eşitlik doğrudan kabul edilmemiş (Sancar, 2011, s. 84), kadın ve erkek arasındaki farklılıklar verilen demeçlerde İslâmî kaynağa dayalı fitrat kavramı çerçevesinde sık sık vurgulanmıştır (Kandiyoti, 2011, s. 54). Feminist hareket açısından yeni bir dönemin başladığı bu iktidar ile daha da zorlaşan eşitlik mücadelesinde kadın örgütleri çoğu zaman

sindirilmeye çalışılmakta, siyasal ve yasal açıdan bir destek bulamamakta, ataerkil zihniyetin yargıladığı fail erkeklere yeterli bir yaptırım uygulanmadığı için kadınlar pasifize ve mağdur edilmektedir. Ancak bu duruma rağmen Türkiye’de hem sinema hem edebiyat alanında öncelikli olmak üzere, kadınlar tarafından birçok ifşa metni yayımlanmış, faillere yaptırım uygulanması için kadınlar örgütlenerek dayanışma içinde mücadele yürütmüşlerdir

İKİNCİ BÖLÜM

2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KENTSEL MEKÂN

Bu bölümde, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve mekân etkileşimine odaklanan feminist coğrafya tartışmaların ele alınarak, Türkiye’de kadınların kentsel mekânla kurdukları ilişki ve üniversite öğrencisi kadınların kent yaşamına katılımı üzerinde durulacaktır. Toplumun sosyo-kültürel dokusunu dönüştürerek gündelik yaşam etkinliklerini biçimlendiren kent mekânı, bireye sosyal dünyayı algılama ve yorumlama açısından bir süreklilik sunmasının yanı sıra bireyin sosyalizasyon sürecindeki nesnel ve öznel deneyimlerini şekillendirmesi bağlamında da oldukça önemli bir alan olarak görülmektedir (Aktaş, 2017, s. 137). Bireyin gündelik yaşamda sergilediği davranış örüntüleri ve sosyal çevreyle etkileşimi aracılığıyla inşa olunan toplumsal cinsiyet, mekân, beden ve iktidar kavramları ile ilişkisellik göstermektedir (Bondi, 2005, s. 4). Birbirlerini inşa eden ve bu bağlamda birbirinden bağımsız olarak düşünülmesi yanıltıcı olan bu kavramların üstünde duran Doreen Massey (2001), *Space, Place and Gender* adlı çalışmasında öne sürdüğü ilişkiyel mekân yaklaşımıyla tekil mekânlar yerine çoklu mekânların olduğu bir anlayış önermiş, mekânı heterojen yapıda ve bitmeyen bir toplumsal inşa süreci olarak görmüştür.

Mekânla kurulan ilişkilerin cinsiyet temeli üzerine yapılandırılması ve mekânın cinsiyete dayalı eşitsiz kullanımı sonucunda yaşanan mekânsal ayrışmalar, cinsiyet ilişkilerinin mekân üzerindeki yansıtıcı ve dönüştürücü etkisini ve mekânla ilgili kararların hem cinsiyet hem de egemen güç ilişkilerinden bağımsız düşünölemeyeceğini kanıtlar niteliktedir (Alkan, 2017, s. 19). Otobüs durağı, spor alanları, şebeke sistemleri gibi kentsel hizmetler sunan tüm fiziki yapılar olarak tanımlanan alt yapı ve yaşam tarzını ifade eden kentsel üst yapı kavramları, kentsel yaşamın bağlı olduğu iki bileşen olarak görölmektedir (Aktaş, 2017, s. 139). Kentsel mekânın cinsiyetler tarafından farklı şekillerde deneyimlenmesi, bu yapıların kurgulanış aşamasındaki temel düşüncenin tezahürü olarak ifade edilebilir.

Ataerkil düzenin hâkim olduğu toplumlarda kentsel mekân kullanımı, belli cinsiyetin kullanımına özel olarak bölünmüş, kadınlar ev ve evin yakın çevresiyle sınırlandırılarak kadın bedeni mahrem bir konuma itilmiştir (Mackenzie, 2002, s. 252). Dolayısıyla ev içi ve ev işleriyle ilişkilendirilerek fiziksel alandaki olanaklardan mahrum bırakılan kadınların ihtiyaçları, bu dışlanmışlığın ve görünmezliğin sonucu olarak kent planlarında ihmal edilmiştir (Alkan, 2005, s. 24). Erkek egemen perspektifle tasarlanan

mekânsal düzenlemeler, toplumsal cinsiyet kimliklerinin temsili ve oluşumunda hem yaratıcı hem de dönüştürücü bir etkiye sahiptir (Yüceşahin ve Yazgan, 2017, s. 95). Cami, kıraathane gibi bazı mekânlarda erkek cinsiyetinin daha yoğun olduğu ve hegemonik erkekliğin vurgulandığı görülürken kadın cinsiyetinin kadınsılıkla ilişkilendirilen temizlik, cinsellik gibi konularla bağlantılı olarak sadece kadınlara hizmet veren güzellik salonları gibi mekânlarda yoğunlaştığı görülmüştür (2017, s. 96).

Sonuç olarak, kentsel mekân paylaşımlarında kadınlar, çoğu mekândan tecrit edilmekte veya mekân kullanımında zamansal sınırlamalara tabii olmakta, erkekler ise kadınlara göre daha fazla sayıda mekân alternatifine sahipliği dolayısıyla avantajlı konumda yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine göre düzenlenen mekânsal ayrışmalar sonucunda kadınlar, uzun bir zaman boyunca toplumda var olan düzene karşı bir tehdit gibi görülmüş ve kadınların sokakta görünür olması olumsuz bir durum olarak nitelendirilmiştir (Tuncer, 2015, s. 31).

Osmanlı Dönemi'nde devletin sahip olduğu dinsel ve sosyal yapı çerçevesinde kadınların seyahat sebebi, şekli, yeri, saati ve hangi giysileri giyeceği gibi konuların öncelikli olmak üzere çıkarılan çeşitli fermanlarla kısıtlandığı, kadınların kent içindeki hareketliliğinin kurallara tabi kılınarak denetim altına alınmaya çalışıldığı, kadın ve erkeklerin kent içindeki mekânsal ayrışmasının ya da mekânın cinsiyete göre tahsis edilme anlayışının dönemin mimarisine de yansıdığı ve dolayısıyla konutların haremlik selamlık anlayışına göre inşa edildiği görülmektedir (Çakır, 2016, s. 226-227). Tanzimat Dönemi'nde ise benimsenen Batılılaşmanın etkisiyle verilen modernleşme çabalarında ilk düzenlemenin cinsiyetler arasındaki ilişkilere yönelik yapıldığı, Cumhuriyet'in ilânıyla Türkiye'nin düşünsel açıdan da Osmanlı Devleti'nden ayrılarak kadını ötekileştiren çeşitli pratiklere son verdiği ve cinsiyetlerin kamusal mekânda eşit şekilde görünür kılınmasına önem verildiği görülmektedir (Tuncer, 2015, s. 32).

2.1. Feminist Coğrafya Tartışmaları

Kadın ve erkek cinsiyeti arasında var olan farklılıklarla birincil biçimde ilişkilendirilen kamusal ve özel alan kavramları, feminist çalışmaların odak noktası olmuştur. Feminist literatürün farklı disiplinlere yönelttiği temel eleştiri, o alanlarda yaygın olarak görülen ve ön plana çıkan eril düşünce biçimine yöneliktir (Alkan, 2000, s. 72). İçeriğinde bir güç ilişkisi barındıran bu düşünce şeklinde akıl/duygu, kültür/doğa gibi sıralanan birinci değerlerin erillik, ikinci değerlerin ise dişillik ile ilgili görülmesi üzerine oluşan ikilikler sonucunda kadın, erkeğe ait gibi görülen kamusal alan ve otoriteden

dışlanarak ikincil konuma itilmiş bulunmaktadır (2000, s. 72). Hanenin özel, siyasal alanın ise kamusal olarak değerlendirildiği ve birbirine zıt olarak tanımlanmasına rağmen birbiriyle ilişkili olarak anlamlandırıldığı bu ikiliğin kökeni ilk antik kent devletlerine dayandırılmaktadır (2000, 84). Kamusal alanın (*polis*) erkeklere yönetim alanı ve politika yapıcılığı sağlamasına karşın hanenin (*oikos*) kadına cinsellik ve aile yaşamı sunarak kadını hane ile özdeşleştirmesine dair birçok anlatımın Antik Yunan kaynaklarında da var olduğu ve bu anlatımların kamusal/özel alan ayrımını cinsiyet dayalı iş bölümü çerçevesinde meşru ve doğal gösterdiği görülmektedir (2000, s. 84).

Ahlâk ve saygınlık açısından yapılan ihlâllerin hoş görülebileceği ahlak dışı bir alan olarak tanımlanan kamusal alan, erkeklerin gerçekleştirdiği davranışların hoş görüldüğü ve onlara özgürlük sunan bir alanı ifade ederken kadınlar açısından benzer davranışlara farklı yaptırım ve kınamalarla karşılık almaları sebebiyle sorunlu bir alan olarak görülmektedir (Wekerle 1980, s. 195). Bu ayrımcı tutumun kadınların mekândaki hareketliliğine fiilen yasak getirmese dahi sınırlılıklar getirdiği ve kadınların içselleştirdiği bu sınırlar dolayısıyla kamusal alanda yaşadıkları tedirginlik hâlinin sağlık açısından da olumsuz boyutları bulunduğu bilinmektedir. Öyle ki, bir tür kaygı bozukluğu olarak tanımlanan agorafobinin özellikle 19. yüzyıl ve hatta günümüzde de kadınlarda daha sık görüldüğü saptanması sonucunda bu durum, mekânsal ayrışmanın sebep olduğu bir kriz olarak açıklanmaktadır (Connerton, 1999, s. 55). Joyce Davidson'ın (2000), İskoçya'da on agorafobik kadınla cinsiyet ve agorafobi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmanın sonuçlarına göre, agorafobik kadınlar için ev hem güvenli hem de kendilerini evin dışında düşünemeyecekleri sınırlı bir alanı ifade etmektedir. Bu sonuç, kadınların cinsiyetlendirilmiş kimliklerinin eve yüklenen anlam ile iç içe geçme durumunun erkeklere kıyasla daha güçlü olduğunu ve cinsiyete dayalı sınırların korunup güçlendirildiği kadınsı bir alan olarak evin kadınlar için taşıdığı anlamı yansıtmak açısından önem kazanmaktadır (2000, s. 35).

19. Yüzyılın başlarında Paris kentinde ortaya çıkarak sokaklarda görünmez bir biçimde amaçsızca dolaşan ve vaktini kente dair şeyleri gözlemleyerek geçiren gezgin erkeği tanımlamak için kullanılmış olan *flanör* kavramının temsil ettiği değerlerin kadınları kapsamadığı, kamusal mekânda rahatsız edilmeden var olmanın erkeklere has bir ayrıcalık olduğu ve heteroseksüel erkek egemenliğinin vücut bulduğu eril kentin kendisinin olduğu kadar kent deneyiminin de kadınlar için erişilmez bir alanı ifade ettiği bilinmektedir (Elkin, 2022, s. 13). Flanör kavramının dışıl hâli olarak yapılandırılan

flanöz'ün dahi kentsel mekânda erkekler gibi özgürce hareket etme imkânından yoksun olduğu görülmektedir. Kendisine sunulan kısıtlı alanın aksine kendi alanına ilerlediği doğrultuda var olmaya başlayan *flanöz*ün kentte dikkat çekmeden, öylesine geçip gitmesi mümkün değildir çünkü Elkin'in (2022, s. 33) ifade ettiği üzere, eğer kadınsanız düzeni bozmak için ilgi çekici şeyler yapmanıza gerek kalmaz, kapıdan dışarı çıkmak bile eril zihniyet için yeterince düzen bozucu bir şeydir.

Kadınların ahlâk merkezinde şekillendirilen kamusal alan deneyimleri, onların hem kendileri hem de çeşitli toplumsal mekanizmalar aracılığıyla bedenlerine yönelik bir denetime tabi kılınmaları nedeniyle baskıcı ve sınırlayıcı bir nitelik taşımaktadır (Tuncer, 2015, s. 44-45). Batılı siyaset düşüncesinde erkeğin akıl, kadının doğayla özdeşleştirilmesi sonucunda kadının yurttaşlıktan uzak konumlandırılışıyla kurgulanan kamusal/özel alan ayrımına dayalı modern toplum yapısı da feministler tarafından bu ikiliğin temelde keskin sınırların aksine esnek ve dinamik hatlara sahip biçimde zaman ve mekâna göre değişen doğaları olduğu ileri sürülerek eleştirilmiştir (Alkan, 2000, s. 77).

Kamusal ve özel alan ayrımına dair bölünme endüstrileşme sürecinde üretim faaliyetlerinin hane dışında ve haneye uzak merkezlerde gerçekleştirilmesiyle en üst seviyeye erişmiş ve kadınların mekânsal anlamdaki hareketliliği, bu mekânsal bölünmenin belirginleşmesiyle kadınsılık ve bağımlılık ile ilişkilendirilen, banliyö olarak adlandırılan yöre-kentlerle sınırlandırılmıştır (Bondi, 1998, s. 161). Kadınlar, mekânsal anlamda sınırlanan hareketliliğin yanı sıra emlak piyasasında da cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalmakta ve konut kiralama açısından sorun yaşamaktadırlar. Emlak piyasasında özellikle ev sahiplerinin bekâr, boşanmış veya gelir düzeyi düşük kadınlara ev kiralamak istememelerinde rol oynayan iki temel faktörden biri, ataerkil ideolojiye dayalı bekâr kadının aile ahlâkına uygunsuz davranışlar oluşturacağı yargısından kaynaklanan kadının namusunu takip etme gerekliliği, ikincisi ise toplumsal cinsiyet rolleri temelinde erkeklerin evdeki arızaları onarabilme, evin bakımını yapabilme yetisinin aksine kadınların sürekli yardıma muhtaç olacağı düşüncesidir (Wekerle, 1980, s. 208). Bu nedenler, geleneksel aile yapısından farklı olan yaşam tarzlarının dışlanması ile oluşturulmakta ve bu durum kadınların barınma hakkının kısıtlanmasına neden olmaktadır.

Ev ve evin çevresi olan mahalle ile alanı belirlenen kadının özellikle 20. yüzyılın başından itibaren ev işleri etkinlikleriyle ilişkilendirilmesi, var olan toplumsal cinsiyet

rollerinin bir tezahürü olarak çağdaş feminizmin geliştiği sosyal çevrenin anlamlandırılmasına yardımcı olmaktadır (Mackenzie, 2002, s. 252). Kadınların ancak feminen işlerin devamlılığı için kentsel mekânda görünür olmalarına izin veren ancak bu aktivitelerin ev dışına bağımlılığı açısından tezat oluşturan bu eril düşünce ekseninde oluşturulmuş mekânsal ayırım, cinsiyete dayalı iş bölümü yaklaşımını yeterince açıklayamadığı ve çelişkili bulunduğu için feministler tarafından eleştirilmiştir (Mirioglu, 2019, s. 106). Bu ayırımı özel alan olarak nitelendirilen evle kurulan ilişkinin toplumsal cinsiyet bağlamında farklı biçimlerde deneyimlendiği görülmektedir. Erkeklerin ücretli iş alanında ön planda olması dolayısıyla ev içinde sınırlı zaman geçirmesi durumu, ev ile kurdukları ilişkisinin kadınlara göre daha yüzeysel gelişmesiyle sonuçlanmakta ve evin, erkekler tarafından mülkiyet ve iktidar ilişkilerinin bir getirisi olarak nitelendirilmesi, ev ile kurulan ilişkinin mekânsal ayırılmaya dayalı tarihsel bir olgu olarak ele alınmasını mümkün kılmaktadır (Koçak Turhanoğlu ve Çetin, 2023, s. 55).

Endüstri kentlerinde toplumsal ilişkilerin geçirdiği dönüşümler; ailenin üretim birimi olmaktan çıkması, üretim ve yeniden üretimin mekânsal olarak parçalanması, kadınların ücretli çalışma yaşamına katılması sonucunda tek ebeveynin kadın olduğu hane halkı sayısında artış olması biçiminde sıralanmaktadır (Mackenzie, 2002, s. 253-254). Bu dönüşümlerin sonucunda, rol ve sorumluluklarda yaşanan değişime karşın kentsel çevre tasarımı, eril bir anlayış içermesi dolayısıyla kadınların gereksinimlerini karşılamaktan oldukça uzaktır. Üstlenilen sorumluluğun artışıyla birlikte kadınlar tarafından oluşturulan değişim talebi, yeni kentsel örgütlenme biçimine ve yeni hizmetlere duyulan gereksinimlerin bilinciyle kentte mimari olarak da var olan eril düzene karşı geliştirilmiştir (2002, s. 254).

Kent içinde toplu taşıma araçlarını daha çok kadınların kullandığı, hanenin ihtiyaçlarını karşılamak dolayısıyla daha kısa süreli ve karmaşık yolculuk gerektirecek şekilde devrimde bulundukları görülmektedir (Wekerle, 1980, s. 205, Mackenzie, 2002, 254). Bu gerçekliğe rağmen kent içindeki ulaşım sistemlerinin hane içinde tek bir çalışanın (erkek) bulunduğunu varsayan ve mesai saatlerinde daha sıklaştırılan sefer sayılarının geleneksel ataerkil aile modeli çerçevesinde düzenlenmesi, hem genelde enformel sektörde düzensiz çalışma saatleriyle istihdam edilen iş kadınının hem de ev kadınlarının ihtiyaçlarının görmezden gelinmesi anlamını taşımaktadır (Wekerle, 1980, s. 204). Evli olan iş kadınları, ev içinde toplumsal cinsiyet rolüne dayalı sorumluluklarını aksatmamak amacıyla evine yakın bir iş yerinde çalışma eğiliminde olmakta, bu durum

mümkün olmadığı zamanlarda ise hem iş hem de evde çalışma temposunun yoğunluğunun yarattığı ruhsal ve fiziksel yorgunluk nedeniyle çalışmamayı tercih etmektedir (1980, s. 204).

Kadınların okul, alışveriş, iş yeri arasındaki düzensiz ve kısa süreli ulaşım aracı kullanımına dair karşılaştıkları sorunlar ilk zamanlarda görgül sapmalar olarak değerlendirilmiş ve bu sapmalara ilk tepki, yolculuklardaki düzensiz devinimlere toplumsal cinsiyet kavramı aracılığıyla parçalara ayırmaya elverişli modeller ile kadınları eklemek olmuştur (Mackenzie, 2002, s.257). İlgisini ve odağını çoğunluğunu erkeklerin yaptığı kamusal etkinliklere yönelten coğrafya disiplininde, kadının ücretli çalışma alanındaki statü ve eylemlerini görmezden gelerek erkeklerin yaşam pratikleri üzerinde çalışması (Tuncer, 2012, s. 81), coğrafi araştırmalarda birtakım cinsiyetçi önyargı ve erkek merkezli genellemeler bulundurması nedeniyle feminist bir bakış açısının gerekliliği üzerine tartışmalar başlatılmıştır (Monk ve Hanson, 1982, s. 11).

Kentsel peyzajın ataerkil ideolojilerin tezahürü olarak kadınları özel alanda tutmaya yönelik biçimlendirilmesi ve kent planlama, mimarlık gibi alanlarda kadın temsiline oldukça düşük olması, kentlerin neden kadınların temel gereksinim ve yaşam pratiklerine alan açmadığını yeterince açıklamaktadır (Wekerle, 1980, s. 190). Kadınların erkeklerle eşit konum ve fırsatlara sahip olmamaları, ilk dönem feminist coğrafya çalışmalarının eşitlik kavramı temelinde oluşturulmasına neden olmuştur. Kentsel coğrafya alanındaki ilk feminist katkılar hem ev hem de ücretli iş yerlerinde çalışarak ikili rol ve sorumluluğa sahip kadınların deneyimlediği mekâna dair eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini coğrafi açıdan irdeleyerek belgelemek ve coğrafya disiplininin özel alan görerek dışarıda bıraktığı kadın yaşantı, deneyim ve davranışlarını kent üzerinde daha görünür kılma ilkesinin benimsetilmesine aracılık etmek olmuştur (Bondi, 1992, s. 161).

1970'lerde kadınların görünür olmaya başlayarak haritaya yerleştirilmesini amaçlayan feminist coğrafyacılar, eril bakış odaklı coğrafi bilgide kadını temel alan çalışmaların ve disiplindeki kadın araştırmacıların nicelik bakımından yetersiz olması, kullanılan yöntemlerde kadınların deneyimlerine yer verilmemesini eleştirerek kadın deneyimlerinin merkez alındığı temel bir alanın açılmasını amaçlamışlardır (Özgüç, 1998, s. 43; Mirioğlu, 2018, s. 186). Feminist yaklaşımlarla coğrafya disiplini arasındaki etkileşimde, kadınların ücretli iş yaşamına dahil olmaya başlaması ve 1970'li yıllarda yükselen toplumsal hareketler etkili olmuştur. Bu etkileşim, coğrafya başta olmak üzere diğer disiplinlerde de kadınların statülerinin kabul edilebilir bir form kazanmasına,

erkekler karşısındaki ikincil konumları ve mekânla kurdukları ilişkiler hakkında çeşitli çalışmalar yapılmasına imkân sağlamıştır (Tuncer, 2012, s. 79-80).

Mevcut düzende hâkim olan kamusal ve özel ayırımına karşı çıkarak hem ev ve hem de çalışma alanı arasındaki uçurumun yarattığı iktidar ilişkilerini reddeden feminist coğrafyacılar, mekânsal düzenlemeler, kadınların kentsel hizmet ve fırsatlara erişim düzeyi, kamusal alan ve ulaşım gibi konuları çalışmaya özen göstererek barınma yerlerinde yaşanan farklılıklar ve mahallelerin soylulaştırılmasının kadınlar üzerindeki etkisini vurgulamışlardır (Tuncer, 2012, s. 80-81). Coğrafya disiplini kadının bulunduğu konumu mekân tartışmaları çerçevesinde analiz eden ilk makale 1973 yılında *Antipode* dergisinde Burnett tarafından yayımlansa da alanda cinsiyet konusuna ilişkin ilk itirazlar aynı yıl Zelinsky tarafından yöneltilmiştir (Mirioglu, 2018, s. 186). Coğrafya disiplinine feminist bir yaklaşımın getirilme ve feminizmin coğrafya ile birleştirilmesine yönelik öneri ise Monk ve Hanson'ın 1982 yılında yayımladıkları makalede yer almış (2018, s. 186), feminist perspektif merkezindeki coğrafya ancak 1980'li yıllarda yerleşik bir alan durumuna erişmiştir (Alkan, 2017, s. 14).

1980'li yılların sonlarına doğru popüler coğrafya dergilerinde kendine yer bulan kadın konulu makalelerin yanı sıra coğrafya eğitimindeki feminist perspektifi ele alan çeşitli yazıların yer alması, bu çalışmaların nicelik bakımından artarak ilerleme kaydettiği ve feminist coğrafyanın önem kazandığı gerçeğini somutlaştırmaktadır (Özgüç, 1998, s. 38). Liz Bondi'nin *Feminizm, Postmodernizm ve Coğrafya* (1990), Linda McDowell'in *Toplumsal Cinsiyet Yapmak: Beşerî Coğrafyada Feminizm, Feministler ve Araştırma Yöntemleri* (1992) adlı makaleleri, mekânın cinsiyetle etkileşimine dair içerdiği değerlendirmeler ile aydınlatıcı bulunmuştur.

2.2. Türkiye'de Kent Yaşamında Kadınlar ve Mekân

Kadınların kamusal alan deneyimlerinin erkeklerinkinden farklı olduğu ve kente ait birçok formla ilişki kurma aşamasında kentsel plan ve hizmetlerin kadın ihtiyaçlarını göz ardı eden yapısı dolayısıyla kadınların erkeklere kıyasla daha çok enerji harcamaları gerektiği yadsınamaz bir gerçekliktir (Oğuz ve Atatimur, 2008, s. 7). Mekânların cinsiyetlendirilmesi sonucunda oluşan kadına ve erkeğe ait mekânsal ayrışmanın içeriğindeki güç eşitsizliği, ataerkil düşüncenin kadına atfettiği değer bir tezahürü olarak da okunabilir. Hamamın kadınların kahvehanenin ise erkeklerin kamusallık biçimi olarak ifade edildiği ve eril tahakküm aracılığıyla toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargılar

temelinde biçimlendirilen mekânlar, kadınların kamusal alan etkinliklerini de etkilemektedir (Bora, 2004, s. 534).

Kent, yabancıların karşılaşmasına olanak veren, yüzeysel ve akışkan yapısının yanı sıra bireye anonimlik sağlaması dolayısıyla da kadınların küçük yerleşim yerlerine kıyasla kendilerini özgür hissettikleri, herhangi bir tehlike karşısında destek bulacaklarına inandıkları bir alan olma özelliği taşımaktadır (Acuner, 2016, s. 5). Ancak kadınların تنها yerlerden ziyade kalabalık mekânlarda kendilerini güvende hissetme durumunun her zaman karşılık bulmadığı, özellikle LGBTİ+ bireyler veya evli kadınların maruz kaldığı bir şiddet durumunda kalabalığın sahip olduğu dinî değerler ve namus kavramının ifade ettiği anlam gibi kültürel inanç altyapısı dolayısıyla şiddete müdahale etmekten kaçındığı görülmektedir (2016, s. 5). Kentsel hareketliliğin önemli bir biçimi olan ve erken yaşlardan itibaren öğretilen bağımlı hareketlilik kavramı, kadınların ancak aileden olan bir erkeğin gelmesi durumunda dışarı çıkabileceğini ifade etmektedir (Alkan, 2005, s. 119). Kadınların kamusal alanla etkileşiminin aslında çoğu zaman birincil ilişkiler merkezinde ve yine hane ile ilgili işler aracılığıyla gerçekleşmesi, hane dışına hangi sıklıkla çıkıldığı kadar hangi gerekçelerle çıkıldığı ayrımını belirtmenin önemini de ön plana çıkarmaktadır (2005, s. 119).

Türkiye’de, özellikle 2000’li yıllardan sonra yapılan kent araştırmalarında toplumsal cinsiyet ve kadınların kamusal alanla ilişkisinin değerlendirildiği görülmektedir. Kamu yönetimi, mimarlık, şehir planlama ve sosyoloji gibi disiplinlerde de sık sık ele alınarak çeşitli çalışmalar yapılmış, kadınların yerel yönetimlerdeki temsili ve kadının kent ile ilişkisi hakkında çeşitli sempozyumlar düzenlenerek sayısız makale ve kitap bölümleri yayımlanmıştır.

Türkiye’de coğrafya alanyazında kadın konusunu gündeme getiren ve ana akım coğrafyada cinsiyet oranlarının ihmal edildiğini önemle vurgulayan ilk çalışmalar Erol Tümertekin tarafından yapılmış, feminist coğrafya kavramı ise ilk olarak *Kadınların Coğrafyası* (1998) adlı kitabıyla Nazmiye Özgüç tarafından Türkçe alanyazına kazandırılmıştır (Mirioglu, 2018, s. 184). Özgüç, kadınların coğrafya ve kent alanından dışlandığı, kadınları konu alan çalışmaların nasıl geliştirildiği, coğrafya alanındaki çalışmalarda feminist perspektifin neden gerekli olduğu üzerinde durmuş, ayrıca kadınların çevreyle ilişkilerinin farklı mekânsal ölçeklerde nasıl konu edildiğini kapsamlı ve detaylı olarak ele almıştır (Lordoğlu, 2018, s. 25).

Serpil Çakır'ın (2016), Osmanlı Dönemi'nde cinsiyet temelli mekânsal sınırların nasıl oluşturulduğunu ve kadınların kenti kullanımlarında sürekli bir kural çerçevesinde hareket etme zorunluluğunu ortaya koyduğu çalışması hem tarihin arka planında bırakılan kadınların geçmişine bir ışık tutmak hem de kadınları tarih eklemek açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Ayten Alkan'ın (2005), Ankara'da gerçekleştirdiği ve kadınların kamusal alanda ne düzeyde görünür olduklarını araştırdığı çalışmasında kadınların mekânsal hareketliliklerinin oldukça sınırlı olduğu, genel olarak alışveriş yapmak, fatura yatırmak, çocukları okula götürmek gibi hane ihtiyaçlarını gidermek ya da komşu/akraba ziyareti yapmak amacıyla dışarı çıktıkları, kent içi ulaşımını daha çok toplu taşıma araçları vasıtasıyla veya yayan olarak gerçekleştirdikleri ortaya konmaktadır. Kadınların ihtiyaç duyulmadığı takdirde hane dışına çıkmamasında, ev ile özdeşleştirilmenin yarattığı güvenli alan duygusunun ağır bastığı (2005, s. 56) veya hane içi gelir kontrolüne sahip erkek tarafından ihtiyaca yönelik harcamalarda kullanılmak üzere verilen paranın kısıtlı olmasının etkili olduğu görülmektedir (2005, s. 120). Dolmuş veya minibüslerdeki ücret tarifelerinin pahalılığı, uygun güzergâh ve sefer saatinin sınırlılığı, kalabalık ve taciz potansiyeli yüksek yolculuklar gerçekleştirmek gibi etkenler kadınların kent içi hareketliliğini azaltmakta ve kamusal mekân deneyimlerini olumsuz etkilemektedir (Hançer, 2021, s. 239, Alkan, 2005, s. 121). Bilhassa ataerkil düşüncenin baskın olduğu ailelerde oğlan çocukların erken yaşlardan itibaren ehliyet alıp araç kullanmaya teşvik edilmesi, hane içinde tek otomobilin olduğu durumlarda otomobili kullanan kişinin çoğu zaman erkek olmasına neden olmakta ve kadınları dezavantajlı konuma itmektedir (Mirioğlu, 2019, s. 105). Özel aracıyla trafikte seyir hâlinde olan kadınların ise cinsiyetlerinden ötürü taciz edildiği, sıkıştırıldığı veya aracını park etme aşamasında çeşitli müdahale ve küçümsemelere maruz kaldığı görülmektedir (Acuner, 2016, s. 7).

Oğuz ve Atatimur'un (2008), İstanbul'da gerçekleştirdikleri ve kadınların, kentsel mekânın eril yapısıyla olan ilişkisini araştırdıkları çalışmanın sonuçlarına göre, yaya olarak yolculuk yapmaları dolayısıyla kentteki sorunlarla daha çok karşılaşan, özellikle bebek puseti veya pazar arabası gibi yükler taşıdığında zorlanan kadınlar, kaldırımların araba sürmeye elverişli olmayan düzeni, otomobillerin park edilmesi ile oluşan kaldırım işgali, topuklu ayakkabıya uygun olmayan zemin döşemeleri ve peyzaj/aydınlatma konusundaki eksikliklerin olması gibi nedenlerden dolayı kentsel alanda zorluk yaşamaktadırlar. Aydınlatmanın yetersiz olması, özellikle binaların arasından geçmeyi

zorunlu kılan dar ve تنها sokak aralarını daha tehlikeli hâle büründürmesi nedeniyle kadınlar açısından bir tehdit potansiyeli taşımaktadır (Alkan, 2005, s. 55). Kadınların hissettiği korku ve tedirginlik durumunun gündelik yaşam pratiklerine de yansıdığı, hane dışına çıkılacağı zaman gidilmesi düşünülen mekân tercihlerinde dönüşün nasıl ve ne zaman yapılacağına da planlandığı ve hatta kısıtlandığı görülmektedir.

Özgül olarak deneyimlenen bu kentsel güvenlik sorununa karşı belirli savunma mekanizmaları geliştiren ve kendince önlemler alan kadınlar, gündelik işlerini hava kararmadan önce evde olacak şekilde ayarlamaya özen göstermekte ve karanlık sokaklardan geçerken duydukları endişe sebebiyle çoğu zaman gidilecek mesafeyi artırmasına rağmen yollarını uzatmaktadırlar (Oğuz ve Atatimur, 2008, s. 11). Şüphesiz erkekler de ıssız yerlerden geçerken tedirginlik hissetmektedir ancak bu endişe hâli kadınlarınkinden farklı ve genel bir nitelik taşımaktadır. Bu farklılığın nedeni, makul görülen saatler haricinde sokakta olan kadınların tehlikeleri göze aldığı veya başına gelebileceklerden kendisinin sorumlu olduğu düşüncesinin toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul edilmesi olarak açıklanabilir (Acuner, 2016, s. 8-9)

Kadınların hane içinde mahrem olarak kalması ve bedenleri üzerinde kurulan denetim ile ilişkili olan algı nedeniyle, kentsel mekânda bulundukları zaman dilimi ve edecekleri giysi tercihleri üzerinde her zaman hesap yapmak durumunda kalan kadınlar açısından kentsel mekân dolaylı yoldan ötekileştirilmektedir (Alkan, 2005, s. 29). Kadınların kamusal alanda bulundukları zaman dilimi ve giysi tercihlerinin makul bulunmaması durumunda, erkeklerin tahrik edildiği ve dolayısıyla kadınlar üzerinde hak sahibi olabilecekleri gerekçesi, ataerkil toplumun birçok kurumu ve politikaların içeriğiyle desteklenmektedir (Acuner, 2016, s. 9). Bu gerçekliğin bir sonucu olarak kadınlar sokağı bir tehdit olarak algılamakta ve sokakta kendilerini savunmasız hissetmektedirler. Ayrıca, bu düşüncüyü içselleştiren kadınlar, belirlenmiş saatlerin dışında dışarıda olmayı veya erkeklerin meskeni altındaki mekânlara gitmeyi zaten istememekte ve normalin bu olduğunu düşünecek şekilde manipüle edilmiş olmaktadır (Aktaş, 2017, s. 141).

Belirli özelliklere sahip mekânlardan geçmek istemeyen kadınlar, zihinlerinde bu mekânları güvenlik ölçütlerine göre değerlendirdiği ve bu mekânlara dair bilişsel haritalar oluşturduğu görülmektedir (Acuner, 2016, s. 9). Bilişsel haritalar ile mekân ve zaman üzerinden yaşanan ayrışma sonucunda, kadınların bazı mekânlarda kendilerini rahat hissederek bulunabilmeleri için giyimlerinin ve yaşının uygun olması ya da yanlarında

bir erkek bulunması gibi şartların sağlanması gerekmektedir (Alkan, 2005, s. 55). Kadınları dolaylı biçimde etkileyen bu kamusal mekândan soyutlanma durumu kentsel düzenleme ve yerel politikalardan bağımsız ele alınmamalı, politikaların kadınların karşılaştığı sorunlara duyarlı bir şekilde yapılmasının gerekliliği vurgulanmalıdır (2005, s. 53).

Ulaşım ve güvenlik konularının yanı sıra kentsel çevrenin biçimi de erkek cinsiyeti merkeze alınarak yapılandırılmıştır. Kadınların kamusal mekân kullanımını feminist bakış açısıyla değerlendiren Mirioğlu (2019, s. 112), yaptığı çalışma ile kentsel mekânda pasajların, çay ocaklarının, camii, berber ve hatta levhaların erilliği yeniden ürettiğini ifade etmekte, mekânların cinsiyetlendirilerek kadın kimliğini dışlayıcı bir görünüme büründürüldüğünü savunmaktadır. Söz konusu mekânların bulunduğu konum, tasarım, dekor ve yanında yer alan diğer mekânlarla etkileşimi ile Türkiye genelinde de benzer bir nitelik taşıdığı ve bu mekânların çeşitli pratik ve söylemler aracılığıyla hegemonik erkekliği her gün yeniden inşa ettiği görülmektedir.

Kadınların farklı deneyim ve yaşam tarzlarının kısaca alındığı ve bu nedenle kısıtlanmasına neden olduğu en önemli mekânlardan biri mahalledir. Kapı önünde oturarak sosyalleşen, muhabbet eden veya ev içinde pencerenin başında sokağı izleyen kadınların, mahallede ikamet eden bekâr kadınlar için hem bir güvenlik hem de denetim anlamı taşıdığı görülmektedir (Lordoğlu, 2018, s. 137). Sokağı güvenli bir yapıya büründüren ve kadınlara dayanışma ruhunu hissettiren bu bakışların koşulsuz sağlanmayıp farklı değerleri benimseyen kadınlar için ahlâk denetiminden ibaret olduğu gerçeği, benimsenip içselleştirilen ataerkil ideolojinin gündelik yaşam pratiklerine tezahür etme düzeyini değerlendirebilmek açısından önem taşımaktadır (2018, s. 137).

2.3. Üniversite Öğrencisi Kadınların Kent Yaşamıyla İlişkileri

Eğitim ve araştırma amacı temelinde kurulan üniversiteler, bulundukları kent ve bölgenin ekonomik, toplumsal, kültürel ve demografik yapısında birtakım değişiklikler yaratmaktadır. Üniversitelerin kurulmasıyla, kentte yeni istihdam ve tüketim alanları geliştirilmekte, konut ve hizmet ihtiyacı doğrultusunda oluşturulan kentsel alanlar ile mekânsal açıdan değişimler meydana gelmektedir (Işık, 2008, s. 162). Bu etki gücü dolayısıyla, kalkınmayı sağlayan bir araç olarak görülen üniversiteler, az gelişmiş bölgelerde de yaygınlaştırılmak ve bu anlamda bölgesel eşitsizliği giderebilmek üzere her kente kurulmuş, 2010 yılından itibaren Türkiye’de üniversite bulunmayan bir kent kalmamıştır (Ergun, 2014, s. 217). Şehir dışından gelen öğrenci ve istihdam edilen

akademik/idari personellerin yaptığı harcamalar ile ekonomik açıdan canlanan kent, bu ilişkiden kültürel açıdan da etkilenmekte ve kent kimliği bir anlamda yeniden yapılanmaktadır (Alevkayalı ve Uzun, 2020, s. 283). Bu değişimin etkilerinin, metropol kentlere kıyasla küçük kentlerde daha fazla hissedildiği ve özellikle muhafazakâr olarak nitelendirilen kentlerin, üniversite gençliğinin getirdiği yeni değerlerle bir arada yaşama durumunun kültürel alanda bir hegemonya mücadelesine dayanması dolayısıyla hâlâ çatışmalı bir süreç karşılık geldiği ifade edilebilir.

Yükseköğrenim eğitimi almak için girilen sınav süreci sonucunda üniversiteye başlamak, bireyselliği ve sorumluluğu ön planda tutması dolayısıyla yetişkinliğe geçiş aşaması olarak değerlendirilmekte ve hem aile hem de üniversite tercihinde bulunmuş öğrenciler için bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Üniversite eğitimi almak amacıyla doğdukları veya çoğu zaman büyüdükları bölgeden farklı bir bölgeye göç eden gençlerin farklı bir sosyo-kültürel çevre ile tanıştıkları, özellikle küçük şehirde yaşamış bireylerin büyük şehirleri tercih etmeleri sonucunda kentte yeni yaşam pratikleri ve farklı sosyallik biçimleri ile karşılaştıkları görülmektedir (Çağlar Deniz, 2014, s. 13). Aile evi veya yaşanılan yerleşim bölgesinden ayrılarak farklı bir kentte yaşama durumu, erkeklere kıyasla kadınlar açısından daha farklı ve çeşitli duyguları ifade etmektedir. Özgürlük ve korku hissinin yoğun biçimde yaşandığı bu süreç, kadınlar için hem görece özerklik alanı hem de yetişkin bir birey olarak alınması gereken daha fazla sorumluluk anlamı taşımaktadır.

Ataerkil değerlerin benimsendiği toplumda yaşayan tüm kadınların maruz kaldığı sınırlandırılmış yaşam tarzının, üniversiteye geçiş ile görece son bulacağı düşüncesi liseyi bitirmek üzere olan kadınların çoğunda mevcuttur. Ancak ataerkil ideolojinin toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarının içselleştirilmesine bağlı olarak kadınlar için farklı bir kent ve farklı bir çevrede tek başına olma durumunun, özgürlüğün yanı sıra güvenli olmayan bir alanı da işaret ettiği görülmektedir. Bu nedenle kadınlar, kentte karşılaşacakları olası tehlikelere karşı savunma mekanizması geliştirmek ve alacağı birçok kararda temkinli davranmak zorunda kalmaktadırlar. Üniversite yaşamına geçişin bir getirisi olan yeni alışkanlık ve deneyimlere uyum sağlama konusunda üniversiteye yeni başlamış öğrencilerin yaşam ortamı, cinsiyet ve sosyal uyum arasındaki etkinin incelendiği bir araştırmada ulaşılan kadın öğrencilerin uyum düzeyinin erkek öğrencilere kıyasla daha düşük olduğu bulgusu, bu durumu destekleyici niteliktedir (Mert ve Çetiner, 2018, s. 191).

Her kentte üniversite kurulmasından sonra, üniversitenin hangi kentte okunacağına dair yapılan tercih listesi gençlerin bağımsız olarak karar verme yetkisinden çıkararak ailenin müdahalesine açık hâle gelmektedir. Bu durum, özellikle korunmaya ve denetlenmeye tabii görülen kadınların üniversiteyi okuyacakları kent seçiminde dahi tam anlamıyla özgür bir birey olarak karar verme haklarını kısıtlamakta ya da tercihlerini etkilemektedir. Üniversite ortamının kişiye farklı kültür ve kimliklerle karşılaşma zemini yaratarak farklı bilgi ve bakış açıları edinme imkânı sunması, öğrencinin aileden farklılaşarak bir birey olmaya başlaması potansiyelini de içinde taşıması dolayısıyla ailelerin, öğrenci üzerindeki denetimini kaybetmemek açısından belirli stratejilere başvurdukları görülmektedir. Üniversite tercihinde belirleyici rol oynayan aileler, kimi zaman çocuklarına aynı kentteki üniversitede okumaları karşılığında araba vaat ederken kimi zaman da çocuklarını coğrafi açıdan yakın ve benzer kent kimliğine sahip olan, akraba veya hemşehrilik ilişkilerinin bulunduğu kentlere göndererek çocuklarına kontrollü bir özgürlük alanı sunmaktadırlar (Subaşı, 2018, s. 161).

Öğrenciye göre kariyer oluşturma yanısıra aile evi ve baskıdan uzaklaşarak yetişkinliğe adım atmanın ilk aşaması olarak görülen üniversite, Subaşı'nın (2018, s. 159) gerçekleştirdiği çalışmada da özellikle kadınlar tarafından kendi kendine yetebilmek ve olgunlaşmak ile tanımlanmakta, bir güçlenme alanı olarak görülmektedir. Aile evi ve dolayısıyla aile denetiminden uzaklaşmanın öğrenciler tarafından bir gereklilik olarak görüldüğü çalışmada öğrencilerin tercihlerini yakın çevre illerden yana kullandıkları ve zor durumda kalma durumunda kentte yardım isteyebilecek bir akrabanın varlığı durumunun, kent tercihinde bulunurken özellikle kadınlar için önemli etkenlerden biri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Kadınlar, üniversiteye başlayacakları kente çoğu zaman aileden bir erkeğin refakatiyle gitmektedirler. İkamet edilecek alan olarak, aile üyeleri tarafından da görece güvenli bulunan ve giriş çıkış saatlerinin kurallar çerçevesinde sınırlandırıldığı yurtlar tercih edilmektedir. Genellikle kampüsün içine inşa edilen yurtlar, kentsel alanla etkileşimi minimum düzeye indirmekte ve bu anlamda kadınlara sınırlı bir alan tanımaktadır.

Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) bünyesinde toplanan devlet yurtlarında kadın ve erkeklerin kaldığı yurt binalarının 2013 yılında yapılan düzenleme sonrasında yerleşim alanı dahil olmak üzere ayrılmasıyla cinsiyet ayrımı belirginleştirilmiştir. Kavak'ın (2018, s. 104) KYK yurtlarında kalan öğrencilerin ihtiyaç ve uyum sorunlarına yönelik yaptığı çalışmada, öğrencilerin yurt odalarının kalabalık, dolap ve yurt binalarının eski,

verilen yemek fişi ve çamaşır makinelerinin yetersiz olduğuna yönelik ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. 2023 yılının Aralık ayında KYK yurtlarında kalan genç kadınların sorunlarını çözmek ve dayanışabilmek amacıyla kurulan KYK Kadın Dayanışma Ağı'nın ifadelerinde ise barınma krizinin derinleştiği, niteliksiz beslenme ve hijyen koşullarının iyileştirilmediği üstelik kadınların hem giyim hem de yaşam tarzına yurt yönetimi ve görevlileri tarafından sürekli müdahalede bulunulduğu, yurttaki ve yurt çevresinde güvenlik sorunu nedeniyle fiziksel ve sözlü tacizlere maruz kalındığı görülmektedir (http-2)2. Görüşme yapılan kadınların söylemleri doğrultusunda, erkeklerin yaşam tarzına yönelik dayatma ve baskılarla kadınlara kıyasla neredeyse hiç karşılaşmadığı, genel ahlak kurallarının sadece kadın olma ve kadın bedeniyle ilişkili olduğu görülmektedir. Belirli bir kapasiteye sahip olan devlet yurtlarında barınmaya hak kazanamayan öğrenciler ise özel şirket ve ev sahipleri gibi kurumsal aktörler aracılığıyla sunulan özel yurt, apart veya kiralık konutlara yönelmek zorunda kalmaktadır (Öztürk, 2019, s. 83).

Yerleşim bölgesindeki öğrenci nüfusunun yoğunluğu, sokağın aydınlık ve kalabalıklık düzeyi, kent merkezine yakınlık gibi etkenlerin özellikle kadın öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeleri için dikkat ettikleri öncelikli konular olduğu bilinmektedir (Öztürk, 2019, s. 85). Konutun kiralama aşamasında da hem kadınlar hem de aile üyeleri tarafından birtakım stratejilere başvurulduğu bilinmektedir. Bir erkek aktörün varlığıyla ev sahibi veya emlakçıya verilen bazen açık bazen örtük olan kadının sınırsız olmadığı mesajının işlevi, kadını erkek kaynaklı tehlike potansiyeline karşı yine erkek aracılığıyla korumaktır. Kadın kimliğinin hâlâ pasif bir özne durumunda bırakılarak eril güç üzerinden himaye altına alındığı bu durum, kadının bir bağlamda emanet edildiğini ve namus gibi ataerkil değerler aracılığıyla kadın gözetiminin devredildiğini göstermektedir.

Liseyi bitirdikten sonra farklı bir kente yerleşen öğrencilerin, çoğunlukla ilk aşamada yeni bir ortama girmeleri dolayısıyla arkadaş çevresinin henüz oluşmadığı görülmektedir. Yakınlık etkisi kavramı, en çok etkileşime girilen insanlarla arkadaş olma ihtimalinin yüksek olma durumunu ifade etmektedir. Bu bağlamda bu yakınlık durumunun, aynı bölümde okumanın veya aynı yurttaki kalmanın bir getirisi olan derslik ve oda gibi aynı mekânsal alan paylaşımında bulunan öğrencilerin arkadaşlık oluşum sürecini etkilediği görülmektedir (Tozlu, 2014, s. 65). Aile ve memleketteki arkadaş

² <https://www.gazeteduvar.com.tr/kyk-kadin-dayanisma-agi-kuruldu-haber-1653775> Erişim Tarihi: 30.01.2024

çevresinden ayrılan gençler, bu dönemde yalnız kalmak ve onaylanmama durumundan duyulan çekincenin de etkisi ile, aynı fiziksel ortamı paylaştığı kişilerle yakınlık kurarak duygusal anlamda bir destek görmek istemektedirler. Bir arada bulunmanın neden olduğu bilinçsiz arkadaşlık durumunun başlangıç aşamasında farklı kültür ve düşünce ile karşılaşan gençler, bir bağlamda kendilerini keşfetme imkânı da bulmaktadır. Tozlu'nun (2014, s. 66-67) üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmada ulaştığı sonuca göre, benzer ilgi alanlarına, değer yargılarına, yaşam tarzına, müzik ve mizah anlayışına sahip olmanın arkadaşlığın sürdürülme ve yakın arkadaş olma sürecinde önemli rol oynayan etkenler olduğu görülmektedir. Katılımcılar, iyi anlaşma ve yardıma ihtiyaç duyma durumunda kendileriyle ortak paydası bulunan insanlara daha çok güvenmektedirler. Benzer durum, kadınların arkadaşlık tercihlerinde de etkili olmaktadır. Görece yabancı oldukları bir kente alışma ve kenti keşif sürecinde, benzer hedef ve değer yapısına sahip kişilerle birlikte hareket etme durumu, kadınların kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlaması için bir destek mekanizması işlevi görmektedir.

Kenti keşif sürecinde alışveriş merkezi, otobüs durağı, kent meydanı gibi farklı kentsel mekânlarda yerel halk ile karşılaşma olanağı bulan farklı kültürel altyapıya sahip öğrenciler, kentte sınırları çizilmiş davranış pratiklerini ve mekâna dayalı kuralları da öğrenmeye başlamaktadırlar. Ancak, yerel halkın eril bakış ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde oluşturulmuş mekânsal sınırları öğrencilere benimsetme ve hatta dayatma tavrının kadınlar için daha katı olduğu ve bu sınırların görmezden gelinmesi durumunda kadınların farklı yaptırımlarla karşılaştığı görülmektedir. Subaşı'nın (2018, s. 134) Rize'de öğrenci kültürü üzerine yaptığı çalışmanın bulgularından ulaşılabileceği üzere, kadın öğrenciler için farklı bir kentte bulunma ve üniversiteli olma konumu katı kurallarla çevrili olmayan özgür yeni alanları ifade etse de keşif sürecinde oldukları yeni kentsel mekânda duyulacak güvende olma hissi ancak yerel halkın yoğun olarak kabul ettiği kültürel değerlerin kabulüyle mevcut yaşam tarzına sağlanan uyum veya dışlanmamak için üretilen stratejiler vasıtasıyla sağlanabilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında görece özgür bir alana ulaşılsa da kadınlardan dışarıda nasıl, ne kadar, hangi mekânlarda vakit geçireceği ve hangi saatte yurttan veya evde olması gerekliliğine yönelik oluşturulan sınırlar içselleştirilip buna uygun davranması beklenmektedir. Kadınların kamusal alanda görünme biçimlerini şekillendiren ve kadınları bedeni üzerinden denetim altına almaya çalışan ataerkil zihniyetin sunduğu makul kadın imgesinin dışına çıkarak ötekileştirilmekten endişe duyan kadınların bu

dayatma doğrultusunda, gündelik yaşam pratiklerini bazen bu sınırları içselleştirerek bazen de sınırlara meydan okuyarak yeniden düzenlediği görülmektedir (Subaşı, 2018, s. 133). Bu kısıtlamalardan görece muaf olan,  ğrenci odaklı oluşturulmuş veya genelde öğrencilerin gitmeyi tercih ettiği kafe, bar gibi mekânlar,  ğrenci kimliğini pekiştirmesi ve okul-ev döngüsünü k rması dolayısıyla öğrenciler için bir cazibe merkezi oluşturmaktadır ( zt rk, 2019, s. 91). Kadın ve erkek öğrenciler bu mekânlarda bir arada bulunarak sosyalleşmektedirler.

Kentte  niversite  ğrencisi olarak kadınların deneyimini temel alan ve sadece kadın katılımcılarla yapılmış bir görüşmeden oluşan çalışmaların sayısının neredeyse yok denecek kadar sınırlı olduğu ifadesi yanıltıcı bir söylem olmayacaktır. Yapılmış çalışmaların genel anlamda kent- niversite etkileşimi, öğrencilerin kent kimliğine etkisi, kadınların mekân deneyimleri gibi konular çerçevesinde çeşitlendiği s ylenabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MERSİN'DE KADIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAŞAM DENEYİMLERİ

Kadınların yabancı oldukları kentte üniversite eğitim sürecinde barınma, güvenlik, hareket özgürlüğü, kamusal mekânların kullanımı gibi alanlarda yaşadıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığını, ataerkil tahakküm biçimlerini ve ilişkilerini ele alan çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın yöntemi olarak kadınların görüş ve deneyimlerini kendi ifadeleri ile aktarmalarına olanak sağlayan feminist metodoloji ve feminist duruş kuramı açıklanmaktadır. Bu doğrultuda, feminist metodolojinin geleneksel bilim anlayışına yönelttiği eleştiriler ve kadın deneyimini temel alan yaklaşımlar üzerinde durulmaktadır. Daha sonra, araştırmanın sahasını oluşturan Mersin kenti ve Mersin Üniversitesi hakkında bilgilere yer verilmektedir. Son kısmında ise araştırma yöntemi ve araştırmada ulaşılan bulguların sunumu yer almaktadır.

3.1. Feminist Metodoloji

Ataerkil sistemin temel dayanaklarını oluşturan aile, okul, medya, din gibi toplumdaki birçok kurum ve kuruluşlar, toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarının öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve aktarılmasını sağlayarak ataerkil güç ilişkilerinin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Bilgi üretiminin erkek deneyimlerini ve sorunlarını temel alan yapısı da kadın deneyimlerini ikincil ve görünmez kılarak eşitsiz güç ilişkisini beslemektedir. Feminist araştırmacılar, tarihin birçok döneminde ve neredeyse tüm disiplinlerde ortaya konan çalışmaların erkek merkezli olduğunu ileri sürerek bilgi üreticilerinin kadın deneyimlerini yok sayan tavırlarını eleştirmişlerdir (Mies, 1996, s. 49). Erkek önyargısı taşıyan bilginin, kadın deneyimini doğru ve yeterli bir biçimde aktaramadığını belirterek erkek nesnelliğini reddeden feminist araştırmacılar (Letherby, 2003, s. 44), geleneksel araştırma yöntemlerinin cinsiyetçi tutumunu sorgulamış ve kadınları bilen öznel olarak kabul eden alternatif bir araştırma yaklaşımının gerekliliğini işaret etmişlerdir (Harding, 1996, s. 36).

Pozitivist bilimde araştırmacının araştırma öznesine mesafeli duruşuna sebep olan hiyerarşinin gerçekliğe ulaşmada bir engel oluşturduğu savıyla kadınların deneyimlerinden ve yaşam anlatılarından derlenen bilginin önemini vurgulayan feminist metodoloji, epistemolojik temelleri açısından yorumlayıcı ve eleştirel yaklaşımla kesişen

bazı özellikler taşımaktadır (Kümbetoğlu, 2008, s. 53-54). Araştırmada neden sonuç ilişkisini sunmaktan ziyade kadınların gündelik yaşam ilişkilerinin yapısını, kadınların kendi ifadeleri ile detaylı biçimde betimleme ve karşılıklı güçlenme amacı taşıyan feminist araştırmacılar, bu amaç doğrultusunda derinlemesine görüşme, gözlem ve odak grup görüşmesi gibi nitel yöntemin araştırma tekniklerini kullanmayı tercih etmektedirler (2008, s. 56).

Feminist empirizm, feminist duruş noktası epistemolojisi ve postmodern feminist epistemoloji olmak üzere üç temel feminist epistemolojik yaklaşım çerçevesi sunan Sandra Harding, bu yaklaşımlar arasındaki ayrımın kadınların farklı deneyim ve toplumsal konumlarından kaynaklandığını belirterek yaklaşımların birbiriyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Kümbetoğlu, 2011, s. 479; Öztan, 2016, s. 273). Harding'e (1986) göre feminist empirizm, geleneksel araştırma yöntemlerinin temel ilkelerini değil, araştırmaların cinsiyet yanlısı uygulanış biçimlerini eleştirmektedir (Letherby, 2003, s.43). Kadınların, cinsiyetçi önyargıları fark edebilmeleri dolayısıyla daha iyi ve daha nesnel bilim yapabileceğini savunan feminist empiristler, erkeği temel alan uygulama biçimlerinden kaynaklanan sorunun araştırmalarda cinsiyete dair önyargının kaldırılması ve metodolojik ilkelerin daha iyi uygulanmasıyla giderilebileceğini ifade etmektedirler (Harding, 1986, s.24).

Özcü yaklaşıma karşı çıkararak evrensel bir gerçeklik söylemini reddeden postmodern epistemolojiler, bilginin ve gerçeğin söylem aracılığıyla inşa edildiğini belirterek birleştirici bir epistemoloji aramak yerine ayrıcalığı olmayan çoklu söylemlerin geliştirilmesinin gerekliliğini savunmaktadırlar (Letherby, 2003, s. 51-52). Dolayısıyla postmodern feministler, kadın kavramı ve bilgi üretiminin sorunsallaştırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu bağlamda postmodern feminist epistemoloji, kadınlığı temel bir kategori olarak kabul edip deneyime merkezî bir önem atfeden feminist empirizm ve duruş noktası epistemolojisinin eleştirisini içermektedir (Lykke, 2010, s. 131-132).

Kadınların gündelik yaşam deneyimlerini feminist epistemolojinin temeli olarak ele alan ve araştırma sürecinde kadınları bilen öznel olarak kabul eden feminist duruş kuramı (feminist standpoint theory), sosyolojide ilk kez Dorothy Smith'in (1987) çalışmasında yer almıştır (Öztan, 2016, s. 274). Feminist duruş kuramı, sosyal yaşamı kadınların deneyim ve düşüncelerini temel alarak anlamaya çalışmakta ve kadınların karşılaştıkları sorunları saptayarak çözümlere yönelik stratejilerin yine kadınların bilgisiyle oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir (Brooks, 2007, s. 55). Toplumsal

cinsiyet ilişkilerinin, yönetenler yerine deneyimleyenlerin bakış açısından çözümlenmesinin önemli olduğunu vurgulayan Harding (1987, s. 185), marjinalleştirilen grupların temel alınmasının mevcut düzene eleştirel sorular yöneltebilmeleri dolayısıyla daha faydalı olduğunu ifade etmektedir (1993, s. 56). Kişisel olanı ikinci planda bırakan geleneksel eril yaklaşıma karşı “kişisel olan politiktir” konumundan hareket eden feminist duruş epistemolojisine göre, kadın deneyiminin egemen cinsiyetin bakış açısı yerine konunun doğrudan öznesi olan kadınlar tarafından eksiksiz ve çarpıtılmadan aktarılması, bilgi için daha geçerli bir temel sağlamaktadır (Letherby, 2003, s. 45). Kadın ve erkeklerin gündelik hayat deneyimlerinin hangi açılardan farklılaştığını anlamaya olanak veren feminist duruş noktası, bir bağlamda toplumsal cinsiyet baskısının yanı sıra farklı baskı sistemlerine de maruz kalan ve birbirinden farklı kimliklere sahip olan kadınların kendi gerçekliklerini ifade etmesini mümkün kılan kapsayıcı bir yaklaşım özelliği taşımaktadır (Letherby, 2003, s. 46-47).

Araştırılanın nesneleştirilerek sömürsünü içeren, araştırmacı ve araştırılan arasında etkileşim bulunmayan otoriter ve nesnel bir yapıyı öngören katılımsız yaklaşımın kadın araştırmacılar için çelişkili bir durum yarattığını ifade eden Mies (1996, s. 51), kadın araştırmacıların kendi ezilmişlik deneyimlerini araştırma sürecinin bir parçası hâline getirmesinin ve ikincil kılınan kadın varoluşunun öne çıkarılmasının bir gereklilik olduğunu vurgulamaktadır. Konuya ilişkin yapılan araştırmalarda da kadın araştırmacıların kadın katılımcılarla ortak kadınlık deneyim ve değerleri paylaşması ve ezilenlere özgü içe bakışın (Mies, 1996, s. 51) sağlanması dolayısıyla daha kolay iletişim kurduğu, katılımcıyı daha iyi ve anladığı gösterilmiş ve feminist teoride araştırmacının duruşunun kadınlara ilişkin bilgiye erişimi açısından önemli olduğunun altı çizilmiştir (Güçlü, 2012, s. 111).

Mies, feminist bir araştırmanın yapılabilmesi için araştırılan öznelere karşı tarafsızlık yerine kısmi bir özdeşim kurmayı içeren bilinçli taraflılığın kabulü, araştırılan öznenin kendini sorguya çekilmiş hissetmesine neden olan hiyerarşik bir yapı yerine bilinçli taraflılığın gereği olan aşağıdan bakış ilişkisinin sağlanması, kadın araştırmacıların kendilerini kadını konu edinen çalışmalarla sınırlamayıp kadın kurtuluşu için verilen mücadelede de aktif biçimde rol almaları, kolektif bir kadın bilincinin oluşturulması ve araştırılan öznenin maruz kaldığı baskının bilincine ulaştırılarak mücadeleye katılması için teşvikte bulunulması biçiminde metodolojik bazı ilkeler belirlemiştir (1996, s. 52-53).

Politik olarak motive edilen feminist araştırmalarda, araştırmanın birçok aşamasına rehberlik eden feminist teorinin yanı sıra birçok ana akım disiplin ve eleştirel teoriden de yararlanılmaktadır (Reinharz, 1992, s. 249). Yapılan çalışmanın amacı, araştırmacının araştırma sürecindeki konumu ve katılımcıya yonelttiği sorular açısından farklı bir araştırma pratiğine sahip olan feminist araştırmaların temel hedefi, bireysel ve toplumsal anlamda değişimi tetiklemek ve bu doğrultuda kadınların yaşamlarında fark yaratacak bilgi üretimini sağlamaktır (Letherby, 2003, s. 4-5). Bu noktada araştırmacı, yonlendirici ve sorgulayıcı bir tavır yerine düşünümsel bir tavır içerisinde olmaya gayret etmeli (ztan, 2016, s. 285), kendini bilgi retimiyile sınırlandırmadan her araştırmanın dönüştürücü sonuçlarının olabileceğinin ve saptanmış problemlere yonelik çözüm nerileri geliştirmenin önem taşıdığıının bilincinde olmalıdır (Kümbetoğlu, 2008, s.60).

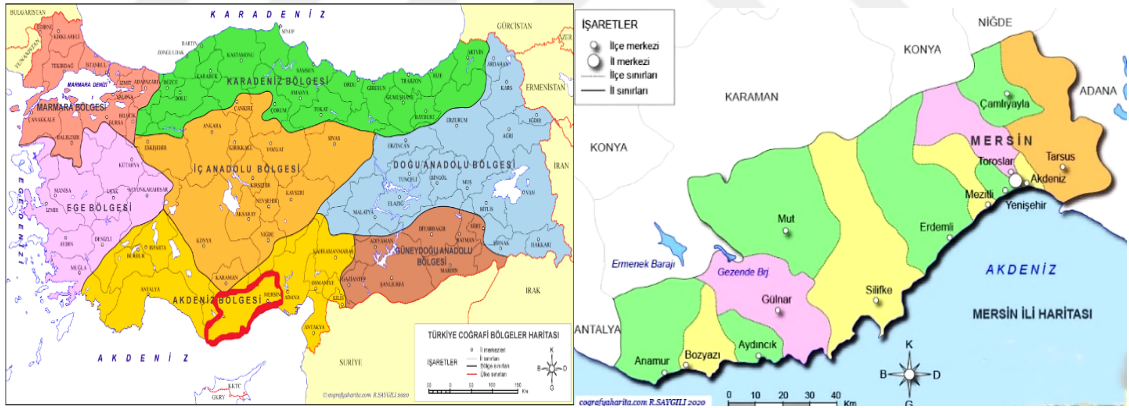
Karşılıklı anlayış ve etkileşime dayanan feminist metodolojide araştırma süreci hem araştırmacı hem de araştırılan taraf için dönüştürücü, öğretici ve paylaşıma dayalı bir yapı içermektedir (Kümbetoğlu, 2008, s. 56). Geleneksel araştırmalardan farklı olarak feminist araştırmanın bir diğer gerekliliği, saha çalışmasını gerçekleştiren araştırmacının araştırma sürecinin birçok aşamasında dikkatli ve duyarlı davranmaya zen göstermesidir. Araştırmanın gerçekleştirileceği mekân, araştırma ilişkisini etkileyen önemli unsurlardan biri olmaktadır. Bu bağlamda feminist araştırmalarda, katılımcıya görüşmenin yapılacağı mekân tercihinde bulunma hakkı tanınması, özellikle hassas veya duygusal konular üzerine gerçekleştirilen araştırmalarda katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri açısından önem taşımaktadır (Letherby, 2003, s. 108). Feminist araştırmalarda önemli olan bir diğer unsur da sözsüz iletişimdir. Görüşme esnasında kullanılan dilin bağlamına ek olarak katılımcının beden dilini gözlemlemek, sesteki vurgu, tonlama farklılıklarına ve duraklamalara dikkat etmek kadınların bakış açısını anlama noktasında araştırmacılar için önemli ipuçları barındırmaktadır (2003, s. 110). Feminist araştırmaların ayırt edici özelliklerden biri de araştırmacı ve katılımcı ilişkisinin araştırma sreciyile sınırlandırılmaması, araştırmacının katılımcıyla karşılıklı paylaşıma dayalı kurduğu iletişim ve etkileşimin devam ettirilmesidir (2003, s. 117).

Bu tezin amacına yonelik saha araştırması, Feminist duruş kuramına dayalı olarak feminist yontemle gerçekleştirilmiştir. Bu yontemin seçilmesinin nedeni, kuramın kadınları bilen özneler olarak kabul ederek kadınların gündelik yaşam ilişkilerini kendi ifadeleriyle dile getirmesine olanak sağlamasıdır.

3.2. Araştırma Sahası

Üniversite eğitim sürecinde kadın öğrencilerin toplumsal ve mekânsal kent yaşamı deneyimlerini ele alan bu tezin araştırma sahası Mersin kentini ve Mersin Üniversitesi'ni kapsamaktadır.

Mersin kenti, bulunduğu konum itibarıyla antik çağlara uzanan bir tarihe ve eski yerleşim bölgelerine sahiptir ancak yapılan araştırma ve incelemeler doğrultusunda, bir yerleşim birimi olarak 1830 ve 1860 yılları arasını kapsayan bir dönemde kurulduğu düşünülmektedir (Develi, 2008, s. 54). Akdeniz Bölgesi'nde, konumu ve ticari potansiyeli açısından ulusal ve yerel bağlamda önemli olan Mersin limanı, özellikle tarım ve ticaret sektörleri ile kentin ekonomik yapısını şekillendirmenin yanı sıra limanın çevresine kurulan konsolosluk ve lojistik şubeleri ile kentin kültürel yapısını etkilemiş, farklı dil ve dinlere ev sahipliği yapmıştır (Kara, 2005, s. 133). Tarihsel süreç göz önüne alındığında göç unsurunun Mersin'in kent kimliğini oluşturmada kritik bir rolü olduğu ve kentin hem kurucu hem de geliştirici ögesi olarak ön plana çıktığı görülmektedir (Kaymak 2019, s. 33). Uygun iklimsel ve coğrafi koşulların kolaylaştırdığı yaşam şartları ile kentin sunduğu ticari olanaklar Mersin'in göç almasında etkili olan faktörlerdir (Erjem, 2009, s. 128).

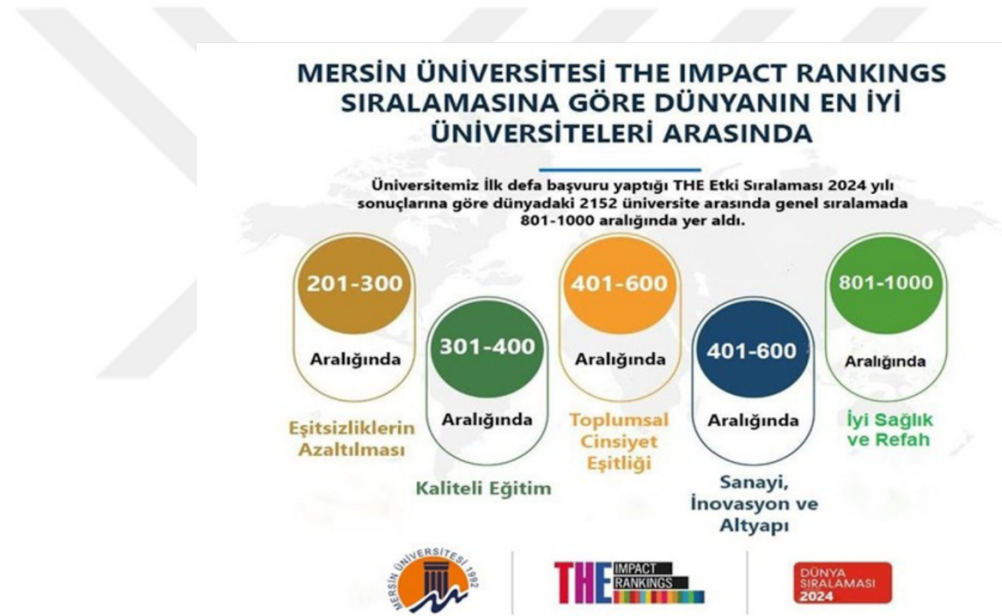

Görsel 3.1. Türkiye coğrafi bölgeler haritasında Mersin ilinin konumu ve Mersin ili haritası
(<http://cografyaharita.com/> adresinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Akdeniz, Toroslar, Mezitli ve Yenişehir merkez ilçeler olmak üzere toplam 13 ilçesi bulunan kent, 2023 yılı sonu itibarı ile 1.938.389 nüfusa sahiptir (TÜİK, 2023). Hem yurt içinden hem de yurt dışından göç alan Mersin'de 49.845 yabancı nüfus yaşamaktadır (TÜİK, 2023). Nüfus artışına neden olan ve kentin toplumsal kimliğini etkileyen unsurlardan biri de kentte bulunan üniversitelerin varlığıdır. Mersin kentinin denize ve ılıman iklime sahip bir büyükşehir olma statüsü taşımasına rağmen diğer büyükşehirlerle

kıyasla daha uygun yaşam şartları sunması, üniversite okumak isteyen gençler tarafından cezbedici bulunmaktadır.³ Ayrıca Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından üniversitelilere yönelik kampüs önlerinde kafelerde, çamaşır yıkama-kurutma, mini kütüphane, çorba ve çay hizmeti verilmektedir. (<https://www.mersin.bel.tr>)

Kente Mersin Üniversitesi ve Tarsus Üniversitesi olmak üzere iki devlet üniversitesi ile Çağ Üniversitesi ve Toros Üniversitesi olmak üzere iki vakıf üniversitesi bulunmaktadır (<http-1>).⁴ 1992 yılında kentin ilk üniversitesi olarak kurulan Mersin Üniversitesi, bünyesinde 17 fakülte, 7 yüksekokul, 11 meslek yüksekokulu, 5 enstitü ve 40 araştırma merkezi bulundurmaktadır (<http-2>).⁵ Mersin Üniversitesi'nin, 2024 yılı THE Etki Sıralaması'ndaki konumu Görsel 3.2.'de gösterilmektedir.

Görsel 3.2. 2024 THE Etki Sıralaması'nda Mersin Üniversitesi
(<https://www.mersin.edu.tr> adresinden alınmıştır)

Üniversitenin 8 yerleşkesinden biri olan, Yenişehir ilçesinde yer alan ve araştırmanın çalışma alanını oluşturan Çiftlikköy Kampüsü'nün 2023-2024 yılı öğrenci sayısı 33.693 olarak açıklanmıştır (<http-3>).⁶ Türkiye'nin en büyük kampüslerinden biri olarak görülen ve 14 fakülte, 5 yüksekokul, 5 enstitü binasını içerisinde bulundurarak

³ Lisans düzeyindeki üniversite öğrencileriyle yapılan Öğrenci Dostu Üniversite Şehirleri (ÜniAr, 2024) adlı çalışmada, Mersin kenti 2. sırada yer almaktadır.

⁴ <http://www.mersin.gov.tr/egitim> (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

⁵ <https://www.mersin.edu.tr/universitemiz/tarihce> (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

⁶ https://obs.mersin.edu.tr/oibs/public_stats/index.aspx# (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

üniversitenin merkez kampüsü niteliği taşıyan Çiftlikköy Kampüsü, 1996 yılında etkinlik göstermeye başlamıştır (Everest ve Yılmaz, 2019, s. 39). Mersin’de bazı kentsel alanların kurulan üniversite ile dönüşüme uğradığı görülmektedir. Konut ihtiyacını karşılamak için kampüs çevresine inşa edilen yurt/pansiyon binaları ve yiyecek içecek işletmelerinin artan sayısı ile kampüs çevresinde var olan bahçe ve köy yaşamı, zamanla yapılaşma sürecine girmiş, gittikçe genişleyen kentsel alanda öğrenci nüfusu yoğunlaşmıştır (Everest ve Yılmaz, 2019, s. 39).

Görsel 3.3. Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü

(<https://mersin.edu.tr/universitemiz/fotograf-galerisi> adresinden alınmıştır)

3.3. Araştırma Yöntemi

Araştırmada, Mersin Üniversitesi’nde lisans öğrenimi gören ve Mersin’de ikâmet eden 30 kadın öğrenciye amaçsal ve kartopu örneklem seçimiyle ulaşılmış ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Nisan ve Mayıs aylarında yapılan ve yaklaşık 20 gün süren görüşmeler, kadınların izni doğrultusunda ses kaydına alınmıştır. Araştırma, en az 2-3 sene Mersin’de yaşamış olan ve Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü’nde lisans öğrenimi gören kadınlarla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmanın sebebi, kadınların şehirde barınma, güvenlik, kamusal mekân kullanımı gibi alanlarda deneyim kazanacak kadar vakit geçirdiği varsayımdır. Görüşmelerde kadınlara, demografik bilgileri içeren sorular ardından barınma, güvenlik, kentte hareket özgürlüğü ve kamusal mekânların kullanımı hakkında görüş ve deneyimlerini ifade etmelerine imkân sağlayan sorular sorulmuştur.

Kişisel bilgilerin gizliliğini sağlamak açısından, katılımcıların gerçek isimleri değiştirilmiş ve farklı isimler kullanılmıştır. Farklı isimler kullanılarak sunulan alıntılarının yanında, kadınların yaşlarına da yer verilmiştir. Görüşmenin yapılacağı zaman ve mekân

tercihinde kadınların istek ve kararlarına öncelik tanınmış, görüşmelerin tamamı yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Ortalama bir saat süren görüşmeler, bazen üniversitenin sınırları içerisinde yer alan kafelerde, kadınların dersi başlamadan önce veya ders bitiminde bazen de sahil veya üniversite caddesinde bulunan kafelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce, görüşmenin içeriğinden ve araştırmacı kimliğinden tekrar ve daha detaylı biçimde bahsedilmiştir. Katılımcıların kendilerini rahat hissetmelerini sağlayacak gayri resmî bir atmosferin oluşması için hem görüşmeye başlamadan önce hem de görüşme sonrasında gündelik ve akademik yaşama dair sohbetler edilmiş, araştırmacı ile görüşmecinin birbirini daha yakından tanımasına olanak sağlanmıştır.

Kadın öğrencilerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin sonunda ses kayıtları, araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında metne aktarılmıştır. Temalar, görüşmecilerin aktardığı deneyim ve bilgi doğrultusunda şekillenip gruplandırılmıştır. Feminist duruş kuramına dayanan bu araştırmanın bulguları, çalışmanın kuramsal çerçevesine göre belirlenmiş olan temalar bağlamında ele alınmış ve feminist bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Üniversiteye geçiş sürecine dek Doğu kültüründe, ataerkil değerlerin yaygın olduğu bir kültürde sosyalleşen bir kadın olarak hem diğer kadınlarla benzer deneyimleri paylaşmamın hem de lisans sürecimde feminist mücadeleye örgütlü olarak dahil olmuş biri olmamın katılımcılarla aramdaki iletişimi pozitif yönde etkilediğini düşünüyorum. Bu durum dolayısıyla, çalışmada araştırmacı kimliğimin yanı sıra özne olarak da konumlanmaktayım. Görüşme yaptığım kadınların neredeyse hepsi, görüşmeye başlamadan önce heyecanlandığını ve söyleyeceklerinin önem taşıyıp taşımayacağından emin olmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumun, bastırılan ve ötekileştirilen kadın kimliğinin bir tezahürü olarak okunabileceğini düşünüyorum. Görüşmeye başlarken tedirgin olan kadınlar görüşme sonunda, zamanın nasıl geçtiğini anlamadıklarını, sohbetten çok keyif aldıklarını ve dertleşip rahatladıklarını ifade etmiştir. Önemsizleştirilmesine rağmen, gündelik yaşam pratiklerinde erkeklerin aklına dahi gelmeyen şeyleri kendine dert edinmek veya kendini kısıtlamak mecburiyetinde kalan kadınların deneyimlerini dinlemenin, aktarmanın ve paylaşmanın bu anlamda oldukça önemli olduğu kanısındayım. Görüşme gerçekleştirdiğimiz kafe ortamında dahi, yan masadan konuşmalarımızı dinleyerek katılımcının ismini öğrenen ve tanışma ısrarında bulunan bir erkeğin var olmasının, kadınlar için oldukça tehditkâr ve sorunlu olan durumu gözler önüne serdiğini ifade edebilirim. Bu bağlamda, kadınların, erkeklerin olduğu

hiçbir yerde güvende olmama ve her an her yerde erkekler tarafından rahatsız edilme durumu, yapılan feminist çalışma ve politikaların tümünü oldukça kritik ve hayati kılmaktadır.

Görüşmelerin sonunda, görüşme yaptığım her kadına iyi veya kötü fark etmeksizin benimle paylaşmak istediği duygular, bana ulaşması gereken anlar olma hâlinde (saat kaç olursa olsun, çekinmeden iletişime geçebilecekleri vurgusuyla) iletişim adresimi bıraktım. Kendilerinin de bana bu güvenceyi sağlamaları ve bunu duyduklarına memnun olduklarını belirtmeleri, bize karşılıklı olarak duygusal anlar yaşatarak aramızdaki bağı güçlendirdi. Dayanışmanın ve “kadın kadının yurdudur” şiarının verdiği umudu her görüşme sonrasında daha fazla hissetmem, bu çalışmayı yürütürken bana inanılmaz bir güç ve motivasyon kaynağı oldu. Deneyimlerini, düşüncelerini, heyecanını ve korkularını benimle içtenlikle paylaşan ve araştırmaya dahil olmayı kabul eden tüm kadınlara tüm içtenliğimle, tekrar çok teşekkür ederim.

3.4. Mersin Üniversitesi Lisans Öğrencisi Kadınların Toplumsal ve Mekânsal Yaşam Deneyimleri

Bu bölümde derinlemesine görüşmelerin gerçekleştirildiği Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü’nde lisans öğrencisi olan ve farklı bölümlerde okuyan 30 kadın öğrenciye yönelik kısa bilgilere⁷ yer verilmesinin ardından araştırma bulguları; 1) Üniversite tercih süreci ve Mersin kentiyle tanışma 2) Barınma imkânları ve sorunları 3) Yurtta, kampüste, kentte güvenlik 4) Kamusal mekân kullanımı 5) Üniversite öğrenciliğinin yarattığı değişimler olarak beş ana tema bağlamında ele alınmaktadır.

Görüşme yapılan kadın öğrencilerden 20 yaşında olan Ceren, 3. Sınıf öğrencisidir ve Konya’da doğup büyüştür. KYK yurdunda kalmakta, aldığı bursa ek olarak, annesinin ve ablasının maddi desteğiyle geçinmektedir. Ebeveynleri boşanmış olan Ceren, anne ve ablasının modern, kendi ayakları üzerinde duran güçlü kadınlar olduğunu düşünmekte ve onlardan güç aldığını belirtmektedir.

Mardin’de doğup büyümüş ve 24 yaşında olan Betül, 4. Sınıf öğrencisidir. KYK yurdunda kalmakta, öğrenim kredisi ve ailesinden aldığı destekle geçinmektedir. Aile yapısını hem geleneksel hem de eşitlikçi olarak tanımlamaktadır. Ailenin en küçük üyesi olma dolayısıyla bazı konularda kayırdıldığını ve şanslı olduğunu düşünmektedir.

⁷ Katılımcılar hakkındaki bilgiler Ek.2’de tablo olarak yer almaktadır.

23 yaşında olan Defne, 4. Sınıf öğrencisidir. Adana’da doğup büyümüştür. KYK yurdunda kalmakta, öğrenim kredisi ve ailesinden aldığı destekle geçinmektedir. Ailesinin oldukça katı ve muhafazakâr olduğunu belirten Defne, erkek bir ikiz kardeşi olduğunu, kardeşinin baskıcı ve kısıtlayıcı tavrı nedeniyle her konuda sorun yaşadığını ifade etmiştir.

4. Sınıf öğrencisi olan Aysu, Şanlıurfa’da doğup büyümüştür ve 23 yaşındadır. KYK yurdunda kalmakta, öğrenim kredisi ve ailesinden aldığı destekle geçinmektedir. Babasının kız çocuklarını erkek çocuklarından daha üstün tuttuğunu ve her anlamda sürekli desteklediğini belirtmiştir. Baskıcı olmayan bir ailede büyümüştür.

Adana’da doğup büyüyen ve 23 yaşında olan Gökçe, 4. Sınıf öğrencisidir. Apartta kalmakta ve sadece ailesinin yardımıyla geçinmektedir. Babasının kıskanç bir yapıya sahip olduğunu ve sözlü biçimde müdahaleye maruz kalmasalar da hem kendinin hem de kız kardeşinin, babasının baskısını üzerinde hissettiğini ifade eden Gökçe, babasının eskiye kıyasla daha az baskıcı olduğunu ve değiştiğini düşünmektedir. Araştırmayı ve üretmeyi seven bir kadın olmanın getirisi ile edindiği güç, gündelik yaşam deneyimlerine ve arkadaşlık ilişkilerine yansımaktadır.

24 yaşında olan ve evde kalan Begüm, 4 sınıf öğrencisidir. Hatay’da doğup büyüyen ve burs ile geçinen Begüm, aile üyelerinin eşitlikçi ve anlayışlı bir yaklaşıma sahip olduğunu düşünmektedir.

KYK yurdunda kalan ve 22 yaşında olan Derya, 2. Sınıf öğrencisidir ve Bitlis’te doğup büyümüştür. Ailesinden gelen destekle geçinen ve hem kendini hem de ailesini kültürüne ve geleneklerine bağlı olarak tanımlayan Derya, özerk bir kimliğe sahip olmasını ekonomik özgürlüğünü kazanmış olmasıyla ilişkilendirmektedir.

Kahramanmaraş’ta doğup büyüyen ve 24 yaşında olan Başak, evde kalmaktadır. 4. Sınıf öğrencisi olan Başak, üniversiteye başladığı ilk yıllardan beri çalışma hayatının içerisinde bulunmuş olmanın ve iş yaşamının kendine çok şey kattığını belirtmiştir. Aynı zamanda yoga eğitmenliği yapan Başak, Kahramanmaraş’ta lise okuduğu süreçte hem şehirde yaygın olan muhafazakâr yaşam tarzı hem de dersler dolayısıyla zor zamanlar geçirdiğini anlatmıştır. Dayatılan tüm baskıcı kalıpları reddeden Başak, özgürlükçü bir ruha sahiptir.

23 yaşında olan İdil, 4. Sınıf öğrencisidir ve Hatay’da doğup büyümüştür. KYK yurdunda kalan, burs ve babasından kalan emekli aylığıyla geçinen İdil, yaşamındaki tüm ilişki ve olayları mantık çerçevesinde değerlendiren ve bazı takıntıları olduğunu belirten

titiz bir kadındır. Gece hayatını sevmediğini ve genellikle okul ve yurt arasında zaman geçirdiğini ifade etmektedir. Baskıcı olmayan bir ailede büyümüştür.

3. Sınıf öğrencisi Aslı, 20 yaşındadır. Antalya’da doğup büyümüş ve lise okurken bir sene yatılı bir dinî yurttaki kalmıştır. Aile yapısını çok geleneksel ve dindar olarak tanımlayan Aslı, tercih sürecinde ailesinin bilinçsizliğini kullandığını ve o sayede Mersin’e gelebildiğini ifade etmiştir. KYK yurdunda kalmakta, burs ve ailesinden aldığı destekle geçinmektedir. Üniversiteye başladıktan sonra dinî ve siyasî birçok görüşünün değiştiğini belirten Aslı, kadınları çalışma hayatında görünce gurur ve mutluluk duygusu yaşadığını aktarmıştır.

Adana’da baskıcı bir mahalle kültürüyle büyüdüğünü belirten ve 23 yaşında olan Aylin, 4. Sınıf öğrencisidir. KYK yurdunda kalan ve ailesinden aldığı destekle geçinen Aylin, babasının yaklaşık 10-15 yıldır yurtdışında çalıştığını ifade etmiş ve annesinin geleneksel ve baskıcı tavrını, çocuklarına hem annelik hem babalık yapması ile ilişkilendirmektedir. Cesur ve asi bir karakter yapısına sahip olan Aylin, yapılan haksızlıklar karşısında asla tepkisiz kalamadığını belirtmektedir.

22 yaşındaki Sedef, 4. Sınıf öğrencisidir. Öğrenim kredisi ile geçinen ve evde kalan Sedef, Mersin’i çok sevdiğini ve Mersin’e çok alıştığını belirtmektedir. Kayseri’de doğup büyüyen ve eve çıkmanın kendisini sorumluluk sahibi yaptığını düşünmekte, yaşamındaki birçok olaya pozitif bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Adana’da doğup büyüyen ve 21 yaşında olan Yasemin, 3. Sınıf öğrencisidir ve KYK yurdunda kalmaktadır. Öğrenim kredisi ve ailesinden aldığı destekle geçinmekte, Mersin’e alışma sürecinin hızlı olmasını şehirde arkadaşlarının bulunmasıyla ilişkilendirmektedir. Babasının, akrabalara kıyasla kız çocuklarının eğitime çok önem verdiğini ve hem kendisinin hem de ablasının okuması için babası tarafından sürekli cesaretlendirildiğini anlatmıştır.

3. Sınıf öğrencisi olan Leyla, Siirt’te doğup büyümüştür. KYK yurdunda kalmakta ve öğrenim kredisi almaktadır. Yaşadıkları şehrin baskıcı olma dolayısıyla ailesinin bazı konularda geleneksel düşündüğünü ancak bu durumun gün geçtikçe daha esneklik gösterdiğini düşünmektedir.

3. Sınıf öğrencisi olan ve evde kalan Melike, 22 yaşındadır. Kendine ait bir geliri vardır ve daha önce ailesinin yaşadığı evden ayrılarak kısa süreliğine abisinin yanına taşınmıştır. Geleneksel ve baskıcı olmayan bir aile yapısına sahip olduğunu ifade etmiştir.

3. Sınıf öğrencisi olan Arzu, 22 yaşındadır ve KYK yurdunda kalmaktadır. Diyarbakır'da doğmuş çocukluk dönemini orada geçirmiştir ancak lise sürecinin tamamında Batman'da dayısı ve yengesinin yanında kaldığını aktarmıştır. Öğrenim kredisi ile geçinen Arzu, ailede ataerkil değerlerin yaygın olduğunu belirtmektedir.

4. Sınıf öğrencisi ve 25 yaşında olan Berna, Aksaray'da doğup büyümüştür. Öğrenim kredisi ile geçinen ve evde kalan Berna'nın ebeveynleri boşanmıştır. Baba tarafını geleneksel anne tarafını daha eşitlikçi olarak tanımlamış ve anne tarafında daha rahat hissettiklerini ifade etmiştir. Hayvansever olan Berna, sahile gitmekten ve denizi görmekten dolayı çok mutlu olduğunu belirtmektedir.

Adana'da doğup büyüyen ve aynı zamanda Seramik atölyesinde yarı zamanlı çalışan Merve, 23 yaşındadır ve 4. Sınıf öğrencisidir. KYK yurdunda kalan Merve, aile üyelerinin geleneklerine bağlı olduğunu düşünmektedir.

3. Sınıf öğrencisi Beyza, 22 yaşındadır. Bitlis'te doğmuş ancak Adana'da büyümüştür. Öğrenim kredisiyle geçinmekte ve evde kalmaktadır. Geleneksel ve ataerkil bir aile yapısına sahip olan Beyza, konservatuar okumak istediğini ancak aile üyelerinin müdahalesiyle sağlık alanında bir bölüm tercih etme durumunda kaldığını ifade etmiştir.

4. Sınıf öğrencisi olan Didem, 21 yaşındadır ve KYK yurdunda kalmaktadır. Ailesinin desteği ve aldığı özel bir burs ile geçinen Didem, Mardin'de doğup büyümüştür. Ailesinin yanından bazen iki hafta bazen altı ay gibi sürelerle ayrılarak yatılı yurtlarda kaldığını ifade etmiştir. Mersin'deki yaşamın daha hızlı ve değişken olduğunu, var olan kültüre ayak uyduramadığını bu nedenle Mersin'i tercih ederek yanlış bir karar verdiğini, aslında Mardin'de okumayı tercih ettiğini belirtmiştir.

3. Sınıf öğrencisi olan Sibel, 23 yaşındadır. KYK yurdunda kalan ve aldığı birkaç burs ile geçinen Sibel, ailenin tek çocuğu olarak Adana'da doğup büyümüştür. Her hafta sonu Adana'ya gidip geldiğini ve annesiyle arkadaş gibi olduğunu belirten Sibel, ebeveynlerinin kendine karşı anlayışlı olduklarını bu nedenle ailesinin desteğini sürekli hissettiğini vurgulamaktadır. Kadın bedeni üzerinden kurulan eril tahakkümü katı bir şekilde reddetmekte, kendini hiçbir alanda kısıtlamadığını dile getirmektedir.

3. Sınıf öğrencisi Büşra, Mardin'de doğup büyümüştür ve şu an KYK yurdunda kalmaktadır. Burs ile geçinen ve lise okuduğu süreçte de yurttan kaldığını aktaran Büşra, kendilerinin özgür büyütüldüğünü ve aile yapısının özgürlükçü olduğunu ifade etmiştir.

Batman'da doğup büyüyen Melek, 21 yaşındadır. 2. Sınıf öğrencisi olan Melek, aldığı öğrenim kredisi ve ailesinin desteğiyle geçinmekte, KYK yurdunda kalmaktadır.

Ailenin tek kızı olarak Melek, küçüklükten beri sanata ilgisi olduğunu ve bu durumun aile içerisinde her zaman hoş karşılandığını ifade etmiştir. Doğu bölgesindeki ailelerin baskın ve muhafazakâr oluşuna kıyasla ailesinin geleneksel olmadığını düşünmekte ve hiçbir konuda hiçbir şekilde engellenmediğini ve kısıtlanmadığını aktarmaktadır.

4.sınıf öğrencisi Öykü, Adana’da doğup büyümüştür. KYK yurdunda kalmakta ve öğrenim kredisi ile geçinmektedir. Babasını hem düşünce hem de konuşma tarzı dolayısıyla baskın ve geleneksel bulan Öykü, kendi yaşamını oluşturmayı seçtiği ve özgür olmak istediği için Mersin’e geldiğinden bahsetmiştir. Erkek kardeşinin de bu yıl Mersin Üniversitesi’ni kazandığını ve onun da KYK yurdunda kaldığını aktarmıştır.

25 yaşında olan 4. Sınıf öğrencisi Özge, Bitlis’te doğduğunu ancak İstanbul’da büyüdüğünü ifade etmektedir. Evde kalmakta ve e-ticaret işi ile geçinmektedir. Ebeveynlerinin entelektüel ve aktivist kişiler olduğunu belirten Özge, ailesinin ilerici olmasına karşın bazı konularda geleneksel yapılarının da ağır bastığını düşünmektedir. Girişken bir yapıya sahiptir ve bir an önce meslek hayatına atılma heyecanı içerisinde.

Hatay’da doğup büyüyen ve 24 yaşında olan Elif, 3. Sınıf öğrencisidir. Evde kalmakta, yarı zamanlı bir iş ve özel bir burs ile geçinmektedir. Elif, geleneksel bir annesinin olduğunu, eğitime çok önem verdiğini ve kızını okutabilmek için zamanında babasının karşısında durduğunu vurgulamaktadır. Üniversite mezunu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bilincinde olan abisiyle iletişiminin çok sağlıklı ancak lise mezunu olan ve ataerkil değerleri benimseyen abisiyle iletişiminin sorunlu olduğunu belirtmektedir. Erkek yeğenlerinin, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farklılıklar konusunda bilinçlenmesi ve eşitlikçi bir yaklaşım sergilemeleri için onlarla sürekli konuşmakta ve onlara küçük çaplı ‘ev işleri’ yaptırmaktadır.

Adana’da doğup büyüyen Ayça, 21 yaşındadır, 3. Sınıf öğrencisidir ve KYK yurdunda kalmaktadır. Burs ile geçinen Ayça, aile içerisinde birçok konuda konuşup fikir alışverişi yapabildiğini ve çok baskıcı bir tutum olmadığını düşünmektedir.

4. Sınıf öğrencisi Nisa, 24 yaşındadır. Ailesinden aldığı destekle geçinmektedir. Erkek kardeşi de üniversite okumak için Mersin’e gelmiş olan Nisa, evde kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Mersin’den önce Gaziantep’te bir dönem okumuş ve istediğinin ne olduğunun bilicine varan, her türlü kısıtlamaya başkaldıran bir kadındır.

4. Sınıf öğrencisi Zeynep, 24 yaşında ve KYK yurdunda kalan bir kadındır. Diyarbakır’da doğup büyümüştür, öğrenim kredisi ve ailesinin desteğiyle geçinmektedir. Kalabalık bir ailenin yokluğunu ilk zamanlar yoğun bir şekilde hisseden ve tek başına

yemek yerken dahi zorlandığını ifade eden Zeynep, memlekete döndüğüne çevresel koşullar nedeniyle uyum sağlamaya çalışsa da kadın bedeni ve kıyafeti üzerine kurulan eril tahakkümü reddetmektedir.

3. Sınıf öğrencisi Dilan, 22 yaşındadır. KYK yurdunda kalmakta ve burs ile geçinmektedir. Babasının, akraba ve küçük şehir dolayısıyla bazen kısıtlayıcı olsa da geleneksel bir yapıya sahip olmadığını ve çocuklarının düşüncelerine çok saygı duyduğunu belirtmektedir. Kalabalık bir ailede sosyalleşen ve Mersin'e gelene dek deniz görmediğini ifade eden Dilan, yurttaki oda arkadaşlarıyla artık aile gibi olmuştur.

3.4.1. Üniversite tercih süreci ve Mersin kentiyle tanışma

Yükseköğretime giriş sınavının ardından gerçekleşen üniversite tercih listesi oluşturma aşamasında öğrencilerin verecekleri kararı etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Tercih listesine eklenecek şehir ve yapılacak üniversite seçimiyle, ailesinin bulunduğu şehirden farklı bir şehre taşınma ihtimali oluşan öğrenciler için yeni bir dönem başlamaktadır. Bu süreç, özellikle daha önce aile evinden ayrılmamış ve ilk defa farklı bir şehirde tek başına yaşayacak olan kadın öğrenciler tarafından oldukça önemli bulunmakta ve bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Bu temada, toplumsal cinsiyetin şehir ve üniversite tercihleriyle ilişki biçimi, kadın öğrencilerin yeni bir şehirde yeni bir döneme başlarken içinde bulundukları duygu ve düşünceler ve Mersin şehrine dair ilk izlenimler yer almaktadır.

Bu araştırma kapsamında görüşülen kadın öğrencilere, tercih listelerini oluştururken hangi şehirleri tercih ettikleri sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya gelen yanıtlar ise çoğunlukla Antalya, İzmir, Muğla, Eskişehir, Ankara, İstanbul, Adana, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Konya ve Karaman şehirlerinden oluşmaktadır. Bu şehirlerin tercih edilmesinde, bölüm, puan ve sıralama haricinde etkili olan unsurlardan en yaygını, gönüllü veya gönülsüz olarak listeye eklenmiş şehirlerin aile evinin bulunduğu şehre yakın olma durumudur. Çevredeki yakın şehirlerin listeye gönülsüz olarak eklenmesi, tercihin kadınların kendi istekleri dışında gerçekleşmesini ifade eder. Aslında bu durumun tercihten ziyade bir 'dayatma' olduğu söylenebilir çünkü aile üyelerinin müdahale ve yönlendirmesiyle yazılan yakın şehirler, kadınlara çoğu zaman üniversite okuyabilmede tek seçenek olarak sunulmaktadır. Kadınların gönüllü olarak yakın çevredeki şehirleri listeye yazma durumu ise kendi tercihlerini ifade etmektedir. Bu durumda, avantaj olarak görülen yakın çevrede kalma isteğinin yanı sıra üniversitelerin eğitim kadrosunun niteliği, şehrin kıyı şeridi ve sıcak bir iklime sahipliği, farklı ve benzer bir kültürle bir arada

bulunma isteği ve şehirde bir akraba/tanıdık bulunma durumu, tercih listesi oluştururken etkili olan diğer unsurlardandır.

Mersin'e Antalya'dan gelen Aslı, ailesinin bulunduğu şehre yakın olmayı gönüllü tercih etmesi durumunu *“ilk ikide Antalya vardı, üçüncü Mersin'di. Üç tercih yapmıştım. Mersin yakın diye burayı yazdım ekstradan bir özelliği olduğu için falan değil yani. Daha uzak bir yere gitmek istemedim aslında”* sözleriyle aktarırken, Mersin'e Adana'dan gelen Sibel de bu durumu benzer biçimde *“ben çok uzaklaşmak istemedim, bunun için Mersin'i başa yazdım. Böyle Adana'ya yakın yerleri yazmıştım, yakın olsun ama çok da kötü olmasın diye düşünüyordum”* sözleriyle ifade etmektedir. Yakın çevrede bulunma isteğini yaratan nedenlerden biri, bulunulan şehir ile üniversite okunacak şehir arasındaki bağı koruyarak herhangi bir ihtiyaç anında kolay bir şekilde sağlanabilecek olan ulaşım imkânıdır. Yakınlığın bir getirisi olarak sağlanan maddi ve manevi ihtiyaç karşılama potansiyelinin, tercih listesi oluşturma aşamasında önemsenen bir durum olduğu görülmektedir. Ailenin bulunduğu şehre yakın olmanın sağlayacağı avantajları göz önünde bulunduran İdil, *“(tercih listesinin) geneline yakın yerleri yazmıştım, çok uzağa gitmeyi istemiyordum. Ne kadar yakın olursam ihtiyaçlarımı o kadar daha fazla karşılayabileceğimi düşündüm bir de işte yakın olduğum için git-gellerimi çok yapabilirim, istediğime göre hareket edebilirim, o yüzden”* sözleriyle ifade etmiştir.

Kadın öğrencilerin önemseddiği bir başka durum da aile içinde yaşanacak herhangi bir acil durum anında bir arada bulunabilmedir. Aile evinden ilk defa ayrılmanın ve yeni bir süreç olan üniversite yaşamının getirebileceği zorluklarla baş etme durumunda, aile evine olan yakınlığın önemi Aylin ve Yasemin tarafından şu şekilde aktarılmaktadır:

İlk sıralamama dikkat ettim. Bir de yakınlık konusuna çok dikkat ettim ben. Aileden acil bir şey olur, bir hastalık olur ya da bir sorun olur hemen yanlarına gidiyim diye. (Aylin, 23).

Adana'ya yakın yerleri yazmıştım. Yakınlığı göz önünde bulundurmuştum çünkü yapamazsam veya bir durum olduğunda hemen Adana'ya gidebileyim diye. Ulaşım açısından yani daha çok, yakın olması açısından. (Yasemin, 21).

Mesafe açısından yakın şehirlerin tercih edilme durumu kimi zaman da aile içerisinden talep edilmekte ve bu durum aile bağlarıyla açıklanmaktadır. Aile üyelerinin birbirlerine duygusal olarak bağlı olması dolayısıyla bir arada bulunma isteği, tercih edilecek şehirlerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aile üyelerinden baba ve abinin yönlendirmeleriyle tercih listesi oluşturan Öykü ve Nisa bu durumu şöyle ifade etmektedir:

İlk Adana'yı yazmıştım babam demişti “Adana'yı yaz” diye, daha sonra yakınlık sırasına göre yazmıştım Mersin, Antep falan yazmıştım. Gidip gelmen daha kolay olur falan demişti o yüzden Akdeniz'den çıkmamaya çalışmıştım çünkü babam hep böyle bir arada olalım istiyor, çok uzaklaşmayalım istiyor. Erkek kardeşime de dedi “yakından başla öyle uzağa git” diye, öyle bir tercih yaptı o da. (Öykü, 23).

Genellikle Adana'ya yakın oluşlarına dikkat etmiştim. Mesela Eskişehir, İzmir falan en başta en başlardaydı. Abim dedi ki “çok uzağa gitme, biraz daha yakınımda kal” deyince onları bir tık aşağıya aldım. Hep birlikte birbirimize çok düşkünüz. “Doğru abi, orası çok uzak, yakına gitsem daha iyi olur” dedim. Uzağa gitsem sık sık gidip gelemeyecektim. (Nisa, 24).

Üniversitelerin vermiş olduğu eğitimin niteliği de tercih döneminde öne çıkan unsurlardan biri olmaktadır. Üniversitede alınan eğitim ve derslerin içeriği, bireylerin hem bakış açılarını etkileyerek ufuklarını genişletme hem de mezun olduktan sonra kariyer hedeflerine erişim sağlama açısından önemli bir paya sahiptir. Dolayısıyla, tercihte bulunacak öğrenciler bu süreçte, üniversitenin kuruluş tarihinin eskiye dayanması, üniversitenin bulunduğu şehrin özellikleri, üniversitenin sağlayacağı imkânlar ve akademik kadro ve unvanlar gibi konulara öncelikli olarak dikkat etmekte ve buna yönelik bir araştırma gerçekleştirmektedir:

Eğitim seviyesine çok dikkat ediyordum zaten, hatta araştırırken üniversitede derslere giren Prof.'lar mı yoksa doçentler mi onu bile araştırmaya geçmişim, çünkü bölümüm gereği kendimi biraz geliştirmem gerekiyordu. Bu yüzden üniversitenin köklü olması benim için çok önemliydi, eğitim seviyesi falan. (Betül, 24).

Ben üniversiteler konusunda çok geniş çaplı bir araştırma yapmıştım o zamanlar. Mersin Üniversitesi'nin de aslında çok dile getirilmeyen fakat eğitim açısından iyi bir üniversite olduğunu gördüm. Baktığım şey akademisyenler, eğitim kadrosu falandı. (Ayça, 21).

Üniversitelerin bulunduğu şehrin iklimi, özellikle karasal ve soğuk iklime sahip olan şehirlerde yaşayan kadınlar açısından önemsenmektedir. Öğrencilerin kıyı şeridinde sahip olan şehirleri tercih etmelerinin başlıca nedeninin, deniz ve ılıman hava şartları olduğu görülmektedir:

Genelde sahil şeridi olan yerleri yazdım. Mersin, Antalya, İzmir falan öyle yerleri yazdım. Ben denizi çok seviyorum o yüzden dolayı denizi olan bir şehir olmasını istedim, ona dikkat ederek yazdım. (Ceren, 20).

Ben deniz olmasını çok istiyordum okumak istediğim şehirde, öyle yerleri belirlemiştim ve Mersin'de deniz olması, havasının güzel olması aslında beni buraya çeken bir şey oldu. (Sedef, 22).

Çok dürüst olucam, ben soğuk bir şehirden çıktım ve soğuk hiç sevmiyorum o yüzden hep böyle sıcak bir şehirde okumak isterdim. Özellikle Akdeniz bölgesinde bir şehirde okumak istiyordum o yüzden böyle Antalya, Mersin benim için çok ideal yerlerdi. (Melek, 21).

Tercih edilen şehirlerin kültürel açıdan farklı olması bazı kadınlar için çekici olurken bazı kadınlar üniversite okuyacakları şehrin, bulundukları şehir ve bölge ile

kültürel benzerlik taşımasına dikkat etmektedir. Kültürel açıdan farklılaşan yerlere gitme ve farklı kültürleri tanıma talebinde olan Derya'nın "...ben biraz daha farklı bir şekilde tanışabileceğim kültürler arıyordum hani" ifadesi ile Leyla'nın "...biraz şey olmasını istedim aslında, farklı yerleri görmek, bilmek. Biraz o doğu kültüründen kurtulmak, farklı kültürler tanımak istedim..." ifadesi, ortak taleplerini işaret etmektedir. Bunun yanı sıra kültürel benzerlik ve tanıdık bir yüz, Betül için farklı bir şehirde "yabancılaşma çekmeme" anlamı taşımaktadır. Mersin'i, birçok yönden memleketi olan Adana'ya benzeten ve bu nedenle Mersin'de okumayı çok istediğini ifade eden Sibel de bu durumdan etkilendiğini belirtmektedir.

Görüşülen kadın öğrenciler arasında ailesinden destek alan ve tercih listesini kendi fikir ve istekleri doğrultusunda oluşturan kadınlar da vardır. Bu durumda şehir ve üniversitelerin aile evine olan mesafesinden ziyade üniversitelerin eğitim kalitesi, şehirlerin öğrencilere sağladığı imkânlar vb. unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır. Aile üyelerinin baskıcı tavrıyla karşılaşmayan kadınlardan Betül, İdil ve Sedef tercihlerini oluşturma aşamasında deneyim ve bilgi sahibi olan kişilerden fikir aldıklarını ifade etmişlerdir:

Ailem her konuda bana yardımcı oldu sekiz kişi benden önce üniversite tercihleri verdiği için en ufak bir sıralama değişikliğinde ben hepsine danışıyordum, onlar benden daha iyi biliyorlardı hangi üniversitelerin daha iyi olduğunu. Annem babam biraz yakınlık istiyordu ama çok durmadılar o konu üzerinde. "Yeter ki eğitimin iyi olsun, senin istediğin şehir olsun, mutlu olabileceğin, kendine bir şey katabileceğin bir yer olsun" derlerdi hep. (Betül, 24).

Dershanedeki rehberlik hocamla oluşturdum. Ailemden herhangi bir karışma falan yoktu ama daha çok işte İskenderun Antakya'yı yazmamı istiyordu annem, onu kırmamak için sonlara yazdım ama başlarda hep kendi istediklerim vardı. (İdil, 23).

Ailem bu konuda bana destek oldu açıkçası. Bana kendi tercihim kendi yapma özgürlüğünü tanıdılar ama tabii ki ben tek başıma yapmadım. Okulumuzdaki rehberlik öğretmenleriyle birlikte hazırladık tercihim, o bana yardımcı oldu. (Sedef, 22).

Ailesinden gördüğü desteği "neresi geldiyse, nerede iyi hissedeceksem, hangisini istiyorsam onu destekliyorlardı" cümlesiyle aktaran Elif, üniversiteleri "uzak da olsa" listeye yazdığına değinmiş, bu durumda ailesinin kendisine olan tavrını "sıkıntı çıkarmadı" şeklinde yorumlamıştır. Özge'nin de tercih listesini kendisinin oluşturması aile içerisinde herhangi bir sorun oluşturmamıştır:

Tercih listemi ben kendim ayarladım zaten ayarladıktan sonra da babamlara o şekilde söyledim. Üniversite okuyan ilk ben olduğum için evden ayrılan ilk çocuk ben olacaktım. İlk çocuk olarak da farklı veya uzak bir şehirde okumak ne annem ne babam için sorun olmamıştı. (Özge, 25).

Üniversite seçimi, öncelikle kariyer ve meslek açısından bireylerin yaşamlarını etkileyen önemli bir karar olmaktadır. Buna rağmen özellikle geleneksel ailelerde kadınlar uzak şehirdeki bir üniversiteyi tercih etme ve üniversiteyi kazanma ihtimalinde gönderilmeme tehdidiyle karşılaşabilmektedir:

Aslında beni başta tehdit ettiler “başka yer gelirse gidemezsin” diye ama ben dinlemedim ve yazdım, yani diğer yerleri de. Ben daha uzak iller istiyordum ama ailem yakın olduğu için Mersin’i tercih ettirdi bana ve burası çıktı. Birazcık zoraki oldu, ailem istediği için geldim aslında. (Defne, 23).

Sadece Adana’yı ve Mersin’i yazdım. Başka şehirden tercih yapmadım ... ailem istemediği için. Yakın olmasını tercih ettim, o yüzden Adana ve Mersin’i yazdım sadece. Uzak bir yere göndereceklerine ihtimal vermiyordum zaten, istemezlerdi. (Merve, 23).

Kadınların görece uzak bir şehirde okumasının, o şehirde akraba veya tanıdık bulunması hâlinde sorun oluşturmadığı görülmektedir. Mardin’den gelen Dilan, ablası Mersin’de bulunduğu için gönderilmiştir: *“Ben ilk İzmir’i yazmak istedim ablam burada okuyor diye beni buraya gönderdiler. Yoksa İzmir istiyordum ben, sonra buraya geldim”*. Derya da Bitlis’ten Mersin’e gelme durumunu *“ailem benim başta çok istemezdi üniversiteye gelmemi. Burda tanıdıklarım var, akrabalarım var bu da etkiledi tabii. Annem, ‘olacaksa biraz daha yakın yerler olsun’ diyordu ama ben burda karar kılmıştım”* sözleriyle ifade etmektedir.

Aile evinden ayrılarak Mersin’e üniversite okumak amacıyla gelen kadınlar için şehirde bir akraba veya tanıdığın bulunma durumu, kadınlardan bazıları için özellikle ilk yıllarda şehri tanımak ve şehre alışmak açısından avantajlı ve olumlu bir durum olarak görülmektedir:

Kuzenim var, buraya geldiğimde bana çok yardımcı olmuştu çünkü hangi otobüse bineceğimi, nereye nasıl gideceğimi bilmiyordum ve o bana işte “şu otobüse bin, şu numara otobüse bin” falan diye baya yardımcı olmuştu o konuda. İkinci plandaydı ama onu da düşünmüştüm yani. Tanıdık var, yardımcı olurlar bana diye. Mersin’e daha kolay adapte oldum. Sosyalleşme açısından da mesela dışarı çıkmadır falan hep beraber çıkardık AVM’ye falan, beraber giderdik. O konuda da hemen sosyalleştigimi düşünüyorum. (Defne, 23).

Mersin’de bir tanıdığı veya akrabası olmayan ancak olmasını tercih ettiğini belirten Öykü, bu durumu güven kavramıyla açıklamıştır:

(Şehirde akraba ya da tanıdık) Yok. Olsaydı ilk isterdim her yeri kendim gezip görmek değil de biri olsaydı belki daha güvende hissederdim gezip görmek açısından. “Bak burada bu var, şurada şu var” diye. Her şeyi kendim araştırırken öğrendim. Kime nasıl güvenirim ki? (Öykü, 23).

Bazı kadınlar içinse şehirde akraba ya da tanıdık birinin bulunması dezavantajlı ve olumsuz bir durum olarak yorumlanmakta ve istenmemektedir. Beyza, üniversite

okuduğu şehirde bir tanıdık olma durumunu nasıl karşıladığı sorusuna “açıkçası istemezdim yani ya, bilmiyorum da. Ya sanki böyle her an karşıma çıkarmış gibi olurdu rahatsız olabilirdim” yanıtını vermiştir. Aslı ve Aylin ise mahalle ve akraba baskısına işaret etmektedir:

İstemezdim. Antalya’yı seçiyordum ama merkezde benim çok fazla akrabam vardı. Hani bir yandan da orası gelmesin istiyordum. Yani ailem ne kadar karışırıyorsa akrabalar da bir o kadar baskı kuruyor kadın üzerinde zaten. (Aslı, 20).

İstemezdim. Zaten biz mahalle ortamında büyüdüğümüz için. Tamam bir sıcak yanı var, kesinlikle katılıyorum onda hiçbir sıkıntı yok ama bu baskıcı ve dedikodu kısmı çok kötü, o yüzden burada da olsun istemezdim. Ya hani annelere söyler mi? Ben bir şey yapmıyorum ama insan hani yalan da söyleyebilir ki kuzenimin başına gelmedi değil böyle bir şey. (Aylin, 23).

Bu durumu ilk zamanlar olumlu olarak değerlendiren kadınlardan Berna ve Özge, şehirde bir akraba veya tanıdığın varlığının süreç içerisinde sorun oluşturduğunu ve baskıcı bir düzeye ulaştığını düşünmektedir:

Başta, başıma bir şey geldiğinde ya da bir şeye ihtiyacım olduğunda en azından akrabalarımın ya da tanıdıklarımın yardım alabilirim düşüncesi iyiydi. Buradakiler başta evet, çok yardımcı oldular bana şehri tanıtmada konusunda ama sonra işte “yine böyle gel bize”, “bize niye hiç uğramıyorsun? Biraz da bize vakit ayır” falan oldu. Biraz boğuyordu bunlar insanı. (Berna, 25).

Akrabaların olması beni daha çok korkutuyor. Bilmediğim bir şehirde tanıdık birileri olunca evet bir yandan ilk süreçlerde iyi geliyor. Ortama alışma süresi olsun adapte falan iyi oluyor ama sonra yani her akrabada bu bence var. Bir kadın başıma olarak buraya gelmişim onlar beni böyle bir korumacı davrandıkları için sıkıntılar çıkıyor bence yavaş yavaş. (Özge, 25).

Üniversite tercih dönemi, hem kendi istediği şekilde karar verebilmiş hem de aile üyelerinin çeşitli müdahalelerine maruz kalmış kadınlar açısından birçok unsurun göz önünde bulundurulduğu bir süreçtir. Bu sürecin erkek öğrenciler tarafından nasıl yaşandığı, nasıl deneyimlendiği, farklılıkların olup olmadığı buna yönelik sorular aracılığıyla kadın öğrenciler tarafından değerlendirilmiştir. Kadınların bir kısmı erkeklerin tercih imkân ve koşullarının aile yapısı ve aile ile kurulan bağa göre değiştiğini, onların da bu süreçte çeşitli müdahalelere maruz kaldıklarını düşünmektedir:

Mesela benim annem abime çok bağımlı olduğu için abim İstanbul’a giderken uzak olduğunu söyledi, “bize daha yakın olabilirsin” falan dedi. Aslında aile ilişkisine de bağlı diye düşünüyorum. O kadar bana karışmamışlardı. Hiç de yani uzak da versem, İstanbul’a da gitsem sıkıntı yaşamazlardı. (Arzu, 22).

Bence aile bağları çok kuvvetli olunca erkek çocuğu olsun, kız olsun fark etmiyor ailenin illaki baskısı altında kalıyorlar ve aileye daha yakın olmayı tercih ediyorlar bu durumda. (Berna, 25).

Abime üniversitesinde şehir olarak bir müdahale vardı, “yakın olsun” demişlerdi. O yüzden abim de Adıyaman’da okumuştı, ikinci üniversiteyi de Elâzığ’da. İkisi de bize yakındı yani. (Didem, 20).

Öte yandan kadınların bir kısmı tercih koşullarının toplumsal cinsiyet açısından farklılaştığını, bu süreçte erkeklerin daha rahat ve daha özgür olduklarını düşünmektedir. Ceren’in “*mesela benim Konya’daki kadın arkadaşlarımın çoğunun ailesi şehir dışında okumaya izin vermezken erkeklerde öyle bir şey yoktu. O açıdan farklılaşıyordu*” şeklindeki ifadesi bu durumu açıklamaktadır. Bununla birlikte, sadece kadınların uzağa gönderilmediği de belirtilmektedir:

Bence yok yani çünkü zaten onlar hani her konuda daha özgür oluyorlar kadınlardan. Benim birçok arkadaşım hani Antalya’dan farklı bir yer yazma, ne bölüm olursa olsun fark etmez kötü bölüm de olsa “Antalya’da kal, yoksa göndermeyecez” şeklinde şeyler alıyorlardı ailelerinden. (Aslı, 20).

Erkek öğrenciler bence daha rahat uzak şehirleri yazabiliyorlar diye düşünüyorum çünkü benim ailem geleneksel bir aile olmamasına rağmen babam bana “daha uzak şehirleri yazmasan daha iyi olur” dedi. Adana’da Sosyoloji olsaydı orda kalmam için biraz daha ısrarcı olabilirdi ama bir erkeğin ailesi daha rahat olur bence, ben öyle düşünüyorum. (Ayça, 21).

Uzak şehirlere gönderilmeyen Aylin ve Merve, hem istemedikleri bir bölümde okumaya mecbur kalmış hem de “daha iyi bir üniversitede”, “daha iyi bir bölüm” okuma imkânından mahrum bırakılmışlardır. Kadınlar, bu durumun kadın olmakla ilgili olduğunu ve erkek olsalardı istedikleri şehre gitmiş olacaklarını düşünmektedir:

Bana Gastronomi %100 Burslu Kıbrıs geliyordu. Bırakmadılar gideyim Kıbrıs olunca. Kıbrıs’ın yaşantısından da dolayı biraz hareketli bir yaşam oluyordu. Bırakmadılar açıkçası, erkek olsa onu gönderirler. O konuda eşitsiz bir şey var maalesef. Belki ben erkek olsaydım babam bırakabilirdi yani. (Aylin 23).

Bence farklılaşıyordur yani, belki daha iyi bir üniversitede daha iyi bir bölüm gelecekti bu puanla ama ailem istemediği için uzağa gidemedim ama bir erkek olsam belki de istediğim şehri yazabilecektim. (Merve, 23).

Kadınlar, eşitsiz tercih koşullarına hem akraba hem de arkadaşlarından oluşan yakın çevreleri aracılığıyla birçok kez tanık olmuşlardır. Aynı ailede bulunan iki kişiye iki farklı tercih imkân ve koşullarının sunulması, Elif’in deyiimiyle “sırf kız oldukları için” bir dayatma ve sınırlamayı ifade etmektedir. Aileden sağlanan destek ve verilen sözlü onay erkeklere daha özgür tercih koşulları sunarken kadınlar sadece ailelerinin bulunduğu şehirlerde üniversite okumak zorunda bırakılmaktadır:

Benim kuzenim mesela, şu an Hatay’da Bilgisayar Mühendisliği okuyor. Çok başarılı bir kız bu arada ama ailesi hep onu bir sınırladı. Hani “Hatay dışına yazamazsın, çıkamazsın”. Kız Hatay’ı istemiyor ama mecbur bırakıldı. Çok daha iyi yerlerde okuyabilirdi, ona izin verilmedi sırf kız olduğu için. Ama diğer kuzenim yani bu kişinin işte abisi de Elâzığ’da

okudu. Ona hiçbir şekilde sınırlama getirilmedi. Yani abisine izin veriyorlar, kıza izin vermiyorlar. (Elif, 24).

Benim kuzenim Adana'da çok düşük bir puanla bir bölüm kazanıyordu. İstese diğer şehirlerde çok güzel yerler de gelebilirdi ama dayım buna izin vermemişti. “Adana'da kal, ne okursan oku, umurumda değil ama Adana'da kalıp Adana'da okuyacaksın” dedi. Erkek kardeşine hiç böyle bir şey söylenmedi. Ona “nereye istiyorsan gidebilirsin” dedi ve Kıbrıs'a gitti. (Nisa, 24).

Benzer şekilde, Özge de kadın olan bir kuzeninin üniversite tercihinde dikkat edilen tek unsurun yakınlık olduğunu ancak erkek kuzenlerinin tercihleri için bu durumun pek önemsenmediğini ifade etmiştir:

Ya bizim aileden yola çıkarak söylicem bunu, bizde çocuklarının uzak yerde okumasını istemeyen dayımlar var. Daha çok kadınlar için geçerliydi bu çünkü iki kuzenim İzmir'de okuyor ve erkek ikisi de. Onlarda böyle bir sıkıntı olmamıştı. Bir amcamın kızı var mesela, ailesi İstanbul'daydı, sırf yakın olsun diye Yalova'ya göndermişlerdi uzakta okumaması için. (Özge 25).

Kadınların bir tehlikeyle karşılaşma durumunda kendilerini koruyamayacakları algısına karşın erkeklerin kendilerini koruyabilecekleri algısı, toplumda yaygın olarak kabul gören ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından kaynaklanan bir düşünce biçimi olmaktadır:

Erkeklere kızlardan daha ayrıcalık tanındığını düşünüyorum. Yani bir kız öğrencinin başka bir şehre gittiğinde işte tek başına orada okumasının doğru olmadığını savunan aileler oluyor ama erkek olunca “o erkektir, başının çaresine bakar” diyorlar. (Sedef, 22).

Bunu yapan aileler var, “kızsın gidemezsin” falan. “N’apıcaksın orada? Bir şey gelir başına, kendini koruyamazsın” gibi düşünen insanlar var. Erkeklere de illa söylüyorlardır da kızlarda daha baskın oluyorlar. (Leyla, 22).

Erkeklere hani sanki güven bir tık daha fazla. Erkekler kendi başlarının çaresine bakabiliyorlar da kadınlar çok bakamıyormuş gibi bakılıyor bizim toplumda ama aslında öyle değil. Kendi başının çaresine bakan kadınlar da çok fazla, bunu görüyoruz da toplumda. (Betül, 24).

Koşullardaki eşitsizliğin, üniversite yaşamında kadınların özgüven kazanmasından duyulan rahatsızlıkla ilgili olduğunu düşünen Nisa ise bu durumu “kadınlar üniversiteye gidince düşünceleri değişecek, kendini bozacak diye korkuyorlar ama erkeklerde böyle bir kaygı yaşamıyorlar. ‘Erkektir, gezsün görsün ama kadınların gözü açılmasın’ çünkü biliyorlar dışarı çıktıkları zaman kendilerine güven geliyor ve bu güvenden korkuyorlar” şeklinde yorumlamaktadır.

Üniversite tercih sürecinin sona ermesinin ardından açıklanan sonuçlar ile kadınları yeni bir dönem beklemektedir. Üniversite okuyacakları şehre yerleşmek için yola çıkan kadınlar, kente ilk adımlarını çoğu zaman aile veya akraba üyelerinden birinin refakatiyle

atmıştır. Şehre gelinen ilk aşamada aile üyelerinden bir erkeğin refakat açısından mutlaka kadınların yanında bulunduğu görülmektedir. Kadınların belirttiği üzere, çoğunlukla aile üyelerinden baba ve abi ön planda olmakta, onların bulunamadığı durumlarda ise yolculuk dayı, dede veya tanıdık bir erkek aracılığıyla gerçekleşmektedir. Mersin’e gidilirken ulaşım biçimi olarak, yerleşim ve nakliyenin kolay olması açısından çoğunlukla özel aracın tercih edildiği görülmektedir.

Kadınların kente dair ilk izlenimleri ise çoğunlukla geldikleri şehir ile Mersin arasında yapılan kıyasa dayalı biçimde gerçekleşmiştir. Şehirdeki bazı yapılar da kadınların ilgisini çekmiş ve bazı çağrışımlar yaratmıştır:

Cıvıl cıvıl gelmişti bana. Ferah, havadar gelmişti. Otogardan şehre ilk girişte bir binalar var böyle üstünde sanat eserleri çizili. Orası benim çok dikkatimi çekmişti, çok ilginç bulmuştum ve hoşuma gitmişti. (Berna, 25).

Ben ... çok düzenli bir şehir demiştim çünkü çok disiplinli geldi Adana’ya göre. Adana bana çok karmaşık bir şehir gibi geliyor. Ben Adana’da kayboluyorum ama buranın düzenini sevdim mesela. (Defne, 23).

Mersin bana böyle çok hep bahar gibi gelmişti ilk Antep’te okuduğum için. Antep hep böyle sisli, kasvetli şeyi vardı ama Mersin böyle sanki hep bir yaz havası, cıvıl cıvıl geliyordu. Bazı caddelerini Adana’ya benzetiyordum. ... İşte bizim Ziya Paşa’da da bu şekilde falan diye. (Nisa, 24).

Kadınların hepsi, yaşamlarında yeni bir dönemin başladığının bilincinde olmasına karşın bu ilk adım hem Mersin’e ilk defa gelmiş olan hem de daha önce kısa süreliğine de olsa şehri görme fırsatına sahip olmuş kadınlar için birçok anlam barındırmaktadır. Mersin’de yazlıkları bulunan Gökçe bu durumu “*bizim burada bir yazlığımız var, biz oraya gidip geliriz ama üniversite başka, kendin keşfediyorsun tamamen. Ben sadece Erdemli tarafını biliyordum ama şimdi hiç gitmediğin yerlere gidiyorsun, arkadaşlarıyla vakit geçiriyorsun falan daha farklı oluyor*” sözleriyle ifade etmiştir. Bu yeni dönemin, kadınların bir kısmına mutluluk ve hafifleme gibi duygular, bir kısmına da yoğun bir yalnızlık, kaygı ve korku yaşattığı görülmektedir.

Kadınlar en yoğun duygular olarak ailelerinden ayrılma ve şehirde tek başına kalma aşamasında kendilerini çok kötü ve “terk edilmiş” hissettiklerini belirtmektedir. Bu yalnızlık duygusunu Sibel “*...beni yerleştirip gittiler çok üzülmüştüm, çok yalnız hissettim çok uzaklaşmamış olmama rağmen. Hatta birkaç gün sonra Adana’ya döndüğümü hatırlıyorum*” sözleriyle aktarmıştır. Benzer bir şekilde Yasemin de “*böyle bir anda aileden kopmuşsun gelmişsin ve abin seni bırakıyor, hepsi gidiyor sen orada tek başına kalacaksın yani. Çok kötü hissettim, berbat hissettim*” ifadesi ile yaşadığı zorlu süreç

değirmiştir. Elif de geldiği ilk birkaç ayda yoğun bir düzeyde yaşadığı kaygı ve korku hissinin ilerleyen süreçte yerini ortama alışmanın verdiği rahatlama hissine bıraktığını anlatmıştır:

Bilmiyorum, çok zordu benim için. Bir insan her gün ağlar mı? Her gün ağladım. Uyum sağlayamıyordum, hep bir gitme düşüncesi vardı kafamda. Annemgil beni yurdun önünde bırakıp gittiler ay çok kötüydü o benim için var ya, bir travmaydı. Çok endişeliydim, çok kaygılarım vardı. Çok korkuyordum hani nasıl yapacağım? Nasıl olacak? Hani orada bırakıp gittiler, ben terk edilmiş gibi hissettim yani orada. Açıyordum telefonu ağlayarak telefonla konuşuyordum. Alıştıktan sonra, işte o bir buçuk ay sonra falan güzeldi ondan sonrası. Hafifledim. Aa ne güzelmiş, üniversite de güzel bir şeye benziyor ya falan o kafaya sonra girdim yani. (Elif, 24).

Hissedilen korkulardan birinin de şehrin yapısına alışmaya yönelik olduğu görülmektedir. Şehirde ulaşım sistemlerinin işleyişi ve şehrin düzenine hâkim olmama durumu kadınlarda yoğun düzeyde korku duygusu yaratmıştır. Şehirde ablasının da bulunmasına karşın Dilan, yaşadığı korku durumunu şu şekilde aktarmıştır:

Çok korkmuştum böyle ... ulaşımı nasıl çözücem falan aşırı korkmuştum. Herhalde ben ilk dönem full yurttan olurdum demiştim ama hiç öyle olmadı kolay alıştım yani kolay bir şehir çok zor değil ama korkmuştum onu net hatırlıyorum. Ablam burada olmasına rağmen korkmuştum. (Dilan, 22).

Ayça da Dilan ile benzer bir korku durumu yaşamış ve öyle ki bu duygu onu geldiği ilk aylarda dışarı çıkmaktan dahi alıkoymuştur:

Çok karışık gelmişti bana burası ilk geldiğimde. Nerede neyi yapcam? Nereye gitcem? hiçbir fikrim yok. Fakülteler çok fazla, her şey birbirine uzak. Nereye gitceğimi bilmiyorum, n'apacağımı bilmiyorum. Zaten ben geldiğim ilk ay dışarı bile çıkmaya korkmuştum, nereye gidicem falan. Çok büyük gelmişti bana şehir. (Ayça, 21).

Aile evinden ayrılarak farklı bir şehirde yaşamaya başlama, sorumluluk almayı da beraberinde getirmektedir. Bu konuda kadınlar, ilk zamanlarda nasıl sıkıntı duyduklarını ve zorlandıklarını belirtmektedir:

Şimdi tüm sorumlulukların kendi üzerinde olduğu için hastaneye gitmeden tut, bir şeyler yapmaya falan o birazcık zorlamıştı, özellikle ilk hastane randevumu ben burada almıştım. Normalde hep ailem aldığı için çok zorlanmıştım çünkü karşılaştığın her zorlukta ailen yanında olmuyor, kendin başı etmek zorunda kalıyorsun. (Betül, 24).

Çok zor. Bir de hani tek kızım, evin tek kızı olduğum için hiçbir sorumluluğum yok. Her şeyi babam ya da annem hallediyordu. Buraya gelince bir sorumluluk biniyor üstüme ve uzak olmak da beni çok sıkıntıya sokmuştu. Bir de çok düşkün olunca. (Nisa,24).

Şehirde ilk süreçte yaşanan duygu durumu ve aileden ayrılma anı, Beyza ve Gökçe tarafından çaresizlik ve savunmasızlık ile ilişkilendirilmektedir. Kendini “yavru bir kuş” gibi gören Beyza ile kendini “sudan çıkmış balık” gibi hisseden Gökçe, ilk aşamada ne

yapacaklarını bilemediklerini ancak şu anda kendilerini daha olgun ve daha “büyümüş” hissettiklerini ifade etmektedir:

Üniversiteye başladığım ilk süreçte çok gergindim ve o zamanlar, tabi şu an da çok büyük değilim ama, çok küçük görüyordum kendimi. Yavru bir kuş gibiydim açıkçası, savunmasız. Hani çok fazla insan var, her kesimden, her kafa yapısından insan vardı. O yüzden biraz gerici bir ortamdı benim için. Tabi daha sonra vakit geçtikçe alıştım. Şu an çok daha hâkim hissediyorum kendimi. (Beyza, 22).

Beni bırakıp gittikleri zaman mesela yurttta hüngür hüngür ağlamıştım. Yani “ne yapıcım şimdi?” demiştim. Sudan çıkmış balık gibiydim. İlk senemi çok adapte geçiremedim bölüme de, aslında şehri çok beğenmeme rağmen şehre de. Perşembe günlerinden dersten çıkıp Adana’ya gidiyordum, pazar akşama kadar gelmiyordum Mersin’e. Ama ikinci senemden sonra artık çok daha böyle tam özgürlüğümü hissetmeye başladım artık. Yavaş yavaş büyüdüğümü de anladım. Önceden o aile şeyini istiyordum yani orada böyle daha korunaklı, daha güvenli hissediyordum. Sonrasında kendi güven alanımı oluşturdum zaten. (Gökçe, 23).

Bu ayrılık süreci, özellikle aile evinden daha önce hiç ayrılmamış ve bu durumu ilk defa deneyimleyen Başak’ı da çok etkilemiştir:

Şöyle, daha öncesinde arkadaşlarımda bile kalmazdım yani öyleydi. Tamamen bir ayrılık yaşadım çok çok zor olmuştu ilk geldiğimde. Korkunçtu, berbattı yani. O boşluk hissi çok korkunç bence, aileden ilk ayrıldığın ve seni bırakıp gittikleri. Ondan sonra “şu an ne olacak?” diyorsun yani ve bence bütün genç kızların hedefi ailelerinden farklı şehirlere gidip özgürlüğe kavuşma hissidir ama ben de çok istememe rağmen buraya gelince hiç mutlu olmamıştım mesela, ruhum çekiliyordu. (Başak, 24).

Lise okuduğu süreçte ailesiyle aynı şehirde yaşayan fakat yurttta kalan Aslı, bu ayrılığın kendini olumsuz etkilemediğini aksine daha mutlu hissettiğini aktarmıştır. Aile yapısını çok geleneksel ve muhafazakâr olarak tanımlamakta ve üniversiteyi ailesinden farklı bir şehirde okumayı özgürlük kavramıyla ilişkilendirmektedir:

Ben çok zorluklar yaşamadım açıkçası yani, bir yabancılık da çekmedim. Daha önce dinî bir yurttta kalmıştım, hani bir dönem ayrı kalmıştık zaten. O nedenle çok yabancılık çekmedim açıkçası çünkü ben “bir an önce evden çıkayım da artık bir üniversiteye başlayayım, artık bir ortamım değişsin” kafasındaydım, onun heyecanı vardı. Hani diyorlar ya özgürleşme, o bende çok oldu. Geldiğimde ben aksine daha çok mutlu oldum (Aslı, 20).

Benzer şekilde bazı kadın öğrencilerin üniversite okuma ve şehirde tek başına yaşama durumunu özgürlük kavramıyla ilişkilendirdiği görülmektedir. Öykü, ilk zamanlar korku hissetmesine rağmen özgüven kazandığını, daha rahat ve özgür hareket ettiğini ifade etmiştir:

Aslında çok da zorluk çekmedim ben çünkü kendi yaşamımı oluşturmayı istediğim için geldim zaten, özgür olayım falan diye. Böyle daha rahat hissediyordum. Daha şey gelmişti, ya böyle tek başıma olduğum için korksam da daha hani kimse nasıl davranmam gerektiğini söylemiyordu. Daha nasıl diyim sonradan o özgüvene sahip oluyorsun, istediğini yapabilme özgüveni galiba. Nasıl olsa ailen seni kontrol etmiyor, sürekli ne zaman geleceksin? Ne zaman gideceksin? derdi yok. İstedğin gibi yurda gidebiliyorsun o çok iyiydi. (Öykü, 23).

Defne de şehre gelişinden itibaren kendini özgür hissettiğini ancak bu özgürlük hissinin mezuniyet dolayısıyla sona erecek olması ve aile evindeki kısıtlamalara geri dönecek olmasından dolayı duyduğu üzüntüyü aktarmıştır:

Ben daha özgür hissettim çünkü ailemin yanında yedide evde olmam gerekirse burada on birde olduğumda bir şey olmuyordu ve kendimi daha özgür ve daha rahat hissetmişim. İstedğim her şeyi yapıyordum, ailem de uzakta olmasına rağmen bir kontrol etme şeyleri yoktu. Başlarda sürekli arıyorlardı ama artık çok aramıyorlar o yüzden üniversite bittiği için üzgünüm tekrar kısıtlama şeyine gireceğim için. (Defne, 23).

Kadınlar, ilerleyen süreçte içinde bulundukları olumsuz duygu durumunu ve ayrılık sürecini atlatmış ve şehre alışmışlardır. Şehri keşfetmeye başlayarak şehirdeki imkân ve kısıtlayıcı unsurları gözlemlene fırsatı bulan kadınlar, Mersin ve Mersin Üniversitesi hakkında bazı izlenimlere sahip olmuşlardır. Şehir ile üniversitenin gerek konumu gerekse planı ile ilgili yapılan değerlendirmelerin kıyasa yönelik olduğu görülmektedir:

Bir öğrenci için bence çok uygun bir şehir hem şehir hem üniversite öyle mesela. Yani öğrenilmesi çok kolay çünkü dümdüz bir hat üzerinde ilerlediği için istediğiniz yere gidebilirsiniz. Üniversiteyi öğrenmek de çok kolay ama Çukurova Üniversitesi çok daha karmaşık ve zor. (Gökçe, 23)

Denizi çok güzel, iklim koşulları bence çok güzel. Üniversite olarak Mersin çok güzel bir konumda. Ben diğer üniversiteleri de görmüştüm gerek fakülteleri gerek alanları olsun, bence diğer üniversitelerden daha güzel. (Melike, 22).

Şehir ile ilgili yapılan değerlendirmelerden biri de nüfus yapısıyla ilgilidir. Şehir, göçlerin hedef noktası olma dolayısıyla kırsal alanlara kıyasla yabancıların bir arada bulunmasına olanak veren yerleşim yerlerinden biridir. Bu bağlamda görüşmelerde Mersin'deki yabancı uyruklu insan sayısının beklenmedik şekilde fazla olması vurgulanmıştır:

Aslında beklediğimden daha farklı çıktı. Çok fazla yabancı uyruklu insan olduğunu fark ettim. Bu kadar olduğunu beklemiyordum açıkçası. Onun dışında şehri çok sevdim sahil tarafına falan iyi bakıyorlar, güzel yerler var, eğlenilecek yerler var ama insanı biraz çok karışık. Çok yabancı uyruklu insan var, o açıdan. (Ceren, 20).

Şehirde yabancı nüfus oranının artması, özellikle kadınlar açısından yeni bir tehdit potansiyeli yaratarak yeni bir korku türünün inşasına zemin hazırlamaktadır. Alınan iç ve dış göçlerin Mersin'in demografik yapısına olan etkisini üniversiteye geldikleri ilk yıla kıyaslayarak anlatan Yasemin ve Sibel, bu değişimin şehirde olumsuz bir durum yarattığını ve güvenlik açısından sorun oluşturduğunu ifade etmişlerdir:

Aslında ilk geldiğim senede Mersin bence daha iyiydi, insan olarak özellikle. Ben öyle çok bir sorunla karşılaşmadım, hani çok bir şey yaşamadım ama böyle son dönemlerde, hele ki

bu sene, insan olarak berbat bir yer olmaya başladı. Yani çok daha sorun oluyor bence hem güvenlik açısından hem kişilik açısından çok farklılaştı bence. (Yasemin, 21).

İlk geldiğimde çok iyiydi, yani sahil olması çok büyük bir avantaj. Sonra çok fazla göç aldığını fark ettim. Bu kadarını beklemiyordum, çok fazla göçmen var, bu korkunç bence. Mersin'deki insan profili biraz değişti, üniversite açısından bakacak olursam. Mersin'de okuyan öğrencilerin de profili değişti. (Sibel, 23).

Kadınların bir kısmının şehre dair düşüncelerinin geline bölge ve şehirdeki giyim-kuşam kültürü üzerinden yapılan kıyasla şekillendiği görülmektedir. Bu farklılık ilk zamanlarda Siirt ve Diyarbakır'dan gelen Leyla ve Arzu'nun "gözünü korkutmuş" ve onların şehirde "yabancılaşma çekmelerine" neden olmuştur. Yadırganan bu durumun ilerleyen süreçte aşinalık kazandığından ise şu şekilde bahsedilmiştir:

Çok yabancılaşma çektim. Bir de bizim oralara göre çok farklı bir şehirdi ama bir iki ay geçince ısındım sevdim şehri. İlk gözümü çok korkuttu şehir. İnsanları aslında açık giyiniyordu ve bu benim çok gördüğüm bir şey değildi. Bu benim dikkatimi çok çekti. Alışkın olduğum bir şey olmadığı için tuhaf geliyordu aslında. (Leyla, 22).

İnsanları biraz bana garip geldi. Bir de giyim kuşam biraz bana garip geldi ama sonradan alıştım ve kendim de giyinmeye başladım. İlk başlarda bizde böyle şeyler ayıp olur, yani göbek açık falan, şu an alıştım ben. (Arzu, 22).

Mardin'den gelen Büşra, Mersin'de gözlemlediği giyim kuşam kültürü aracılığıyla şehir hakkında bir izlenim edinmiş, bu durumdan memnun olduğunu dile getirmiştir:

Böyle özgür ruhlu bir yermiş gibi gelmişti bana. Çok kısıtlayıcı bir yer gibi gelmemişti. Mesela Doğu gibi değil, yok kısa giysen yok şunu giysen bakarlar değil. Yani diyordum oraya gitsem kimse kimseye karışmaz kimse kimseye bir şey demez. Sevinmişim o açıdan çünkü hani böyle sahile falan gittiğimizde kimse kimseye bakmıyordu. (Büşra, 23).

Türkiye'de üniversite kurulmayan şehir kalmamıştır ancak üniversite bulunan şehirlerin tümünde öğrencilere aynı imkân ve niteliğin sunulmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, öğrenci dostu olarak ifade edilen üniversite şehirlerinde sunulan sosyal ve kültürel olanakların yanı sıra kariyer olanakları da önem kazanmaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşülen kadın öğrencilerin bir kısmı şehri öğrencilere uygun bulurken bir kısmı bulmadığını ifade etmiştir. Şehirde öğrenciler için birçok imkânın varlığından bahseden kadınların değerlendirmelerinde öne çıkan kavramlardan biri 'sosyal belediyecilik'tir:

Mersin'de genel olarak öğrenci imkânı çok. Dışarıda mesela belediye kafeleri var sahilde, o kadar güzel ki sahile sıfır ve daha uygun fiyatları. Bunlar çok güzel, öğrenci için ekstra çok fazla etkinlikler yapıyorlar, yemekler dağıtıyorlar. Öğrenci kart otobüste zaten abonman bir lira basıyor, yani bunlar çok iyi. (Ayça, 21).

Öğrenciler için bence güzel. Uygun ama bu belediyeden kaynaklı uygunlukları var, avantajları var. Yani belediyenin gerçekten öğrencilere yönelik çalışmaları çok fazla oluyor. Bu konserleri olsun, otobüsleri olsun, çamaşır kafe vesaire. (Nisa, 24).

Bence öğrenci için güzel bir yer çünkü çok fazla etkinlikler yapılıyor. Mersin Belediyesi'nin bu konuda çalıştığını düşünüyorum, çok fazla halka açık konserler yapılıyor ve etkinlikten ziyade konserlerde de bilinen sanatçıların getirilmesi öğrenciler için büyük bir avantaj oluyor çünkü konserler şu dönemde öğrenci bütçesini çok aşıyor. Bence bir insan kolay kolay sıkılmaz bu şehirde. Hani istese yapabileceği çok fazla etkinlik var çok fazla aktivite var. O yüzden ben sevdim Mersin'i, çok yaşanılabilir bir yer bence. (Betül, 24).

Şehirde öğrenciye yönelik gerçekleştirilen proje ve koşul iyileştirmelerinin son zamanlarda artırıldığını düşünen Özge ise bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Bence Mersin yeni yeni öğrenci şehri oluyor önceden bence öğrenci şehri değildi. Sahil bandındaki fonksiyonların artması olsun, ulaşım olsun, etkinlikleri olsun daha fazla önem veriliyor yani. Yavaş yavaş öğrenci şehri oldu diyebilirim. (Özge, 25).

Şehrin öğrencilere uygun olmadığını düşünen kadınlar ise bu durumu ekonomik koşullarla ilişkilendirmekte ve yaşam pahalılığından şikâyet etmektedir:

Bence Mersin öğrenci şehri değil, yani öğrencilere uygun bir yer değil, çünkü Mersin daha çok memurun bir tık üstü insanların olduğu bir yer, alım gücü olarak özellikle. Ben pahalı bulmuyorum ama bir öğrencinin yaşayabileceği koşullara da sahip değil. Yani bir öğrenci çalışırken asgari ücret almıyor ama bir ev kirası asgari ücrete yakın bu da alım gücünü yok ediyor zaten. (Melike, 22).

Öncelikle ben buranın bir öğrenci şehri olduğunu düşünmüyorum. Ekonomik olarak öğrenciyi çok zorluyor ve hatta ben her zaman şunu söylüyorum Mersin'de okuyan bir öğrenciye asgari ücreti burs diye verseler ancak geçinebilir benim kanaatimce. Ekonomik açıdan çok kötü ki zaten her şeyin başında ekonomi geliyor, Türkiye'nin genelinde bu var zaten ama özellikle Mersin için konuşacak olursak geçinemediğiniz bir şehirde okumanın hiçbir mantığı yok. (Melek, 21).

Şehirde sunulan sosyo-kültürel olanakların yanı sıra yerel halkın öğrencilere karşı tavrı da önemli olmaktadır. Yerel halk ve üniversite öğrencileri arasındaki etkileşim, şehrin öğrenci dostu niteliği kazanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Kadın öğrencilerden bir kısmı, yerel halkın öğrencilere karşı tutumunu olumlu olarak değerlendirirken bir kısmı da olumsuz şekilde değerlendirmişlerdir. Yerel halkın öğrencilere yönelik tutumunun iyi olduğunu düşünen kadınlardan Başak, bu pozitif tavrı *"hiç kötü değil ya, Mersin'de genç çok ve bence insanların bakış açıları tatlı. Ben bir sorun yaşamadım açıkçası"* şeklinde yorumlarken diğer kadınlar da Mersin'de üniversite öğrencilerinin benimsendiğini ve öğrencilere karşı yardımsever bir tavrın olduğunu düşünmektedir:

Bence çok samimiler. En basit örneği mesela biz kazı ekibi olarak kırsal bölgelere gittiğimizde yerliler çok samimi ve sıcaklar. Çok vericiler, her türlü yardımı ediyorlar bir

şeye ihtiyacımız olduğunda. O yüzden buraya gelen birinin çok da yabancılık çekeceğini düşünmüyorum. (Gökçe, 23).

Denk geldiklerim genelde çok iyiydi. Otobüste falan denk geliyoruz bazen böyle sohbet ediyorlar öğrencilerle. Hani başka yerlerden sırf okumak için buraya geliyorsun hele ki bir kadın olmamız, bunu tek başımıza yapıyor olmamız onların çok hoşuna gidiyor ve bizi takdir ediyorlar bu konuda. Bir kadın olarak kendimle gurur duyuyorum o zaman. Bence benimsemişler üniversite öğrencilerini. Seviyorlar, sahipleniyorlar. (Betül, 24).

Otobüste denk geldiğim yaşlılar falan konuşmaya çalışıyorlar. İşte, “ne okuyorsun? Aa çok iyi” falan gibisinden. Hani “benim de kızım okuyor” falan diye konuşmaya çalışıyorlar. Bence hani şey değiller yani böyle ters davranmıyorlar iyi yaklaşıyorlar gibi gözlemledim. (Aslı, 20).

Yerel halkın öğrencilere karşı olan tutumunu olumsuz olarak gören kadınlardan bir kısmı bu durumu kılık kıyafete yönelik müdahale üzerinden deneyimlerken bir kısmı da ekonomik açıdan değerlendirmiştir. Üniversite öğrencisi kadınlar, yerel halk tarafından şehirdeki giyim tercihlerine yönelik hem sözlü hem de göz ile tacize maruz kalmaktadırlar. Yasemin, bu konuda yaşadığı olumsuz deneyimi, “giyim konusunda en basitinden, o zaman elbise gibi bir şey giymiştim arkadaşım ile oturuyorduk. Bir yaşlı amca ‘şunun giyinişine bak ya!’ diye bağırmaya başladı, gitti sonra. Bir şey diyemedim bile yani o an” sözleriyle aktarırken benzer şekilde Ayça, maruz kaldığı tavrı “ben genel olarak öğrencileri sevdiklerini düşünmüyorum. Yani şöyle, tavır olarak insancıl yaklaşıyorlar. Biraz daha farklı yaklaşıyorlar. Mesela böyle bir giyinişimden dolayı dönüp dönüp ters bakışlara maruz kalmıştım yani” sözleriyle ifade etmiştir. Giyim tercihleri dolayısıyla aynı olumsuz deneyimi paylaşan diğer kadınlar da söz konusu kötü muameleleri şu şekilde anlatmaktadırlar:

Mesela kısa elbise giyen bir kız olduğunda insanlar sanki çok garip bir şey görmüş gibi, özellikle teyzeler, bakıyorlar. Bazen mesela laf da ediyorlar “bu nasıl giyinmiş?” falan diye. Mesela yürürken kızın giyinişine laf ettiklerini görüyorum “böyle mi giyinilir? edep kalmamış, ahlâk kalmamış” falan söylüyorlar. (Defne, 23).

Tutumu çok kötü, kötü gözle bakıyorlar bize, özellikle kız öğrencilere giyiminden kaynaklı. Çiftlikköy’de bunu çok yaşadım mesela, ters ters bakmalar çok yaşandı. Daha çok yaşı büyük olan kesim yapıyor bunu. (Begüm, 24).

Bazı yaşlı kesimler sadece sahilde otursan bile rahatsız olabiliyorlar. Yani mesela geçenlerde sadece sahilde öyle oturduğumuzda bile hani kıyafetimizden ve yani sadece taşların üstüne otursak bile geçen giden çık tarzı böyle çık’lamalar. “Yaa bu gençlik de!” falan filan demelerini kastediyorum. Hani hiçbir şey yapmasan bile bazen o tarz insanlara denk gelebiliyorsun. (Beyza, 22).

Bu durumu ekonomik açıdan değerlendiren kadınlardan Berna ve Büşra ise yerel halkın öğrencilere karşı tutumunun gelire yönelik olduğunu ve sırf öğrenci olmaları dolayısıyla kendilerine daha yüksek fiyatlar sunulduğunu ifade etmektedir:

Bence yerli halk öğrencilere para gözüyle bakıyorlar birazcık. Özellikle üniversite çevresi, Çiftlikköy falan yani bu konuda böyle. İnsanlar bir şey satarken “öğrencilerin ihtiyacı vardır buna” diye ya da ev kiralari, dediğim gibi “öğrenciden her türlü alırsız”. Üniversiteye yakın, her türlü tercih edilecek diyerekten kiralari artırıyorlar maalesef. (Berna, 25).

Ya kazıklıyorlar, öğrenci olduğumuzu görüyorlar, kazıklıyorlar. Çok da öğrenci dostu değiller. (Büşra, 23).

Şehirde geçirilen ilk yıl, genellikle kadın öğrencilerin kimseyi tanımadıkları ve kendilerini yalnız hissettikleri bir zaman dilimi olmaktadır. Kadınların üniversite yaşamında kurduğu arkadaşlıklar, duygusal desteğin sağlanmasının yanı sıra yabancı oldukları kenti keşif sürecinde de önem kazanmaktadır. Kurulan arkadaşlık ilişkilerinin çoğu zaman aynı bölümde/yurtta/apartmanda bulunmanın etkisiyle geliştiği görülmektedir:

Ben oda arkadaşım ile aynı sınıftayım, öyle denk geldi. O da etkiliyor, mesela benim oda arkadaşım ile bu kadar yakın olmamın sebebi aynı sınıfta olmam, aynı odada olmam, sürekli aynı yerde bulunmam falan. Mesela bu beni etkiledi, o yüzden yakınlaştık. Boş zamanlarımız daha iyi denk geliyor böyle. (Ayça, 21).

Aslında ilk arkadaşlarım sınıf arkadaşlarımdı ama daha sonra tabi ortamlarda çeşitli etkinliklerde tanıştığımız insanlarla da arkadaş olduğum oldu ama ilk tanıştıklarım bölüm arkadaşlarımdı. (Sedef, 22).

Başta aynı yurtta ve aynı sınıfta olduğum için kurduğum arkadaşlıklar vardı ama zamanla tanıyoruz ediyorsun karakterleri değişiyor ve onların karakteriyle seninki uyumuyor falan. Zamanla kendi karakterine göre bilinçli bir arkadaşlık kuruyorsun. (Leyla, 22).

Arkadaşlık ilişkilerinin kurulması süreci bazı kadınlar açısından farklı yaşanmaktadır ve kadınların tek başına oldukları yeni yaşamlarında “kendilerini korumak” amacıyla çevreyi önce gözlemlemeyi tercih ederek dikkatli davranmaya özen gösterdikleri görülmektedir. Melike, bu durumun ailesinden uzak olmasıyla ilişkili olduğunu “*bilinçli oluşturdum çünkü ben sonuçta ailemden uzak yaşıyorum. O yüzden arkadaş seçimi önemli, zaten bir arkadaş senin hayatına dahil olup her şeyini biliyor. Arkadaş seçiminde bilinçli davranmazsan özel hayatında sorun oluşturur*” sözleriyle aktarırken arkadaşlık tercihlerini bilinçli bir şekilde oluşturduklarını ifade eden diğer kadınlar bu durumdan şöyle bahsetmişlerdir:

Ben sadece kendimi koruma şeyine girdim. Direkt arkadaşlık kuramadım mesela. Hemen samimileşemedim. Üniversite sınıfta herkes bir yerde otururken ben orada oturmak istemedim. Bunu hissettim mesela çünkü güvenmedim insanlara. (Aylin, 23).

Şöyle, biraz analiz yapıyorum. Herkesin çok da samimi olmadığını düşünüyorum gerçek anlamda. O yüzden titiz olmak gerektiğini düşünüyorum. (Gökçe, 23).

Kadın öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini etkileyen en önemli unsurun güven kavramı olduğu görülmektedir. Arkadaş olacakları bireylerin güvenilir bir kişilik özelliğine sahip olması, kadınların en önem verdiği konulardan biri olmaktadır. Begüm bu kriteri “*güvenilir olması çok önemli, tek dikkat ettiğim bu*” cümlesiyle ifade ederken Leyla, bir arkadaştan beklentisini “*burada hepimiz ailemizden uzak olduğumuz için sahiplenici bir arkadaş isterim. Yani ailen gibi olmalı bence, bir şeylerini paylaşabildiğin bir arkadaş olmalı, sır çıkmamalı, kesinlikle güvenilir olmalı*” şeklinde aktararak Melike gibi, aileden uzak olma durumunu vurgulamıştır. Güvenirlik konusuna çok önem veren kadınlardan Betül, Beyza ve Nisa’nın görüşleri ise şu şekildedir:

Benim en büyük beklentilerimden biri güven ve saygı. Bu benim için çok önemli yani ne olursa olsun bence saygısını kaybetmemesi gerekiyor bana karşı. Aynı şekilde benim ona olan güvenimi sarsmaması gerekiyor. Bunlar benim için çok önemli şeyler. (Betül, 24).

Kesinlikle güven duygusu. Her ilişkide bir güvenin olması gerektiğini düşünüyorum, o olmazsa olmaz bence. Bir de tabi saygı ve sevgi, kafa yapılarının uyuşması. Benim kriterlerim bunlardır. (Beyza, 22).

Güven duygusu yaşamam lazım. Hani onu güvenmeliyim, yanında rahat etmeliyim. Laflarımı, cümlelerimi seçerek değil de olduğu gibi, açıkça konuşmalıyım yakın arkadaşımın yanında. (Nisa, 24).

Sonuç olarak, yükseköğrenime geçiş sürecinde üniversite ve kent tercihleri, kadınların çoğu için aile üyelerinin müdahalesiyle gerçekleşmekte ve birtakım kısıtlamalara ve dayatmalara tabi tutulmaktadır. Kadınların aile evinden uzak şehirleri tercih etme durumunda oluşacak denetim ve gözetim kaybını önlemek isteyen aileler, yapılan tercihlerde baskın bir rol oynamakta, şehirde akraba veya tanıdığın bulunması ise denetim ve gözetim mekanizmasının sağlanması açısından işlevsel bulunmaktadır. Kadınlar, şehirde ikamet eden aile üyeleri veya tanıdıklara bir anlamda “emanet” edilmektedirler. Dolayısıyla, aile üyelerinin kadın üzerindeki tahakkümü, yeni bir dönem olan üniversite eğitim sürecinde de devam etmektedir. Geliştirilen arkadaşlık ilişkileri ile şehri keşfetmeye başlayan kadınların çoğu, yerli halkın öğrencilere karşı olumsuz tutumlarıyla karşılaşmakta, özellikle giyim tercihleri dolayısıyla yerel halk tarafından hem sözlü hem de göz ile tacize maruz kalmaktadır. Kadınlar tarafından gözlemlendiği üzere erkekler, hem yerli halkın kendine karşı olumsuz tavrıyla hem de kadınların maruz kaldığı baskıcı ve kısıtlayıcı tercih koşulları ile karşılaşmamaktadır. Erkeklerle daha özgür karar verebilme olanağı tanıyan aile üyeleri, erkeklerin verdiği kararı desteklemekte ve erkekleri bağımsız olma konusunda teşvik etmektedir.

3.4.2. Barınma imkânları ve sorunları

Devlet yurtları ve özel yurtlar, öğrencilerin barınma ihtiyacını karşılamada kritik rol oynamaktadır. Mersin’e üniversite okumak amacıyla gelen ve yerleşen kadınlar, ilk aşamada barınma ihtiyacına yönelik araştırma yapmakta ve birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu temada, kadın öğrencilerin barınma deneyimleri ve toplumsal cinsiyetin barınma imkanlarıyla ilişkisi yer almaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşülen kadınlardan yirmisi Kredi ve Yurtlar Kurumu’na bağlı yurtlarda (KYK), biri apartta, dokuzu evde ikamet etmektedir.

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu’na bağlı olan devlet yurtlarının bazı durumlarda kadınların kendisi, bazı durumlarda ise aileleri tarafından tercih edilen ilk yer olduğu görülmektedir. Evinden ayrılarak farklı bir şehre giden kadınların barınacağı yer olarak aile üyeleri tarafından tercih edilen devlet yurtları, üzerine konuşulup tartışılmadan, kadınlara “zorunlu istikamet” olarak dayatılmakta ve yazılı olmayan bir kural gibi ön plana çıkmaktadır. Üç yıl yurttan kaldıktan sonra eve çıkan Elif’in anlatısı, bu duruma örnek oluşturmaktadır:

Direkt böyleydi ya bu, KYK’da kalırım. Yani hani hiç konuşmadık “ben KYK’ya başvuracağım” falan. Yok yani, hiç konuşulmadı desem. Direkt belliydi sanki. Üniversite kazanıldı mı KYK’da kalacaktım, başka düşünce yoktu. 2019’da çok küçüktüm ya, KYK’da kalmak daha güvenli diye ailem de öyle istiyordu. Bir de daha az gideri olan bir yer olduğu için benim de aklıma yatmıştı. (Elif, 24).

Eve çıkmak yerine KYK yurdunda kalmak, kadınların özellikle ilk yıl gönüllü olarak tercih ettikleri, hatta “eve çıkmayı hiç düşünmedikleri” bir durum olmaktadır. Şehirde hem çevreye hem de insanlara yabancı olma hâlinin yarattığı kaygı duygusu ile yurttan beslenme, temizlik gibi hizmetlerin sağlanması, kadınların devlet yurtlarını daha güvenli ve avantajlı bulmasını etkileyen unsurlardandır:

Yurttan kalmaya ben karar vermiştim. Sonuçta ben bir kadını ve ilk defa geldiğim bir şehir olduğu için biraz ürkerek gelmiştim. Hiç tanımadığım, bilmediğim bir yer. Bu yüzden güvenlik konusunu çok önemsedim. Evde tek başıma kalsam belki bu kadar rahat hissedemezdim, kapı çaldığında bile ödüm kopabilirdi. Yurt, en azından güvenlik anlamında iyiydi. Bir de rahat, çok iş yapmıyorsun, öğrenci olarak bir sorumluluğun yok, odayı temizleme, uğraşma falan. Evde olsam, birçok şeyle muhatap olmak zorunda kalırdım. (Betül, 24).

Güvenli olur diye ben yurdu seçtim, çünkü burada daha kimseyi tanıımıyordum, nerede kalacağımı bilmiyordum. Atıyorum ben bir ev tutsam öyle geldiğim gibi, korkardım tek başıma. Güvenlik açısından iyiydi, o hoşuma gitmişti, içim rahat etmişti. (Büşra, 23).

İlk yıl eve çıkmak istememişim tek başıma olduğum için. Kimseyi tanıımıyordum, ilk defa geliyorum. Tek başıma yaşayacağım ortamı tanıımıyorum, etmiyorum ya o yüzden biraz

tedirgin olmuştum güvenlik açısından. KYK hani okula yakın, hizmetleri var işte temizliği, yemeği falan oluyor. O yüzden avantajlı buldum. (İdil, 23).

Görsel 3.4. Mersin’de KYK Yurtları’ndan Görünüm (Yazarın kişisel arşivinden)

Devlet yurtlarının, bölgede barınma hizmeti sunan diğer seçeneklerle kıyaslandığında, daha ekonomik bulunması hem kadınların hem de aile üyelerinin devlet yurdunu seçmesine neden olmaktadır. Aile üyelerinin devlet yurtlarını ev seçeneğine göre daha uygun ve güvenli bulması, kadınların tercihini de etkilemektedir:

KYK’da kalmayı kendim istedim güvenlik açısından. Ben tek başıma yapamayacağımı düşünüyordum ki KYK ekonomik olarak da güvenlik olarak da daha iyi geliyordu. Benim babam da o açıdan düşündüğünde istiyordu KYK’yı, bana söylemişti. O şartları göz önünde bulundurmuştum. (Yasemin, 21).

Ailem hiç tanımadığım, bilmediğim bir şehirde direkt bir evde kalmamı zaten güvenli bulmuyordu. Ben de buna cesaret edemezdim, çünkü çok büyük sorumluluk. O yüzden KYK’yı tercih ettim. Hem güvenlik açısından yurttan kalmak istedim hem yemekler hazır, bununla uğraşmayacaktım. (Leyla, 22).

KYK’nın daha güvenli olduğundan dolayı tercih ettim. Bir de biraz da ekonomik olarak daha uygun olur diye düşündüm. Bir ev tutmaktansa, KYK’da kalmak çok daha rahat oluyor bizim için ama genel olarak ailem de daha güvenli olması açısından KYK’ya yerleşmemi istediler. (Ayça, 21).

Devlet yurtları, giriş çıkış saatlerinin belirli ve katı bir şekilde uygulanıyor olmasının yanı sıra konulan diğer kurallar aracılığıyla da kadınlar üzerinde bir baskı ve denetim kurmaktadır. Özellikle, erkek aile üyelerinin daha uygun bulduğu ve kadın öğrencileri emanet ettiği devlet yurtları, bu anlamda barınılacak bir mekândan çok daha fazlasını ifade etmektedir:

Antep’e ilk gittiğimde, babam güvenliğe şeyi soruyordu: “Giriş çıkış saatleri ne zaman? Bize mi haber vereceksin? Ben numaramı vereyim mi?”. Şu an yine yurt çıksaydı bana, ilk dönem yurttan çıkıp eve geçmeme müsaade etmezdi. Çünkü orayı güvenli bir alan olarak görüyorlar. Giriş-çıkış saatin belli, yediğin, içtiğin yemek belli. O konuda kafamız rahat olur düşüncesindeler. (Nisa, 24).

KYK’da ilk yılımda eşyalarımı yerleştireceğim falan, aşağıda beklerken adamın biri güvenliğe şey dedi: “Ben, benim kızımın saat altıdan sonra yurda girmesini istemiyorum, altıdan önce

girecek”. Orada güvenlik görevlisi kadın da dedi ki, “bizim yapacağımız bir şey yok, son giriş saati belli”. Yani kızların daha çok yurttan kalmasını istiyorlar bence, daha denetimli olduğu ve giriş-çıkış saatleri belli olduğu için. (Sibel 23).

KYK yurtlarına başvuran ancak yurda asil bir şekilde yerleşmeyip yedek listesinde olan kadınlar, geldikleri ilk yıl barınacak bir alan bulma konusunda, özellikle ekonomik açıdan sorun yaşamışlardır. Var olan potansiyeli karşılamayan ve sayısal anlamda yetersiz olan devlet yurtları dolayısıyla yaşanan barınma krizi, kadınların kendi imkânlarıyla çözüme kavuşturulmuştur. Bu durumu Başak, “devlet yurduna başvuru yaptım hiç çıkmadı, ne burs çıktı ne bîşi çıktı. Durum böyle olunca, kendi opsiyonumuzu kendimiz aldık” sözleriyle aktarmaktadır. Devlet yurduna yerleşememe durumunda kadınlar, özel işletmelere ait olan ve fahiş ücretleri bulunan özel yurda/apartta veya eve çıkma mecburiyetinde kalmıştır:

KYK yurduna başvurmuştum, orası çıkmadı zaten. Bütün yurtları dolaştık hiçbirinde yer kalmamıştı, en son işte bir yer bulabildik orası da pahalıydı ama mecburdum, kalacak yerim yoktu. KYK çıksaydı, ben özel yurdu iptal edip KYK’ya geçecektim. Şansımı her türlü orada da denemek istedim ama altı yüz küsuruncu yedeklerdeydim, yedeğin gelmesi de zaten iki yılı buldu. (Gökçe, 23).

En başta KYK’ya başvurmuştum, yedekteydim. Gittim, yurtla konuştum ama beni misafir olarak bile almadılar o zamanlar. Çok zorluk çektim. Aslında, şans eseri bir tane arkadaşımızın tanıdığı olmasaydı, ben o zamanlar evsizdim çünkü idareten orada kalmıştım bir iki hafta falan. Sonra apartta yerleştim. O olmasaydı, ben çok büyük bir sıkıntıdaydım açıkçası. Apartta kaldım ilk üç yıl, aparttan sonra eve geçtim. İki kere ev değiştirdim, ondan sonra yurda geçtim zaten. (Zeynep, 24).

Yurda asil olarak yerleşmeyip özel yurtlara başvurmak zorunda kalan Yasemin ise devlet yurduna bir tanıdık aracılığıyla yerleştiğini ifade etmektedir. Bu ifade, karşılaşılan kayırma durumunun yanı sıra devletin barınma alanında yaşadığı krizin de somut bir örneği olmaktadır:

Başvurdum ama çıkmamıştı, yedeklerdeydim. Özel yurtları aradım, o zaman fiyatı gerçekten pahalı olmasına rağmen, yapacak bir şey yoktu. Ben ya özel yurda kalacaktım ya da evde ama evde kalmak istemiyordum, tek başıma korkan bir insanım çünkü. Hiçbir özel yurda o zaman yer yoktu ve kabul etmediler beni. Sonra bir tanıdığımız vardı, ben onun aracılığıyla yurda misafir olarak girdim başta ve her hafta odam değişiyordu. En sonunda da yine başka bir tanıdık sayesinde asil olarak yerleştim yurda.

KYK yurduna başvurup kontenjana dahil olamayan ve özel yurda/apartta veya evde kalabilecek ekonomik imkânlarla sahip olmadığını belirten Merve, iki dönem boyunca Adana’dan derslerine trenle gidip-gelmek⁸ mecburiyetinde kalmıştır:

⁸Adana-Mersin arası tren yolculuğu 1 saat 30 dakika sürmektedir.

İlk sene evimde, online geçti. Yurda başvurmuştum, çıkmamıştı ve evde de kalamadığım için gidiş geliş yapıyordum. İkinci sınıfın tümünde, iki dönem de gidiş geliş yaptım çünkü özel yurtlar pahalı olduğu için maddi açıdan eve çıkma imkânım yoktu. Üçüncü sınıfın başında yurt çıktı, yurda geçtim. (Merve, 23).

Bu durumun kendisinde psikolojik bir rahatsızlığı tetiklediğini ve şehrin onda yarattığı korkuyu “gidiş-geliş yaptığım dönemlerde hastalandım, psikiyatriye gittim. Panik atak ve anksiyete ortaya çıktı. Mersin kaynaklı bir sorundu çünkü korkuyordum ve geriliyordum gelirken. Yol sanırım beni bir süre sonra yorup bir hastalığa dönüştü” sözleriyle ifade etmiştir. Bu nedenle derslerine ve sınavlarına giremediğini, dolayısıyla okulunun bir dönem uzadığını belirten Merve hem ekonomik imkânlardan yoksun olduğu hem de eve çıkmasına ailesi tarafından sıcak bakılmadığı için, KYK yurdu çıkana kadar yolculuk yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Yetersiz yurt kapasiteleri ve bölgedeki kira fiyatlarının yükselişi, kadınlara barınma alanında sorun yaşatmaktadır. Merve ile benzer olarak Öykü, babası istemediği için eve çıkamadığını ve Mersin’de bulunduğu zamanın kısıtlı olmasının sosyal hayatını olumsuz etkilediğini belirtmiştir:

Bana ilk aşamada yurt çıkmamıştı, ben ilk bir ay falan trenle git-gel yaptım, Daha sonra yurt çıktı, geldim yerleştim. Yurt çıkmadığında, ben biriyle eve çıkmak istediğimi söylemiştim. Babam, “kimseyi tanıımıyorsun, etmiyorsun” diye düşünmüştü. Sonra, bizim sınıfta mesaj atmıştı biri, “ev arkadaşına ihtiyacım var” falan demişti. O kişiyle de eve çıkmayı düşünmüştüm çünkü gidiş-geliş çok zor geliyordu. Benim sekizde dersim vardı, beş ellide tren vardı. Sabah dörtte kalkıyordum, hazırlanıp bir şeyler yiyordum daha sonra babam otobüs olmadığı için arabayla beni trene bırakıyordu. Dört saatim falan yolda geçiyordu. Kimseyle konuşamıyordum, hiç zamanım olmuyordu çünkü trene yetişmem lazım. Oturup sosyalleşemiyorsun, kimseyle tanışamıyorsun üzgündüm yani, hep “benim gitmem lazım” diyordum. (Öykü, 23).

Şu anda evde kalan kadınların çoğu, ilk geldikleri yıl KYK yurdunda kalmış veya ilk yılında KYK yurdu çıkmayan kadınların bir kısmı, sonradan KYK yurduna geçmiştir. Dolayısıyla kadınların neredeyse hepsi, devlet yurdunun yaşam koşulları hakkında deneyim sahibi olmuşlardır. Şu an evde kalan kadınlardan Nisa, eve çıkma durumunun, KYK yurduna yerleşememe dolayısıyla aileleri tarafından mecburen onaylandığını “*yurt çıkmadığı için eve olumlu baktılar. Yurt çıksaydı eğer, sanmıyorum olumlu bakacaklarına. Babam olumlu bakmazdı*” sözleriyle ifade etmektedir. Benzer şekilde Zeynep de ilk aşamada yurt çıkmadığı için yerleştiği aparttan eve geçme sürecini şöyle aktarmıştır:

Ailem mecburen olumlu karşılamıştı çünkü yurt sıkıntısı vardı, çıkmıyordu ve apart çok kötüleşmeye başladı. Maddi açıdan da saçma bir şekilde fiyatlar arttı. Bizimkiler de, “zaten apartta kendi yemeğini kendin yapıyordun, ev ile aynı kapıya çıkıyor o yüzden eve çık daha mantıklı konfor açısından” dediler. (Zeynep, 24).

KYK yurdunda kalan kadınlar, giriş-çıkış saatlerinin sınırlı olması ve yurttaki kötü yaşam koşulları dolayısıyla eve çıkmayı düşünmekte ancak hem ekonomik sebepler hem de gerektirdiği sorumluluk nedeniyle bu duruma çok sıcak bakmamaktadır. Kadınlardan bazıları, eve çıkma taleplerinin aileleri tarafından hoş karşılanıp onaylanacağını ifade etmiştir:

Bizimkiler aslında eve izin verir. Anneme desem, “anne yemekler böyle, güvenliği de sıkıntılı”, “hemen eve çık” der ama ben evde yapamam. Eve çıkmayı isterim aslında ama o temizliktir, yemeğidir falan onlarla uğraşmak istemem. Yoksa şu an yurttan çok da kalmak istemem yani. (Büşra, 23).

Ailem güvenlik açısından yurdun daha güvenli olduğunu düşündükleri için eve ilk çıkmak istediğimi söylediğinde yurttan kalmamı isteyebilirler ama benim tercihim eğer bu yöndeysen, çok da sorun etmezler. Hani yurt benim açımdan biraz daha rahat çünkü yemeğim hazır, işte yatacak yerim hazır. Bir de temizliği falan biz yapmıyoruz. Ev biraz daha sorumluluk gerektiren bir şey kiranın yanı sıra. Benim tercihim eve çıkmak olmazdı bu rahatlıktan dolayı ama eve çıkmak tabii ki de daha iyi olurdu, çünkü yurttan giriş-çıkışlar da sorun. (Melek, 21).

Kadınlardan bir kısmı da eve çıkmaya izin verilmeyeceğini ve bu durumun sorun oluşturabileceğini düşünmektedir. Ayça, eve çıkma talebinin ailesi tarafından onaylanmayacağını “*yok ya benim ailem eve çıkmamı onaylamaz. Güvenmiyorlar yani ama ‘sana değil, çevreye güvenmiyoruz’ hesabı yani*” sözleriyle ifade etmektedir. KYK yurdunda kalan diğer kadınlardan biri olan Dilan, eve çıkma talebine olumlu yanıt alamayacağını, eve çıkarsa bunu gizli bir şekilde yapacağını aktarmaktadır. Dilan, bu kararın kendisine ait olmayacağını işaret etmiştir:

Şu an bir eve çıkışım var ama hayatta izin vermezler. Ablam üniversite okumuştun, o da eve çıkmıştı falan ama biraz önyargılılar, sevmiyorlar ev olayını güvenlik açısından. Ablam gitmeden de öyleydi, ablamdan sonra daha bir soğudular eve çıkma mevzusundan. Şu an hayatta izin vermezler, çıksam bile gizli çıkıcam ama zaten son bir senem kaldı, bilmiyorum, düşünüyorum sadece. (Dilan, 22).

Benzer şekilde Elif de KYK yurdundan ayrılarak eve çıktığı süreçte, annesinden destek alamadığından bahsetmiştir:

Önce bir çıtlattım. Dedim ki, “ben ev tutmak istiyorum, ev tutacağım” falan. Bana dedi ki, “sen kız başına nasıl yapacaksın? Nasıl olacak?” Çok farklı bir durum ona göre ev tutmak, çok büyük sorumluluklar istiyor. Yani, “evleneceğim” desem daha normal karşılardı herhalde, yanımda erkek olacak ya sonuçta. Açıkçası, annem çok inanmadı ve istemedi. Sonra, ben bunları çok duyarsam herhalde kendimi buna inandıracağım ve yapamayacağım diye düşündüm. Birkaç gün görüşmedim onla. O birkaç gün içerisinde evi tuttum. Evi temizledik, yerleştik arkadaşımınla. Aradım annemi, dedim ki “biz ev tuttuk” görüntülü aradım hatta. Sonra artık buraya da geldi annemle ablam, bayağı da beğendiler. (Elif, 24).

Görüldüğü üzere kadınlar, yaşam alanlarını belirleme konusu da dahil olmak üzere kendi hayatlarını belirleyen birçok konuda nadiren söz sahibi olmaktadır. KYK yurdunda

kalan kadınlar, verilen temizlik hizmetinin yetersiz, beslenme hizmetinin hem lezzetsiz hem de hijyenik olmaması dolayısıyla yurt koşullarını ve yurt yönetimini eleştirmektedir. Odalarda sunulan yaşam alanının dar olmasına rağmen oda kapasitesini aşarak odada sayıca fazla kişinin barındırılması, günlerinin neredeyse yarısından fazlasını yurttan geçiren kadınlar tarafından oldukça sorunlu bulunmaktadır. Yaşanan barınma krizi ve yetersiz yurt kapasitelerine getirilen çözümler, kadınların yaşam alanını daraltmakta ve hareket alanlarını sınırlamaktadır. Bu durumu Melek, “biz dört kişilik odada kalıyoruz. Oda dört kişinin yaşayabileceği kadar geniş değil. Çok küçük ve çok sıkışık” sözleriyle aktarmaktadır. Kadınlar, geldikleri ilk yıl odaların üç kişilik olduğunu ancak son yıllarda odalara dördüncü kişinin eklenmesiyle kötüleşen fiziksel koşulları şu şekilde aktarmıştır:

Eskiden güzeldi, odalarımız üç kişilikti ve güzel sığıyorduk. Ders çalışma alanımız olsun, giyinme alanımız olsun daha konforluymuş ama odalarımız sonra dört kişilik oldu ve hiçbir şekilde sığamıyoruz. Alan çok dar. Yani düşün ki, ben üstümü değiştirmeye ya da ne bileyim odanın dışına çıkmaya çalışıyorum ama o kadar sıkışık ki masalar hareket edemiyorsun. Odanın düzeni o kadar saçma ki, planı da bozuyoruz çünkü dolaplar, masalar çiviyle çakılıp sabitlenmiş. Yatağı falan çevirsek bize tepki gösteriyorlar, “yasak” diyorlar. Odada kıyafetlerimizi serdiğimiz seleyi mesela bir sağa bir sola çekiyoruz, dolabın önüne kaydırıyoruz. Biri kendi dolabından bir şey çıkaracağı zaman diğer dolabın oraya kaydırıyor seleyi. Yani odaya girdiğinde, asla ferah bir oda görmezsin. (Betül, 24).

Üçtük biz geçen yıl, dört kişi olduk. Aynı yerde kaldık, biz geldiğimizde bir kişi daha eklemişlerdi, odanın şekli değişmişti falan. Önceden, mesela hepimizin masası vardı, direkt böyle bir, iki, üç şeklindeydi. Karşı tarafta da masalarımız, dolaplarımız vardı ama şimdi öyle değil. Aşırı sıkışık, dip dibe. Odada çamaşır telini açacak yer yok yani, alan çok daraldı. (Öykü, 23).

Odaların düzeni benim kanayan yaram, çok kötü. Biz normalde üç kişi kaldığımızda, ilk sene geldiğimizde yani, o kadar rahattı ki anlatamam sana. Alanımız genişti. Oda bir anda dört kişiliğe çıktı ki altı kişilikler var, bazı bloklar altı kişilik, onlara zaten şey diyorum “Allah yardımcısı olsun” çünkü dört kişilik alanda bile mesela biz çamaşır yıkıyoruz ama askılığı nereye koyacağımızı şaşırtıyoruz. Yürüme alanı kalmıyor askılığı açınca odada. Yani alanımız çok kısıtlı, dört kişi aynı anda yürüyemiyoruz odada. (Ayça, 21).

İdil, odalarda yer alan çalışma masalarının küçük çaplı ve verimsiz oluşunu “Çalışma masası da böyle okey masası gibi, bir tane büyük masayı dörde bölmüşler. Yani üçgen bir alan kalıyor size” sözleriyle aktarırken Aslı, İdil’in sözlerine ek olarak, etüt salonlarının da yetersiz olduğunu vurgulamaktadır:

Doğru düzgün bir çalışma masamız bile yok yani şu an, o yüzden sıkıntı yani. Dört tane yatak var, masalar kare değil, üçgen bir masan var ve çok küçük. Normalde, biz üç kişilikken büyük masa vardı ve o masada yemeğini yiyebiliyordun, makyajını yapıyordun, dersini çalışabiliyordun. Şimdi bu masada sadece yani otur makyaj yaparsın, ders çalışacak bir alan yok. Etüt salonuna çıkman gerekiyor ama onlar da hep dolu oluyor. (Aslı, 20).

Verilen yemek hizmetinin hijyen ve lezzetten yoksun, yemeklerin yenildiği yemekhane ortamının fizikî olarak kötü koşullara sahip oluşu, kadınların yurttan yemek

Yiyememesine neden olmaktadır. Kadınların çoğu, tabaklardaki yemeklerden kıl ve saç çıkmasının yanı sıra yemek yendikten hemen sonra rahatsızlık hisseden ve yemeklerden zehirlenen arkadaşlarının bulunduğunu ifade etmektedir. Yemeklerin yenilememesi nedeniyle sürekli dışarıdan yemek siparişi vermek zorunda kaldıklarını, hem beden hem de ekonomik anlamda kötü etkilendiklerini belirtmektedirler. Defne yaşadığı sorunu, *“yemekler iyi değil, ben zaten haftanın üç dört günü dışarıda yiyorum ve çok sıkıntı yani. Güzel çıktığı oluyor ama çok nadir. Dışarıdan yiyosun da dışarıdaki yemeklerden de soğumaya başlıyorsun”* sözleriyle aktarırken aynı sorunu yaşayan Ayça da yemekhanede çıkan yemekleri *“en iyi ihtimalle haftada bir güzel yemek çıkıyor, bazen iki haftada bir. İki hakkımız oluyor ikisi de kötü olduğu gün biz dışarıdan yemek zorunda kalıyoruz. Dışarıdaki yemekler de çok ucuz değil bu ekonomide”* sözleriyle yorumlamaktadır. Diğer kadınlar da sunulan yemeklerin niteliksiz oluşundan bahsetmektedir:

Yemek konusu gerçekten çok kötü. Bu sene hiç önemsemiyorlar. Hijyenik olduğunu düşünmüyorum, bazen saç çıkan oluyor hani çok önemsememeye çalışıyorsun ama yemekte aradığın tadı da bulamıyorsun. Her yemeğin rengi aynı gibi. Yemekler böyle siyah suyla geliyor, tatları çok değişik, yenilecek gibi olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Birkaç kere midem çok kötü bulanmıştı, zehirlendiğimi düşünmüştüm ama gel gör ki yapabileceğim bir şey yok. (Betül, 24).

Yurttaki yemekler aşırı kötü, kimse yiyemiyor, atık yağla yapıyorlar gibiler. Tadı kötü, temizliğine de hiç güvenmiyorum çünkü patatesler falan filizlenmiş oluyor, mesela o haşlanmış yumurtaların sarısı yeşil falan oluyor. Özellikle, yemekhaneye girdiğinizde aşırı iğrenç bir koku var. Küf kokusu mu yoksa yerlerden mi geliyor, bilmiyorum. Girdiğin gibi bir şey yiyessin gelmiyor zaten. (Öykü, 23).

Yemek açısından lezzeti iyi değil, hijyenik de olmayabiliyor kıl vs. çıkabiliyor çoğu zaman. Defalarca tabağımdan kıl çıktı, üçüncü uyarışımda artık bir hafta boyunca kahvaltı etmedim. Hepsinde ablaların yanına gittim, çaktırmadan gösteriyorum, “abla bak, böyle bir şey var içinde” diye. Bana, “git yenisini al” diyor. İçimden gelmiyor, çıkıp gidiyorum. Üçüncü kere gördüğümde, “defalarca gelip söylüyorsunuz, bir şey yapmıyorsunuz. Biraz daha dikkatli olmanız gerekiyor artık!” dedim ve bu şekilde yemek yememeye başladım. (İdil, 23).

İki farklı ana yemeğin sunulması gereken akşam öğününde çoğu zaman tek bir yemek çeşidiyle karşılaşan ve onu yemeye mecbur bırakılan kadınlardan biri olan Zeynep’in anlatısı, yaşadıkları sorunu yetkili mercilere defalarca bildirmelerine rağmen bir çözüm üretilmediğinin ve kadınlara dayatılan kötü yaşam koşullarının altını çizmiştir:

Yemek konusu aşırı sıkıntı. Hijyen eksikliği var, yemek çeşitliliğinin azlığı var. Mesela, günde iki çeşit yemek çıkması gerekiyor normalde. Dörtte başlıyor zaten yemek saati, beşte gidiyorsun “ikinci yemek yok, kalmadı” diyorlar, bitti diyorlar. Diyoruz ki, “abla, bir saatte mi bitti?”, “evet” diyorlar. Kalanı yemeye mecbur kalıyoruz, seçemiyoruz. Defalarca şikâyet ettik CİMER’e de yurdun müdürüne de. Müfettişlerin geldiği gün güzel yemek çıkarıyorlar bu yüzden bu sorunlar çözülüyor. (Zeynep, 24).

Odaların ve koridorun temizlik işlerinden sorumlu olan ve her katta bir kişi bulunacak şekilde görevlendirilen personelin yaptığı temizlik, kadınlar tarafından çok yüzeysel ve yetersiz bulunmaktadır. Yurtta sağlanan temizlik hizmetinden duyulan memnuniyet düzeyinin düşük olmasını Derya, *“hijyen konusunu da çok eksik buluyorum açıkçası. Onun dışında yurdu güzel, bahçeli bir yurt ama yemek ve hijyen konusu benim için sorun yurtda”* sözleriyle açıklarken Arzu, temizlik hizmetinden duyduğu memnuniyet düzeyini *“temizlik açısından hiç beklediğim gibi değil, çok eksik”* sözleriyle açıklamaktadır. Benzer şekilde Aslı da yurt odalarına yapılan temizliğin eskisine kıyasla daha kötü olduğunu ifade etmektedir. Memur ve temizlik personelinin yetersiz istihdamından kaynaklanan sorunun, kendisine blok memuru tarafından açıklanması yerine yaptıkları şikâyet dolayısıyla maruz kaldıkları yaptırıma değinmiştir:

Temizlikten memnun değildik. Bizim her katı bir abla yapıyor. Personel az olunca, o abla iki kat yapmak zorunda kalıyor. Öyle yapınca hani gel-geçir yapıyor böyle, hızlı bir şekilde yapıyor ve temiz olmuyor. Biz bunu, defterimiz var bir tane arızaları falan yazdığımız, oraya yazdık. Sonra memur geldi odaya, “temizlikten memnun değilmiştiniz” dedi. Ben de, “evet, çünkü eskiden böyle değildi, şimdi abla diğer odadan getirdiği paspasla yapıyor yani ne kadar temiz olabilir?” falan diye anlatıyorum işte. Mesela memur eksikmiş, bundan bahsetmek yerine, “siz de çok dağınıksınız ya!” falan diyor. Sonrasında hemen ketil (su ısıtıcısı) aramaya başladı, buldu, el koydu falan ama herkes kullanıyor ve odada olduğunu onlar da biliyor göz yumuyor zaten. Yani bizim sorunlarımızı çözmekten çok bizim yaptığımız şeylere odaklanıyorlar. Bugün yine gelmiş mesela, odaya bakmış ama başka odaların hiçbirine gitmemiş sadece bize gelmiş. Onu da yani bize inat yapıyor bence, öyle düşünüyorum ben. (Aslı, 20).

Yurtta ortak alanlarda bulunan çamaşırhanelerin yurtda barınan öğrenci sayısını karşılamadığı ve yetersiz olduğu görülmektedir. Çamaşırlarını yıkamak isteyen kadınların, haftanın başında çıkarılan listede yer alan makine numaralarının karşısına isimlerini yazarak randevu almaları gerekmektedir. Oluşturulan listelere isimlerini yazdırmak isteyen öğrencilerin, sabahın erken saatlerinde sıraya girmesine ve randevulu çalışılmasına rağmen çamaşırhane sık sık tartışmalar yaşanmaktadır. En temel ihtiyaçlardan birini gidermede dahi sorunlarla karşılaşan kadınlar, bu durumdan şöyle bahsetmektedir:

Bizde iki çamaşırhane var, bir yeni çamaşırhane daha yapıldı ama iki çamaşırhane olsa bile sorun yaşıyoruz. Pazartesi günü bizim listelerimiz çıkıyor. Pazartesi sabahın köründe herkes sıraya girmiş oluyor. (Aylin, 23).

Çamaşırhane çok fazla sıra oluyor, hatta orada çok fazla tartışmalar olabiliyor. Bence, her binanın altında kendi çamaşırhane olmalı, çamaşırhane bize çok uzak olduğu için bavulları kullanıyoruz. Bir de makine sayısı çok az, hemen sıra doluyor. (Leyla 22).

Mersin'deki barınma imkânlarını ve barınma hizmeti veren mekânları değerlendiren kadınlar, barınacak güvenli bir alan bulmanın hem var olan mekânların sayısal olarak yetersiz olması hem de ekonomik koşullar dolayısıyla zor olduğunu ifade etmiştir:

Çok fazla öğrenci var Mersin'de bence ve çok fazla da barınmaya ihtiyacı olan arkadaşlarımız oluyor. Açıkta kaldıklarına şahit oluyorum. Ben özel yurt bulmakta zorlandım. Bulup kaldığım süreçte de zaten fiyatı çok yüksekti. (Berna, 25).

Ev arayıp da bulamayan çok arkadaşım var ve fiyatı yüksek olduğu için eve çıkamayan da çok insan var. Yani şu an bir eve çıkacak olsak minimum dokuz, on bin lira sadece kiraya gidecek. Bir öğrenci bunu çalışmadan nasıl karşılasın ki dersler varken nasıl çalışsın? (Ceren, 20).

Şehirdeki kira fiyatlarını, geldiği ilk yıla kıyaslayan ve kiralarn çok yüksek olduğundan yakınan Begüm, kira pahalılığının öğrencileri çok zorladığını şu sözlerle aktarmaktadır: *“ilk seneye kıyasla çok kötü durumda, çok uçuk fiyatlar şu an. Benim kiram beş binden on bine uçtu. Sadece bursla geçinen ve çalışmayan biri olarak çok zorlanıyoruz açıkçası”*. Begüm ile benzer olarak, Yasemin de öğrencilere uygun görülen evlerin aslında öğrencilerin bütçesini çok aştığını ve fiyatların öğrencilere uygun olmadığını *“çok pahalı, inanılmaz derecede pahalı ve bir artı sıfır bir artı bir evlerin fiyatı bile çok fazla. Öğrenciye uygun değil yani fiyatı”* sözleriyle vurgulamaktadır. Yurtta kalanların eskiden daha kolay eve çıkabildiğini ve yurttan ayrılarak ev kiralamanın daha tercih edilebilir oluşunu belirten Leyla, günümüzde bu durumun tersinin yaşandığını, *“apartlar çok pahalı, eve çıkan insan sayısı çok azaldı, herkes yurttan kalıyor artık bu yüzden”* sözleriyle ifade etmektedir. Betül'ün anlatısı da bu düşüncayı destekler niteliktedir:

Ev fiyatları o kadar arttı ki, asla bir öğrencinin evden aldığı veya kendi bursuyla ödeyebileceği meblağlarda değil. Çalışan insanlar bile o meblağları ödemekte zorlanıyorlar. O yüzden evler de çok problemli artık. İnsanlar evlerden çıkıp yurda yerleşmeye başladılar ki, eskiden tam tersiydi, yurttan çıkıp eve yerleşirlerdi. (Betül, 24).

Evde, özel yurt veya apartta kalan kadınların, barınacakları alana karar verirken mekâna dair dikkat ettikleri ve önemsedikleri birincil unsur, güvenlik olmaktadır. Güvenlik görevlisi veya kamerası bulunan siteleri daha güvenli bulan kadınlar, ailelerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim bölgelerini tercih etmektedir. Bu tercihi Özge, *“sakin bir yerde seçmek istedik evi. Öğrencilerin olduğu yer değil de daha ailelerin olduğu yeri seçtik”* sözleriyle açıklarken, diğer kadınlar da Özge ile ortak talepte bulunmaktadır.

Ev seçimi yaparken yanlarında aile üyelerinden veya arkadaşlarından birini bulunduran kadınlar, birinin refakatiyle gezerken kendilerini daha rahat ve güvende hissetmektedir:

Ev gezme durumları için Mersin’e annemle beraber geldik. Tek gezemedim çünkü hani o çekingenliğim oldu. O yüzden annemi aldım yanıma. (Nisa, 24).

...uygulamadan ev aradım. Bulduğum evlere gittim, hatta daha önce bir ev daha gezdim bir arkadaşımın birlikte. Emlakçının genelde erkek olması beni tedirgin ettiği için yanımda her zaman bir kişi bulundurarak gittim. (Beyza, 22).

Bazı durumlarda ise, barınma alanının hem tercih hem de belgelenme sürecinde aile üyelerinin etkin rol oynadığı görülmektedir:

Kalacağım yere ailem karar verdi, evi ailem seçti. Babamın en çok dikkat ettiği şey güvenlikti, güvenli bir site olmasını istiyordu. Ben ek olarak, üniversiteye yakın olmasını istiyordum. (Sedef, 22).

Eve çıkacağımızda, benim babam da arkadaşımın anne babası da gelmişti. Emlakçıyla falan onlar konuşmuştu, biz geri plandaydık. (Özge, 25).

Elif, ev kiralamak isteyen kadın bir arkadaşının ev tutma sürecinde ev sahibi ve apartman sakinleri tarafından birtakım müdahalelere maruz kaldığından bahsetmiştir:

Yan dairemde bir arkadaşım vardı, arkadaşımın yanına sevgilisi gidip geliyordu sürekli. Onu sıkıntı ediyorlardı. O tek başına kaldığı için erkek arkadaşının gelip gitmesi sıkıntı yaratıyordu ona, buna karışıyorlardı. Aslında, başta ikisi aynı evde yaşamak istediler ama kabul etmediler. “Sadece evli çiftleri kabul edebiliriz, aile yapısına uygun değil” falan dedi ev sahibi. (Elif 24).

Nisa da uygun fiyatlı ve iyi bir ev bulduklarını ancak sırf kadın oldukları için evi tutma ve hatta görme aşamasında sorun yaşadığını şöyle anlatmıştır:

Bir ev bulmuştum arkadaşımın, ikimizin çıkabileceği uygun fiyatlı ve çok güzel bir evdi. Adamı arıyorum, “yarın evi görmeye gelebilir miyiz?” diye. Bana diyor ki, “tek mi yaşayacaksın? Hiç erkek gelmeyecek mi?”. Diyorum, “yani erkek arkadaşlarımız var ama burada değiller.” Bize dedi ki, “burası kızlara uygun değil. Bu apartmana giren çıkan belli değil, sizden önceki kiracı kızlar evin önüne erkek ayakkabısı koyuyorlardı rahatsız etmesinler diye. Sizler de bu sıkıntıyı yaşayabilirsiniz, o yüzden vermem”. Dedim ki, “tamam bu senin sorumluluğunda değil. Ben o evi tutmak istiyorum.” “Hayır, ben kızlara ev vermiyorum” dedi. Yine aradık, hani direktlik fiyatı uygun olduğu için ama vermemişti. (Nisa 24).

Barınma hem kadın hem de erkek öğrenciler için birincil ihtiyaçtır. Mersin’deki barınma imkânlarının toplumsal cinsiyetle ilişkisi, erkek öğrencilerin barınma koşulları ve barınacakları alandan beklentileri kadın öğrenciler tarafından değerlendirilmiştir. Bu noktadan hareketle, kadınların bir kısmı erkeklerin barınması için ayrılan yurt kapasitesinin yetersiz olduğunu düşünmektedir:

Kızlara ayrılan barınma alanı erkeklerde yok bence. Bu sene kadınlar için arkaya bir yurt daha yapıldı ama erkeklerin sadece üniversite içinde bir tane var. Bir de sanırsam Tece tarafında var, onun dışında yok. (Zeynep, 24).

Kız öğrenci yurtları çok fazla ve yenisi yapıldı şu an, bayağı kapasitesi var. Çok fazla kız barınabiliyor ama erkek öğrenciler için burada bir tane var benim bildiğim, o da çok kısıtlı zaten. (İdil, 23).

Kız yurdu büyük ama erkek yurdu biraz daha küçük ve diğer erkek yurtları da uzaktaymış benim bildiğim kadarıyla. Buradaki erkek öğrenci yurdunun kontenjanı düşük olduğu için ilk yıl yurt bulmakta zorlanan çok fazla erkek öğrenci olduğunu biliyorum. (Melek, 21).

Yetersiz yurt kapasitesine ek olarak, erkek yurdunun bulunduğu konum ve çevresel koşulların da kötü olduğu düşünülmektedir:

(Erkek) Yurdun etrafında bir koku var kanalizasyon tarzı, çok rahatsız edici ve üç senedir o şekilde. Biz o yurdun önünden geçince bile rahatsız oluyoruz. Bir de orada sadece bir tane makarnacı var, o da zaten okul saatlerinde açık. Onun dışında bir yer yok ama bizde çok seçenek var geç saatlere kadar açık olan. (Yasemin, 21).

Erkek öğrenci yurdu şu an konum açısından çok felaket bir yerde. Oradan biz servisle geçerken bile içeriye sinen o koku bizi mahvediyor onlar sürekli orada yaşıyorlar. (İdil, 23).

Geçen sene domuzlar falan iniyormuş yurda onlarınki daha ormanlık alanda bizimki daha caddede kalıyor. Onlar o sıkıntıyı yaşıyordu. Geceleri mesela orası çok karanlık oluyor ve yurda gitmede sıkıntı çekiyorlar. (Didem, 21).

Kadınlar, eve çıkmak isteyen erkeklerin kendini daha az sınırlandırdığını ve daha rahat olduğunu düşünmektedir. Evin bulunduğu konum ve birlikte yaşayacakları kişi tercihinde erkeklerin hassas ve seçici davranmadıklarını gözlemleyen kadınlar, güvenlik konusunun kadınlar tarafından daha çok önemsendiğini belirtmiştir:

Biz daha hassas bakabiliyoruz bazı şeylere mecburiyetten yani. Biz eve çıkacak olsak mesela, muhitine bakarız. Gece güvenli mi? Ulaşımı güvenli mi? Tenha yollardan gidecek miyiz? falan diye bakarız. Bizim için bunlar önemli ama onlar için çok önemli değil. (Ceren, 20).

Erkekler için neresi olduğu önemli değil bence. Çiftlikköy'ün içi de olabilir caddenin sonu da olabilir ama kadınlar tamamen çevresi nasıl diye düşünüyor. Mesela ben, Çiftlikköy'de kalmak istemem çünkü çok olay oluyormuş ve güvenli değil akşamları ama bir erkek için bence bu çok da önemli bir sebep değil. "Ben erkeğim, gidip gelirim" diye düşünüyor. (Özge, 25).

Biz kızlar bir eve çıktığımızda yeri güvenilir mi diye bakarız ama erkekler için o kadar büyük bir problem olmuyor. Hatta, bir saat önce veya oyundan tanıştığı bir insanla bile eve çıkabiliyorlar ama biz, güvenilecek miyiz? Anlaşabilecek miyiz? diye kırk defa düşünüyoruz. Erkekler için eve çıkmak daha rahattır bence. (Derya, 22).

Kadınların evde birlikte yaşayacakları kişi sayısının da önemli olduğunu ancak erkeklerin bu sayıyı pek önemsemediğini düşünen Sedef, düşüncesini "biz üç kişiydik bu bile sorun oluyordu ama çevremdeki erkek arkadaşlarım için on kişi olmak da sorun

olmuyor” sözleriyle ifade etmiştir. Nisa da Sedef ile benzer olarak erkeklerin bu konuda rahat davrandıklarını düşünmektedir:

Biz seçici davranıyoruz. Evi seçiyoruz, evin içine girecek insanı seçiyoruz. “Kimle olabiliriz? Kaç kişi olmalıyız?” diye ama erkekler böyle bir şey yaşamıyor. Benim kaldığım yer önceden erkek apartıymış. Orada benim erkek arkadaşım kalıyormuş. İki artı bir, dört tane yatak var. Yani biz dört kız zor kaldık o evde, sekiz kişi kalıyormuş onlar. Onlar için “ev olsun, yatak olsun, yerde bir fayans olsun kafamı koyayım yatayım yeter” mantığı olduğu için. (Nisa, 24).

Kadınlar, erkeklerin eve çıkma taleplerinin aile üyeleri tarafından hoş karşılandığını ve sorun edilmediğini düşünmektedir. Kadınlar eve çıkmayı talep ettiklerinde ailenin duyduğu endişe ve müdahale durumu, erkekler söz konusu olduğunda, yerini sözlü onay ve desteğe bırakmaktadır. Kadınlar, eve çıkma talebinin de toplumsal cinsiyet açısından farklılaştığını ve eşitsiz bir muameleye maruz kaldıklarını ifade etmiştir:

Erkekler, “ben eve çıkacam” dediği zaman, “tamam oğlum, çık” derler. Onların eve çıkması daha kolay bence ama bir kız eve çıkacağında, “ya kimle çıkacaksın şimdi? Nasıl güvenicez? Evine kim girip kim çıkacak?” akıllarında bu tarz şeyler çok dönüyor ama erkekte hiçbir sıkıntı yok yani. Benim erkek arkadaşım var bir tane, üniversite başlamadan bir hafta önce geliyor, ev arıyorlar bir arkadaşıyla ve tutuyorlar. Sınıf grubundan bulduğu, yeni tanıştığı biri yani. Eve çıkarken mesela ailesi tarafından hiç sorun yaşamamış. (Ashi, 20).

Bir erkek daha rahat eve çıkabilir, daha bir özgüvenli oluyor o konuda. Ailesi de genellikle destekler yani ama bir kızın eve çıkması biraz daha zor ki yaşamış biri olarak ben gördüm. İnanmıyorlar sana ve o zaman diyorsun ki, “ben yapamam”. Çünkü destek almıyorsun hiçbir yerden erkekler gibi ne maddi ne manevi. (Elif, 24).

Kadınlar, ailelerinin yanı sıra yurt yönetimi tarafından da eşitsiz muameleye maruz kalmaktadır. Devlet yurtlarında, kadınların erkeklere kıyasla daha fazla denetimle ve sorunla karşılaştığı görülmektedir. Giriş ve çıkış saatlerinin kuralla belirlenmiş olmasına rağmen saat uygulamasının sadece kadınlara katı bir şekilde uygulanması, kadınların sık sık tanık olduğu bir çifte standart örneğidir:

Bizim giriş çıkışlarımıza bakarak uyarı veriliyor ama erkeklerde öyle olmuyor, bazen izin almadan günlerce gitmiyor yurda. Gidiyor yurda yemeğini yiyor, eşyaları da orda kalıyor ama kendisi orda değil arkadaşında kalıyor. Buna rağmen, hiçbir şekilde uyarı, yurttan atılma falan olmuyor. Ben yapsam bunu, uyarı alırım net ya da yurttan atılırım, ailem çağrılır, olay anlatılır falan. (Merve, 23).

Erkek kardeşim de KYK’ da kalıyor ama onlarda sorun değilmiş, geç girebiliyormuş. Ayrıca, yurttan izin almadı, ailemin yanına gitti, kaldı. Ben, “nasıl izin almadın? Seni atacaklar” falan dedim. “Yoo, bizimkiler karışmıyor ki” dedi bana. (Öykü, 23).

Elif, yurttan uygulanan eşitsiz ve baskıcı tavrın sadece kadınları kapsadığını kadınlara uygulanan yaptırımlardan örnek vererek açıklamıştır:

Akşam 11’den sonra çıkış yasaktı. On biri bir dakika bile geçse çıkamazsın. Erkeklerde öyle bir durum çünkü arkadaşım saat bir veya üç olduğunda da çıkıyordu, bir şey denmiyordu

onlara. Geç girdiğimizde de beş, on dakika geç kaldın ya da diyelim ki, o gün izin almayı unutup dışarıda kaldın. Direkt aileni arıyorlar, “kızınız bugün yurttan kalmadı. Haberinizi var mı?” Benim mesela yurttan kalan bir arkadaşım var, bir ara bizde kaldı ama izin almayı unuttu. Ertesi gün babasını aradılar mesela. Babası da kızını aradı işte, böyle böyle diye. Kız daha önce haberini vermişti, biliyorlardı ama bilmeyebilirdi sonuçta. (Elif 24).

Kadınlar, maruz kaldığı baskıcı tutumu, toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla ilişkilendirmektedir:

Erkeklerle hiçbir konuda hiçbir şey demedikleri, yaptıkları her şey normal karşılandığı gibi bu durumda da geç geldiyse sorgulanmıyor, “ne yaptıysa yaptı” deniliyor ama kız geç gelince, “acaba ne yaptı?” ya da ailesi mesela daha çok kızları kontrol amaçlı baskılıyorlar ya, onlar da o şekilde düşünüyorlar bence. (Aslı, 20).

Aslında oturttukları kalıp şu; “Gece kızın dışarıda ne işi var? Sen geç geliyorsan kesin bir şey yapmışsındır ve senle alakalı bir sorun yaşayabiliriz. Sen en iyisi adını yaz, başına bir şey gelirse biz bilelim bunu”. Erkekler zaten hep özgür. (Sibel, 23).

Sonuç olarak, kadınların barınma deneyimlerinde güvenlik algısının baskın bir rol oynadığı görülmektedir. Aile üyelerinin fikirleri, barınacak alana karar verme sürecinde kadınların tercihini etkilemekte ve hatta kadınların eve çıkma talepleri, ailenin müdahalesine açık hâle getirilmektedir. Devlet yurtlarında sunulan yaşam koşulları, kadınlar tarafından yetersiz bulunmakta, ancak şehirdeki alternatif barınma imkânları da hem ekonomik koşullar hem de aile üyelerinin onay vermeme nedeniyle tercih edilememektedir. KYK yurtlarına yerleşemeyen, özel apart/yurt veya ev tutmak mecburiyetinde kalan kadınların barınma mekânını seçerken dikkat ettiği birkaç unsurdan en yaygını, mekânın bulunduğu konumun güvenlik düzeyidir. Güvenlik endişesi nedeniyle, daha kalabalık, aydınlık ve merkezî bir semtte yurt veya ev tutan kadınlar, site veya apartmanda güvenlik görevlisi veya kamerası bulunma durumunu mekânın tercih aşamasında çekici bir unsur olarak görmektedir. Erkeklerin barınma deneyimleri, toplumsal cinsiyet açısından farklılaşmaktadır. Devlet yurtlarında kalan erkeklerin yurttan kalan kadınlara kıyasla daha az denetlendiği ve daha esnek yaşam koşullarına sahip olduğu görülmektedir. Bu çifte standart durumu, aile ve devletin kadın üzerinde kurduğu tahakkümün barınma alanına yansıma biçimi olarak okunabilir.

3.4.3. Yurttan, kampüste, kentte güvenlik

Güvenlik, kadınlar için oldukça kritik ve hayatî bir sorundur. Yaşamının her alanı ve anında güvenlik konusunu öncelemek mecburiyetinde kalan kadınlar, neredeyse tüm eylem ve tercihlerini “güvenli bulma” koşulunu göz önünde bulundurarak gerçekleştirmektedir. İçerisinde birçok risk unsuru barındıran bir alan olarak kentsel yaşam, kadınlar için sürekli ihtiyatlı olmaları gereken, kaotik bir alanı ifade etmektedir.

Tehdit içeren herhangi bir durumla karşılaşma ihtimaline karşı kadınlar tarafından geliştirilen savunma stratejileri ve alınan bireysel önlemler, kadınlar için gündelik yaşam pratiğinin bir parçası hâline gelmiştir. Dolayısıyla bu durum, gerçekleştirecekleri en basit eylemde dahi güvenlik endişesiyle birçok kez düşünen ve muhasebe yapan kadınları olumsuz etkilemektedir. Bu temada, kadınların yurtda, kampüste ve kent yaşamında karşılaştığı güvenlik sorunları, karşılaştığı sorunlarla mücadele biçimleri ve toplumsal cinsiyetin güvenlik ve hareket özgürlüğüyle ilişkisi yer almaktadır.

Kentte güvenlik, kadınlar için oldukça sorunlu bir hâle gelmiştir. Öyle ki, kadınların güvenli olduğunu düşündükleri için tercih ettiği devlet yurtları dahi zamanla kendilerini güvende hissetmedikleri bir mekâna dönüşmüştür. Dilan, yurtda sağlanan güvenlik hizmetine yönelik düşüncesini, *“güvenlik görevlisi çok ama ben hiç güvenli hissetmiyorum şahsen”* cümlesi ile belirtmiştir. Kadınların yurda duyduğu güven duygusu, yakın zamanda yurtda gerçekleşen bir olay ile zedelenmiştir:

Ben çok güvenli bulmuyorum, çünkü daha geçen bir tane adam gelip orada silah mı ne patlatmış. Bunu istese bir bombayla falan da yapabilirdi demek ki. Güvenlik sayısı çok fazla ama güvenli değil bence yurt, sadece duruyorlar. Başta silah sesi denildi ama orada onu güvenlikler torpil olduğunu söyledi, bilmiyorum artık. Ben o gün dışarıdaydım iki üç saat boyunca yurda giremedim mesela korkudan, o olay beni çok tedirgin etti. (Leyla, 22).

Güvenli değil, çünkü yurtda sürekli olay oluyor. Mesela daha birkaç gün önce yemekhanede çalışan bir ailenin çocuğu içeri giriyor ve silah gibi bir şey ile iki el sıkıyor yemekhanenin ortasında. Ben yurtda değildim o an. Yemekhane katında yemek yiyen kızların bir silah sesi duyduğunu ve o sesin çok yüksek olduğunu biliyoruz. (Merve, 23).

Geçenlerde, yurda silahlı birisi girip bir el ateş atıp çıkmış ve herkes yemekhaneden kaçmış. Silah sesi falan çok net duyulmuş yani diğer kızlar tarafından. Sonra, güvenlik ve polis arabaları falan geldi işte yurdun bahçesine. (Defne, 23).

Gerçekleşen bu olayda fiziksel olarak zarar gören biri olmamıştır. Ancak, yurt yönetiminin yurtda kalan kadınlara bu konu hakkında herhangi bir açıklama ve bilgilendirme yapmaması, mevcut panik hâlini daha da artırmıştır. Kadınlar, yapılan güvenlik ihlalinin detaylarını kendi çabalarıyla öğrenmeye çalışmış ancak net bir bilgiye ulaşamamıştır. Kendilerine herhangi bir açıklama yapmayan yurt personeli ve yönetimini eleştiren kadınlar, yaşanan bu olayın üstünün kapatılmaya çalışıldığını belirtmiştir:

Yurtda bir olay oluyor hiç duyulmadan üstünü kapatmaya çalışıyorlar. Sonuçta büyük bir olay yaşanıyor ve kaç polis ekibi geliyor. Yönetim olarak çıkıp bir bilgilendirme yapılması gerekiyor yani. (Aslı 20).

O kadar kız tedirgin oldu, bayılan da oldu. Ben burada kalıyorsam ve sen benim güvenliğimi sağlamakla hükümlüysen bunun bilgisini vermek zorundasın. “Şu nedenle şöyle bir şey yaşandı ama korkmayın, sorun yok” şeklinde ama onlar sadece, “burada durmayın kızlar,

hadi gidin” falan diyorlardı. “Ne oldu?” diyoruz her güvenlik başka bir şey söylüyor. (İdil, 23).

Henüz gerçeği kimse bilmiyor. Ben güvenliğe kendim gittim sordum. Dedim, “böyle böyle bir şey var ne kadar doğru?” bana dedi ki, “dışarıda arabanın egzozu çatlıyor, onun sesiydi”. Sonra, ben kulak misafiri oldum, bir güvenlik başka bir güvenliğe “dışarıdan birinin yurdun içine maytap fırlattığı söylenecek, sorana böyle açıklayın” dedi. Saklıyorlar yani yurdun adı lekelenmesin diye falan filan. (Dilan, 22).

Kadınlar, özellikle yaşanan bu olaydan sonra yurttaki güvenliğin sağlanamadığını ve güvenlik görevlilerinin işini ihmâl ettiğini düşünmektedir:

Aşçının oğlu denen adam elini kolunu sallaya sallaya yurda girmiş. Bu güvenlik dememiş mi, “sen kimsin? Necisin de giriyorsun?”. Tamam, “aşçının oğluyum” demiştir ama adamın üstünde silah var yani. En azından üstünü araması gerekiyor bence. (Büşra, 23).

Bir erkeğin elini kolunu sallayarak girmesi, evet çok fazla tadilat vs. oluyor giriyorlar ama bunun bir takibinin olması lazım. Bir manyak girip bir şey yapsa, “yapamaz ya, hayır. Olmaz, biri engeller” diye düşünmüyorum yani. (Sibel, 23).

Nasıl o kişi erkek olarak içeri girebiliyor? İki üç tane güvenlik var ama onlar da telefonla uğraşıyorlar sürekli, çok dışarı bakmıyorlar. Hatta, bazı öğrenciler çıkarken ya da girerken parmak okutmuyorlar, onu bile fark etmiyorlar. (Defne, 23).

Bu olay ile Melek, yurdun kendisi için güvenli olup olmadığını sorgulamaya başlamış ve endişe duygusu hissetmiştir. Yurtta oluşan arızaları gidermekle görevli erkek personellerin de yurda girebiliyor oluşu, Melek’in duyduğu korkunun kaynaklarından biridir:

İnsanda ister istemez, “ben burada güvende değil miyim? Yurda kadar girebilen benim odama da çıkabilir” düşüncesi oluyor ki yurttaki çalışan erkek personeller de var. Elektrikle, asansörün bakımıyla ilgilenen herhangi biri, üstüne herhangi bir yerde çalıştığına dair kıyafet falan giydiğinde yurda bu rahatlıkla girebilecek mi mesela? Bence girebilir. Yine bir personel kartı falan gösteriyorlardır illaki ama yine de o personellerden bir tanesinin yabancı birine yardım edemeyeceği ne malum? (Melek, 21).

Kadınların bir kısmı erkek personelin yurttaki bulunma sıklığının fazla olduğundan bahsederek bu durumdan şikâyet etmektedir. Erkek personelin yurttaki olma hâlinde kadınlar, güvenlik görevlisi tarafından anons ile uyarılmakta ve bu bilgi ile davranışlarına yön vermek mecburiyetinde kalmaktadır. Yurtta zaten oldukça sınırlı bir hareket alanına sahip olan kadınların hareket alanı, yurda giren erkekler dolayısıyla daha fazla daralmaktadır:

... bizim yurttaki erkek personelin olmadığı gün yok, her gün yurttaki erkekler var. Yani sürekli bir tadilat, bir çalışma olduğu için sürekli erkek görüyorum ben ve bu durum rahatsız edici bence. Ben sürekli onları görmek zorunda değilim yani. Biz normalde, “hepimiz kızız sonuça” diyip daha rahat takılıyor yurttaki ama onlar olunca daha farklı oluyor. (Ayça, 21).

7/24 erkek personel oluyor içeride. Bundan biraz rahatsızım, çünkü istediğimiz gibi giyinemiyoruz, dışarı çıkamıyoruz erkek var diye ki hem koridorda hem odanın içinde oluyor bazen işleri. Yeterince rahat olamıyoruz. (Dilan, 22).

Yurttaki fiziksel koşulların zayıflığı nedeniyle sürekli bir sorunla karşılaşan kadınlar hem maddi hem de manevi olarak mağdur edilmektedir. Kadınların can güvenliği, devlet yurdunda da tehdit altındadır. Bu durumu Ceren, “*elektrik odasında kaçak varmış. Gecenin dördünde her yeri duman sardı, dışarıya çıkardılar bizi falan. O durumda bile, güvenlikler isyan çıkmasından korkarak bizi içeriye sokmaya çalışıyordu. Çok korkunçtu*” sözleriyle ifade etmiştir. Yurtta karşılaşılan bir başka ihmâl durumunu İdil şöyle aktarmıştır:

Benim priz iki kere patladı güya düzeltmelerine rağmen. Priz de direkt başımın ucunda saçım, yüzüm de yanabilir yani. Alev çıktı tüm bloğun elektriği gitti, benim cihazım yandı. Hiçbir masrafımı karşılamadılar. Telefonum gitseydi dahi karşılamayacaklardı ama biz yurda karşı ufak bir şey yapsak hemen ceza veriyorlar, depozitodan kesiyorlar. Korkudan arkadaşımınkini kullanıyorum bazen, oradakine takınca sorun olmuyor ama onun da prize ihtiyacı oluyor. Geçen gün arkadaşımın üzerine giysi dolabı düştü, iki gün önce benim lavabodan çıkarken kol elimde kaldı, arkadaşım içeride kaldı. Her yer dökülüyor yani. (İdil, 23).

Türkiye’nin farklı bölgelerinde yer alan birden çok KYK yurdunda asansörlerin arızalanması, çeşitli kazalara sebebiyet vermiş ve hatta bir kadının ölümü ile sonuçlanmıştır.⁹ Yaşanan bu faciaya rağmen, birçok yurtta buna ilişkin haberler çıkmaya devam etmiştir. Yurtta kadınlar için hayati bir soruna dönüşen asansörler, yaşanan kazalara ve barındırdığı riske rağmen hâlâ çözüme kavuşturulmamıştır. Arıza vermeyi sürdüren asansörler ve farklı KYK yurtlarında da konuyla ilgili devam eden haberler, KYK yurtlarında kalan tüm kadınları olumsuz etkilemekte ve hatta kadınlarda bir travmaya dönüşmektedir:

Ben birkaç kere asansörde kaldım. Hatta bir kere, bir kat düştü asansör ve o zamandan sonra ben korkumdan dolayı 8. kattan 2. kata taşındım odamı. Zorunlu olmadıkça asla asansör kullanmıyordum, yürüyerek inip çıkıyordum artık travma olmuştu. Hâlâ daha asansörde kalanları duyuyorum. (Defne, 23).

İlk bozulduğu zamanlarda şu Aydın’da da yaşanan olaydan dolayı çok dikkat ediyordum hatta ilk bir iki hafta asansörü kullanamadım korkudan. Bakımları yapıyor aslında ama çok fazla kullanıldığı için herhalde yeterli olmuyor. Bir arkadaşımız içinde kalmıştı bir ara ama kurtardılar onu çok şükür. (Leyla, 22).

⁹ Aydın’da üniversite öğrencisi olan 22 yaşındaki Zeren Ertaş, 2023 yılında KYK yurdunda meydana gelen asansör kazası sonucu asansörde sıkışarak hayatını kaybetmiştir. Düşen asansörde bulunan diğer kadınlar ise yaralanmıştır. Bu olaydan sonra, KYK yurtlarında kalan binlerce öğrenci tarafından yurt yönetimine ve kötü yaşam koşullarına karşı protesto gösterileri düzenlenmiştir.

Bugün kapalıydı mesela yine bir tanesi. Sürekli bozuk yani veya çalışsa bile içeride titremeler falan oluyor. Ben içinde kalmadım ama arkadaşlarım kaldı. Ben rahatsızım, sol bacağımda sorun var ve 8. katta olduğum için sürekli merdivenden inip çıkamam. Mecburen kullanıyorum ama korka korka, ufacak bir sarsıntı olduğunda çok geriliyorum. (İdil, 23).

Türkiye’de yaşanan ve birçok şehirde büyük yıkıma neden olan 6 Şubat (2023) depremlerinin ardından depremzedeler, KYK yurtlarına yerleştirilmiştir. Kadınların bir kısmı yurttan kalırken bir kısmı ara tatil nedeniyle memleketine dönmüştür. Yurttan kalan kadınların bir kısmı ara tatilde memleketine dönmeyi tercih etmemiş, daha sonra ise yolların çökmesi ve evlerinin risk bölgesinde bulunması gibi nedenlerle dönemeyip yurttan kalmaya devam etmiştir. Tek bir blokta birleştirilerek altı kişilik odalara yerleştirilen kadınlar, yoğunluğunun sığınmacı olduğunu ifade ettikleri depremzedelerin yurda alınmasıyla zor bir dönem geçirmiştir:

Pijamayla dolaşıyorduk, depremzedelerin böyle bizi çok yadırgar bakışları vardı. Aşırı kötüydü ya, biz çok rahatsızdık mesela. Özellikle erkekler tacizvari bakıyordu. Bir tık korkuyordum, çünkü baya her kesim ve yaştan erkek vardı. Yalnız başıma akşam bahçeye, yemekhaneye falan çıkamıyordum. (Zeynep, 24).

En büyük sorun bence kız öğrenci yurdunda hâlâ öğrenciler kalıyorken erkek depremzedelerin yurda alınmasıydı. Biz, hani bir iki gün, bir iki saat dahi duramayacağınız bir ortamda bir dönem kaldık. Hiç tanımadığımız, yabancı uyruklu yaşları büyük kişilerle aynı ortamda bulunduk. Bu, kendimi güvende hissetmediğim ve tehlike oranının bütün kızlar için yüksek olduğu bir dönemdi. O dönem taciz olayları çok döndü yurttan. (Melek, 21).

Kendi yaşam alanına yabancılaşan ve o dönem yurttan kalmak istemediğini belirten kadınlardan biri olan Ayça, hissettiği duyguyu şöyle aktarmıştır:

O dönem çok sıkıntı yaşadık. Ben, normalde yurttan çok rahat davranmama rağmen yaşlı kesim falan bizim davranışlarımızı biraz tuhaf karşılıyorlar diye rahat edemiyordum. Sanki artık orası benim yurdu değilmiş gibi hissediyordum. Biz kızlar, yurttan kalmak istemiyorduk o dönem. Haftanın en fazla iki günü gelip kalıyorduk, onun dışında akşam geç gelmeye çalışıyorduk çünkü yurttan bulunan farklı insanlara alışamıyorduk (Ayça, 21).

Yurdu çevresinde bulunarak kadınları taciz eden ve rahatsızlık veren erkeklerin varlığı, yurttaki güvenlik görevlileri tarafından görmezden gelinmektedir. Şikâyetle bulunan kadınlara rağmen, görevlilerin herhangi bir tepki vermeyip olaylara müdahale etmemesi, kadınların eleştirdiği ve rahatsız olduğu başka bir konu olmaktadır. Yurdu içi kadar çevresinin de tehlikeli olduğunu düşünen kadınlar, güvenlik görevlisi bulunan ve kentte birçok alana kıyasla güvenli olduğu düşünülen bir mekân olarak yurttan dahi kendilerini tehdit altında hissetmektedir:

Yurdu önünden mesela arabada son ses müzikle geçiyorlar. Kızların yanından geçerken bağıyorlar çağırıyorlar, değişik sesler çıkarıyorlar ya da park ediyorlar oraya. Durakta bekleyen kızları baya taciz ediyorlar, süzüyorlar falan. Onların oradaki varlığı rahatsız ediyor beni ama güvenlikler hiç karışmıyorlar, bir şey demiyorlar. (Defne 23).

Arabayla orada bekliyorlar, zaten laf atan çok oluyor. Taksi durağındaki taksiciler bile biz yürürken bize laf atıyor. Güvenlikler, “yapacak bir şey yok, hangi birini şikâyet edebilirim?” diyor ama yurt sınırları sayılıyor ve görüyorsun yani. Şeyi de görmüştüm, adam kamp sandalyesini koymuş kaldırıma arkadaşıyla, elinde birasıyla sanki uçurumun kenarında bir manzarayı izler gibi izliyor bizi. Daha dün markete gidiyordum, kaldırımda beş altı erkek yürüyordu önümde toplu şekilde. Şey dediler, “yolu açın, yolu açın hanımefendiye geçsin” falan. Bu bile rahatsız ediyor, yani burası yurdun etrafı, burada bir şey olmaz diye bir şey yok. Bazen değişik tipler görür, beğenir, alır kaçıtır diye de korkuyorum. (Sibel, 23).

KYK yurdunun yanı sıra, yurdun içinde bulunduğu Çiftlikköy Merkez Kampüsü de kadınlar tarafından güvenli bulunmayan bir yerdir. Kampüs girişlerinde, kampüse giren araçlara veya yayalara yönelik herhangi bir denetimin yapılmaması, kadınların rahatsız olduğu konulardan biridir. Kadınlar, üniversiteyle ilgisi olmayan kişi ve araç girişlerini engelleyecek, en azından yapılan girişleri daha güvenli hâle getirecek bir turnike sisteminin veya kapı dedektörünün girişte yer almasını önemli bulmaktadır:

Resmen halka açık bir kampüs, ben asla güvenli bulmuyorum. Kapıda kimlik sorma falan yok giren, çıkan belli değil. Bir denetlenmesini isterdim en azından. Ya da hastaneye girecek yol farklı olsun, kampüs içinden herkes girmesin. (Aysu, 23).

Bir sürü özel araba, dolmuş falan serbest giriş çıkış yapıyor, bence onu engellemeliler. Hiçbir üniversitede, benim bildiğim kadıyla, öyle bir sistem yok. Kart basıp geçiyorsun, cihazdan geçiyorsun falan. Bizde de okulla alakası olmayan insanların girmemesi gerekiyor bence. (Ashi, 20).

Herkes üniversitenin içine girebiliyor, sadece öğrenciler falan değil. Üniversite öğrencisi olmayan biri, farazi konuşuyorum, bugün bir silahlı veya şiddet içeren bir eylem gerçekleştirmek istese bunu çok rahatlıkla yapabilir bence. O yüzden hiç güvenli bulmuyorum. (Melek, 21).

Kadınların kampüste güvenli hissetmemesinin diğer nedeni, mevcut ışıklandırmanın eksik ve çok yetersiz bulunmasıdır. Mevcut işletmelerin sadece ders saatlerinde açık olduğunu belirten kadınlar, hava karardıktan sonra kampüste yürümenin dahi imkânsız olduğunu ifade etmiştir:

Karanlık çöktüğünde, hiçbir ışıklandırma sistemi yok. Bu, üç yıldır böyle. Akşam saatlerinde üniversitenin içi zifiri karanlık, böyle yürünecek gibi değil. Çok تنها oluyor, akşam 8-9’dan sonra kimse bulunmuyor sadece arabalar gidip geliyor onlar da yani sürekli laf atma, bizi taciz etme peşinde. (Yasemin, 21).

Çok karanlık, hiç ışıklandırması yok. Akşam mesela hava kararınca otobüs, dolmuş falan olmazsa benim yurda gitmem mümkün değil, gidemiyorum. Ayrıca çok ıssız ve ormanlık bir alan. Özellikle akşamları hiç güvenli bulmuyorum. (Öykü, 23).

Formasyon sınavları olduğu zaman saati çok geç yapıyorlardı. Özellikle kışın, hava da erken kararıyor bu iletişimin oradan rektörlüğün sonuna kadar zifiri karanlık. Ay ışığıyla anca ışıklanıyor yani. Üniversite, öğrencinin en güvende olması gereken yer ama ben üniversitenin içinde yürüyemem akşam saatinde. Güvenli bulmuyorum o açıdan kampüsü. (Nisa, 24).

Kadınlar, Mersin’de gerçekleşen ve kadına yönelik şiddet içeren olaylar dolayısıyla yoğun bir korku ve üzüntü hissetmektedir. Bu korku ve üzüntü hâli, kadınların bir kısmında şehre dair önyargı, bir kısmında psikolojik olarak olumsuz etkiler yaratmaktadır. Özgecan Aslan¹⁰ cinayetinden etkilenme düzeyini Yasemin şöyle aktarmıştır: *“iki kişi kaldığımızda arkadaşımı arayıp konuşuyorum. Benim için çok rahatsız ve tedirgin edici bir durum oluyor. Özgecan olayının Mersin’de olması, dolmuş konusunda çok etkiledi beni”*. Elif ve Sedef de Yasemin ile ortak endişelerinden şöyle bahsetmiştir:

Mersin'e karşı biraz ön yargım vardı Özgecan Aslan olayından dolayı. Etiket alır ya bir şehir, öyle olmuştu benim için. Kaç yıldır buradayım ama aklıma geldikçe ister istemez farklı hisler içerisine girerim. Çok ıssız bir şehirmiş gibi geliyor, öyle canlanıyor kafamda yani. Çok korkunç bir şey. (Elif, 24).

Bir kere otogara giderken firma otobüsünde tek başıma kaldım ve şoför bir yola saptı. O sıra çok korktum, hemen telefonuma baktım şarjım kaç ve kimi arasam bana yardım edebilir diye. Aklıma Özgecan olayı geldi, çok telaşlandım. Şoföre, “abi ben burada ineyim arkadaşım beni almaya gelecek, o bırakacak hatta varmak üzere” falan dedim. Şoför de o hâlimi görünce anladı korktuğumu, sarardım falan, “kızım tedirgin olma, bak rahat olabilirsin buradan yolcu alacam ondan buraya yöneldim” falan deyip telkinde bulundu. O zaman biraz rahatladım ama aşırı korkmuştum. (Sedef, 22).

Kadınlara yönelik gerçekleştirilen korkunç bir saldırı, Mersin’de yaşanan bir başka olaydır.¹¹ Bu olay da birçok kadının dehşet ve panik yaşamasına neden olmuştur. Olayların etkisinde kalan kadınlar, hissettiği korkunun aşırılığı ile hareket alanını sınırlamaktadır:

O olay mesela beni çok ürkütmüştü. Çok korkmuştum o olaydan. Bir ay kadar, evime geçtiğim sokaktan bile tek başıma geçemiyordum. Çok korkmuştum, çok etkilenmişim. (Elif, 24).

¹⁰ Mersin’de üniversite öğrencisi olan 19 yaşındaki Özgecan Aslan, 2015 yılında, evine gitmek için bindiği minibüste, minibüs şoförü Ahmet Suphi Altındöken tarafından vahşice katledilmiştir. Rutin güzergahından saparak yolunu değiştiren ve kendisine karşı tecavüz girişiminde bulunan faile direnen Aslan, bıçaklanmış, öldüresiye dövülmüş daha sonra cesedi ateşe verilmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına çarptırılan Altındöken ise 2016 yılında Adana’da kaldığı cezaevinde bir mahkûm tarafından öldürülmüştür. Bu olay hem ulusal hem de uluslararası alanda tepki görmüş, Türkiye’nin birçok bölgesinde kadın cinayeti ve şiddetine yönelik protesto gösterileri düzenlenmiştir.

¹¹ Mersin’de motosikletli iki kişi (Ahmet Kökcü ve Bilal Kırıcı) 2022 yılında, yolda yürüyen ve üniversite öğrencisi olan üç kadına doğru yaklaşarak kadınların üzerine sıvı ve yanıcı bir madde atmıştır. Kimyasal olduğu düşünülen cisim, 22 yaşındaki Hatice Aslan’ın gözüne isabet etmiş ve kornea bozukluğuna neden olmuştur. Zanlılara silahla kasten yaralama ve silahla kasten yaralamaya teşebbüs suçlarından toplam 3’er yıl hapis cezası istemiyle dava açılmış ancak duruşmada pişman olduklarını belirten sanıklar tahliye edilerek dava ileri bir tarihe (30 Mayıs 2023) ertelenmiştir. Bu tarihten sonra sanıkların akıbetine dair bir bilgiye (internet ortamında) ulaşılamamıştır.

Yolda yürüyen bir kızın yüzüne asit atılmıştı. Bizim yurttan bir kızdı, arkadaşımın arkadaşıydı. O tarz kötü olaylar yaşanabiliyor o da beni çok korkutuyor açıkçası. Dışarıdayken her hareketimden tedirgin oluyorum bu olaylardan dolayı. (Begüm, 24).

Yaşanan bu olaylar dolayısıyla hissedilen korku, kadınların kenti güvenli bulma düzeyini olumsuz etkilemektedir. Kadınların bizzat maruz kaldığı sözlü ve fiziksel tacizler, kadınlara Mersin'in güvenli olmadığını düşündüren başka bir sorundur. Gökçe, akşamları Mersin'de bulunan birçok bölgenin tehlikeli olduğunu düşünmektedir: *“Sözlü taciz zaten her zaman, gündüz bile var bence. Komple Mersin’de akşamları tek başıma, özellikle de geç saatte bulunmayı tercih etmem yani. Çok güvensiz oluyor”*. Geceleri dışarıda olmayı gündüze kıyasla sakıncalı ve tekinsiz bulan kadınlara göre, şehirde belirli bir saatten sonra rahatsız edilmeden, güvende hissederek yürümek neredeyse imkânsızdır. Bu durum, kadınların kamusal alana katılımını, kullanımını ve zamanını kısıtlamaktadır:

(Güvenli) Bulmuyorum, çünkü bir sürü taciz, yaralanma, saldırı olayları falan yaşıyor. Ben de birkaç kere taciz yaşadım. Arabalar duruyor “bırakalım mı?” falan diye, çok yaşadım bunu. Gece 11-12 civarları falan hayatta üniversitenin içinden yürüyemezsin, direkt araba yanaşıp sataşır. Kaç kere arkadaşlarımın da başına gelmiş bu. Bunları görünce akşam dışarıda olmak da istemiyorsun. (Dilan, 22).

Saat 10’dan 11’den sonra dışarıda durmak hiç güvenli değil. Tek başıma yürüyemem, çünkü sürekli arabalar duruyor, korna çalıyorlar. Eskiden, tek başıma kulaklığımı takıp yürürdüm ama bu sene mesela yürüyorsun, araba duruyor sonra o araba birkaç defa senin etrafında dönüp duruyor. Gelip sorular soruyor falan, bundan rahatsız oluyorsun. (Büşra, 23).

Kampüs girişine yakın olan ve öğrenciler ile yerli halkın iç içe yaşadığı Çiftlikköy, sürekli olay yaşanması dolayısıyla kadınlar tarafından çok tehlikeli bulunan bir mahalledir:

... hele ki Çiftlikköy’ün içi çok kötü. Mesela ben, özellikle karanlık çöktükten sonra tek başıma yürümek istemem oradan. Hiç tekin gelmiyor bana. (Elif, 24).

Eski yurdum Çiftlikköy’deydi, orası çok sıkıntılı bir yer gerçekten. İç kısımlarında böyle günlük evler falan vardı ve silahlı çatışmalar oldu. Hatta, kaçırılma, vurulma olayları falan da olmuştu benim orda kaldığım dönemde. (Didem, 21).

Arkadaşım önceden Çiftlikköy’ün içinde bir yerde kalıyordu, “oralar hiç tekin değil” falan derdi. Erkek arkadaşımın evi ordaydı, “oraya gece tek başına sakın gelme” derdi. Şey diyordu arkadaşım, “karşı dairede silahlı saldırı oldu, gelip evi kurşunladılar” falan. (Öykü, 23).

Hem iç hem de dış göç hareketlerinin artışıyla sistematik biçimde kalabalıklaşan Çiftlikköy’de sokaklar karanlık, aydınlatma yetersizdir. Kadınlara göre mahalleyi tehlikeli kılan unsurlardan biri, orada metruk hâlde bulunan yapı ve inşaatların varlığıdır. Suça uygun koşullara zemin hazırlayan ve suçu kolaylaştıran bir alan olarak karanlık sokaklar, kadınlar tarafından ürkütücü bulunan ve tercih edilmeyen bir yol olmaktadır:

Çiftlikköy’de kalan arkadaşlarımın evine bir iki defa gitmiştim, sokaklar çok karanlık. Mesela ben kendimi asla güvende hissetmiyorum, sokak lambası bence olmalı. Onun dışında, boş arsalar da beni çok korkutuyor ya o boş arsalar bir nitelik katılmalı; park olsun, yeşil alan olsun. Bir binanın, orada yaşayan insanların varlığı bile beni güvende hissettirebilir oradan yürürken ama boş arsaların yanından yürürken ben çok korkuyorum ya. (Özge, 25).

Köyün içinde, bizim evin hemen karşısında bir inşaat var mesela. O inşaat, ben Mersin’e geldiğimden beri yani dört yıldır falan orada. Mesela köyün içinde bir işimiz olduğu zaman oranın yakınından geçmiyorduk. Yolumuzu uzatıp daha geniş bir yoldan yürüyorduk, ışıklı olan bir yolda. (Nisa, 24).

Yeme-içme ve barınma hizmeti veren işletmelerin bulunduğu ve öğrenci nüfusunun kentin diğer bölgelerine kıyasla fazla olduğu Üniversite Caddesi, kadınların şehirde tacize en sık maruz kaldığı yerlerden biridir. Kadınlar, caddede bulunan kafe ve barların şiddetin merkezi olduğunu düşündüğü ve tacize maruz kaldığı için akşam saatlerinde caddeyi “sorunlu bir yer” olarak nitelemektedir:

Caddede iki üç kere sözlü tacize maruz kaldım. Hiç güvenilir gelmiyor bana, çünkü çoğunlukla üniversite öğrencileri ve genç kesim olduğu için bu bar tarzı yerlerde çok kavga çıkıyor, silahlı yaralanmalar oluyor. O tartışmayı gördüğümüz, kavganın içinden geçtiğimiz de oluyor. Özellikle, o yerlerin yanından geçerken korkuyoruz. Çok sorunlu bir yer. (Defne, 23).

Öğrencilerin vakit geçirdiği tek bir cadde var, o da akşamları güvensiz bence, çünkü arabası olan bütün serseriler o cadde üzerinde dolaşıyor. Birkaç defa yolda yürürken yani böyle duranı mı yoktu? Korna çalanı mı yoktu? Bir de şöyle bir sıkıntı da var; oradaki barların önünde sürekli kavga oluyor, cam şişeler patlıyor kafalarda. Tartışıyorlar, sesler yükseliyor insan tedirgin oluyor açıkçası. (Özge, 25).

Öğrenci yoğunluğunun fazla, aile sayısının az oluşu Defne ve Özge’nin de belirttiği üzere bazı kadınlar tarafından sorunların kaynağı ve risk barındıran bir durum olarak görülürken Begüm ve Betül, öğrenci yoğunluğunun caddeyi güvenli hâle getiren bir unsur olduğunu düşünen kadınlardandır:

Şu cadde üzeri mesela güvenli bana, çünkü çok fazla insan oluyor gece geç saatte bile, çoğu da öğrenci zaten. Bir ara bir yerde çalışıyordum, işim vardiyalı olduğu için akşam 10’da çıkıyordum. Şu caddede inince, gayet rahat bir şekilde yürüyebiliyordum. (Begüm, 24).

Ben güvenli buluyorum, zaten çok fazla öğrenci var, o yüzden bence güvenli. İnsanlar için çok merkezi ve yol üstü bir yer değil, oraya giden genelde öğrenci kesimdir ya da işi vardır. Bu yüzden tehlikeli bir yer değil bence, ben bir olaya denk gelmedim. (Betül, 24).

Caddedeki mekânlar öğrencilerin uğrak yeri olsa da mekânlarda bulunan insanlar, sadece öğrencilerden oluşmadığı için homojen bir grup özelliği taşımamaktadır. Öğrencilerden farklı bir amaçla gelen ve öğrenci olmayan insanların caddedeki varlığı, Büşra’ya kendini güvende hissettirmemektedir. Büşra, caddenin, kendi gibi olanlarla bir arada bulunmanın yarattığı güven atmosferinden yoksun olduğunu, “asla güvenli bulmuyorum. Gece caddedeysen kötü bakışlara, tanışma teşebbüslerine maruz kalıyoruz.

Normalde bu caddede hep öğrenciler var ama artık 35 yaş üstü adamlar bu caddeye farklı amaçlarla çullanmış, bu da çok rahatsızlık verici” ifadesi ile belirtmiştir.

Kadınların şehirde karşılaştığı en yaygın güvenlik tehdidi, erkekler tarafından takip edilmektir. Şehrin herhangi bir yerinde, evine dönerken veya arkadaşlarıyla buluşmaya giderken takip edilen kadınlar, bu duruma kampüs sınırları içerisinde de maruz kalmaktadır. Takip edildiğini fark eden kadınlar, can güvenliğini tehdit eden bu durum karşısında yoğun bir panik ve korku duygusu yaşamaktadır. Bu korkunç deneyimin ardından, kamusal alana çıkarken tedirgin olan kadınlardan Sedef ve İdil’in takip edilmeye dair anlatıları, kadınların hiçbir yerde güvende olmadığını altını çizmek ve kadınların maruz kaldığı tacizin ulaştığı boyutun ciddiyetini ifade etmek açısından önem taşımaktadır:

Bir gün, iki ders arasında zamanım vardı. İlk ders bitince eve gidip yemek yemek istedim. Ben böyle caddeden aşağı doğru yürürken birinin beni takip ettiğini hissettim. Bunu hissedince hemen telefonumu elime aldım hazır olda bulunmak, birini arayabilmek adına. Arkamı döndüğümde bir adam gördüm, benim onu fark ettiğimi görünce elinde bıçak tarzı bir şey vardı keskin, korkudan net göremedim, geri dönüp koşmaya başladı. O koşunca ben de ters yöne, eve doğru koştum. Yolda hemen ev arkadaşlarımı aradım, onlar aşağı indiler beni karşıladılar, sakinleştirdiler. Sonra, ailemi aradım. Bir daha da o adamla karşılaşmadım ama çok korkmuştum yani. (Sedef, 22).

İki, üç ay önce sınavdan çıkmıştık, arkadaşımın ringleri bekliyorduk. Bir araba geçti, içinde orta yaşlı, böyle pala bıyıklı, esmer bir adam vardı. Aşağı doğru iniyordu, arkadaşım telefonla konuşuyordu ben de öyle etrafa bakıyordum. Yanımızdan geçtikten sonra adam böyle durdu, geri geri gelmeye başladı, önümüzde bekledi. Arkadaşım dedi ki, “bu seni mi tanıyor? Tanıdık mı?” ben de “hayır, ben tanımıyorum” dedim. O sıra Kooplardan (dolmuş) biri geldi, bindik. Peşimizden geldi, takip etti dolmuşu. Kooplar, hastanenin önünde indirdiği için bizi, önümüze kırdı arabayı, biz arkadaşımın hızlı hızlı yurdun otoparkına geçtik, neyse ki geçiş vardı orda. Oradan gelecek diye ödümüz koptu, koşa koşa yurda yetişmeye çalıştık. O da sonra oradan geldi, yurdun önünde de bekledi bayağı, gitmedi. Yurdun içinde gizlenerek “hâlâ orda mı?” diye bakmıştık. O olaydan sonra, dışarı çıkarken hep kontrol ede ede çıktık, çok diken üstündeydik. (İdil, 23).

Kadınların erkekler tarafından maruz kaldığı taciz, yine erkekler tarafından görmezden gelinerek meşrulaştırılmaktadır. Kadınların belli bir saatten sonra sokakta olmasını onaylamayan eril bakışlar, kurduğu erkek dayanışması ile kadınların karşılaştığı sorunların üstünü örmekte ve kadınları kamusal alandan dışlamaktadır:

Arkadaşımlaydım, otobüs olmadığı için yürüyerek taksi durağına gidiyorduk. Bir araba yanımızdan geçerken laf attı, arabada iki kişilerdi. İşte, “pişt kızlar! bırakıyım mı sizi güzellikler? Maşallah maşallah!” falan diye tabirler kullanıyorlardı. Durdu, yavaşladı, bizimle ilerlemeye başladı falan. Ben bağırp çağırdım, yollamaya çalıştım gitmedi, arkadaşımı tutup karşı caddeye geçtim arabayla dönüp tekrar geldiler. Tekrar karşı caddeye geçtik, tekrar geldiler. Ben de kalabalık bir grup gördüm orada, yaşları büyüktü ve hepsi erkekti, orada bulunan esnaflardı. Dedim ki, “en azından onların yanında durayım, korkar giderler” ama onların yanında da bize laf attılar, ben tekrar tepki verince hiç sormadılar bile “ne oluyor? Rahatsız mı ediyorlar?” diye. Bir baktılar, sonra döndüler yani bizzat şahit

oldular ama hiç yardımcı olmadılar. Biz de korku ve sinirle hızlı hızlı devam ettik yolumuza. (Yasemin, 21).

Karşılaşılabileceği potansiyel tehdit durumlarına karşı kendini korumak veya öyle bir durum karşısında kendini rahatlatmak amacıyla kadınlar, birden çok önlem aldığını belirtmiştir. Kadınların yanıtlarına göre, alınan önlemler genel olarak şöyle sıralanmaktadır: Birini aramak/aramış gibi yapmak, adımlarını hızlandırmak, birine canlı konum atmak, biber gazı veya çakı taşımak, acil durumlara müdahale için geliştirilen uygulamaları kullanmak. Kadınlar, bu stratejileri bazen bizzat deneyimleyerek bazen de kadına yönelik şiddet ve taciz olaylarının sık yaşandığı bilinciyle, tehlikeyi öngörerek geliştirmiştir.

Kadınların gündelik yaşamının olağan bir parçası hâline gelen bu savunma mekanizmalarının kadınlar tarafından içselleştirildiği görülmektedir. Aysu'nun ifadesi, kadınların almak zorunda kaldığı önlemlerin nasıl benimsendiğini açıklar niteliktedir: “asla bir önlem falan almıyorum. Hızlı hızlı yürüyüp yurda gidiyorum ya da bir arkadaşımı arıyorum o an, işte ‘şu an şuradayım’ diye onla konuşuyorum o kadar”. Güvenlik sorunları nedeniyle kadınların zihninde yer edinmiş olan kendini koruma içgüdüsü ve özellikle, kamusal alana çıkarken alınan bireysel önlemler şöyle aktarılmaktadır:

Bir önlem almıyorum açıkçası, genelde tek başıma yürürken arkama çok bakarım ve birazcık hızlı hızlı yürürüm. Onun dışında bir önlem alma durumum yok. Bazen konuştuğum arkadaşıma şey diyorum, “ben şu an burdayım, şuraya gidicem” falan diye haber de veriyorum yani. (Defne, 23).

Telefonla konuşuyormuş gibi yapıyorum sesli bir şekilde. Bazen cidden telefonla konuşuyorum kendimi daha güvende hissetmek için ya da en azından bir şey olursa, direkt ulaşılması için. “Ben buradayım, şuraya doğru yürüyorum haberin olsun” gibi. Bir de bende son zamanlarda oluşan şey, sürekli arkama bakarak yürüyorum. “Biri geliyor mu?” falan diye ve olabildiğince hızlı gitmeye çalışıyorum, koşuyorum neredeyse yani. (Gökçe, 23).

İdil, akşam saatlerinde ve tek başına olacağı durumda kendini koruma amacıyla aldığı önlemleri “ben çakı taşıyorum. Sürekli olmasa da akşam çıkacaksam muhakkak yanıma alıyorum” sözleriyle açıklamıştır. İdil ile benzer olarak Zeynep de “ben yanımda biber gazı taşıyorum açıkçası. Akşama kalacaksam, ya da yalnız olacağım تنها yerler olursa falan diye sürekli çantamda bulunur” yanıtını vermiştir. Zeynep'in kalabalık olmayan mekânların barındıracağı tehlikeyi öngörerek aldığı önlemler farklı olarak Öykü, bulunduğu mekânın kalabalık oluşunun da mekânı güvenli hâle getirmediğini ve kendini sadece, aldığı bireysel önlemler doğrultusunda güvende hissedebileceğini düşünmektedir. Buna ek olarak, yanında biber gazı taşımanın kendisine sorun

yaratabildiğini ve bu nedenle aldığı önlemlerin, gün içerisinde gitmeyi planladığı mekânlara göre değişiklik gösterdiğini aktarmaktadır:

Çantamda hep biber gazı taşıyorum ne olur ne olmaz, birazcık ona güveniyorum. Hele tek başıma çıkacaksam ya da döneceksem o gün, iki, üç kere kontrol ediyorum çantamı aldığımı emin olmak için. Çevreden yardım beklemiyorum artık, çünkü herkes birbirine bakıyor ve devam ediyor yoluna. Yine de tek başıma tedirgin hissedersen veya resmi bir kuruma, AVM'ye falan gircem diye yanıma biber gazı alamamışsam, yakın arkadaşım ile konuşarak geçiriyorum yolu veya konum gönderiyorum. (Öykü, 23).

‘Dışarı’ çıkarken güvenliklerini sağlayabilmek açısından istemsiz de olsa birçok önlem alan kadınlardan olan Aysu, yanında tanıdıkları bir erkek bulunması durumunda kendini daha rahat ve güvende hissettiğini, *“sabaha akşam fark etmeksizin yalnız çıkmayı sevmiyorum, korkuyorum. Yanımda biri olunca, tabi erkek olsa daha iyi olur; çünkü erkek arkadaşlarımla daha güvenli oluyor. Öyle hissiyat veriyorlar”* cümleleriyle aktarmıştır. Ayça, kız kıza olma durumunun kendilerini zamansal açıdan kısıtladığını belirtmiştir: *“Eğer o gün yanıma güvendiğim bir erkek arkadaşım gelmeyecekse, biz o saatlere kalmamaya dikkat ediyoruz”*. Tanıdık bir erkeğin sağladığı güven duygusunu ‘dokunulmazlık’ kavramı ile açıklayan Gökçe ise bu durumdan şöyle bahsetmektedir:

Arkadaşlarımıza gittiğimizin dönüşünde, en uzakta ben oturduğum için erkek arkadaşlarım beni eve kadar bırakıyorlar sağ olsunlar. İster istemez, o beni güvende hissettiriyor çünkü bir sürü olay duyuyoruz. Doğal olarak insan, “benim de başıma gelir mi?” korkusu ve tedirginliği yaşıyor. Böyle olunca, erkekse yanındaki daha güvenli hissettiriyor, dokunulmaz gibi oluyorsun çünkü. Ama işte hem erkekten korkup hem bir erkekle güvende hissetmek de saçma bir durum oluyor maalesef. (Gökçe, 23).

Erkeklerin güvenlik ile ilişkisini değerlendiren kadınlara göre, erkekler şehirde kadınlara kıyasla daha az sorunla karşılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz tutum ve kalıp yargıların şehirde güvende olma durumunu da etkilediğini ifade eden kadınlar, erkeklerin tacize ve şiddete uğrama sıklığının kadınlardan çok daha az olması nedeniyle erkeklerin kendini daha güvende hissettiğini, hatta güvenlik konusunda kadınlar kadar endişelenmediğini düşünmektedir:

Bence, erkek öğrenciler güvenlikten yana sorun yaşamıyorlar. Ben hiç, “ya ben bu saatte yurda dönemem, korkuyorum” ya da “hadi hava kararmadan gidelim, erken kalkalım” ya da “bana laf attılar, beni takip ettiler” dediklerini bu zamana kadar hiç duymadım. O yüzden, bizim kadar endişelendiklerini ya da durduk yere başına bir şey geldiğini ben hiç sanmıyorum. (Nisa, 24).

Erkekler çok daha rahat gezebiliyorlar, güvenlik konusunda sorunları yok. Hiç kimse “onun orada ne işi vardı?” ya da “bu saatte ne geziyor bu?” falan demiyordur onlara. Çok geç değil beş gibi hâlâ okulda kaldığım zaman bile, hiç kadın öğrenci görmüyorum mesela, genelde erkekler oluyor. Biz, maalesef üniversitede de olsak güvenlik uygulamalarını kullanmak zorundayız. Hiçbir erkeğin telefonunda o tarz şeyler olduğunu sanmıyorum ben, çünkü öyle bir sorunları yok. (Beyza, 22).

Eril kimliğe ve bakış açısına sahip şehirlerde kadınları rahatsız edebilecek birçok unsur varken kadınlar, erkeklerin ancak olağan dışı bir olayla karşılaşma hâlinde kendini tehlikede hissedeceğini veya tedirgin olacağını düşünmektedir:

Bir kadın kadar güven problemi yaşadıklarını düşünmüyorum ancak belli bir grup gördüklerinde, yani akli dengesi yerinde olmayan ya da bir ilaç etkisinde olan insanları görünce tedirgin oluyorlardır. Ama atıyorum, saat gece on birde tek başına yolda yürürken o kadar sıkıntı yaşadıklarını düşünmüyorum. En azından, öyle bir telaşa girdiklerini düşünmüyorum ama kadınlar bunu saat altı olduğunda bile oturduğu yerden düşünmeye, hesaplamaya başlıyor. (Gökçe, 23).

Bence erkekler çok çok nadir böyle şeylerle karşılaşılıyor. Aslında, karşılaştıklarını bile düşünmüyorum. Belki gece geç saatte, en fazla yani serserinin biri vardır, içmiştir, canı birine sataşmak istiyordur, o şekilde olmuştur. Ben onun dışında, erkeklerin kadınlar gibi tedirgin olabilecek olaylar yaşadığını düşünmüyorum. (Özge, 25).

Sonuç olarak, güvenlik, kadınlar için yurtdışı, kampüste ve kentsel alanda oldukça kritik ve hayatî bir sorundur. Yaşamının her alanı ve anında, gerçekleştireceği en basit eylemde dahi güvenlik konusunu öncelemek mecburiyetinde kalan ve erkeklerden farklı olarak, şehirde güvenlik endişesi yaşayan kadınlar, neredeyse tüm faaliyet ve tercihlerini “güvenli bulma” koşuluna bağlı olarak gerçekleştirmektedir. Kadınların güvende olduğu mekân ve durum sayısı çok fazla değişkene bağlıdır. Mekânsal kısıtlılığın yanı sıra zamansal açıdan da sınırlılığa maruz kalan kadınlar, kendi güvenliğini sağlamak amacıyla bireysel önlemler almakta ve çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Toplumsal cinsiyetin güvenlik ile ilişkisini değerlendiren kadınların gözünden erkeklerin tacize ve şiddete uğrama sıklığı kadınlara kıyasla çok daha az olduğu için erkekler, şehirde daha rahat hareket edebilmekte ve güvenlik konusunda kadınlar kadar endişelenmemektedir.

3.4.4. Kamusal mekân kullanımı

Üniversiteye ve yabancı bir şehirde yaşamaya başlayan genç kadınlar, gündelik yaşamda kamusal mekânları deneyimleme ve şehri keşif sürecinde güvenli alanlarını inşa etmeye çalışmaktadır. Mekândan ayrılma saatini, dönüşte kendine eşlik edecek birinin ya da güvenli bir ulaşım aracının varlığına bağlı olarak belirlemek mecburiyetinde kalan kadınlar için şehirde güvenlik, kamusal mekân kullanımını etkileyen en önemli unsurdur. Bu temada, kadınların kamusal sanat etkinliklerine katılımı, şehirde mekân ve ulaşım aracı tercihinde etkili olan unsurlar ve toplumsal cinsiyetin kamusal mekân kullanımıyla ilişki biçimi yer almaktadır.

Kadınların yaşamında yeni bir dönemi ifade eden üniversite süreci, aile evinde maruz kalınan bazı kısıtlayıcı uygulama ve alışkanlıkların sürdürüldüğü bir dönem

olmaktadır. Leyla, Mersin’e geldiği ilk zamanlar dışarıya çıkış saati konusunda rahat olamadığını *“aile evinden ayrıldığım için hâlâ aile evindeymiş gibi hareket ediyordum, bunu çok yapamıyordum ama şimdi istediğim gibi, istediğim saatte girip çıkabiliyorum. Bu benim için çok güzel bir şey”* sözleriyle belirtmektedir. Elif, memleketteyken ailesi tarafından konulan geç saatte sokakta değil evde bulunma kuralını, Mersin’e geldiğinde esnettiğini ancak yine de bu eylemi birtakım kalıplar içerisinde gerçekleştirdiğini ifade etmektedir:

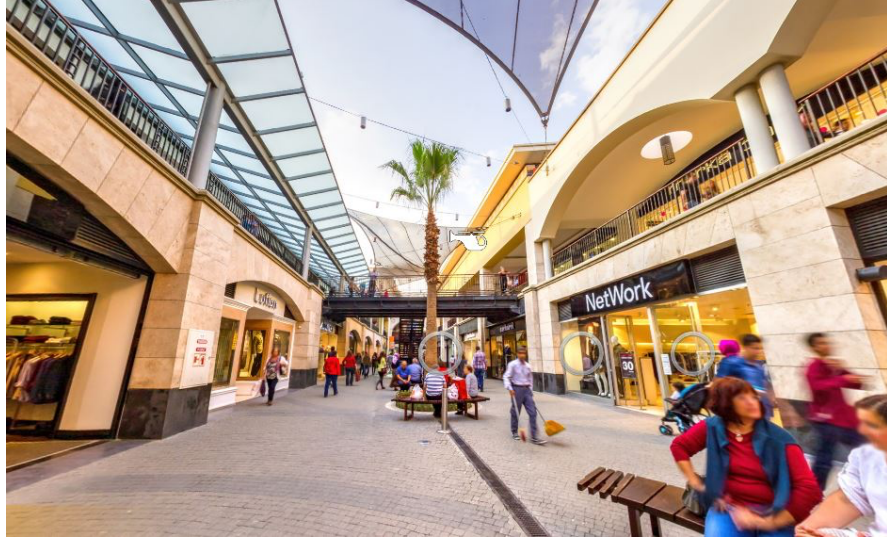
Ben geldiğim ilk zamanlar yalan söyledim. Mesela, saat 12’de dışarıdaysam “dışarıda değilim, yurttayım” yalanları ama şimdi 11, 12’de dışarıdaysam “dışarıdayım” diyorum. Artık onlar da alıştı, güvendiler. Bundan dolayı artık sıkıntı çekmiyorlar, ama 1 veya 2 gibi saatlerde “dışarıdayım” dersin o yine sıkıntı olur. Ben de ona göre ayarlarım kendimi. (Elif, 24).

Elif ile benzer olarak Defne, aile evindeyken zoraki olarak uyum sağladığı giyim kuşam biçimine Mersin’de de devam ettiğini şöyle aktarmıştır:

Kuzenim, “istediğin gibi giyinebilirsin zaten ailen yok burada. Ben de gidip annene falan söylemem ama sen yine de kendin öyle alıştığın için öyle giyinmeye devam ediyorsun” diyor. Aslında doğru, yani ben aslında sevsem de çok açık giyinemiyorum, elim gitmiyor galiba. Belki ilk geldiğim yıla göre bir tık açılmış olabilirim ama ailemin izin vermeyeceği şekilde bir açılma olmadı. (Defne, 23).

Kadın öğrencilere, kenti ne kadar tanıdığı sorulmuş ve kadınların neredeyse hepsi Mersin’i iyi bilmediği, uzun süredir Mersin’de yaşamasına ve görmeyi istemesine rağmen gidemediği birçok semt olduğu yanıtını vermiştir. Kadınlar, kalabalık ve ışıklandırmanın yeterli olduğu mekânlarda, herhangi bir sorun yaşanması durumunda müdahalede bulunabilecek kişilerin olması dolayısıyla, kendini güvende hissettiğini belirtmiş, mekân tercihinde bu iki unsurun oldukça önemli olduğunu aktarmıştır. Gökçe, mekânın bulunduğu konumun da mekân tercihinin etkilediğinden bahsetmiştir: *“Daha çok merkezî yerlerde bulunmayı tercih diyorum. Çok ıssız yerlere tek başıma da arkadaşlarımla da gitmemeye çalışıyorum”*.

Forum Mersin AVM ve Marina AVM, üniversite merkez kampüsünün de bulunduğu Yenişehir ilçesinde yer alan, kadınların en sık ziyaret ettiği ve kendini, kentteki diğer mekânlara kıyasla güvende hissettiğini ifade ettiği mekânlardır.

Görsel 3.5. Forum Mersin AVM

(Fotoğraf, <https://www.mersin.bel.tr/> adresinden alınmıştır)

AVM’lerde bulunan sıkı güvenlik kontrolleri ve üstü açık konsept, kadınlar açısından güvenirliliği olumlu etkileyen unsurlardandır.

Görsel 3.6. Mersin Marina AVM

(Fotoğraf, <https://www.mersin.bel.tr/> adresinden alınmıştır)

İkâmet adresine yakın olan ve kadınların daha önce görüp, tanıdığı mekânlar da kadınların mekânları güvenli bulma düzeyini etkilemektedir. Kendini, yurttan uzak mesafede bulunan mekânlarda güvende hissetmeyen Merve, bu durumu, “geç saatte üniversite caddesinde dolaşmak beni rahatsız etmez ama Pozcu¹² tarafında dolaşmak

¹² Pozcu, Mersin’in merkez ilçelerinden biri olan Yenişehir’de bulunan bir semttir.

rahatsız edebilir. Oralara gidip yurttan uzaklaşınca kendimi güvensiz hissediyorum. Yurda yakın olmak bana daha güven veriyor” cümleleriyle ifade etmiştir. Gittiği mekânlara genellikle arkadaşlarıyla katılmayı tercih eden kadınlar, şehirdeki faaliyet ve hareket alanının oldukça “sınırlı” olduğunu düşünmektedir:

Mersin’de gittiğim yerler sürekli aynı. Ben Pozcu’ya kadar biliyorum ama buradan sonrası bilmediğim yerler olduğu için bana güvensiz geliyor. Üniversite caddesi diğerlerine göre daha güvenli hem öğrenciler var hem de yurda yakın. (Elif, 24).

Pozcu’da takılırım, Forum’da takılırım, Marina’da takılırım. Genellikle kendi bildiğim, rahat olduğum, yurda gidiş-gelişimin daha rahat olabileceği yerlerde takılıyorum. Aslında, takıldığım alanlar çok sınırlı. Bazen sıkılıyorum, “acaba farklı yerlere mi gitsem?” diye düşünüyorum ama çok da bilmediğim için cesaret edemiyorum. Ondan dolayı arkadaşlarla buralarda takılıyoruz. (Derya, 22).

Defne, güvenliğin yanı sıra özel bir arabasının olmayışının da şehri keşfetme sürecinde kendisine bir engel oluşturduğunu “Mersin’de gezilecek çok yer var ama mesafe olarak çok uzak kalıyor. Ben görmeyi çok istiyorum ama her yere toplu taşıma gitmiyor, özel bir araban olması gerekiyor ki gidip gezebilesin” sözleriyle ifade etmiştir. Melek de Defne ile benzer olarak, ulaşım imkânlarının sınırlı oluşunun kentteki hareket alanını kısıtladığını belirtmiştir:

Burada gezip görülecek çok fazla yer var ama bunların hemen hemen hiçbirine gitmemişimdir, çünkü en büyük sorun ulaşım. Yurtta kalıyorum ve bu yerler genelde uzak yerler oluyorlar. Bunun gidişi var, dönüşü var, hesapladığınız zaman hem maliyetli oluyor hem çok fazla vakit alıyor. Kişisel aracınız olmayıp toplu taşıma kullanmak zorunda kaldığınız zaman böyle yerlerden de mahrum kalıyorsunuz maalesef. O nedenle, kent içinde sadece bilindik yerlere gidiyorum. (Melek, 21).

Kadınlar, akşam saatlerinde şehirdeki hiçbir mekânı güvenli bulmadığını ve hiçbir mekânda tek başına bulunmak istemeyeceğini belirtmiştir. Tenha ve karanlık mekânlar, kadınların kamusal alandaki hareketliliğini olumsuz yönde etkilemekte ve kadınlar tarafından tercih edilmemektedir. Bu iki unsurun yanı sıra orada bulunan sığınmacı sayısının fazla oluşu da kadınların söz konusu mekânları tercih etmemesinde rol oynamaktadır. Yabancı uyruklu kişilerle aynı mekânsal alanı paylaşmak, kadınların yoğun kaygı duyduğu ve kendini tehdit altında hissettiği bir durum olmaktadır. Özellikle, Mezitli ilçesinde yer alan Mezitli ve Viranşehir sahili ile Akdeniz ilçesinde yer alan çarşı bölgesi, yabancı uyruklu kişilerin yoğunluğunun fazla olma dolayısıyla kadınların gitmekten çekindiği mekânlardır:

Çarşı taraflarında genelde Suriye uyruklular daha çok oluyor, çok güvenli gelmiyor bana. Viranşehir sahilinde de çok var mesela. Sahilde yürüyüş yaparken görüyorum, böyle laf atma durumu daha çok oluyor. Ben sahili çok sevmeme rağmen hep gidemiyorum, çünkü orada olduklarını biliyorum, rahat etmiyorum. (Öykü, 23).

Sahile indiğimde hem Suriyeli kesim olsun hem Afgan çok fazla değişik ırklardan insanlar var. Bu, bence biraz tehlike yaratıyor. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı yerler, ıssız yerler beni daha az güvende hissettiriyor. Sahil çok güzel ama sığınmacılardan, rahatsız edici bakışlarından dolayı oraya gidememek kötü. Pozcu'dan sıkılıyorsunuz, "daha farklı yerlere gideyim" diyorsunuz ama sahile inemiyorsunuz yani (Betül, 24).

Akdeniz tarafını çok güvenli bulmuyorum yabancı uyruklu insanlar daha ağırlıklı olduğu için. Bir de Mezitli sahili olabilir çünkü sahilde de çok fazla yabancı uyruklu insanlar olduğu için tedirgin hissediyorum. Bir kere tek başıma sahilde taşların üstünde oturdum ve bir Suriyeli adam gelip, "yanına oturabilir miyim?" demişti. O yüzden, sahilde tek başına oturulmaz bence. (Defne, 23).

Görsel 3.7. Viranşehir Sahili

(Fotoğraf, <https://www.mersin.bel.tr/> adresinden alınmıştır)

Görsel 3.8. Mersin Çarşı-Metropol Bölgesi

(Fotoğraf, <https://www.mersin.bel.tr/> adresinden alınmıştır)

Yabancı uyruklu kişilerin yanı sıra, kadınların kendini güvende hissetmeyişine neden olan başka bir unsur, bölgede bulunan gece kulüplerinin sayıca fazla oluşudur. Müziğin ve alkolün olduğu eğlence mekânları olarak gece kulüpleri ve barlar, kadınların güvenli bulmadığı mekânlardır:

Viranşehir sahilindeki o kafe ve barların oradan yürüyünce bile çok tedirgin oluyorum. Hatta, dışarıdan o kafelere bakınca bile korkuyorum açıkçası. Beni çok fazla korkutuyor. Çok mafyavari insanlar var ve oranın sahipleri de daha çok öyle insanlar bildiğim kadarıyla, o yüzden hiç güvenli gelmiyor. Tüm sorunlara açık gibi. (Özge, 25).

Barlara, pub tarzı yerlere gidemem mesela tek başıma, orada rahatsız olurum. Biraz korkunç geliyor. Kendini kaybedenler, sürekli tanışmaya gelenler oluyor falan. Böyle giren çıkanın çok belli olmadığı bir yere de gitmek istemem, böyle ismi çıkan mekânlar vardır, onlara da hiç gitmem. (Büşra, 23).

Güvenli bulmadığı söz konusu mekânlarla, kadın arkadaşlarıyla gitmeyi tercih etmediğini belirten ve tercihinin maruz kaldığı taciz ile açıklayan kadınlar, eğlence mekânlarında yanında bir erkek bulunmasının kendini daha rahat ve güvende hissettirdiğini belirtmektedir:

İlk defa kız kıza alkollü bir ortama gittiğimde kavga çıktı ve ben çok korkmuştum, çünkü etrafa da sıçramıştı. Oraya giderken de mesela normal, kumaş bir pantolon ve topuklu ayakkabı giymiştim. Birkaç kız yoldayken yanımdan geçen birkaç erkek “maşallah, maşallah” falan demeye başlamışlardı. Kız kıza gitmenin birazcık sıkıntısı var hem taciz ediliyorsun hem ortamdaki kavgalara şahit olup ister istemez korkuyorsun. O yüzden, ben kız kıza alkollü ortamlara çok gitmem, çok nadirdir yani ama karma grup olduğunda farklılaşıyor. Alkol ortamlarına da gireriz, başka ortamlara da gireriz. (Defne, 23).

Erkek arkadaşım ile giderim mesela canlı müziğe ama kız arkadaşlarımla gider miyim? Herhâlde gitmem, sanmıyorum. Hem yurda uzak hem sahil şeridinde olduğu için hem de içkili bir ortam. Yanımda bir erkek olmadan çok güvenemem, yanımdaki arkadaşlarım da içeceklerse eğer o zaman hiç güvenemem. O kontrolün sağlanamaması beni çok gerer, o yüzden öyle yerlere erkek arkadaşım ile yapmayı tercih ederim. (İdil, 23).

Yasemin, Mersin’de toplumsal cinsiyet temelli mekânsal bir ayrışma olduğunu, erkeklerin mekân tercihinde ve bulunduğu mekânlarda kadınlara kıyasla daha az sorun yaşadığını düşünmektedir:

Ben bir mekâna gitmeden “acaba gitsem ne olur?” diye düşünüyorum çünkü her kızın gidemeyeceği yerler var Mersin’de, caddede özellikle. Erkekler düşünmüyordur, istediği mekâna gidebiliyor, hiç rahatsızlık duymuyor. Canlı müzik yerlerine mesela, ben kız kıza gittiğimde illaki bir sorunla karşılaşıyorum ama erkekler gittiği zaman hiçbir sorunla karşılaşmıyorlar çünkü sorunu yaratan onlar oluyor. Oralara eğlenmek, kafa dağıtmak için gidiyorum ben ama oraya giden erkekler, “şu masaya gidiyim de Instagram’ını isteyeyim, şu masadan numarasını isteyeyim, bir kız düşüreyim” amacıyla gidiyorlar. (Yasemin, 21).

Mersin’de en güvenli buldukları mekânın kendi yaşam ve konfor alanını temsil eden evlerin içi olduğunu ifade eden kadınlara göre şehrin birçok noktası, özellikle hava karardıktan sonra tehlike arz etmektedir:

Belli bir saatten mesela, 9’dan sonra ya da 10’dan sonra, tek başıma asla dışarıda olamam. Aslında, hava kararmış olması yetiyor bence. Şu an Mersin’de korkmadan rahatça yaşayabileceğim tek yer evimin içi. (Melike, 22).

Evimde her zaman güvenli hissediyorum, en huzurlu hissettiğim yer evim galiba ve bu pandemiden sonra iyice arttı bende. Dışarıya ne zaman çıksam, bir an önce eve geri dönmek istiyorum. Evim kendi alanım olduğu için çok daha güvenli benim için. (Gökçe, 23).

Kendimi en çok evde rahat hissediyorum, çünkü eve daha bağlıymışım ve evde daha çok güvendedymişim gibi hissettiriyor bana. Daha ait hissediyorum galiba psikolojik olarak. (Beyza, 22).

Öte yandan, kadınların bir kısmı kendini ev veya yurdun içinde dahi güvende hissetmediğini ifade ederek yoğun bir güvensizlik duygusu yaşadığını belirtmektedir:

Benim evim cadde üstünde, pencereden dışarıyı falan izliyorum bazen. Orada bir adam görüyorum mesela, diyorum ki “acaba bu saatte burada yürüseydin nasıl olurdu?” ya da “düşünsene şu an caddede yürüyor olsaydın bu adam senin arkanda olacaktı”. Kendi evimin içinde bile bunu düşünüp o korkuyu yaşayabiliyorken, tek başıma sokakta olmak korkunç. Ben zaten, yanımda kimse yoksa erken saatte dönüyorum ama yani kadın veya erkeği bırak, bir köpek bile yanımda yürüse kendimi daha güvende hissediyorum”. (Nisa, 24).

Hiçbir yerde güvende hissetmem. Yurdun içinde de güvende hissetmem, bahçesinde bile falan. Arkadaşlarım olunca bir tık gerginliğim düşüyor, kalabalık olunca falan ama tek başıma asla böyle bir şeye kalkışmıyorum, beni çok geriyor. (Dilan, 22).

Kadınların şehir içindeki ulaşım deneyimleri ele alındığında, görüşülen kadın öğrencilerden sadece birinin özel araca (motosiklet) sahip olduğu görülmektedir. Özel bir araca sahip olmayan kadınlar ise toplu taşıma araçlarını kullanmaktadır. Kadınlar tarafından en sık tercih edilen iki ulaşım aracından ilki, belediye otobüsleri ikincisi ise dolmuşlardır. Belediye otobüslerinin dolmuşlardan daha sık tercih edilmesinin öncelikli nedeni, daha güvenli ve ücret tarifesinin ekonomik bulunmasıdır. Otobüsün, yurdun önündeki duraktan geçmesi ancak dolmuş güzergahında bulunan son durağın yurttan uzakta olması, akşam saatlerinde kadınlar için sorun oluşturmaktadır. Otobüsün nerede olduğu ve bulunulan yere kaç dakikada ulaşacağını gösteren uygulamanın geliştirilmesi de kadınların belediye otobüsünü tercih etmesinde etkili olan bir unsurdur:

Hem çok ekonomik hem de o dolmuşlara göre çok daha güven veriyor. Bir durakta dursa bile süresi var mesela, duramaz uzun bir süre. En fazla yolcu indirip bindirecek kadar duruyor. Bir uyarı yiyor yani, istese de bir şey yapamaz şoförler. Dolmuşlara çok sık binmem, sadece zorunda olursam yani. Otobüs geliyorsa otobüslere binerim, daha kurumsal. Şoförler daha mesafeli, zaten konuşmuyorsun bile kart basıp geçiyorsun. (Elif, 24).

Otobüslerde abonman kartları var öğrencilere ait, bir lira basıyor o çok iyi. Bir de otobüs şoförleri çok güler yüzlü. Kadın şoförlerin sayısı da çok fazla o durum beni çok mutlu ediyor, rahat ediyorum. “Hoş geldiniz” falan diyorlar, ilk defa burada gördüm ben böyle bir şey. Otobüsle Koop [Mersin’de hizmet veren MES-Koop ve Pozcu Koop dolmuşları] arasında çok farklılık var. Otobüs şoförleri çok iyi ama Koop’lara bindiğinizde zaten direkt sinirliler, bir şey sorduğunuzda sanki para vermemişiz de bedava binmişiz gibi davranıyorlar. Çok bağırırlar, çok asabiler. (Yasemin, 21).

Buranın belediye otobüslerine daha çok güveniyorum. Ulaşım açısından da çok iyi, güvenlik açısından da bence çok iyi. Ücretler de uygun, abonman yapınca 1 TL’ye binebiliyoruz. Onun dışında, otobüsün ne zaman geleceğini direkt görebiliyorsun ve saati saatine uyuyor yani şaşmıyor. Zorunda olduğumda Koop kullanıyorum, çok sevmiyorum dolmuşu. (Öykü, 23).

Dolmuşların kapasite açısından daha küçük oluşunun yarattığı konforsuz ve bunalıcı atmosferin yanı sıra şoförle kurulan ilişki biçimi de kadınların kendini rahatsız hissetmesine neden olmaktadır. Dolmuş şoförlerini laubali ve asabi bulan kadınlar, dolmuşta sorun çıkma ihtimalinden çekindiğini ve yolculuk süresince tedirgin olduğunu belirtmektedir:

Otobüslerde oturma yeri daha fazla daha ferah, Koop'lar hiç konforlu değil. Çok sallanıyor ve koltuk döşemeleri falan bazen yırtık, kirli falan iğrenç yani kusasım geliyor. Oturacak yer de bulamıyorsun, çok eksisi var yani. (Dilan, 22).

Konuşmaya, sohbet etmeye çalışıyor falan. Kızlar bazen cevap veriyor karşılıklı konuşuyorlar bazen de rahatsız oluyorlar. Benim hiç hoşuma gitmiyor, “ne alaka? Ne gerek var da samimiyet kurmaya çalışıyor?” diye düşünüyorum. (Aslı, 20).

Koop'lar biraz fantastik ortamlar, birbirlerine çok sataşıyorlar ve biraz üslupları kaba. Ağır abi tavırları falan sergiliyorlar. Zaten belli bir saatten sonra içerisi tabiri caizse pavyona benziyor ışıklandırmaları, müzikleri falan. Ben oturabilmişsem eğer, köşeme çekilip etrafta olan biteni takmamaya çalışıyorum. Aynı zamanda birilerine haber veriyorum plakayı falan, yani bir an önce gideceğim yere varmaya odaklıyım, çünkü birbirlerine sataştıklarında rahatsız oluyorum. Çok geriliyorum o daha çok büyüyecek ve sırayacak diye. Özellikle, elle müdahale edilecek bir şey olursa, fiziksel kavga falan çok tedirgin oluyorum. (İdil, 23).

Dolmuşu tercih etme mecburiyetinde kalan kadınlar, özellikle geç saatlerde ve araçta kendinden başka bir kadın bulunmadığı zamanlarda kendini tehdit altında hissetmektedir:

Bazı arkadaşlarımız dolmuşta da tacize uğradığını söylüyorlar, bazen dolmuşçular iç mekânın ışıklarını falan kapatıyormuş. Bir de dolmuş küçük olduğu için sadece erkeklerle kaldığımda ya da şoförle kaldığımda korkuyorum ama otobüste öyle bir sorun olmuyor. (Defne, 23).

Dolmuşlarda yalnızsam falan tedirginlik yaşıyorum. Benden başka bir kadın varsa, “oh, tamam bana destek çıkacak biri vardır” diyorum ama sadece erkek varsa, müthiş bir tedirginlik yaşıyorum. (Gökçe, 23).

Koop'larda biraz korkuyorum, çünkü biraz kafalarına göre iş yapıyorlar. Mesela, şu kapının orda duruyor, “inip şu dolmuşa binin öyle devam edeceksiniz” diyor ama bazen aktardığı dolmuşta benden başka kimse olmuyor. Birden başka araca biniyoruz, ben korkuyorum bundan. (Aysu, 23).

Kadınlar, Mersin'de ulaşım hizmetinin erken saatlerde sona erdiğini düşünmektedir. Sefer sayılarının akşam saatlerinde azalması nedeniyle kalabalıklaşan araçlarda yaşanan konforsuz yolculuklar, kadınların otobüslerde rahatsız olduğu başlıca sorundur.

Ulaşım çok erken bitiyor bence ve sayısı az oluyor. Yani özellikle akşam 12'den sonra asla ulaşım yok diyebilirim. En azından ikiye, üçe kadar uzatılsa çok daha rahat olur. Dün gittik mesela ders çalışmaya, yurda dönemicez diye sabah altıya kadar beklemek zorunda kaldık. Özellikle bir tatil, bayram falan evden dönüş zamanları olsun çok dolu oluyor. O zamanlar bir buçuk, iki saat beklediğimi biliyorum yani. (Ceren, 20).

Sefer sayıları daha fazla olabilir mesela otobüslerde. Saat biraz ilerledi mi otobüsler aşırı dolu oluyor ve daha geç geliyor. Saat 1-2'ye kadar da otobüs olsa daha iyi olabilir aslında. Dolmuş biraz daha sık geliyor ama hem çok sıkıntılı binemiz gelmiyor hem de küçük ya, ağzına kadar dolu olduğundan binemiyoruz. (Defne, 23).

Akşam seferler azalıyor ve çok kalabalık oluyor. Geceleri genellikle, yurda dönüş saati yaklaşınca daha çok kalabalıklaşıyor. Özellikle, konser günlerinde nefes almayacak derecede kalabalık oluyor. O zaman bir sürü temas da oluyor bakışlar da oluyor ve bu rahatsız ediyor. (Leyla, 22).

Kadınlar, toplu taşıma araçlarını kullanarak yaptığı yolculuklarda da tacize maruz kalmaktadır. Taciz, kadınların ulaşım deneyimlerini olumsuz etkilemekte ve kentsel hareketliliklerinin güvenlik kaygısı dolayısıyla kısıtlanmasına neden olmaktadır. Öykü, bu kısıtlılığı yolculuk yaptığı zaman üzerinde gerçekleştirerek akşama kıyasla kalabalık olan gündüz saatlerindeki seferlere bilet almaya gayret etmiştir:

Dönüşte, bileti geç vakte almak istemiyordum çünkü trende tek başına oluyorsun. Bir kere geç bir saatte almıştım mesela, o çok kötüydü. Ben oturuyordum, adamın biri gelip yan tarafıma oturdu ama başka bir sürü boş yer var yani. Adam saçma salak videolar açıp izlemeye başladı, erotik içerikli falan, ben de rahatsız oldum. Direkt kalkıp başka yere geçmiştim. O olaydan sonra geç kalmak istemiyordum, kimse olmuyordu çünkü. Dersim bitince hemen dönüyordum. (Öykü, 23).

Gökçe ise tacize uğradıktan sonra, kendini doğrudan giyim kuşamı üzerinden kısıtlama gereksinimi hissettiğini aktarmıştır:

MES-Koop'a bindim, en önde oturuyorum şoförün tam arkasındayım. Yanıma da bir adam oturdu, bir süre sonra elini böyle yana koydu. Ben de artık cama yapıştım yani temas etmemek için. Kucağımda da sırt çantam var yandan tenim görünüyor sadece minik bir açıklık var yani. Elini ikimizin arasına koydu parmağıyla bir taciz etmeye çalıştı yani. Direndim ama kalbim küt küt atıyor, o esnada arkadaşlarıma yazıyorum "şu an böyle bir ortam var, ne yapmam lazım?" şoka girdim çünkü. Baktım, parmak gittikçe yaklaşıyor arada bir tekrar önüne geliyor, sonra tekrar yanıma getiriyor falan. "Yeter artık çek şu elini!" diye bağırdım en sonunda. Sonra da zaten indi ama sanırım ben bu olayla kendi içimde yarım saat falan mücadele ettim. İndiğinde de kötü kötü baktı. Ben o olaydan sonra şehir içinde şort giymedim yani. (Gökçe, 23).

Kamusal alanda düzenlenen etkinlikler, kadınların kent içi hareketliliğini etkileyen başka bir unsurdur. Mersin'deki sosyal ve kültürel etkinliklerin yeterlik durumunu değerlendiren kadınlar, şehirde gerçekleştirilen faaliyet sayısının ve faaliyetlere katılım düzeyinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Kadınlar, düzenlenen etkinliklere tek başına gitmeyi tercih etmediğini ve genelde arkadaş grubuyla katıldığını ifade etmektedir Halk konserleri ve *Mersin Devlet Opera ve Balesi*'nin gerçekleştirdiği gösteriler, kadınların en sık katıldığı etkinlik türleri olmaktadır. Belediyeler tarafından düzenlenen ücretsiz halk konserleri, kadınların en sık sorun yaşadığı ve tacize maruz kaldığı etkinliklerden biri olarak öne çıkmaktadır:

Bıçaklı olaylar çok oluyor. Ben bir kere, birbirlerini dövmeli bir kavgaya şahit olmuşum, birazcık uzağımda oldu. Bu yüzden gitmek istemiyorum bu tarz yerlere; çok kalabalık ve olaylı olduğu için. Yanındaki insanlar sürekli sana değiyor, o da beni rahatsız ediyor. (Defne, 23).

Taciz olayları falan çok oluyor çok kez yaşadık yani konserde. Geliyorlar, işte “adın ne? Numaran ne? *Instagram*’ını verir misin?” falan oldu. Bir kere, arkadaşımın kafasına bira şişesi fırlatılmıştı. Çok kalabalık bir konser olacaksa gitmiyoruz bazen, “aşırı kalabalık, gitmeyelim” diyoruz gitmek istememize rağmen, çünkü illa sorun çıkarıyorlar. (Dilan, 22).

Konserlere sık katılıyordum ama bir keresinde iki adam, üzerime sigara atmaya çalışmışlardı bilinçli şekilde. Kendimizi geri çekip tartışmıştık. Sonra da oradan gitmiştik. Ondan sonra gidesim gelmedi. (Büşra, 23).

Kadınlar, etkinlikte yaşadığı olumsuz deneyimler dolayısıyla etkinliğe katılım konusunda tereddüt etmekte ya da katılmak istemesine rağmen katılamamaktadır. Gökçe ve Sibel, kamusal alanda düzenlenen etkinliklere katıldığında kendini korumak için aldığı önlemleri şöyle aktarmıştır:

Gideceksem, toplu bir şekilde gitmeyi tercih ediyorum ya da çok güvendiğim bir insanla gitmeyi tercih ediyorum, birbirimizi koruyup kollayacağımız şekilde. Onun dışında, katılmıyorum etkinliklere. (Gökçe, 23).

Gittiğimizde, kadınlar toplu olarak nerdeyse o taraflarda duruyoruz, çünkü arkayı kollama durumu var. Bir de alana girdiğimizde güvenlik güçlerine yakın durmaya çalışıyoruz, telefonlar hazır bekliyoruz ki hemen karşı koyalım. (Sibel, 23).

Kamusal alanda kadınlara sorun ve kısıtlılık oluşturan bir diğer konu ise giyim kuşamıdır. Kadınlar, gitmeyi düşündüğü mekânın koşullarına, gitmeyi ve dönmeyi düşündüğü zaman dilimine ve birlikte olmayı planladığı kişilere göre kıyafet tercihi yapmaktadır:

Aslında, gittiğim bölgeye ve saate göre değişiyor. Gittiğim arkadaş ortamına göre de değişir. Kıyafet çok sorun ya, çünkü bir kadın olarak on defa düşünüyorsun mesela, “bunu giysem mi? Dışarı çıkacam ne giymeliyim? Şunu giysem çok mu açık oluyor?”. Yani böyle dikkat çekici, gösterişli olmasan da pijama üstüne ceketle çıksan bile geliyor diyor ki, “bırakayım mı edeyim mi?” falan. Ben açık giymeyi de severim ama istediğim gibi giyinemiyorum çünkü o durumlar çok korkutuyor, çok düşünüyorsun. (Elif, 24).

Tek başımayısam, askılı giyiyorsam çarşıda üstüme bir ceket, bir yelek o tarz bir şey giyebiliyorum ya da gece geç saatte gidebileceğim bir yer varsa, giyimime kuşamıma dikkat ederek gidiyorum. Yanımda biri varsa ama yapmam, o rahatlığım aynı şekilde devam ediyor. (Özge, 25)

Yerine göre değişiyor. Örneğin, çarşıya giderken daha dikkatli giyiniyorum ama bir Pozcu’ya, öyle bir gezmek için Forum tarafına gittiğim zaman dikkat ettiğim bir durum olmuyor. (Nisa, 24).

Derya’nın ifadesi, kadın bedeni üzerindeki ataerkil tahakküme dayalı kısıtlılık hâlinin kadınların giyim-kuşam tercihi üzerindeki etkisine örnek oluşturmaktadır:

Canım her zaman ne giymek isterse onu giyiniyorum. Yani kısıtlamam kendimi ama gideceğim yere göre değişir. Arkadaşlarımla güzel bir mekâna gidiyorsam daha şık gibi, normal sahile gidiyorsam daha rahat edeceğim şekilde giyiniyorum. Akdeniz tarafına doğru gidiyorsam, ki bu çok nadirdir bir ya da ikidir, daha mini giymemeye daha açık saçık giyinmemeye dikkat ederim. (Derya, 22).

Kıyafet tercihindan dolayı tacize maruz kalsa da kalıplara girmeyi ve kendini kısıtlamayı reddeden Sibel, maruz kaldığı tacize eskisi gibi tepki verememe durumunu güvenlik endişesiyle açıklamaktadır:

Ben, özellikle kendimi kısıtlamamayı tercih ediyorum. O yüzden tercihlerim hiç değişmiyor ama tabi çok fazla bakışa maruz kalıyorum. Eskiden çok sinirlenirdim, şey vardı yani “ne bakıyorsun?” falan oluyordum, çıkışıyordum ama artık onu yapmaya korkuyorum. Kimin ne yapacağı hiç belli olmuyor çünkü, saldırma ihtimali de var yani. O nedenle, çok büyük bişi yoksa bakmamayı tercih ediyorum, görmemiş gibi yapmayı tercih ediyorum. Bakmasınlar diye ezilip büzülme falan değil, muhatap olmak istemediğim ve bakışları görmemek için kafamı çok kaldırmamaya çalışıyorum. (Sibel, 23).

Erkeklerin kamusal alandaki görünürlük düzeyini değerlendiren kadınlar, kamusal mekân kullanımı ve hareket özgürlüğünün toplumsal cinsiyet açısından farklılaştığını ve erkeklerin hem etkinliklere katılım sağlama hem de şehirdeki ulaşım deneyimleri açısından daha rahat olduğunu düşünmektedir:

Gece vakti dışarıda bulunmak çok doğal olmalıyken korkularımızdan dolayı bir hava almaya ya da herhangi bir şey için dışarı çıkamıyoruz. Erkeklerin hiçbirinde böyle bir problem duymadım. Yürüyerek bile üniversite kapısından yurda giderler yani. Bizim o saatte dışarıda yürürken bulunmamız bile sıkıntı olabiliyor ki kapıdan yurdu bırak, hastanenin oradan yurda kadar o kısacık mesafede bile yürüdüğümüzde takip ediliyoruz. (Ceren, 20).

Bir erkek öğrencinin dışarıda daha fazla vakit geçirebilmesi bir kız öğrenciye göre daha normal görüldüğü için istedikleri yere, tüm etkinliklere falan güvenli mi değil mi diye düşünmeden gidebiliyorlar. Ulaşım da onlar için bir şekilde çözülebiliyor bence. Mesela, herhangi bir vasıta kalmadıysa erkekler yürüyerek gidebiliyor ama kız öğrencinin öyle bir imkânı yok, çünkü sokaklar sessizleştğinde tehlikeli hale geliyor. (Melek, 21).

Kadınların ulaşım konusundaki seçeneklerinin erkeklere kıyasla daha az olduğunu düşünen Defne ve Özge, erkeklerin yönelebileceği alternatif ulaşım araçlarını şu şekilde aktarmıştır:

Biz gece bir saatte tek başımıza taksiye bile binemeyiz, yanımızda birkaç kişi olsa bile tedirgin oluyoruz ama bizim arkadaşlardan gördüğüm kadarıyla, onlar otobüs bulamasalar da sorun olmuyor. Martılarla [Ulaşım aracı- Elektrikli scooter] eve kadar gidebiliyorlar ama biz onu da yapamayız. (Defne, 23).

Bence onlar daha rahat daha güvende olduklarını düşündükleri için onlar için fark etmiyor yani yürüyebilirler de otostop da çekebilirler mesela. Ben gece geç bir saatte taksiye binmek istemem ama o geç saatte taksiye binip gidebilir, bu tarz farklılıklar oluyor. (Özge, 25).

Sonuç olarak, kadınların kamusal alandaki hareketliliğinde kısıtlılık oluşturan başlıca unsur güvenlidir. Kadınlar, kamusal mekânları deneyimleme sürecinde, mekâna gitme ya da bulundukları mekândan ayrılma saatini, yola kendine eşlik edecek güvenilir bir kişinin ya da ulaşım aracının varlığına bağlı olarak belirlemektedir. Özel araba sahibi olmamak, şehri keşif sürecinde kadınlara kısıtlılık oluşturmaktadır. Güvenlik endişesi, kadınların mekânsal tercihlerini, kamusal alanda düzenlenen etkinliklere katılım düzeyini, giyim-kuşam seçimlerini ve ulaşım deneyimlerini olumsuz etkilemektedir. Erkeklerin mekân kullanımını ve ulaşım deneyimlerini değerlendiren kadınlar, erkeklerin herhangi bir güvenlik endişesi duymadan şehirde daha aktif ve görünür olduğunu düşünmektedir.

3.4.5. Üniversite öğrenciliğinin yarattığı değişimler

Üniversite öğrenciliği, beraberinde getirdiği yeni yaşam tarzı ile kadınların hayatını birçok açıdan değiştiren bir süreçtir. Aile evinde yaşadığı döneme kıyasla bireyselleşmeye başlayan kadınlar, bu süreçte kendine yabancı olan birçok duyguyu ve durumu deneyimlemektedir. Bu temada, üniversite öğrenciliğinin kadınların yaşamında yarattığı değişimler yer almaktadır.

Kadınlar, üniversite öğrenciliği sürecinin, bireylerin benlik gelişimini olumlu yönde etkilediğini düşünmektedir. Mersin'e geldiği ilk yıla kıyasla, kişilik özelliklerinde birtakım değişiklikler olduğunu fark eden Elif, bu değişimin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili olduğunu düşünmektedir:

İlk zamanlar çok korku vardı, kaygılarım vardı. Mesela, dolmuş kalmadığında hemen telaşa giriyordum. Şimdi, "bir yolunu bulurum, hallederim" kafasındayım. Daha girişken ve özgüvenli olduğumu düşünüyorum. Ev tutmak büyük bir adımdı benim için, daha önce karşılaşmadığımdan elektrik, su faturasıdır falan o sorumluluğun binmesi bir garip gelmişti. Kadın olarak onları ödemek, düşünmek bile bir farklıydı, çünkü bu tarz şeyleri biz görmüyoruz genelde. Erkekler daha birey olma yolunda cesaretlendirildiği, kadınlar da ev işiyle uğraştırıldığı için. O bile çok hoşuma gitmişti yani, kendimi çok önemli biri gibi, çok önemli bir şeyi yapıyormuşum gibi hissetmişim faturalarla uğraşınca. Aslında ne kadar basit ama bu bile bence özgüven ve girişkenlik açısından çok fark ettiriyor. (Elif, 24).

Öykü ve Sedef, kentte tek başına yaşayan bir kadın olmanın farklı sorumluluklar gerektirdiğini ve bu sorumluluk bilincini nasıl kazandıklarını şöyle aktarmaktadır:

Aile evinde hep korunaklı bir alan içinde olduğum için daha içime kapanıktım, çekiniyordum. Çok konuşkan ya da atılgan biri değildim, hiçbir şey bilmiyordum. "Dışarıda ne, nasıl yapılır?" falan, çünkü zaten babam her şeyi hallediyordu ama buraya gelince her şeyi kendim yaptım. Daha böyle bir şeyleri öğrenme hevesinde oldum, daha özgüvenli oldum. (Öykü, 23).

Evdeyken her şeyi ailem yapıyordu, bende bir sorumluluk yoktu. Elektrik olsun, su olsun her şeyi onlar yapıyordu. Ben bunların nasıl, nereden ödeneceğini bile Mersin’de öğrendim. Kendi ayaklarımın üzerinde durmayı burada öğrendim yani ben. Mesela elektriği gidip kendim ödüyordum, parayı biriktiriyordum, idare etmeye çalışıyordum falan bir sorumluluk oldu bende. (Sedef, 22).

Kadınlar bu süreçte, düşünce biçimi bağlamında da birtakım değişiklik yaşadığını belirtmektedir:

Ailem çok muhafazakâr olduğu için ben ilk sene “alkol içen insanlarla asla arkadaş olmam” diyordum. Sonra bir geldim, alkol içmeyen insan yok. Çok tuhaf bakmaya başladım o insanlara ve açık giyen insanlara da öyle bakıyordum. “Nasıl bu kadar açık giyinebiliyorlar?” diyordum, o kişilerle arkadaş olmak istemiyordum başlarda. Şimdi, onları ya da benden karakter olarak farklı olan insanları yadırgamıyorum artık. O açıdan üniversite beni çok değiştirdi. Siyasi görüşümü de çok değiştirdi, başlangıçta a partisiyken şimdi b partisine geçtim mesela. Zihnim kapalıymış, beni daha çok açtı üniversite yaşamı. (Defne, 23).

Ailemin fikirlerini çok onaylardım önceden, ben de onlar gibi düşünüyordum ama şu an farkında olduğum için bir şeyleri kabullenemiyorum. Yani din, siyaset, herhangi bir şey olsun, çok zıt düşünüyoruz onlarla. O yüzden beni pek tatmin etmiyor, eskisi gibi evde kalmak istemiyorum. Ben asla ama asla kadın erkek farklılığını da göremiyordum. Burada hem bölüm hem de üniversite yaşamı vs. değiştirdi beni. (Aslı, 20).

Üniversite öğrenciliğinin, kadınların bir kısmının yaşamına olan dolaylı etkilerinden biri, aile evinde maruz kaldığı baskı düzeyinin azalmasıdır. Farklı bir şehirde “kendi ayakları üzerinde duran” kadınların, aile evine yaptığı ziyaretlerde karşılaştığı tavır, lise öğrenim sürecinde karşılaştığı sert ve baskıcı tavırdan uzaktır:

Lise zamanlarımda çıktığımda babam, “8-9 dedin mi evde ol!” diyordu. Eve giriş-çıkış konusunda hep ailemle sürtüşüyorduk. “Geç saatte niye çıkıyorsun? Ne yapacaksın bu saate kadar?” derlerdi. Annem önceden, “yeter artık, gelsene” diyordu ama şimdi arayınca, “ne yaptın? Hmm, ne zaman işin biter?” böyle daha yumuşak başlı davranıyor. Artık yaşın getirdiği bir şey sanırım. Arkadaşlarla vakit geçirip geç geldiğimde artık aramıyor bile, uyuyor direkt. Alıştı herhâlde. Arkadaşlarımı tanıdı, gördü benim neler yapabildiğimi, kendi ayaklarım üzerinde durabiliyorum falan biraz o rahatlatmış annemi. (Aylin, 23).

Önceden, daha çok “kimle görüşeceksin? N’apacaksın? Erken gel eve” falan oluyordu. 1-2 saat durduğumda bile sürekli telefonum çalıyordu. Üniversiteye geçince, bir de yaşım büyüdüğü için çok karışmıyorlar. İzin de almıyorum artık, “şuraya gidiyorum, haberiniz olsun” gibi konuşuyorum. (Aslı, 20).

Kadınların bir kısmı ise aile evinde sürekli bir baskı durumu olduğunu, sosyal hayatının sınırlandığını ve Mersin’de inşa ettiği yaşam tarzı ile kendini daha özgür ve mutlu hissettiğini belirtmekte, aile evinde bireyselliğin sağlanamadığını düşünmektedir:

Lisedeyken ben çok kısıtlayıcı büyüdüm, yani akşam ezanı okunduğu zaman benim evde olmam gerekiyordu. Hiç sosyalleşmiyordum, sosyal hayatım yoktu orada. Zaten çok çevrem de yoktu ama çevremdeki kişilerle de görüşmiyordum. O yüzden, oraya gittiğim zaman uzun süre kalmamayı tercih ediyordum. Burayı daha çok seviyorum, burada bulunmak istiyorum. Baba evine gidince, belli bir saatten sonra evde bulunman isteniyor ama burada bir yere gidip saate bakmadığımda bile gayet mutlu oluyorum. (Beyza, 22).

Mesela burada giriş-çıkış saatlerinde haber verme durumu yok ama orda çıkınca babam, “nereye gidiyorsun, ne yapacaksın?” diyor. Burada öyle değil. Günde dört, beş kere de dışarı çıkabiliyorsun, başka yerde kalabiliyorsun ama aile evinde pek böyle şansın olmaz. Dışarı çıkmam için bir şey olması gerekiyormuş gibi. Ailemden ayrılınca daha özgür yaşama geçtim, ailemleyken öyle değildi yani. (Öykü, 23).

Mesela, geceleri hiç dışarı çıkamıyordum. Yani çıksam da en geç 1’de evde olmalıydım. Evden çıkışlar da katı, mesela akşam 10’dan sonra evden çıkman biraz garip. Hani 10’da evden çıkarken, “hadi ben dışarı çıkıyorum” dediğinde, “bu saatte nereye gidiyorsun?” oluyor ama burada öyle bir şey yok. Mesela, 10’da arkadaşın arıyor diyor ki, “şurada oturuyoruz, gelsene”. Gitmek istersen bir eşofman çekip gidebiliyorsun ya, o çok tatlı geliyor. (Nisa, 24).

Üniversite dolayısıyla ailelerinden farklı şehirde yaşayan ve aile evine tatillerde kısa süreli ziyaretlerde bulunan kadınların yaşam tarzını etkileyen olaylardan biri, 6 Şubat (2023) depremlerinin¹³ meydana gelmesidir. Bu dönemde, Türkiye’de örgün eğitime ara verilmiş ve uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Ara tatilde bulunma dolayısıyla aile evinde bulunan kadınların bir kısmı, aile evinde kalmaya devam etmiştir. Yurtlara depremzedelerin yerleştirilme kararının alınması nedeniyle KYK yurdunda ikâmet eden kadınların, bu dönemde yurttan kalmaya devam edebilmesi ise staj yapma, formasyon eğitimi alma gibi birçok koşula tabi tutulmuştur. Alternatif barınma mekânlarına sahip olan kadınlar, kendi veya ailenin talebi doğrultusunda memleketine geri dönmüş, bu süreci aile evinde geçirmiştir.

Depreme aile evindeyken yakalanan kadınlardan İdil ve Defne, fiziksel ve psikolojik koşulların zorlayıcı olduğunu ve bu durumun yaşamlarına olan olumsuz etkisini şöyle ifade etmektedir:

Hatay’daydım. Çok kötüydü, çok korkunç bir süreçti. Hepimiz hasta olduk soğuktan. Hep beraber bir çadırda, yerde yatıyorduk. Uzaktan eğitim sürecini de orada geçirdim, sınavlar ödev şeklindeydi ama elektrik kesintileri çok fazla oluyordu. Dersteyken deprem oluyordu, yere çöktüyorduk falan. Final ödevimi yüklerken de internette sorun çıkmıştı. Zamanında yüklememe ve sorunun benden kaynaklanmadığını kanıtlamış olmama rağmen hocam kabul etmemişti, ‘büt’e girmek zorunda kalmıştım falan. Bu nedenlerden dolayı uzun bir süre zorluk çektim. (İdil, 23).

Anneanneme ziyarete gitmiştik, o Osmaniye’de yaşıyordu. Evi tahta olduğu için çok sallandık diğer yerlere göre. Hatta, o gün yağmur yağmıştı baya kötüydük, çok korkmuştuk, eve de bir daha giremedik çatlaklar falan vardı. Bir ay boyunca başka akrabalarımızda kalmak zorunda kaldık. Günlük iki, üç eşya vardı yanımızda ve duş alamıyorduk, sular çamurlu

¹³ 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak meydana gelen ve 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde olan depremler, aynı gün içerisinde, dokuz saat arayla gerçekleşmiş ve milyonlarca insanı etkilemiştir. Türkiye’nin güneydoğusundaki 11 ilde yıkıcı sonuçlara neden olan depremin ardından, deprem bölgesinde yaşayan binlerce afetzedeye çevre illere tahliye edilmiştir.

akıyordu. Rahat uyku bile çekemiyorduk, hiçbir şeye odaklanamıyordum, çok korkunçtu. (Defne, 23).

Ailesi Adana’da ikâmet eden Nisa ise bu süreçte altyapısal donanım eksikliğinin ve yüz yüze iletişim kurulamamasının eğitim kalitesini düşürdüğünü düşünmektedir:

Biz köye gittik, sıkıntı yaşamayalım diye. Köyde düzgün bir internet sistemi yok. Zaten eve giremiyorsun, bilgisayar almamışsın yanına, telefonlasın o da sıkıntı. Bir de uzaktan olunca, yüz yüzenin verdiği o verimi sağlayamıyor. Eğitim kalitesi çok düşmüştü o zamanlar. Biz pandemiden sonra bile uyum sağlayamamıştık, depremde sonra yine aynı sıkıntıyı yaşadık. (Nisa, 24).

Uzaktan eğitim modeline geçişin kadınların hayatına olumsuz etkilerinden biri, üniversite eğitimi sürecinde edinilen bazı alışkanlıkların ve benimsenen bireysel yaşam tarzının, aile evinde sürdürülememesidir:

Zor olmuştu ya, çünkü ben sessizliğe alışmıştım, tek başıma hayatımı yönetmeye alışmıştım. Bir anda aile evinde uzun süre kalmak biraz zor gelmişti. Mardin’de rahat şekilde dışarı çıkıyordum o açıdan sorun olmuyordu ama evde kalabalıktan sıkılıyordum, tek başıma kalmak istiyordum. (Meryem, 23).

Diyarbakır’dıydım. Orada kalmaya devam ettim ama ailemin evindeyken bayağı zorlanmıştım. Aileme alışmamışım çünkü, kaç yıldır onlardan ayrım. Mersin’i de özledim, okul hayatımı falan. O yüzden, evdeyken bunalıyordum. Ailem kalabalık zaten, bana garip geliyordu tek kaldıktan sonra onlarla durmak. Arkadaşlarımdan uzak kaldığım için bir tık da gezme, tozma şeylerim olmadığı için sorunlar yaşadım. (Arzu, 22).

Arzu ile benzer olarak, aile evine döndüğünde sosyal hayatının sınırlandığını belirten Dilan, bu durumun nedenini yaşadığı şehrin küçük bir ilçesinde yaşaması, imkânların kısıtlı ve toplum yapısının Mersin’e kıyasla muhafazakâr oluşu ile açıklamaktadır. Bu kısıtlılık hâli, Dilan’ın giyim kuşamında da baskı oluşturmaktadır:

Arkadaşlarım uzaktaydı, ben evde tek çok sıkılıyordum. Dışarı çıkmıyordum, ev işi yapıyordum falan hiç sarmıyordu yani. Bir de ben evde açık giyinemiyordum bu kadar ama burada istediğim gibi giyinebiliyorum. Arkadaş ortamım da burada daha geniş, orada yapacağın en fazla şey kafeye gidip oturmak. Burada yapacak şeyler buluyorsun. Erkek arkadaşlarımla falan da aynı masada bile oturamam mesela orada, yaygın bir şey değil yani ilçede olduğumuz için. (Dilan, 22).

Aylin ise sosyal hayatının bu değişiklikten etkilenmediğini ancak aile evine dönmenin, kendinde motivasyon eksikliğine neden olduğunu belirtmektedir:

Aile evine tekrar dönünce çok zorlandım mesela. Oturup ders çalışmam gelmiyordu, motive olmuyordum orada. Sosyalite açısından aktiftim ama, bütün arkadaşlarım orada benim. Hep bir aradaydık yani hiç sıkılmadım ya onlar bize geldi ya da biz onlara gittik. (Aylin, 23).

Aslı ve Öykü, aldığı kararlarda, lise sürecine kıyasla özerk davranabilme durumunu, üniversite öğrenciliğinin kazanımlarından biri olarak yorumlamaktadır:

İzin alıyordum ama söyledikleri şeyler beni tatmin etmiyordu, çünkü bir sebebi yoktu yapmamam için. “Ben bunu yapmak istiyorum” diyorum. Bana, “yapma” diyor ama sebebi yok aslında, kendi keyfi istediği için “yapma” diyor. Bunu fark edince ve artık daha özgür olmanın verdiği şeyle “ben bunu yapacam, haberiniz olsun” tavrına geçtim ve daha iyi aslında bu benim için. (Aslı, 20).

İzin alınca, “sizin bana karışmaya hakkınız var” demek gibi oluyor. O yüzden, “ben yapacam, edecem” diyorum ki karışmasınlar. Böyle daha etkili oluyor ve genelde “okey” diyorlar yani artık lisede olmadığımdan. (Öykü, 23).

Ancak bu özerklik, kadınların tamamını kapsamamaktadır. Kadınların bir kısmı, herhangi bir karar almadan önce aile üyelerine danıştığını ve aile üyelerinin onayının, o düşüncenin eyleme geçirilebilmesi açısından gerekli olduğunu ifade etmektedir:

Ailemin düşünceleri çok etkili oluyor kararlarımda, o şeyin onlara uyup uymaması falan beni çok yönlendiriyor. Genelde, ortaya bir şey atıyorum, onay sürecinden geçiriyorum ya da ortak bir fikirde buluşuyoruz. Hiçbir şekilde onaylanmazsa, fikrimi değiştirip onaylayacakları, uygun bir şekilde çeviriyorum. (Merve, 23).

Bir karar alacaksam bunu kesinlikle onların duyup onaylaması lazım. En basitinden, bir yere gideceksem bile o baskıyı hissederim. Bir plan yapıldığında, “bunu aileme söylediğimde ne düşünecekler? İzin verilecek mi? Oluru var mı?” diye düşünürüm hep içten içe. (Beyza, 22).

Öncelikle onlara danışırım, onların düşüncelerini alırım, tepkilerini ölçerim. Onların karşı çıkma durumunda “hayır siz bunu kabul etmediniz ama ben yine de yapacam” diye üsteleniyorum. Ortak karar olacak şekilde kendi içimde ölçüp tartıyorum. Onların onaylamadığı şeyi ben genellikle yapmam, çünkü içim rahat etmez. (Leyla, 22).

Derya, kendini ilgilendiren bir durum olmasına rağmen, üniversite eğitimini tamamladıktan sonra aile evine dönmeyip Mersin’de yaşamaya devam etme kararının dahi kendine ait olamayacağını ve bu kararın, özellikle annesi tarafından onaylanmayacağını aktarmaktadır:

Ben, okulum bittikten sonra burada kalmak isterim mesela ama kalamam, çünkü bunu ailemden hiç kimse kabul etmez. Özellikle de annem hiçbir şekilde istemez böyle bir şeyi. İstedığın kadar ekonomik özgürlüğün olsun bu onu bağlamaz. Annem her zaman beni yanında ister, ailemin yanına dönmek zorundayım mesela bu konuda. Bazı kararlarda bizimkilere haber veriyorum, abilerime falan danıştığım oluyor ama tabi bunun gibi büyük kararlarda ailemin kararı daha geçerli oluyor. (Derya, 22).

Derya ile benzer olarak Dilan ve Defne de kendinin Mersin’de kalma tercihinin aile üyeleri tarafından sıcak bakılmayacağını belirterek, aile evine dönmeyip Mersin’de veya farklı bir şehirde yaşamaya devam etmenin ailede ancak bir kamu görevine ‘atanma’ koşuluyla kabul göreceğini eklemektedir:

Hayatta izin vermezler, direkt “eve dön” derler yani. Güvenmiyorlar çevreye, yani böyle uzakta olmamı istemiyorlar. Babam bizi çok özlüyor o yüzden hayatta izin vermez, ancak atanırsam olur. Özel bir işe girmemi kabul etmezler. (Dilan, 22).

Kesinlikle olumsuz karşılarlar, “çalıştığın ücret, evin kirasını karşılayamaz. Biz de zaten destek vermeyiz o kadar. Burada, bizim yanımızda iş bul. Zaten yeme derdin yok, içme derdin yok, her şeyi biz karşılıyoruz” derler. Atanmak, aslında benim için bir garanti yani bir eve çıkmak için. Ancak atandığımda, devlette kalıcı bir iş bulduğumda izin verirler. (Defne, 23).

Kadınların, kendi bedeni üzerinde yapacağı herhangi bir değişimin de aile üyelerinin yorumuna ve müdahalesine açık olduğu görülmektedir. Evde alacağı tepkiden çekinen kadınlar, aile evine gerçekleştirdiği ziyaretlerde, yaptırdığı piercingleri saklamak durumunda kaldığından bahsetmektedir. Beden üzerine yapılan dövme ise, aile üyelerinin piercinge kıyasla daha olumsuz karşıladığı ve şiddetli tepki verdiği bir işlem olmaktadır:

Kulağıma piercing falan yaptırdığım zaman onlara pek bir şey dememişlerdi de dövme olayına çok sıcak bakmıyorlar. Özellikle, büyük ve göz alıcı dövmelere falan. (Yasemin, 21). Aslında şurada bir delik var, buna bir şey demediler ama mesela dövmeye çok tepki gösterirler. Bunu çok daha ilerleyen yaşımda, daha özgür olduğumda, bireyselliğime çok karışılmayacak ve onları, eğer edebilirsem, ikna ettiğim bir zamanda yapmayı uygun görüyorum. (Leyla, 22).

Defne, bedeni üzerinde kurulan denetimin üniversite öğrenciliği dolayısıyla görece esnediğini ancak hâlâ birtakım kısıtlamalara maruz kaldığını aktarmaktadır:

Bir ara hızmam istemiştin. Ona yok demişlerdi sebebini de açıklamamışlardı Daha öncesinde saç boyamama çok laf ediyorlardı “hayır, boyayamazsın” diye. Üniversiteye geçince bu huyları biraz törpülendi, “tamam, boya” falan demeye başladılar. Ojeden babam hâlâ nefret eder, eve gittiğimde ojelerimi silmek zorunda kalıyorum mesela. (Defne, 23).

Sonuç olarak, üniversite eğitim süreci, kadınların hem kişisel gelişimi hem de düşünce biçimine olumlu etkide bulunmaktadır. Bu süreç, kadınların yaşamında yeni bir dönemi ifade etse de kadınlar, aile içerisinde kurulan ataerkil tahakküm ve denetime maruz kalmaya devam etmektedir. Aile evindeki yaşamına kıyasla daha bağımsız davranabilme ve daha fazla bireyselleşebilme imkânına rağmen kadınlar, kendi yaşamına dair alacağı kararlarda dahi aile üyelerinin onayına tabi tutulmaktadır.

4. SONUÇ

Bu tez çalışması, aile evinden ayrılarak farklı bir şehirde üniversite okuyan genç kadınların karşılaştığı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, ataerkil tahakküm ve kontrol mekanizmalarını, gündelik yaşamda toplumsal ve mekânsal olarak nasıl deneyimlediklerini ele almaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, kadınların yabancı oldukları kentte üniversite eğitim sürecinde barınma, güvenlik, hareket özgürlüğü, kamusal mekânların kullanımı gibi alanlarda hangi sorunlar ve zorluklarla, kısıtlama ve engellerle, nerede ve nasıl karşılaştıkları; ne tür baş etme ve savunma stratejileri geliştirdiklerini ortaya koymak ve üniversite öğrencisi kadınların, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin toplumsal ve mekânsal pratiklerinin ve deneyimlerinin anlaşılmasını sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda Mersin Üniversitesi Çiftlikköy Kampüsü'nde lisans öğrenimi gören 30 kadın öğrenciyle derinlemesine görüşmeler yapılmış, kadınların duygu ve düşüncelerini detaylı bir şekilde aktarıp betimlemesine olanak sağlanmıştır. Görüşmelerden elde edilen bilgilerden hareketle, kadınların söz konusu alanlarda karşılaştığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, mekânsal hareketliliğini etkileyen unsurlar ve maruz kaldığı ataerkil tahakküm ve denetim mekanizmaları değerlendirilerek yorumlanmaya çalışılmıştır.

Aile, okul, medya, din gibi ataerkil sistemin temel dayanaklarını oluşturan kurumlar, toplumsallaşma sürecinde toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarının öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve aktarılmasını sağlayarak ataerkil güç ilişkilerinin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin devamlılığını sağlamaktadır. Yükseköğrenime geçiş sürecindeki kadınların çoğu, üniversite ve kent tercihi yaparken aile üyelerinin müdahale ve yönlendirmelerine maruz kalmakta, tercih listesini birtakım kısıtlamalar ve dayatmalar doğrultusunda oluşturmaktadır. Bu süreçte aile içinde karşılaşılan tahakküm biçiminden en yaygın olanı, kadınların, aile evinin bulunduğu şehre yakın mesafedeki şehirlerin tercih edilmesine zorlanması ve uzak mesafede olan şehir ve üniversite seçimine ancak akraba veya tanıdık bulunması koşuluyla izin verilmesidir. Bu doğrultuda, kadınlar üzerindeki denetim ve gözetimi kaybetmek istemeyen aileler, üniversiteye başlayacak kadınlara kontrollü ve kısıtlı bir “özgürlük” alanı sunmaktadır. Bu kontrollü özgür alan, aile üyeleri açısından kadınların ataerkil değerlerin yeniden üretildiği bir kurum olan aileden bağımsız hareket etmesini önlemeye yönelik bir anlam taşımaktadır. Ataerkilliğin hâkim olduğu bir toplumsal yapı içinde bulunan genç kadınların aile ve sosyal çevresinde

gözlemlediği üzere erkekler, kadınların maruz kaldığı baskıcı ve kısıtlayıcı tercih koşulları ile karşılaşmamaktadır. Erkeğin üstün, kadının tabi olduğu erkek egemen sistem içerisinde aile üyeleri, erkeklerin verdiği kararı destekleyen ve erkekleri bağımsız olma konusunda teşvik eden bir konumdadır.

Kadınlar, barınma alanında da cinsiyet temelli bir ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Kadınların barınacağı mekân kararı, aile üyelerinden tamamen bağımsız alınamamakta, bu süreçte aile üyeleri baskın bir rol oynamaktadır. Giriş-çıkış saatlerinin kurallar çerçevesinde belirlendiği ve kapıda güvenlik görevlilerinin bulunduğu KYK yurtları, kimi zaman aile üyeleri tarafından kadınlara zorunlu olarak dayatılan kimi zaman da kadınların, yabancı oldukları kentte yaşayacağı güvensizlik duygusunu önlemek amacıyla gönüllü olarak seçtiği ve görece korunaklı olduğu düşünülen bir alan olmaktadır. Kadınlar için ayrılan KYK yurtları, Türkiye'nin birçok bölgesinde genelde kampüs içinde inşa edilmekte ve bu durum kadınların kent merkeziyle etkileşimini asgari düzeye indirmektedir. KYK yurtlarında yönetim, kadınların sokakta görünür oluşunu ve yurda geç girişini, erkeklerin geç girmesi hatta hiç girmemesinden daha sorunlu bulmaktadır. Yurt yönetimi, kadınlara karşı daha kuralcı, baskıcı ve sınırlayıcı olmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığına dayanan bu çifte standart durumu, erkek egemen sistemdeki makul kadın imgesini ve mevcut rejimin kadınların yaşam tarzına yönelik tutumunu açıklar niteliktedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde oluşturulan mekânsal sınırlar, kadınları dezavantajlı bir konuma itmektedir. Bedenleri üzerinden tahakküm altına alınan kadınlar, yerel halk ile karşılaşma potansiyeli bulunan mekânlarda davranış kalıpları açısından dikkat çekmemeye özen göstermesine rağmen eril bakışların hedefi olmakta ve bedenlerine yönelik bir denetime tabi kılınmaktadır. Kadın öğrenciler, özellikle giyim-kuşam tercihleri nedeniyle yerel halk tarafından hem sözlü hem de göz ile tacize maruz kalmaktadır. Bu bağlamda, kadın bedeni mahrem bir konuma itilmekte ve kadınların kamusal alan deneyimleri, ahlâk merkezinde şekillendirilmektedir. Erkekler ile özdeşleştirilen ve erkeklerin gerçekleştirdiği aşırı davranışların dahi hoş görüldüğü bir alanı ifade eden kamusal alan, bu anlamda kadınlar için sorunlu hâle getirilmektedir.

Kentteki mekânlara alışveriş vb. ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla giden kadınlar, ihtiyaç duymadığı zamanlarda ev veya yurdun dışına çıkmak istememekte, kadınların kentsel hareketliliği belirli amaç ve ihtiyaç doğrultusunda artış göstermektedir. Kentte

toplumsal cinsiyet eşitsizliği dolayısıyla maruz kalınan ayrımcı tutumlar, kentsel mekânın kadınlara dolaylı yoldan ötekileştirilmesine ve kadınların mekânsal hareketliliğinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Kadınların mekânsal hareketliliğini olumsuz etkileyen başlıca unsur, erkek şiddetinden kaynaklanan güvenlik sorunudur. Yaşamının her alanında ve anında, gerçekleştireceği en basit eylemde dahi güvenlik konusunu öncelemek mecburiyetinde kalan ve erkeklerden farklı olarak, şehirde güvenlik endişesi yaşayan kadınlar, neredeyse tüm faaliyet ve tercihlerini “güvenli bulma” koşuluna bağlı olarak gerçekleştirmektedir. İçerisinde birçok risk unsuru barındıran kentsel yaşam, kadınların sürekli ihtiyatlı davranmak mecburiyeti hissettiği kaotik bir alan hâline gelebilmektedir.

Kentte gerçekleşen kadına yönelik şiddet olayları ve kadınların bizzat maruz kaldığı sözlü ve fiziksel tacizler, kadınların kenti güvenli bulma düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Maruz kaldığı güvenlik tehditleri ile kentte öteki hâline gelen kadınlar, kamusal mekândan soyutlanmaktadır. Erkeklerin tacize ve şiddete uğrama sıklığı, kadınlardan çok daha az olması nedeniyle erkekler kentte kendini daha güvende hissetmekte, güvenlik konusunda kadınlar kadar endişelenmemektedir. Kamusal mekânları deneyimleme ve şehri keşif sürecinde, kadınların bulundukları mekândan ayrılma saati, dönüşte kendine eşlik edecek birinin ya da güvenli bir ulaşım aracının varlığına bağlı olarak belirlenmektedir. Kadınların özel araba sahibi olmaması ve var olan ulaşım araçlarının sefer saatlerinin, kadınların aktif kullanabileceği saatler dışında yer alması da kadınların kentteki birçok mekâna erişememesine ve kentin belirli alanlarında vakit geçirmesine neden olmaktadır. Sıralanan bu unsurlar bağlamında kadınların kentteki hareket özgürlüğü mekânsal açıdan kısıtlanmaktadır.

Mekânları bazı güvenlik kriterlerine göre değerlendiren ve zihinlerinde bilişsel haritalar oluşturan kadınlar, mekânsal tercihlerini bu haritalar doğrultusunda yapmaktadır. Issız, dar ve yeterli ışıklandırmadan yoksun yerler, kadınlar için dezavantajlı ve tercih edilmeyen bir konumdur. Ayrıca, yabancı uyruklu kişi sayısının ve bölgedeki gece kulüplerinin fazla olduğu mekânlar da kadınların kendini tehdit altında hissettiği ve yoğun kaygı duyduğu yerler olmaktadır. Uzun süredir Mersin kentinde yaşamasına rağmen, kadınların bilmediği ve erişemediği birçok semt bulunmaktadır. Kadınlar, hava karardıktan sonra kentteki hiçbir mekânın güvenli olmadığını düşünmekte, işlerini ve görüşmelerini geç saatlere kalmadan bitecek şekilde planlamaktadır. Kadınlar açısından

güvenli bulunan aydınlık ve kalabalık mekânlar dahi akşam saatlerinde güvensiz ve tehlikeye açık yerler haline gelebilmektedir. Kadınların kentteki hareket özgürlüğü, mekânsal olduğu kadar zamansal açıdan da kısıtlanmaktadır.

Kadınların kentteki en güvenli alanı çoğunlukla ev veya yurt olarak tanımlaması, toplumsal cinsiyet açısından mekânsal bir ayırım olarak kadınların ev ile özdeşleştirilmesine dayanmaktadır. Ancak, kentteki diğer mekânlarla kıyaslandığında kadınlar tarafından görece güvenli bulunan ev/yurt, tamamen güvenli bir alan özelliği taşımamaktadır. ‘Konfor alanı’ olarak nitelendirilen KYK yurdunda kadınların güvenlik algısı, erkeklerin görünür olmasıyla tahrip edilmektedir. Özel alanı temsilen yurt, erkeklerle karşılaşan kadınların giyimine ve davranış biçimlerine dikkat edip belirli sınırlar çerçevesinde hareket ettiği kontrollü bir alana dönüşmektedir. Böylelikle, kentteki en güvenli mekân olarak tanımlanan yurt, güvenlik açısından kadınlar için çelişkili bir durum yaratmaktadır.

Yaşanan kadına yönelik şiddet olayları, kadınların bir kısmında şehre dair önyargı, bir kısmında psikolojik ve davranışsal açıdan olumsuz etkiler yaratmaktadır. Şiddet olayları hakkında duyulan haberler ve bizzat maruz kalınan tacizler, kadınların kentsel alanla sorunlu bir ilişki kurmasına ve kentsel alanda bulunurken karşılaşılabileceği potansiyel tehlikelere yönelik savunma mekanizmaları geliştirip bireysel önlemler almasına neden olmaktadır. Yaşadığı güvenlik endişesi nedeniyle biber gazı veya çakı taşıyan kadınlar, kendilerine eşlik edecek güvenilir bir arkadaş veya ulaşım aracı olmadığı sürece yurda veya eve geç saatte dönmemeye özen göstermektedir. Hatta, dönüşte kendine eşlik edecek güvenilir birinin olmama durumunda etkinliklere katılım sağlamamaktadır. Karanlık ve ıssız alanlarda tedirgin olan kadınlar, yollarını uzatacak olmasına rağmen daha aydınlık olan mekânsal alanlardan geçmeyi tercih etmektedir.

Kadınlar, mekânsal pratiklerin yanı sıra giyim-kuşam anlamında da kısıtlanmakta, kıyafet tercihini, gitmeyi düşündüğü mekânın koşullarına, gidiş-dönüş saatine ve birlikte olmayı planladığı kişilere göre yapmaktadır. Potansiyel tehlikelerle mücadele yollarından biri olarak, sokakta yürürken veya ulaşım araçlarını kullanırken kaygı duyma hâlinde telefonda (özellikle kendisine mesafe açısından yakın olan) biriyle konuşmakta veya konuşuyormuş gibi yapmaktadır. Kamusal alanda düzenlenen etkinliklere katılım sağlandığında kadınların yoğun olarak bulunduğu taraflarda durmak, tacize maruz kalmamak için alınan bireysel önlemlerden biridir. Neredeyse her kadın, karşılaşılabilecekleri

olası bir taciz veya şiddet durumunda kendini korumak veya acil bir şekilde ihbarda bulunabilmek için telefonunda güvenlik uygulaması bulundurmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve ataerkil tahakküme rağmen yetişkin birey olma sürecinde kadınlar, üniversite öğrenciliği ile birçok kazanım edinmekte; özgüven kazanma, girişkenlik, sorumluluk sahibi olmanın yanı sıra aile evindeki yaşamına kıyasla daha bağımsız davranabilme ve daha fazla bireyselleşebilme imkânı bulmaktadır. Üniversite öğrenciliği ile edinilen kazanımlar, aile evine döndüğünde tekrar körelme ve bastırılma ihtimali taşımaktadır.

Sonuç olarak, kadınların kent yaşamına katılımını ve faaliyetlerini sınırlayan veya engelleyen en temel unsur kadınların erkek şiddeti tehdidi altında olmalarıdır. Şiddete karşı caydırıcı ceza ve kadınlara yönelik koruyucu politikaların eksikliği, mevcut erkek şiddetinin artmasına neden olmaktadır. Kadın hareketi, yüzyıllardır kamusal alanda görünür olmaya yönelik mücadele yürütmesine rağmen kadınların kamusal alandaki görünürlüğü, günümüzde istenilen düzeye erişememektedir. Ataerkil denetim mekanizmaları aracılığıyla disipline edilmeye çalışılan kadınlar, kentin hiçbir noktasında kendilerini tamamen güvende hissetmemektedir. Bu bağlamda kadınlar, kentsel mekânla sınırlı etkileşim kurmakta ve kamusal alandan dışlanmaktadır.

Üniversite eğitimi sürecinde, kadın öğrencilerin toplumsal ve mekânsal deneyimlerinin görünür kılınması, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ve ataerkil tahakküm biçimlerinin anlaşılmasına ve eşitsizliklerle mücadele yollarının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Aile evinden ayrılarak farklı bir şehirde üniversite okuyan genç kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin toplumsal ve mekânsal deneyimlerini ele alan bu çalışmada elde edilen bulgular, Mersin kentine özgüdür. Dolayısıyla, kadınların kent yaşamı deneyimlerine yönelik farklı kentlerde gerçekleştirilecek çalışmalar, feminist bilginin zenginleşmesi ve çeşitlilik kazanması açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Acuner, D. (2016). Canavarlaş(tırıl)an kent sokakları: Kadının kent deneyimi üzerine bir değerlendirme. *Fe Dergi*, 8(1), 1-14.
- Aktaş, G. (2017). Kadın açısından kente ilişkin mekân pratikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 136-149.
- Alevkayalı, A. ve Uzun, A. (2020). Kent kimliği oluşmasında üniversite öğrencileri-yerel halk ilişkisi: Balıkesir Üniversitesi/Kenti örneği. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47, 281-302
- Alkan, A. (2000). “Özel Alan-Kamusal Alan” Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekân, *Kültür ve İletişim*, 3(1). 71-95.
- Alkan, A. (2005). *Yerel yönetimler ve cinsiyet: Kadınların kentte görünmez varlığı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Alkan, A. (2017). Cinsiyet dinamiklerinin peşinden mekânın izini sürmek. A. Alkan (Der.), *Cins Cins Mekân* içinde (s. 7-36). İstanbul: Varlık yayınları.
- Arıkan, G. (1997). Ataerkillik kavramıyla ilgili sosyolojik tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1-24.
- Asan, H. T. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi* 2(2), 65-74.
- Avcil, C. (2020). Kesişimsellik: Feminizmde kapsam genişlemesine doğru, *Şarkiyat*. 12(4), 1290-1312.
- Badinter, E. (1992). *Biri ötekidir: Kadınla erkek arasındaki yeni ilişki ya da androjin devrim*. (Çev: Ş. Tekeli). İstanbul: Afa Yayınları.
- Bağdatlı, N. (2020). Feminizm ve sol: Türkiye'de 1970'lerde "Kadın sorunu". F. Saygılıgil ve N. Berber (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Feminizm* içinde (s. 362-372). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354–364.
- Berktaş, F. (1998). *Kadın olmak, yaşamak, yazmak*. İstanbul: Pencere Yayınları.
- Berktaş, F. (2012). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bhasin, K. (2014). *Ataerkil sistem: “Erkeklerin dünyasında yaşamak”*. (Çev: A. Coşkun). İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.

- Bhasin, K. (2015). *Toplumsal cinsiyet: Bize yüklenen roller*. (Çev: K. Ay ve Z. Sarıhacıoğlu) İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Biemmi, I. (2015). Gender stereotypes in childhood: When is difference born?. *Education Sciences and Society*, s. 6, 127-135.
- Blakemore, J. O. ve Centers, R. E. (2005). Characteristics of boys' and girls' toys. *Sex Roles*, 53, 619-633.
- Bondi, L. (1992). Gender symbols and urban landscapes. *Progress in Human Geography*, 16(2), 157-170.
- Bondi, L. (1998). Gender, class and urban space: Public and private space in contemporary urban landscapes. *Urban Geography*, 19(2), 160-185.
- Bondi, L. (2005). Gender and the reality of cities: Embodied identities, social Relations and performativities. *Online papers archived by the Institute of Geography*, University of Edinburgh.
- Bora, A. (2004) Kamusal alan sahiden "Kamusal" mı?. M. Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (s. 529-538). İstanbul: Hil Yayınları.
- Bora, A. ve Günal, A. (2016). *90'larda Türkiye'de feminizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2020). Feminizmin dalgaları. F. Saygılıgil ve N. Berber (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Feminizm* içinde (s. 506-512). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2021). *Feminizm kendi arasında*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm*. (Çev: B. Yılmaz). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bozkurt, V. (2011). *Değişen dünyada sosyoloji*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Brooks, A. (2007). "Feminist Standpoint Epistemology: Building and Empowerment Through Women's Lived Experience". S. N. Hesse-Biber ve P. L. Leavy (Der.), *Feminist Research Practice: A Primer* içinde London: Sage Publications, s. 53-82.
- Bryson, V. (2019). *Feminist politika teorisi*. (Çev: A. Gülaşık). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Bussey, K. ve Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676-713.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. (Çev: B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.

- Candemir, D. M. (2020). 2000'lerde Feminizm: Türkiye'de feminist hareketler ve dijital aktivizm. F. Saygılıgil ve N. Berber (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Feminizm* içinde, (s. 158-164). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cengiz, F. S. (2018). Bir "Yeni sosyal hareket" olarak Türkiye'de 1980 sonrası feminist hareket: Değerler değişimi mi alternatif dinamikler mi?. Öztürk. Ş (Ed.), *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar* içinde (s. 107-124), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Connell, R. W. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev: C. Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connerton, P. (1999). *Toplamlar nasıl anımsar?*. (Çev: A. Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağlar, A. D. (2014). "Öğrenci İşi" üniversite öğrencilerinin gündelik hayatı: İstanbul örneği. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çakır, S. (2014). Feminizm: Ataerkil iktidarın eleştirisi. B. Örs (Ed.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* içinde (s. 413-465). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Davidson, J. (2000). 'The world was getting smaller': Women, agoraphobia and bodily boundaries. *Area*, 32(1), 31-40.
- Develi, Ş. (2008). *Dünden bugüne Mersin: 1836-2008*. Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Direk, Z. (2018). *Cinsel farkın inşası: Felsefi bir problem olarak cinsiyet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Doğan, T. (2016). Ergenlerde ana-babaya bağlanma: Türkiye profili. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 8(4), 406-419.
- Donovan, J. (2014). *Feminist teori*. (Çev: A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Y. Ecevit ve N. Kalkınır (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* içinde (s. 2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Elkin, L. (2022). *Flanöz: Şehirde yürüyen kadınlar*. İstanbul: Nebula Kitap.

- Ergun, C. (2014). Üniversite ve kent ilişkisi üzerine görüşler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(31), 216-237.
- Erjem, Y. (2009). *Mersin 'de göç, kentleşme ve sosyal problemler*. Mersin: Mersin Valiliği Yayınları.
- Everest, A. ve Yılmaz, L. (2019). Mersin kent kimliği, gelenek ve yenilik: Mersin'de kent ekolojisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 30-53.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği: Kadın özgürlüğü davası*. (Çev: Y. Salman). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Güçlü, S. (2012). Feminist metodoloji tartışmaları. *Mediterranean Journal of Humanities*, 11(1), 107-120.
- Hançer, A. (2021). Kentsel feminizm perspektifinden kadınların kent alanındaki görünürlüğü. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 4(2), 230-243.
- Harding, S. (1986). *The science question in feminism*. New York: Cornell University Press.
- Harding, S. (1987). Conclusion: Epistemological questions. S. Harding (Ed.) *Feminism and Methodology* içinde (s. 181-190). Bloomington: Indiana University Press.
- Harding, S. (1993) Rethinking standpoint epistemology: 'what is strong objectivity?'. L. Alcoff ve E. Porter (Ed.), *Feminist Epistemologies* içinde (s. 49-82). New York: Routledge Press.
- Harding, S. (1996). Feminist yöntem diye bir şey var mı? (Çev: Z. Ayman). S. Çakır ve N. Akgökçe (Ed.), *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde (s. 34-70). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hartmann, H. (1981). The unhappy marriage of Marxism and Feminism: Towards a more progressive. L.Sargent (Ed.), *Women and Revolution: A discussion of the unhappy marriage of Marxism and Feminism* içinde (s. 1-42). Montreal: Black Rose Books.
- Hines, S. (2019). *Toplumsal cinsiyet akışkan mıdır: 21. yüzyıl için bir rehber*. (Çev: Ö. Çağlar Aksoy). İstanbul: Hep Kitap Yayınevi.
- Işık, S. (2008). Türkiye'de üniversitelerin kentleşme üzerine etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 10(3), 159-181.

- Kandiyoti, D. (1993). Ataerkil örüntüler: Türk toplumunda erkek egemenliğinin çözümlenmesine yönelik notlar. Ş. Tekeli (Der.), *1980'ler Türkiye'sinde kadın bakış açısından kadınlar* içinde s. (367-383), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2011). Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları: Gelecek için geçmişe bakış. Sancar, S (Der.), *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Feminist Çalışmalar* içinde (s. 41-61). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kara, M. (2005). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Mersin Limanı'nın gelişimi. *Tarih içinde Mersin: Kolokyum II* içinde (s. 130-136), Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları, No:14.
- Kavak, M. (2018). *Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı yurtlarda kalan üniversiteli gençlerin ihtiyaçları ve uyum sorunları: Bir nitel araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaymak, A. (2019). *Mersin'in ekonomik, sosyo-kültürel yapısı ve dinamikleri açısından Suriyeli göçün kent yaşamına etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçak Turhanoglu, F. A. (2019). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine giriş. F. A. Koçak Turhanoglu (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* içinde (s. 3-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Koçak Turhanoglu, F. A. ve Çetin, O. B. (2023). Toplumsal cinsiyet bağlamında “ev”in anlamı ve ev ile kurulan ilişkinin farklılaşması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 26(1), 40-60.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Leaper, C. ve Friedman, C. K. (2007). The socialization of gender. J. E. Grusec ve P. D. Hastings (Ed.), *Handbook of Socialization: Theory and research* içinde (s. 561-587). New York: Guilford Press.
- Letherby, G. (2003). *Feminist research in theory and practice*. Philadelphia: Open University Press.
- Lindsey, L. L. (2015). *Gender roles: A sociological perspective*. New York: Routledge.
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da bekâr kadın olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Lykke, N. (2010). *Feminist studies: A guide to intersectional theory, methodology and writing*. New York: Routledge Press.
- MacKenzie, S. (2002). Kentte Kadınlar. Duru. B ve Alkan. A (Der.), *20. Yüzyıl Kenti* içinde (s.249-283). Ankara: İmge Kitabevi.
- Massey, S. (2001). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mert, A. ve Çetiner, P. (2018). Üniversite öğrencilerinin üniversite yaşamına uyum ile benlik ayrımlaşması arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 190-204.
- Mies, M. (1996). Feminist araştırmalar için bir metodolojiye doğru. (Çev: A. Durakbaşı ve A. İlyasoğlu). S. Çakır ve N. Akgökçe (Ed.), *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem* içinde (s. 46-66). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mies, M. (2011). *Dünya ölçeğinde ataerki ve birikim: Uluslararası iş bölümünde kadınlar*. (Çev: Y. Temürtürkan). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Millett, K. (1987). *Cinsel politika*. (Çev: S. Selvi). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Mirioglu, G. (2018). Kentlere feminist coğrafya perspektifinden bakmak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2), 183-194.
- Mirioglu, G. (2019). *Balıkesir kentinde kadınların kamusal mekân kullanımı: Feminist bir perspektif*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mirioglu, G. (2020). Mekânı feminist perspektifle okumak: Balıkesir kenti merkezi iş alanı örneği. *International Journal of Geography and Geography Education*, (41), 103-128.
- Mirioglu, G. (2021). Harem mi haram mı? Kadınların mekânsal özgürlüğünün kısıkaçları. *Fe Dergi*, 14(2), 60-74.
- Mitchell, J. ve Oakley, A. (1984). *Kadın ve eşitlik*. (Çev: F. Berktaş), Ankara: Kaynak Yayınları.
- Mitchell, J. (2006). *Kadınlar: En uzun devrim*, (Çev: G. İnal vd.). İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınevi.
- Monk, J. ve Hanson, S. (1982). On not excluding half of the human in human geography. *The Professional Geographer*, 34(1), 11-23.
- Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society*. London: Temple Smith.

- Oğuz, M. ve Atatimur, M. (2008). Kent ve kadın. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, (6), 126-144.
- Oğuz, M. (2016). Kent politikası ve toplumsal cinsiyet. F. Saygılıgil (Haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* içinde (s. 153-165). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özgüç, N. (1998). *Kadınların coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Öztan, E. (2016). Feminist araştırmalar ve yöntem. F. Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* içinde (s. 271-290). Ankara: Dipnot Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2019). *Tüketim mekânı olarak kent, mekanın dönüşümü ve üniversite öğrencileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pillow, B. H., Vilma, T., Low, N. (2022). The influence of gender categories and gender stereotypes on young children's generalizations of biological and behavioral characteristics. *Psychological Reports*, 125(1), 328-343.
- Pinquart, M. ve Sörensen, S. (2001). Gender differences in self-concept and psychological well-being in old age: A meta-analysis. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 56(4), 195-213.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye giriş*. (Çev: T. Geniş). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Poulin-Dubois, D., Serbin, L. A., Eichstedt, J. A., Sen, M. G., Beissel, C. F. (2002). Men don't put on make-up: Toddlers' knowledge of the gender stereotyping of household activities. *Social Development*, 11(2), 166-181.
- Reinharz, S. (1992) *Feminist methods in social research*. Oxford: Oxford University Press.
- Rocheftort, F. (2020). *Feminizmler tarihi*. (Çev: Ö. Altun). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ruble, D. N. ve Martin, C. L. (1998). Gender development. W. Damon ve N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* içinde (s. 993-1016). New Jersey: Wiley Press.
- Sancar, S. (2011). Türkiye'de kadın hareketinin politiği: Tarihsel bağlam, politik gündem ve özgünlükler. Sancar, S (Der.), *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Feminist Çalışmalar* içinde (s. 61-121). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Savran, G. A. (2013). *Beden emek tarih*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Saydam, T. (2019). *Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyetin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Saygan, B. B. ve Uludağlı N. P. (2021). Yaşam boyu toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(2), 354-382.
- Saygılıgil, F. (2016). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Scott, J. W. (2010). Toplumsal cinsiyet: Faydalı bir tarihsel analiz kategorisi. (Çev: D. Demirler ve F. Dinçer), *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, s.12, 112-138.
- Shapiro, J. R. ve Williams, A. M. (2012). The role of stereotype threats in undermining girls' and women's performance and interest in STEM fields. *Sex Roles*, 66, 175-183.
- Subaşı, S. T. (2018). *Öğrenci kültürü, gündelik hayat ve hegemonya: Rize örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sykes, B. (2017). *Adem'in laneti: Erkeklerin olmadığı bir gelecek*. (Çev: A. Önocak). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1993). 1980'ler Türkiye'sinde kadınlar. Ş. Tekeli (Der.), *1980'ler Türkiye'sinde kadın bakış açısından kadınlar içinde* s. (15-51), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Temellioğlu, Ş. H. ve Küçükturan, A. G. (2022). Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *E- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (9), 679-698.
- Timisi, N. Ve Gevrek, M. A. (2016). 1980'ler Türkiye'sinde feminist hareket: Ankara çevresi. Bora. A ve Günal. A (Der.), *90'larda Türkiye'de feminizm içinde* s. (13-41), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tozlu, Ş. (2014). *Üniversite öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin ve arkadaşlık gruplarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Trepanier-Street, M. L., ve Romatowski, J. S. (1999). The influence of children's literature on gender role perceptions: A reexamination. *Early Childhood Education Journal*, 26, 155– 159.
- Tuncer, S. (2012). Beşerî coğrafyaya feminist itirazlar. *Fe Dergi*, 4(1), 79-90.
- Tuncer, S. (2015). Dışarı çıkmak: Özelden kamusala feminist bir saha hikayesi. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(2), 30-58.

ÜniAr (Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı, 2024). *Öğrenci dostu üniversite şehirleri araştırması: 2024*. Üniar Yayınları.

Yüceşahin, M. M. ve Yazgan, P. (2017). Kentler toplumsal cinsiyetsiz değildir: Türkiye'de kentsel mekânın üretiminin feminist bir eleştirisi. *Kadın/Women 2000: Kadın Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 85-106.

Walby, S. (2021). *Patriyarka kuramı*, (Çev: H. Osmanağaoğlu). Ankara: Dipnot Yayınları.

Wekerle, G. R. (1980). Women in the urban environment. *Signs Journal of Women in Culture and Society*, 5(3), 188-214.

İnternet Adresleri:

Http-1

<https://kockam.ku.edu.tr/feminizmin-gelisim-seruveni-dalga-yerine-kusak-diyelim-mi-aylin-gorgun-baran/>. (Erişim Tarihi: 28.12.2023).

Http-2

GazeteduvaR (14 Aralık 2023) KYK Kadın Dayanışma Ağı kuruldu
<https://www.gazeteduvar.com.tr/kyk-kadin-dayanisma-agi-kuruldu-haber-1653775>.
(Erişim Tarihi: 30.01.2024).

Http-3

Mersin Valiliği, *Mersin 'de Eğitim*

<http://www.mersin.gov.tr/egitim>. (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

Http-4

Mersin Üniversitesi, *Tarihçe*

<https://www.mersin.edu.tr/universitemiz/tarihce>. (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

Http-5

Mersin Üniversitesi, *Kurumsal İstatistikler*

https://obs.mersin.edu.tr/oibs/public_stats/index.aspx#. (Erişim Tarihi: 19.03.2024).

EKLER

Ek.1: Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Karar Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 14.03.2024	Protokol No: 711733	Tarih: 17.04.2024
--------------------------------	---------------------	-------------------

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Kadınların Üniversite Eğitimi Sürecinde Toplumsal ve Mekânsal Kent Yaşamı Deneyimleri
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi F. Aysin KOÇAK TURHANOĞLU
TEZ YAZARI:	Damla AKAALP
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

Prof. Dr. Saime ÖNCE
(Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)

Prof. Dr. M. Erkan UYUMEZ (Başkan Yardımcısı-İkt. ve İdari Bil. Fak.)	Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Yıldız UZUNER (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. Erkan YÜKSEL (İletişim Bil. Fak.)
Prof. Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. Kamil ÇEKEROL (Açıköğretim Fak.)

Ek.2: Katılımcıların Demografik Bilgileri

İsim	Yaş	Doğduğu Yer	Barınma Mekânı
Ceren	20	Konya	KYK yurdu
Betül	24	Mersin	KYK yurdu
Defne	23	Adana	KYK yurdu
Aysu	23	Şanlıurfa	KYK yurdu
Gökçe	23	Adana	Apart
Begüm	24	Hatay	Ev
Derya	22	Bitlis	KYK yurdu
Başak	24	Kahramanmaraş	Ev
İdil	23	Hatay	KYK yurdu
Aslı	20	Antalya	KYK yurdu
Aylin	23	Adana	KYK yurdu
Sedef	22	Kayseri	Ev
Yasemin	21	Adana	KYK yurdu
Leyla	22	Siirt	KYK yurdu
Melike	22	Kahramanmaraş	Ev
Arzu	22	Diyarbakır	KYK yurdu
Berna	25	Aksaray	Ev
Merve	23	Adana	KYK yurdu
Beyza	22	Bitlis	Ev
Didem	21	Mardin	KYK yurdu
Sibel	23	Adana	KYK yurdu
Büşra	23	Mardin	KYK yurdu
Melek	21	Batman	KYK yurdu
Öykü	23	Adana	KYK yurdu
Özge	25	Bitlis	Ev
Elif	24	Hatay	Ev
Ayça	21	Adana	KYK yurdu
Nisa	24	Adana	Ev
Zeynep	24	Diyarbakır	KYK yurdu
Dilan	22	Mardin	KYK yurdu